

III

REGII BLESTEMAȚI

Otrăvurile coroanei

Maurice Druon

EDIȚIE SPECIALĂ
- pentru stocare electronică -

MAURICE DRUON
OTRĂVURILE COROANEI

(LES POISONS DE LA COURONNE, 1956)

CUVÂNT ÎNAINTE

Filip cel Frumos murise de șase luni. Franța datora cârmuirii acestui uimitor monarh roadele unei lungi perioade de pace, renunțarea la dezastruoasele aventuri de dincolo de mare, întemeierea unei puternice rețele de alianțe și de suzeranități, sporiri însemnate ale teritoriului prin căsătorii și nu prin cuceriri, o propășire economică vădită, o relativă stabilitate a monedei, neamestecul bisericii în treburile lumești, înfrânarea puterilor banului și a marilor interese particulare, accesul maselor populare în sfaturile ocârmuirii, securitatea cetățenilor, organizarea autorității statului.

Desigur, contemporanii nu erau atât de conștienți de toate aceste îmbunătățiri. Progresul nu a însemnat niciodată perfecția. Se pomeneau ani mai puțin prosperi decât alții, vremuri de criză și de răzmeriță; nevoile poporului erau departe de a fi satisfăcute. Regele de Fier avea un fel de a se face ascultat care nu era pe placul tuturor, și era mai preocupat de măreția regatului decât de fericirea particulară a supușilor săi.

Cu toate acestea, la moartea lui, Franța e întâia și cea mai puternică, cea mai bogată, din toate națiunile Occidentului.

Urmașii Regelui de Fier vor trebui să se străduiască cel puțin treizeci de ani pentru a nimici opera lui, și ambiția fără margini împletindu-se cu incapacitatea, vor sfârși prin a deschide țara năvălirilor din afară, aruncând societatea în anarhie și aducând poporul la cea mai jalnică sărăcie și restriște.

În șirul lung de imbecili înfumurați care, de la Ludovic al X-lea, Aiuritul, până la Jean cel Bun inclusiv, vor purta coroana, unul singur va fi o excepție: Filip al V-lea, Lunganul, cel de al doilea fiu al lui Filip cel Frumos, care se întorsese la principiile și metodele tatălui său, deși pofta sa de domnie îl făcuse să devină complice la crime și să nascocască rânduiri dinastice ce aveau să ducă drept la Războiul de o sută de ani.

Acțiunea de erodare va continua deci vreme de o treime de veac, dar trebuie să recunoaștem că în cea mai mare parte treaba fusese făcută încă din primele șase luni.

Instituțiile nu erau destul de trainice ca să poată funcționa fără intervenția personală a suveranului.

Nevolnicul, nervosul, nepriceputul Ludovic al X-lea, depășit de misiunea lui chiar din prima zi, se lepădase cu ușurință de grijile domniei, trecându-le asupra unchiului său, Charles de Valois, militar vrednic, pare-se, dar prost politician, care umblase zadarnic toată viața după un tron și ale cărui apucături de zurbagiu încurcă-lume își aflaseră, în sfârșit, o întrebuințare.

Miniștrii burghezi, care făcuseră puterea domniei dinainte, fuseseră întemnițați, iar scheletul celui mai remarcabil dintre ei, Enguerrand de Marigny, fostul conducător al regatului, se usca în ștreangul spânzurătorii de la Montfaucon.

Reacțiunea triumfa; ligile baronilor semănau dezordine în provincii și țineau piept autorității regale. Marii seniori, în frunte cu Charles de Valois, băteau monedă pe care o făceau să circule prin toată țara pentru folosul lor personal. Administrația, nemaifiind ținută în mână, jefuia pe socoteala ei, iar visteria era secătuită.

O recoltă dezastruoasă, urmată de o iarnă grozav de aspră, adusesese foametea. Oamenii mureau pe capete.

Estimp, Ludovic al X-lea, era mai cu seamă grijuliu de a repara onoarea sa conjugală și de a șterge, dacă se putea, amintirea scandalului de la turnul Nesle.

În lipsa unui papă, pe care conclavul nu reușea să-l aleagă, și care ar fi putut rosti divorțul, tânărul rege al Franței, pentru a se putea căsători din nou, poruncise să fie sugrumată soția sa, Marguerite de Burgundia, în temnița de la Chateau-Gaillard.

Devenea astfel liber să se însoare cu frumoasa prințesă napolitană pe care i-o găsiseră, și cu care se pregătea să împartă bucuriile unei lungi domnii.

FRANȚA AȘTEAPTĂ O REGINĂ

ADIO, NEAPOLE

În picioare, la una din ferestrele uriașului Castel Nuovo, de unde vederea cuprindea portul și golful Neapole, bătrâna regină mamă Maria a Ungariei privea corabia gata să-și întindă pânzele. După ce se încredință că nimeni nu poate s-o vadă, duse la ochi un deget uscățiv și-și șterse lacrimile care-i veneau pe marginea pleoapelor fără gene.

"Ei", murmură dânsa, "acum pot să mor."

Își împlinise bine viața. Fiică de rege, soție de rege, mamă și bunică de regi, își așezase o parte din urmași pe tronul Italiei meridionale, în timp ce dobânda pentru cealaltă parte, prin lupte și uneltiri, regatul Ungariei, pe care-l socotea ca o moștenire personală. Fiii săi mai mici erau prinți sau duci suverani. Două dintre fetele ei erau regine, una la Majorca, cealaltă în Aragon. Pântecul ei roditor fusese un instrument de putere pentru neamul Anjou-Sicile, această ramură mai tânără ieșită din arborele capetin, care începea să se întindă peste Europa toată și amenința să devină tot așa de mare ca trunchiul.

Dacă i se prăpădiseră până atunci șase dintre copii, Maria a Ungariei avea cel puțin mângâierea că muriseră ca niște creștini cucernici, așa cum îi crescuse, ba chiar unul dintre dânșii, cel care renunțase la drepturile dinastice pentru a se călugări, urma să fie peste puțină vreme pus în rândul sfinților. Ca și cum împărățiile lumii acesteia ar fi devenit prea strâmte pentru această familie tentaculară, bătrâna regină își împinsese odrasla până în împărăția cerurilor. Era mama unui sfânt.

Trecută de șaptezeci de ani, nu-i mai rămânea decât să asigure viitorul unei nepoate orfane, Clémence. Acum, făcuse și asta.

Deoarece Clémence era fiica primului ei născut, Charles Martel, pentru care revendicase cu atâta dârzenie tronul Ungariei, deoarece copila se pomenise fără părinți de la vârsta de doi ani și dânsa luase asupra-și grija de a o crește, în sfârșit, deoarece această sarcină era cea de pe urmă în viața ei, Maria a Ungariei îi arătase fetei o dragoste deosebită, atâta dragoste câtă putea să încapă în această inimă bătrână închinată în întregime forței, măririi și datoriei.

În ochii reginei mame a Neapolei, marea corabie care, pe un soare orbitor, își ridica ancora părăsind portul în acea zi de 1 iunie 1315, înfățișa triumful politicii sale și totodată melancolia lucrurilor împlinite, căci pentru prea iubită ei Clémence, pentru această prințesă de douăzeci și doi de ani, fără

nici o țară ca zestre și fără nici o altă bogăție în afară de faima frumuseții și virtuții sale, izbutise să găsească un soț de cel mai înalt neam, s-o mărite în chipul cel mai strălucit. Clémence pleca pentru a deveni regină a Franței. Astfel, cea mai vitregită de soartă dintre toate prințesele d'Anjou, cea care așteptase mai mult decât celelalte să se căpătuiască, primea cel mai frumos dintre regate și avea să domnească întocmai ca o suzerană peste toate rubedeniile ei. Era în asta parcă o pildă a învățăturilor Evangheliei.

Ce-i drept, se zicea că tânărul rege al Franței, Ludovic al X-lea, nu era prea atrăgător la chip și nici nu avea o fire prea plăcută.

"Ei și?", își zicea Maria a Ungariei, "bărbatu-meu, Dumnezeu să-l ierte, era șchiop și cu toate astea n-am dus-o prea rău cu dânsul. Și apoi, nu ești regină ca să fii fericită".

Unii șușoteau, arătându-și mirarea că regina Marguerite murise cum nu se poate mai la țanc, în temnița ei, tocmai când regele Ludovic, din lipsa unui papă, nu putea să obțină anularea căsătoriei sale. Dar trebuia oare să-ți pleci urechea la toate clevetirile? Maria a Ungariei nu prea era înclinată să simtă milă față de o femeie, față de o regină mai ales, care își trădase îndatoririle căsătoriei și dăduse dintr-o poziție așa de înaltă o pildă așa de jalnică. Ea nu vedea nimic surprinzător în faptul că pedeapsa lui Dumnezeu se abătuse în chip firesc asupra păcătoasei Marguerite.

"Frumoasa mea Clémence", își mai spusese dânsa, "va face ca virtutea să fie iar în mare cinste la curtea Franței".

Drept adio, își ridică mâna cenușie și făcu în lumina soarelui semnul crucii; apoi, cu coroana pe creștet, așezată peste părul de argint, cu bărbia scuturată de ticuri și cu pasul țeapăn, dar încă hotărât, plecă să se închidă în capela ei pentru a mulțumi cerului că o ajutase să-și împlinească îndelungata-i misiune regală, și pentru a închina Domnului marea suferință a femeilor care și-au trăit traiul.

În vremea asta, *San Giovanni*, uriașa corabie rotundă cu cheresteaua vopsită în alb și auriu, cu flamurile Anjou-ului, Ungariei și Franței în vârful catargelor, începea să manevreze spre a se depărta de țărm. Căpitanul și echipajul juraseră pe Evanghelie să-și apere călătorii împotriva furtunii, a piraților ce-și aveau cuibul pe coastele Africii și a tuturor primejdiilor navigației. Statuia sfântului Ioan Botezătorul, ocrotitorul corăbiei, strălucea la proră sub razele soarelui. În redutele cu creneluri, cam pe la mijlocul catargelor, o sută de oșteni, pândari, arcași, zvârlitori de pietre, vegheau la postul lor pentru a respinge atacurile hoților de mare dacă s-ar ivi cumva.

Magaziile din cală erau ticsite cu de ale gurii, iar nisipul de sabură era împănat de amfore de ulei, sticlute de vin și ouă proaspete. Cuferele mari, ferecate, care conțineau rochiile de mătase, giuvaerurile, argintăria și toate darurile de nuntă ale prințesei erau rânduite de-a lungul pereților unei vaste încăperi numită *escandolat*, așezată între arborele cel mare și pupă, și unde aveau să stea, printre covoarele de Orient, gentilomii și cavalerii escortei.

Napolitanii se îmbulziseră pe cheiuri ca să vadă plecând ceea ce li se părea a fi corabia fericirii. Femei își ridicau copiii pe brațe. În hărmălaia iscată de această mulțime îngrămădită, se auzeau glasuri strigând cu acea familiaritate înduioșată și zgomotoasă pe care norodul Neapolei a arătat-o întotdeauna față de idoli săi:

- *Guardi com'è bella!*
- *Addio, Donna Clemenza! Sia felice!*
- *Dio la benedica, nostra principessa!*
- *Non si dimentichi di noi!*⁴

Căci, în ochii napolitanilor, Donna Clemenza apărea înconjurată de un fel de legendă. Își aminteau toți de tatăl ei, frumosul Carlo Martello, prietenul poezilor și îndeosebi al divinului Dante, prinț învățat, tot așa de bun muzician pe cât era de viteaz în luptă, care străbătea peninsula, urmat de două sute de gentilomi francezi, provensali și italieni, toți îmbrăcați ca dânsul, în roșu și verde închis, și călări pe cai cu șeile și hamurile de argint și de aur. Se zicea despre el că era într-adevăr fiul Venerei, căci avea "cele cinci daruri care îmbiau la dragoste și anume: sănătate, frumusețe, bogăție, timp cât poftea și tinerețe". Napolitanii îl așteptau să le fie rege, când ciuma îl răpuse fulgerător, la douăzeci și patru de ani, iar soția lui, o prințesă de Habsburg, murise auzind vestea, întâmplare care impresionase grozav imaginația poporului.

Neapole își îndreptase dragostea asupra prințesei Clémence care, crescând, devenea leită tată-său. Orfana asta de neam regesc era binecuvântată de mahalalele săracăcioase unde se ducea ea însăși să împartă pomană; nici o restriște n-o lăsa nesimțitoare. Pictorii din școala lui Giotto se inspirau privindu-i fața pentru a zugrăvi în frescele lor Fecioara și sfințele; și până în zilele noastre, călătorii care vin să vadă bisericile de prin Campania și Apulia admiră pe pereții sanctualelor părul ei de aur, blândețea limpede a ochilor, grația gâtului ușor aplecat, mâinile cu degete subțiri și lungi, fără să știe că acolo e chipul frumoasei Clémence a Ungariei.

De pe puntea cu creneluri, ridicată la aproape treizeci de picioare deasupra mării, și care acoperea încăperile din spatele corăbiei, logodnica regelui Franței privea pentru ultima oară peisajul copilăriei sale, vechiul castel d'Ovo unde văzuse lumina zilei, Castel Nuovo unde crescuse, forfota mulțimii care-i trimitea sărutări, tot orașul acesta strălucitor, prăfos și sublim.

"Îți mulțumesc doamnă, bunicuță", zicea în sine ea, "cu ochii ațintiți la fereastra de unde silueta reginei Maria a Ungariei dispăruse. Fără îndoială, nu te voi mai vedea niciodată. Îți mulțumesc că ai făcut atâta pentru mine. Îmi pierdusem nădejdea, văzând că la douăzeci și doi de ani împliniți nu aveam încă soț: gândeam că nici nu voi mai găsi unul și că va trebui să mă duc la mănăstire. Tu, bunicuțo, aveai dreptate când îmi cereai să am răbdare. Iată că voi fi regina acestei țări mari pe care o străbat patru fluvii și o scaldă trei mări. Văru-meu, regele Engliterei, mătușă-mea din Majorca, rubedenia mea din Boemia, soră-mea, soția prințului care stăpânește comitatul Vienei, și chiar unchiu-meu, Robert, care domnește aici și căruia nu-i eram până azi decât supusă, toți vor deveni vasalii mei pentru pământurile ce le au în Franța sau pentru legăturile ce-i țin sub această coroană a mea. Dar nu va fi ea oare prea grea pentru mine?"

Trăia în același timp bucuria nespusă, teama de necunoscut și adâncă tulburare care ne cuprinde sufletul în fața schimbărilor de neînlăturat ale soartei, chiar când ele întrec visurile noastre.

- Poporul măriei-tale îți arată domniță, multă dragoste, spuse un bărbat burduhănos de lângă dânsa. Mă prind însă că și poporul Franței te va îndrăgi repede la fel, și că, numai văzându-te îți va face o primire la fel de frumoasă ca și acest adio.

- Ah, domnia ta vei fi întotdeauna prietenul meu, domnule de Bouville, răspunse Clémence cu căldură.

Simțea nevoia să-și împărtășească bucuria celor din jur, și să mulțumească pentru ea fiecăruia.

Contele de Bouville, fost șambelan al lui Filip cel Frumos și sol al regelui Ludovic al X-lea, venise întâia oară la Neapole, iarna trecută, ca să-i ceară mâna; se întorsese acolo, cu două săptămâni în urmă, ca s-o ia pe prințesă și s-o ducă la Paris, acum, când căsătoria putea fi celebrată.

- Și domnia ta de asemenea, signor Baglioni, ești prietenul meu, adăugă dânsa, întorcându-se spre tânărul toscan care îi servea lui Bouville drept secretar și ținea bănetul expediției, împrumutat de băncile italiene din Paris.

Tânărul se încovoie sub greutatea complimentului.

Și într-adevăr, toți erau fericiți în dimineața aceea. Burduhănosul Bouville, nădușind nițel în căldura de iunie și tot zvârlindu-și după urechi suvițele negre și albe ce-i veneau pe frunte, se simțea foarte bucuros și foarte mândru că-și dusesese cu bine la capăt misiunea și că aducea regelui său o soată așa de minunată.

Guccio Baglioni visa la frumoasa Maria de Cressay, tainica lui logodnică, pentru care aducea un cufăr întreg de mătasuri și găтели brodate. Nu era sigur că făcuse bine cerând unchiului sucursala băncii din Neauphle-le-Vieux. Trebuia oare să se mulțumească cu o căpătuială așa de mărunță?

"Ei, asta! Nu-i decât un început", își spuse el, "aș putea să-mi schimb repede slujba, și de altfel, îmi voi petrece mai toată vremea la Paris".

Sigur de ocrotirea noii sale suverane, nu mai descoperea nici o stavilă în drumul său spre măririi; o și vedea pe Maria doamnă de companie a reginei, și se închipuia el însuși ajuns în puțină vreme mare pitar sau mare vistiernic. Nici Enguerrand de Marigny nu începuse altfel. Desigur, acesta sfârșise cam rău... Dar vezi că Marigny nu era lombard.

Cu mâna strânsă pe pumnal, cu bărbia în sus, Guccio privea orașul Neapole desfășurându-se înaintea lui, gata parcă să-l cumpere.

Zece galere escortară corabia până în largul mării, apoi napolitanii văzură depărtându-se sub soare cetățuia albă care plutea pe ape.

FURTUNA

Câteva zile mai târziu, *San Giovanni* nu mai era decât un schelet de corabie care trosnea din toate încheieturile, gonind cu catargele pe jumătate rupte sub izbiturile vântului năprasnic, rostogolindu-se în talazuri uriașe, și pe care căpitanul se străduia s-o mențină pe linia de plutire în drumul presupus al coastei Franței, fără să știe dacă va izbuti vreodată să-și ducă la liman călătoria.

Corabia fusese prinsă în dreptul Corsicii de una din furtunile acelea scurte dar cumplite, care răscolesc uneori Mediterana. Pierduseră șase ancore încercând să lupte împotriva vântului, de-a lungul țărmurilor insulei Elba, și n-a lipsit mult ca vasul să fie izbit de stânci. Apoi, și-a urmat calea între pereții înalți de apă. O zi, o noapte, și încă o zi de călătorie în acest infern. Câțiva marinari fuseseră răniți, pe când se sileau să coboare ce mai rămăsese din pânze. Redutele pândarilor se năruiseră cu toată încărcătura lor de bolovani, pregătită pentru pirații africani. Au trebuit să deschidă cu lovituri de topor *escandolatul* ca să-i poată scoate de acolo pe cavalerii napolitani, prinși sub catargul cel mare prăbușit peste dâșii. Toate cuferele cu rochii și giuvaericele, toată argintăria prințesei, toate darurile de nuntă fuseseră măturate de valuri. Infirmeria bărbierului chirurg de pe puntea din fața gemea de oameni. Duhovnicul nu putea să mai officieze liturghia, căci artofor, potir, evanghelii și odăjdii fuseseră luate de un talaz. Agățat de o frânghie, cu crucea în mână, asculta spovedania celor cari gândeau că au ajuns în ceasul morții.

Acul magnetizat nu mai slujea la nimic pentru a-ți arăta încotro mergi, căci se bălăbănea încolo și înapoi în apa puțină ce mai rămăsese pe fundul oalei în care plutea. Căpitanul, un latin aprig, își sfâșiasse haina până la brâu de amărât ce era, și îl auzeau toți urlând, între două comenzi: "Doamne ajută!" Cu toate acestea părea să-și cunoască îndeajuns meseria ca să iasă cât mai bine din cea mai grea încurcătură; poruncise să fie scoase vâslele, atât de lungi și de grele, că la fiecare din ele trebuia să se opintească câte șapte oameni pentru a le manevra, și chemase doisprezece mateloți în jurul sau pentru a apăsa, câte șase de fiecă parte, pe drugul cârmei.

Și totuși, lui îi căuta pricină Bouville, într-o răbufnire de necaz, când se pornise vijelia:

- Ei, căpitane, izbucnise fostul mare șambelan, în halul ăsta o scuturi dumneata pe prințesă, viitoarea mireasă a regelui, stăpânul meu? Ai încărcat

rău corabia dacă ne rostogolim așa. Nu știi să ții cârma, nici să prinzi vânt prielnic. Dacă nu te grăbești să-ți faci treaba mai bine, de îndată ce sosim te voi trimite în fața judecătorilor regelui Franței și ai să mergi să-ți înveți meșteșugul de corăbier pe o galără...

Dar mânia îi trecuse repede, căci se apucase să verse vreme de opt ceasuri pe covoarele din Orient, pilda lui fiind de altfel urmată de aproape toți oamenii escortei. Bălăbănindu-și capul, cu fața albă ca varul, cu părul, mantaua și pantalonii learcă, gata să-și dea sufletul ori de câte ori un nou val sălta corabia, nenorocitul gemea între două sughițuri, bolborosind că nu-și va mai vedea familia și că nu păcătuisese așa de mult în viața lui pentru a suferi atâta.

În schimb, Guccio arăta o vitejie uimitoare. Cu mintea limpede și piciorul sprinten, avusese grijă să așeze la loc potrivit lada cu bani și, în clipele când furtuna se mai potolea oarecum, alerga prin ploaia de pe punte să-i aducă prințesei apă de băut sau împrăștia în jurul ei parfumuri, ca să-i ascundă duhoarea răspândită de vărsăturile tovarășilor de călătorie.

Există un soi de bărbați, de bărbați foarte tineri mai cu seamă, care știu, instinctiv, să se poarte în așa fel încât să îndreptățească ceea ce lumea așteaptă de la dânsii. Îi privești cu un ochi disprețuitor? Sunt toate șansele ca ei să se poarte într-un chip vrednic de dispreț. Le arăți, dimpotrivă, prețuire și încredere? Îi vezi că se întrec pe ei înșiși, purtându-se eroic, deși mor de frică întocmai ca oricare alții. Guccio Baglioni era puținel din seminția aceasta. Fiindcă prințesa Clémence avea un fel de a vorbi oamenilor, săraci sau bogați, mari seniori sau din prostime, care măgulea cinstea fiecăruia, și fiindcă, pe deasupra, arăta o deosebită amabilitate față de acest tânăr care fusese oarecum solul fericirii ei, Guccio se simțea, când dânsa se afla în preajmă, cavalier și-și dădea niște aere mai semețe ca oricare dintre gentilomi.

Era toscan, și deci în stare, pentru a străluci în ochii unei femei, să facă pe grozavul, săvârșind cele mai vitejești isprăvi. În același timp, rămânea însă bancher cu trup și suflet și își juca soarta așa cum unii joacă la bursă.

"Nu se poate prilej mai nimerit decât o primejdie ca să intri sub pielea celor mari.", își zicea el, "Dacă-i scris să ne ducem toți la fund și să pierim, nu lăsându-ne doborâți și bocind ca bietul Bouville ne vom schimba soarta. Dacă scăpăm cu viață însă, atunci îmi voi fi câștigat stima reginei Franței".

Să poți gândi astfel într-o asemenea clipă și era de ajuns pentru a da dovadă de mult curaj.

Dar în vara aceea, Guccio se simțea de neînvins; era îndrăgostit și sigur că e iubit. Cu capul nițel cam prea împănat de povești eroice - căci în mintea acestui flăcău visurile, socotelile și ambițiile alcătuiau un talmeș-balmeș - Guccio știa că aventurierii scapă întotdeauna din orice încurcătură, dacă în vreun castel îi așteaptă o domniță a frumuseții! Al lui era la conacul din Cressay...

Fără să țină seama de ceea ce sărea în ochi, o încredința deci pe prințesa Clémence că cerul începuse să se însenineze, afirma că vasul era zdravăn tocmai în clipa când troznea mai tare și istorisea că el, bunăoară, străbătând cu un an în urmă Canalul Mânecii, fusese prins de o furtună mult mai groaznică din care scăpase teafăr.

- Mă duceam să-i duc reginei Isabelle a Engliterei un mesaj al monseniorului d'Artois.

Prințesa Clémence făcea și dânsa dovada unui curaj minunat. Refugiată în *paradis*, cum i se zicea acelei vaste încăperi de zile mari, pregătită pentru oaspeții de neam regesc pe puntea dindărăt, ea se silea să-și potolească doamnele însoțitoare care, asemenea unei turme de oi speriate, behăiau la fiecare izbitură a valurilor. Clémence nu schițase nici cel mai mic gest de regret când veniseră s-o anunțe că lăzile ei cu rochii și giuvaericele fuseseră luate de ape.

- Aș fi dat cu dragă inimă de două ori pe cât am pierdut, ca bieții marinari să nu fi fost striviți de catarge, numai atât se auzi din gura ei.

Era mai puțin înfricoșată de furtună decât de semnul rău pe care-l vedea în ea.

"S-a isprăvit, căsătoria asta era ceva prea frumos pentru mine", își zicea, "prea m-am bucurat că mă mărit și m-am făcut vinovată de păcatul trufiei; Dumnezeu mă va face să pier înecată pentru că nu eram vrednică să fiu regină".

În cea de a treia dimineață, pe când corabia se afla într-un loc mai puțin bântuit de furtună, fără însă ca marea să pară a se liniști, nici soarele să răsară, îl văzură toți pe burduhănosul Bouville, desculț, numai în bluză și cu părul vâlvoi, stând în genunchi, cu mâinile împreunate, pe puntea corăbiei.

- Ce faci acolo, domnule? îi striga prințesa Clémence.

- Fac, domniță, ce-a făcut și dumnealui, Ludovic cel Sfânt, atunci când era cât pe ce să se înece în fața Ciprului. A făgăduit să-i ducă sfântului Nicolas de Varengeville o corabie lucrată dintr-o oca de argint, dacă Dumnezeu se

îndură să-l aducă îndărăt în Franța. Asta mi-a povestit-o domnul de Joinville.

- Mă alătur și eu legământului ce-l faci, Bouville, răspuse Clémence, și deoarece corabia noastră se află sub ocrotirea sfântului Ioan Botezătorul, făgăduiesc, dacă scăpăm cu viață și dacă mi-e hărăzit să dau un fiu regelui Franței, să-i pun nume Ioan.

Printesa îngenunche numaidecât și prinse a murmura rugăciuni.

Pe la nămiează, furia mării începu să se potolească și călătorilor le mai veni inima la loc. Apoi soarele străpunse norii; se zărea uscatul. Căpitanul recunoscă, bucurându-se, coastele Provenței, și pe măsură ce se apropia, stâncile calcaroase de la Cassis. Nu-și ascundea mândria de a fi menținut corabia pe drumul cel bun.

- Gândesc, căpitane, că ai să ne tragi cât mai repede la țărmul ăsta, izbucni Bouville.

- Eu, domnule, trebuie să vă duc la Marsilia, răspuse căpitanul, și nu suntem prea departe de ea. Și în orice caz, n-am ancore destule ca să acostez lângă stâncile alea.

Cu puțin înainte de a însera, împins de vâsle, *San Giovanni* ajunse în fața portului Marsiliei. O luntrișoară fu trimisă la țărm pentru a da de veste mai-marilor orașului și a cere să fie coborât lanțul gros care închidea intrarea portului, între turnul Malbert și fortul Saint-Nicolas. Numaidecât, județul, pârgarii și căpeteniile breslelor (Marsilia era pe atunci oraș al familiei d'Anjou) veniră în fugă, încovoiați sub suflarea unui mistral puternic, pentru a întâmpina pe nepoata suzeranului lor, regele Neapolei.

Pe chei, muncitorii de la ocele de sare, pescarii, meșteșugarii de vâsle, cârme și macarale, călăfătuitorii, zarafii, negustorii din mahalaua evreiască, slujbașii băncilor genoveze și sieneze, toți căscau ochii uluiți la marea corabie fără pânze, fără catarge, spartă, ai cărei marinari ȝopăiau și se îmbrățișau pe punte, minunându-se că au ajuns nevătămați.

Cavalerii napolitani și doamnele însoțitoare încercau să-și dreagă fețele răvășite de nesomn, să-și netezească gâteliile boțite.

Viteazul Bouville, care slăbise cu cinci ocale în această călătorie și pe care veșmintele jucau, nu înceta să repete celor din jur că a lui a fost ideea de a face o făgăduință sfântului, ceea ce împiedecase corabia să piară, și că toți îi datorau viața.

- Domnule Hugues, îi răspuse Guccio cu o lucire răutăcioasă în ochi, pe cât mi-a fost dat să aud nu s-a pomenit furtună pe mare fără ca vreun călător

să făgăduiască ceva unui sfânt, precum ai făcut și domnia ta. Cum îți explici atunci că atâtea corăbii se duc totuși la fund?

- Asta se întâmplă, fără îndoială, fiindcă pe corăbiile acelea se află și vreun păgân de teapa dumitale! i-o întoarse zâmbind fostul șambelan.

Guccio fu primul care sări pe uscat. Își făcu vânt din vârful scării ca să-și arate voinicia. Se auziră îndată țipete. După mai multe zile petrecute pe o scândură plutitoare, Guccio călcase cu stângul pe pământ; piciorul îi lunecase și căzuse în apă. Cât pe ce să fie strivit între piatra cheiului și peretele de lemn al corăbiei. În jurul său apa se făcu numaidecât roșie; în cădere se tăiase într-un cârlig de fier. L-au scos la mal pe jumătate leșinat, plin de sânge și cu șoldul deschis până la os. L-au dus îndată la spitalul orașului.

SPITALUL

Marea sală a bărbaților avea dimensiunile unui naos de catedrală. În fund se vedea un altar la care se făceau în fiecare zi patru liturghii, utrenii și vecernii. Bolnavii mai de seamă ocupau un fel de chilioare, zise "odăi rezervate", înșirate de-a lungul pereților; ceilalți erau culcați câte doi într-un pat, fiecare cu picioarele la capul celuilalt. Călugării din tagma spitalicească, în lungile lor rase cafenii, străbăteau neconținut culoarul dintre paturi, ba ducându-se să cânte liturghiile, ba pentru a da îngrijiri bolnavilor sau a le împărți mâncarea. Căci slujba religioasă era strâns legată de terapeutică; horcăiturile de durere se amestecau cu versetele psalmilor; mireasma de tămâie nu izbutea să acopere duhoarea cumplită a sudorilor și a puroaielor; moartea era oferită ca un spectacol în văzul tuturor. Niște inscripții zăgăzuite pe pereți cu slove mari, gotice, îi invitau pe bolnavi să se gătească mai curând de moarte decât de vindecare.

De aproape trei săptămâni, Guccio zăcea acolo, într-un pat cu polog, gâfâind sub căldura apăsătoare a verii care, de când lumea, a făcut mai cumplită suferința și mai înfiorătoare spitalele. Privea cu tristețe razele soarelui care cădeau din ogivele deschise în partea de sus a pereților, așternând pete mari de aur pe această grămadă de restriște omenească. Nu putea să facă nici cea mai mică mișcare fără să geamă; balsamurile și elixirele călugărilor îi ardeau carnea ca niște flăcări, și fiecare pansament era o ședință de tortură. Nimeni nu părea în stare să-i spună dacă osul îi era sau nu atins, dar simțea bine că durerea nu venea numai din carne, căci îl lua parcă un leșin de câte ori îi pipăiau șoldul și șalele. Doftorii și chirurgii îi spuneau că nici o primejdie de moarte nu-l amenință, că la anii lui te vindeci și că Dumnezeu făcea destule alte minuni, cum s-a întâmplat cu călăfătuitorul acela pe care-l văzuse într-o zi venind acolo cu mațele în mână, și apoi, după câtăva timp, părăsind spitalul mai voios ca înainte; toate acestea nu alinau însă deznădejdea lui Guccio. Trecuseră trei săptămâni și nu avea de ce să creadă că n-ar mai fi nevoie de alte trei, ba poate chiar de trei luni, ori că ar putea rămâne toată viața șchiop sau neputincios.

Se vedea osândit să trăiască până la sfârșitul zilelor sale strâmb și pipernicit în dosul vreunei tejghele de zaraf, la Marsilia, nefiind în stare să facă drumul până la Paris. Dacă nu cumva i s-ar trage moartea dintr-altă pricină... Vedea cum în fiecă dimineață erau scoase unul sau două leșuri pe al căror chip se și întipărise culoarea hâdă și negricioasă a ciumei, căci se

iveau mereu, ca în toate porturile Mediteranei, câteva cazuri de ciumă. Și toate acestea fiindcă voise să se grozăvească sărind pe chei mai repede decât tovarășii săi de călătorie, când abia scăpase de naufragiu!

Își blestema soarta și propria lui neghiobie. Îl chema aproape în fiecare zi pe grămaticul spitalului și-i dicta pentru Maria de Cressay scrisori lungi pe care le trimitea prin curierii băncilor lombarde la sucursala din Neauphle, pentru ca primul slujbaș de acolo să le ducă în taină tinerei fete.

În cuvinte umflate și cu bogăția de imagini pe care o au italienii când vorbesc de dragoste, Guccio îi făcea Mariei declarații înflăcărâte. O încredința că nu dorea să se facă sănătos decât pentru dânsa, pentru bucuria de a o regăsi, de a o contempla, de a o îndrăgi în fiecare zi dată de Dumnezeu. O ruga fierbinte să-i păstreze credința pe care și-o juraseră, și-i făgăduia toate fericirile din lume.

"Nu am în inimă altă dragoste afară de a ta și nu voi avea niciodată alta, și dacă ar fi s-o pierd, viața mea s-ar duce cu ea".

Căci acum, când stângăcia lui îl ținuse într-un pat de spital, închipuitul acesta începea să se îndoiască de toate și să se teamă că ființa pe care o iubea n-are să-l aștepte. Se temea că Mariei i se va face lehamite de un iubit veșnic absent, că se va îndrăgosti de vreun tânăr cavaler din provincia ei, vânător și luptător de frunte în turniruri.

"Norocul meu", își zicea, "este că am fost cel dintâi s-o iubesc. Dar iată un an și în curând încă șase luni de când ne-am dat primul nostru sărut".

În timp ce-și privea pulpele țepene și slăbite, întrebându-se dacă va mai putea vreodată să se țină pe picioare, în scrisorile sale îi descria Mariei de Cressay viața minunată pe care avea să i-o făurească. Ajunsese, îi spunea, prietenul apropiat și protejatul noii regine a Franței. Cetindu-l, ai fi zis că el era cel care pusese la cale căsătoria regelui. Istoria cum și-a împlinit solia lui la Neapole, furtuna prin care trecuse și cum se purtase în timpul ei, îmbărbătând echipajul. Punea accidentul său în seama unei porniri cavaleriești: se repezise s-o sprijine pe prințesa Clémence, gata să cadă în apă când cobora din corabia încă zguduită, chiar în port, de valurile răzvrătite ale mării.

Guccio îi scrisese și unchiului său, Spinello Tolomei, pentru a-i povesti ce nenorocire dăduse peste dânsul, pentru a-l ruga să-i păstreze sucursala din Neauphle și pentru a-i cere învoirea de a ridica bani de la împuternicitul lor din Marsilia.

Vizite destul de numeroase îl făceau să mai uite nițel de necazuri și-i dădeau prilej să geamă de față cu alții, ceea ce-i mai alinător decât să oftezi de unul singur. Starostele negustorilor sienezi venise să-l salute și să i se pună la dispoziție; împuternicitul lui Tolomei nu mai știa ce să facă pentru dânsul și plătea să i se aducă o mâncare mai bună decât aceea servită de călugării spitalului.

Într-o după-amiază Guccio avu bucuria să-l vadă ivindu-se pe prietenul său Signor Boccacio de Cellino, primul voiajor comercial al întreprinderii fraților Bardi, care se găsea tocmai atunci în trecere prin Marsilia. În fața lui, Guccio putuse să-și verse în voie tot amarul.

- Gândește-te la ceea ce pierd, zicea. Nu voi putea lua parte la nunta domniței Clémence, unde mi-aș fi avut și eu locul printre marii seniori. După ce am făcut atâta pentru asta, să nu pot fi acolo! Și nici la încoronarea de la Reims nu voi fi. Ah, ce necaz mi-e... Și, pe lângă toate, n-am nici un răspuns de la frumoasa mea Maria.

Boccacio încerca să-l liniștească. Neauphle nu era o mahala a Marsiliei, și scrisorile lui Guccio nu mergeau cu iuțea curierilor regali. Trebuiau să treacă prin stațiile de poștă ale băncilor lombarde din Avignon, din Lyon, din Troyes și din Paris; curierii nu porneau la drum în fiecare zi.

- Boccacino, prietene, izbucni Guccio, deoarece pleci la Paris, te rog fierbinte, dacă ai vreme pentru asta, du-te la Neauphle și vezi-o pe Maria. Spune-i tot ce ți-am încredințat. Află dacă scrisorile mele au ajuns în mâna ei; vezi dacă mă iubește mereu cu aceeași dragoste. Și să nu-mi ascunzi adevărul, fie el cât de amarnic... Nu crezi, Boccacino, că ar trebui să pornesc într-acolo, culcat într-o litieră?

- Ca să ți se deschidă rana, să se umple de viermi și să pieri răpus de friguri în vreun han păcătos de pe drum? Bună idee, n-am ce zice! Nu cumva ți-ai pierdut mințile? Ai douăzeci de ani, Guccio.

- Nu-i am încă!

- Cu atât mai mult; ce-i o lună pierdută la anii tăi?

- Dacă e luna cea bună, toată viața ar putea să fie pierdută.

Printesa Clémence trimitea în fiecare zi pe unul din cavalerii ei să-i aducă vești despre starea rănitului. Burduhănosul Bouville veni el însuși de trei ori să se așeze la căpătâiul tânărului italian. Bouville era copleșit de treburi și de griji. Se silea să redea o înfățișare cuviincioasă oștenilor din escorta viitoarei regine, înainte de a porni la drum spre Paris. Greu încercată de călătoria pe mare, o parte a escortei căzuse la pat de cum sosise. Nimeni nu

mai avea veșminte de nici unele, afară de cele leoarcă de apa și boțite cu care fiecare era îmbrăcat când a pus piciorul pe pământ. Cavalerii și doamnele însoțitoare își comandau altele la croitori și lîngereze fără să se sinchisească de unde vor plăti. Toată zestrea de mireasă a prințesei, prăpădită pe mare, trebuia făcută din nou; trebuia cumpărată argintăria, vesela, cuferele și mobilele de drum care alcătuiau pe atunci calabalâcul nelipsit al unei persoane din casa regală aflată în călătorie. Bouville ceruse să i se trimită bani de la Paris; Parisul îi răspunsese să se adreseze celor de la Neapole, fiindcă toate aceste pierderi se întâmplaseră în porțiunea de drum ce ținea de coroana Siciliei. A fost nevoie să se recurgă la serviciile lombarzilor. Tolomei se eschivase, îndreptând cererile de împrumut spre frații Bardi, ca unii ce erau bancherii obișnuiți ai regelui Robert al Neapolelui, ceea ce explica trecerea grăbită prin Marsilia a lui signor Boccacio, venit acolo pentru a încheia afacerea. În toată zăpăceala asta, Bouville simțea cât de mult îi lipsește Guccio, și când fostul șambelan venea să-l vadă la spital, o făcea mai de grabă pentru a se plînge de propria lui soartă și a-i cere un sfat tânărului decât pentru a-i aduce o îmbărbătare. Bouville avea un fel de a-l privi pe Guccio, care părea să zică: "Să-mi faci una ca asta, mie!"

- Când gândeți să plecați mai departe? îl întreba Guccio care vedea cu groază apropiindu-se clipa aceasta.

- O, dragă prietene, nu mai înainte de jumătatea lui iulie.

- Poate că mă fac sănătos până atunci.

- Asta ți-o doresc. Silește-te, căci vindecarea ta mi-ar fi de mare folos.

Dar jumătatea lui iulie sosi fără ca Guccio să se fi pus pe picioare: departe de așa ceva. În ajunul plecării, Clémence a Ungariei ținu să se ducă ea însăși pentru a-și lua rămas bun de la bolnav. Guccio era și până atunci invidiat de tovarășii săi de spital pentru toate vizitele pe care le primea, îngrijirile ce i se dădeau și ușurința cu care cererile lui erau satisfăcute. Începu să treacă drept un erou de legendă, când logodnica regelui Franței, însoțită de două doamne și de șase cavaleri napolitani, ceru să i se deschidă ușa sălii celei mari a spitalului. Călugării îngrijitori ai bolnavilor, care cântau liturgia de seară, se priviră foarte mirați, și glasurile lor se făcură parcă mai răgușite. Frumoasa prințesă îngenunche, ca cea mai smerită credincioasă, apoi, după ce-și sfârși rugăciunile, porni înainte printre paturi, urmată de o sută de priviri uluite, în această imensă încăpere plină de dureri.

- Vai, bieții oameni, murmură ea.

Și porunci îndată însoțitorilor să se împartă pomană în numele ei tuturor nevoiașilor, iar spitalului să i se dea două sute de livre.

- Dar, domniță, îi suflă Bouville care mergea alături de dânsa, nu avem bani destui ca să le plătim pe toate.

- Ce-are a face! E mai bine să-i dăm acestora decât să cumpărăm cupe de argint cizelate pentru a bea din ele sau mătăsuri pentru a ne împodobi. Mi-e rușine gândindu-mă la asemenea deșertăciuni, ba mi-e rușine chiar de sănătatea mea când văd atâta jale.

Îi aducea lui Guccio o mică raclă având în ea un petec minunat din caftanul sfântului Ioan, "cu o picătură vizibilă din sângele înaintemergătorului", pe care dânsa o cumpăraseră foarte scump de la un evreu specialist în acest soi de negoț. Racla era prinsă într-un lăntșor de aur pe care Guccio și-l petrecu numaidecât în jurul gâtului.

- Ah, drăguțule signor Guccio, spuse prințesa Clémence, sunt mâhnită că te văd aici. Ai făcut de două ori un drum lung pentru a fi alături de domnul Bouville, solul aducător de vești bune; mi-ai fost de mare ajutor în călătorie, și n-ai să fii de față la bucuria nunții mele!

Era în sala aceea o căldură de cuptor. Afară se simțea furtuna gata să se dezlănțuie. Prințesa scoase din tășcuța ei o batistă și șterse sudoarea care îmbrobonea fruntea rănitului, cu un gest așa de firesc și așa de blând că pe Guccio îl podidiră lacrimile.

- Dar cum de ți s-a întâmplat asta? întrebă Clémence. N-am apucat să văd nimica și nici până azi n-am înțeles ce s-a petrecut.

- Am... am crezut, doamnă, că te pregătești să cobori, și cum corabia se mai clătina încă, am... am vrut să alerg pentru a-ți oferi brațul. Însera, și din pricina întunericii, nu se prea vedea bine... și iată... mi-a alunecat piciorul.

De acum încolo, va fi nevoie să creadă el însuși povestea asta pe jumătate mincinoasă. Cât de mult ar fi voit ca lucrurile să se fi petrecut astfel! Dar, la urma urmei, gândul care-i dăduse brânci să sară primul...

- Drăguțule signor Guccio, repetă Clémence, adânc mișcată, fă-te repede sănătos, va fi o bucurie pentru mine. Și vino de-mi dă de veste la curtea Franței; ușa mea îți va fi întotdeauna deschisă ca unui prieten.

Schimbară o privire lungă, de-o desăvârșită nevinovăție, pentru că ea era fiică de rege iar el fiu de lombard. Dacă le-ar fi fost ursit să se nască în alte împrejurări, acest bărbat și femeia aceasta s-ar fi putut iubi.

Niciodată nu aveau să se mai revadă, și totuși viețile lor urmau să se îndeplinească mai straniu și mai tragic decât le-a fost dat vreodată unor vieți omenești.

SEMNELE NENOROCIRII

Vremea frumoasă nu ținuse mult. Uraganele, furtunile, grindina și ploaia care pustiiră în vara aceea apusul Europei și de pe urma căroră prințesa Clémence avusese atâta de suferit în călătoria ei pe mare, se porniră din nou chiar a doua zi după plecarea escortei. Făcură un popas la Aix-en-Provence și un altul la castelul de la Orgon, și sosiră la Avignon, pe o ploaie cu găleata. Pe coviltirul din piele vopsită al litierei în care călătorea prințesa, apa curgea ca dintr-o streășină de biserică. Frumoasele veșminte noi se vor ponosi oare de pe acum, cuferele vor fi pătrunse de ploaie și șeile brodate cu argint ale cavalerilor napolitani se vor prăpădi înainte de a fi uimit noroadele Franței? Domnul de Bouville răcise, ceea ce nu făcea ca treburile să meargă mai bine. Să capeți guturai în luna lui iulie, se poate lucru mai caraghios? Bietul om tușea, scuipa, îi curgea nasul ceva de speriat. Cu vârsta, sănătatea lui devenea mai șubredă, afară numai dacă valea Rhônului și meleagurile Avignonului nu-i vor fi fost hotărâtor neprielnice.

Abia se așezase prințesa cu escorta ei într-unul din palatele orașului papal, și monseniorul Jacques Duèze, cardinal al curiei, veni, însoțit de o droaie de călugări, s-o salute pe Clémence a Ungariei. Acest bătrân prelat alchimist, umblând de cincisprezece luni să capete tiara papală, își păstrase, în ciuda celor șaptezeci de ani, straniul său mers de adolescent. Sărea printre băltoacele de noroi, sub vârtejurile de ploaie care stinseseră făcliile purtate înaintea lui.

Cardinalul Duèze era candidatul oficial al celor din neamul Anjou-Sicile. Faptul că în curând Clémence se va mărita cu regele Franței îi venise destul de bine la socoteală și-i întărea poziția. Se aștepta ca noua regină a Franței să-l sprijine la Paris, tăcându-l să câștige astfel voturile care-i lipseau printre colegii săi francezi. Sprinten ca un pui de cerb, urcă în fugă scara, silind pajii care-i duceau trena să alerge după el. Era însoțit de cardinalul Orsini și de cei doi cardinali Colonna, devotați și dâșii intereselor Neapolei, și care suflau din greu ținându-se în urma lui.

Pentru a primi tot acest alai de purpură, domnul de Bouville, deși avea batista sub nas și vorbirea cam înfundată, își reluă nițel din ifosul său de ambasador.

- Ei bine, monseniore, îi spuse cardinalul întâmpinându-l ca pe-o veche cunoștință, văd că e mai lesne să te găsească cel care însoțește pe nepoata

regelui Neapolei decât cel care vine din porunca regelui Franței, și că nu mai e nevoie să alerg prin cine știe ce coclauri ca să dau de sfinția ta.

Bouville putea să-și îngăduie acest ton glumeț; cardinalul sărăcise vistieria Franței cu patru mii de livre.

- Asta se explică, monseniore, răspunse cardinalul, prin aceea că doamna Maria a Ungariei și fiul ei, regele Robert, mi-au făcut întotdeauna cinstea de a-mi arăta, cu mare statornicie, pioasa lor încredere; iar unirea familiei lor cu coroana Franței, prin aceasta frumoasă prințesă căreia i s-a dus vestea, împlinește rugăciunile mele.

Bouville regăsea glasul straniu, totodată repezit și spart, înăbușit și stins, care părea să iasă din alt gâtlej decât al cardinalului și să se îndrepte spre altcineva decât interlocutorul său. Deocamdată, spusele cardinalului erau mai cu seamă pentru Clémence, de la care nu-și lua ochii.

- Și apoi, domnule conte, urmă el, lucrurile s-au mai schimbat, și în spatele domniei tale nu se mai zărește umbra monseniorului de Marigny care avea brațul destul de lung și era întotdeauna gata să ne zvârle pe fereastră afară. O fi adevărat că se dovedise atât de necinstit în socotelile sale, încât tânărul dumneavoastră rege, a cărui inimă milostivă e totuși cunoscută, n-a putut să-l scape de pedeapsa cuvenită?

- Sfinția ta știi că domnul de Marigny mi-era prieten, răspunse Bouville cu curaj. Își începuse cariera în slujba mea ca scutier. Cred că ispravnicii lui, mai curând decât el însuși, au fost necinștiți. Mi-a fost tare greu să văd un atât de vechi însoțitor al meu luând calea pierzaniei prin încăpățânarea-i trufașă de a voi să țină totul sub mâna lui. Eu i-o spusesem dintru început...

Dar cardinalul Duèze nu-și isprăvise împunsăturile viclene rostite pe ton politicos.

- Vezi, domnule, continuă el, că nu era nicidecum nevoie să se dea atâta zor pentru divorțul stăpânului domniei-tale, despre care veniseși să-mi vorbești. Adeseori, Providența are grijă să ne împlinească dorințele, doar să-i dăm o mână de ajutor ceva mai tare...

Nu înceta s-o privească pe prințesă. Bouville se grăbi să schimbe vorba și să-l atragă pe prelat cu câțiva pași mai încolo.

- Și în privința conclavului, ce se aude, monseniore?

- Lucrurile stau tot așa cum le știi, adică nu s-a făcut nimic. Monseniorul d'Auch, veneratul nostru cardinal locțiitor de papă, pentru bune temeiuri știute numai de dânsul, nu reușește sau nu vrea să reușească să ne strângă

laolaltă. Unii dintre noi sunt la Carpentras, alții la Orange, eu însumi aici, Caetani la Vienne²...

Asupra acestora, prelatul porni un rechizitoriu, rostit cu vorbă mieroasă dar crâncen, împotriva cardinalului Francesco Caetani, nepotul lui Bonifaciu al VIII-lea și cel mai aprig vrăjmaș al său.

- E nostim să-l vezi cum apără astăzi cu atâta curaj memoria unchiului său; nu putem uita că atunci când prietenul domniei tale, Nogaret, venise la Anagni, cu oastea lui de călăreți, pentru a-l împresura pe Bonifaciu, monseniorul Francesco îl părăsi pe preascumpul său unchi, căruia îi datora pălăria sa de cardinal, și o luă la sănătoasa deghizat în valet. Pare născut pentru trădare, așa cum alții-s născuți pentru preoție, declară Duèze.

Ochii, însuflețiți de o îndârjire pătimasă de moșneag, îi luceau înfundați în chipul uscat și zbârcit. Dacă te luai după spusa lui, cardinalul Caetani era în stare de cele mai mari ticăloșii; omul acesta avea pe diavolul în el...

...și diavolul, după cum știi, se poate vârî peste tot; nimic nu trebuie să-i pară mai nostim decât să se strecoare în sinodurile noastre.

Ori, a pomeni de diavol în vremurile acelea, nu era o vorbă aruncată în vânt; nu scăpai cu ușurință cuvântul acesta care era un preludiu la decretele de erezie, la caznă și rug.

- Știu bine, adăugă Duèze, că tronul sfântului Petru nu poate rămâne la nesfârșit gol, și că asta e rău pentru lumea toată. Dar ce pot face? M-am arătat gata, oricât de puțin grăbit aș fi să primesc o sarcină așa de grea, m-am arătat gata să iau pe umerii mei această povară pentru că se pare că sunt singurul asupra căruia s-ar putea cădea la învoială. Dacă Dumnezeu, alegându-mă pe mine, vrea să-l ridice pe cel mai puțin vrednic la locul cel mai înalt, mă supun vrierii lui Dumnezeu. Ce pot face mai mult, domnule de Bouville?

După asta, porunci să i se înmâneze prințesei Clémence un minunat exemplar, frumos împodobit cu desene colorate, din tratatul său de filozofie ermetică, *Elixirul filozofilor*, care se bucura de mare faimă în ochii specialiștilor și din care era îndoielnic lucru ca prințesa să poată pricepe o iotă.

Căci acest cardinal Duèze, meșter în uneltiri, era în același timp o minte atotcuprinzătoare, pricepută în medicină, în alchimie, ca și în toate științele umane, și ale cărei lucrări aveau să fie mereu copiate vreme de două veacuri.

Plecă de acolo, urmat de prelații, vicarii și pajii săi; ducea de pe atunci un trai de papă și avea să lupte din toate puterile lui, ca să împiedice alegerea oricărui altuia afară de dânsul.

A doua zi, când escorta doamnei Ungariei porni iar la drum, îndreptându-se spre Valence, prințesa îl întrebă pe Bouville:

- Ce a vrut să zică ieri cardinalul, cu acest ajutor dat hotărârilor Providenței pentru a ne împlini dorințele?

- Nu știu, domniță, nu-mi aduc bine aminte, răspunse Bouville, stânjenit. Cred că vorbea de domnul de Marigny, n-am înțeles ce spunea.

- Mi se pare că vorbea mai curând de divorțul viitorului meu soț, ce nu putea fi obținut. Din ce i s-a tras moartea doamnei Marguerite de Burgundia?

- Fără îndoială, dintr-o răceală afurisită căpătată în temniță și din remușcările ce le avea pe urma păcatelor ei.

Și Bouville își șterse nasul ca să-și ascundă tulburarea; cunoștea foarte bine zvonurile care umblau asupra morții grăbite a celei dintâi soții a regelui și nu dorea să mai vorbească despre asta.

Clémence primi drept bună explicația lui Bouville, însă gândul încolțit în mintea ei nu-i mai dădea pace.

"Așadar, fericirea care mi-e hărăzită", își zicea, "o datorez morții unei alte femei".

Fără să-și poată lămuri cum, se simțea legată de această regină căreia avea să-i ia locul și ale cărei păcate îi stârneau tot atâta groază, pe câtă milă îi trezea pedeapsa ei.

Adevărata dragoste creștinească, pe care o simt rareori cei ce-o propovăduiesc, nu e oare tocmai această pornire a sufletului de a împărtăși fără pricină și nelegiuirea vinovaților și răspunderea judecătorilor?

"Vina ei a dus-o la pieire, și pieirea ei mă face regină", gândea Clémence. Vedea în asta parcă propria sa osândă și se simțea înconjurată de prevestiri negre. Furtuna, accidentul tânărului lombard, și ploile acestea care aduceau a prăpăd... tot atâtea semne rele. Căci vremea nu se însenina de loc. Satele străbătute aveau o înfățișare jalnică. După o iarnă de foamete, recoltele se anunțaseră frumoase, și țăranilor le mai venise inima la loc; câteva zile de mistral și de vijelii grozave le risipise însă speranțele. Acum, unde întorceai ochii, era doar apa care cădea neconținut, putrezind totul pe câmp.

Râurile Durance, Drôme, Isère începuseră să crească, iar Rhônul, de-a lungul căruia mergeau, se umflase, rostogolindu-și valurile amenințătoare.

Uneori, se vedeau siliți să se oprească spre a da la o parte vreun copac doborât de-a curmezișul drumului.

Pentru Clémence, contrastul era izbitor între Campania, cu cerul veșnic albastru, cu poporul zâmbitor, cu livezile încărcate de fructe aurii, și această vale pustiiță, bântuită de siluete sfrijite, aceste târguri sinistre, pe jumătate depopulate de foamete.

"Iar spre miazănoapte va fi fără îndoială încă și mai rău.", își zicea ea, "Am sosit într-o țară aspră".

Ar fi vrut să aline toate suferințele întâlnite, și poruncea să se oprească mereu litiera ca să împartă pomană oricui i se părea vrednic de milă. Bouville era nevoit să-i potolească mărimumia.

- Dacă o să tot dai așa, domniță, n-o să ne mai ajungă banii până la Paris.

Când sosi la Vienne, unde soră-sa, Béatrice, era măritată cu suveranul principatului Dauphiné, află că regele Ludovic al X-lea pornise la război împotriva flamanzilor.

- Doamne Dumnezeule, murmură ea, voi ajunge oare văduvă înainte de a-mi fi cunoscut soțul? Și nu merg oare în țara Franței decât pentru a însoți nenorocirea?

REGELE PORNEȘTE LA RĂZBOI

La procesul său, Enguerrand de Marigny fusese învinuit de către Charles de Valois că se vânduse flamanzilor, încheind cu dânșii un tratat de pace potrivit intereselor regatului.

Dar, abia spânzurat Marigny la Montfaucon, și contele de Flandra a și rupt tratatul. Ca să ajungă aici, începu în chipul cel mai simplu: fără să țină seamă de dojana ce i se făcu, refuză să meargă la Paris spre a se închina noului rege. Totodată, încetă să mai plătească tributul și-și afirmă din nou pretențiile teritoriale asupra orașelor Lille și Douai.

La această veste, regele Ludovic al X-alea fu cuprins de o mânie năpraznică. Îl apucau deseori asemenea accese de furie care îi aduseseră porecla de Aiuritul și care vârau groaza printre cei din jurul său, tremurând nu atâta pentru pielea lor cât pentru el, căci în astfel de clipe părea nebun de-a binelea.

Când află de răzvrătirea flamanzilor, izbucni într-așa o mânie, încât turbarea lui întrecu tot ce putuse arăta până atunci.

Vreme de câteva ceasuri, umblând prin cabinetul său de colo-colo ca o fiară căzută în capcană, cu părul vâlvoi și gâtul roșu, sfărâmând tot ce-i cădea în mână, trântind scaunele cu câte o lovitură de picior, nu încetă să zbiere cuvinte alandala, întrerupt în urletele sale doar de accesele de tuse, care îl făceau să se îndoiaie, gata parcă să se înăbușe.

- Birul de război! răcnea el. Și furtuna! Ah, mi-o vor plăti cu vârf și îndesat, furtuna asta! Spânzurători! Vreau spânzurători! Cine m-a îndemnat să desființez birul de război? În genunchi, în genunchi, conte de Flandra! Și piciorul meu pe capul tău! Bruges? Voi da foc acestui oraș! Să ardă tot!

Toate se amestecau în gura lui, numele orașelor răsculate, întârzierea prințesei Clémence a Ungariei, pedepsele făgăduite dușmanilor. Dar cuvântul pe care-l repeta mai des era bir de război, căci abia cu câteva zile înainte Ludovic al X-lea tocmai oprise ridicarea acestui bir excepțional, destinat să acopere cheltuielile expediției militare de anul trecut.

Fără a îndrăzni s-o spună deschis, cei de la cârmă începură atunci să-l regrete pe Marigny și felul său de a trata acest soi de răzvrătiri, când răspundea, bunăoară, abatelui Simon din Pisa care-l înștiința că flamanzii erau foarte întărâtați: "Marea fierbințeală ce i-a cuprins nu mă miră, frate Simon, asta-i din pricina căldurii... Seniorii noștri sunt și ei înfierbântați și gata să pornească la război... Și ca să spun drept, află că regatul Franței nu

se lasă sfârtecat cu vorbe: pentru așa ceva e nevoie de fapte". Cărmuitorii de azi vroiau să împrumute și dâșii același ton; din nenorocire, omul care putea să vorbească astfel nu mai era printre cei vii.

Încurajat de unchiu-său, Valois, la care înflăcăratele porniri războinice nu se potoliseră nicidecum de când luase în mână cârma țării, ba dimpotrivă, și care nu încetase niciodată să-și arate însușirile sale de vestit căpitan de oști, Aiuritul începu să viseze la mari isprăvi. Avea de gând să strângă cea mai numeroasă oștire ce s-a văzut vreodată în Franța, și să se repeadă ca vulturul munților asupra flamanzilor răsculați, să taie în bucăți câteva mii dintr-înșii, să-i jecmănească pe ceilalți, să-i îngenuncheze într-o săptămână și, acolo unde Filip cel Frumos nu izbutise nicicând pe deplin, să arate ce era în stare să facă el. Se și vedea întorcându-se cu steagurile biruinții fluturând înaintea lui, cu sipetele iarăși pline de prăzile făcute și de tributurile impuse orașelor, după ce întrecuse amintirea lui tătâne-su și, în același timp, ștersese rușinea primei sale căsnicii, căci era nevoie de cel puțin un război pentru ca lumea să dea uitării pățaniile sale de soț nefericit. Apoi, tot așa de avântat, se vedea sosind în galopul calului, însoțit de uralele mulțimii, prinț biruitor și erou al bătăliilor, pentru a întâmpina pe noua lui soție și a o duce la altar și la încoronare.

Hotărât lucru, tânărul acesta nu era serios și l-ai fi putut privi cu milă, pentru că în prostie e întotdeauna și o suferință, dacă n-ar fi avut în seama lui Franța și cele cincisprezece milioane de suflete ale ei.

La 23 iunie, Aiuritul strânse sfatul mai-marilor țării, bolborosi ceva, spumegând de furie, cerându-le să-l declare hain pe contele de Flandra, și porunci să se adune oastea regească la zi întâi de august, în fața orașului Courtrai.

Acest loc de întâlnire nu era tocmai bine ales. Se pare că există locuri pe unde nenorocirea are obiceiul să treacă, și Courtrai, în urechea oamenilor din vremea aceea suna cam așa cum sună în zilele noastre numele de Sedan³. Afară numai dacă Ludovic al X-lea și unchiu-său Charles, în îngâmfarea lor, n-or fi ales într-adins Courtrai, tocmai pentru a goni amintirea dezastrului din 1302, una dintre rarele bătălii pierdute sub domnia lui Filip cel Frumos, bătălia în care câteva mii de cavaleri, dând navală ca nebunii în lipsa regelui, s-au dus de-a berbeleacul în gropile de pe acolo, pentru a pieri spintecați de cuțitele țesătorilor flamanzi; un adevărat măcel care se isprăvise fără prizonieri.

Pentru a întreține uriașa oaste pe care vroia s-o pună să slujească slavei sale, Ludovic al X-lea avea nevoie de bani; atunci, Valois recurse la aceleași expediente folosite odinioară de Marigny, și lumea se întrebă dacă fusese într-adevăr nevoie să-l condamni la moarte pe fostul ocârmuitor al regatului, pentru ca după aceea să-ți însușești metodele lui, aplicându-le mai rău ca dânsul.

Toți șerbii care puteau să-și răscumpere libertatea fură dezrobiți; stăpânirea îi pofti pe evrei să se întoarcă, în schimbul unei taxe strivitoare asupra dreptului de a locui în Franța și de a face negoț; li se ceru un nou bir lombarzilor care, din ziua aceea, priviră domnia cea nouă cu un ochi nu tocmai binevoitor. Două biruri ridicate grabnic în mai puțin de un an, asta cam depășea ceea ce ar fi fost ei dispuși să plătească.

Cei de la cârmă încercară de asemenea să pună dări pe veniturile clerului; dar acesta, invocând împrejurarea că Sfântul Scaun era vacant și arătând că nici o hotărâre nu putea fi luată în lipsa unui papă, se împotrivi; apoi, după lungi târguieli, episcopii se învoiră să dea un ajutor bănesc, cu titlu excepțional, folosindu-se însă de prilej pentru a cere să li se acorde anumite scutiri de dăjdii și anumite privilegii care, până la urmă, aduseră vistieriei mai mare pagubă decât ajutoarele dobândite.

Strângerea oștilor se făcu fără greutate, ba treaba a fost chiar dusă la capăt cu un oarecare entuziasm de către baronii cărora li se cam urâse să stea acasă și se bucurau la gândul că-și vor pune iar platoșa și vor porni la isprăvi pline de peripeții.

Norodul arăta mai puțină voioșie.

- Nu e oare de ajuns, ziceau unii, că suntem pe jumătate morți de foame, ca să ne mai dăm acum și oamenii și banii noștri pentru războiul regelui?

Li se spunea însă că toate relele li se trăgeau de la flamanzi; ostașii erau ademeniți, trecându-li-se prin fața ochilor nădejdea prăzii și a zilelor când puteau da iama prin târguri, jefuind după plac și siluind femeile; pentru mulți dintr-înșii era un prilej de a mai întrerupe monotonia trudei de fiecare zi și de a scăpa de grija hranei; nimeni nu vroia să se arate mișel, iar dacă vor fi fost unii să se împotrivească, ispravnicii regelui și seniorilor erau destul de numeroși ca să păstreze buna rânduială, împodobind copacii de pe drumuri cu câțiva spânzurați. După ordonanțele lui Filip cel Frumos, încă în vigoare, nici un bărbat zdravăn, dacă avea mai mult de optsprezece ani și mai puțin de șaiszeci, nu putea fi scutit de a merge la oaste decât atunci când

se răscumpăra plătind o taxă sau când exercita o meserie socotită neapărat necesară.

Mobilizarea, pe vremea aceea, se făcea după o organizare strict teritorială. Cavalerii erau un soi de ofițeri legați prin jurământ, care trebuiau să-și strângă pâlcurile dintre vasalii lor, supuși sau șerbi. Cavalerul, și chiar scutierul, nu pleca niciodată de unul singur la război. Era întotdeauna însoțit de slugile care-i duceau armele, de stolnicei cu grija merindelor și de oameni de strânsură ce-l urmau pe jos. Cavalerii aveau caii și armele lor, și tot ale lor erau acelea purtate de slugi. Un simplu cavaler fără banieră avea, cum s-ar zice astăzi, grad de locotenent; de îndată ce-și aduna și înarma oamenii, se ducea să se alăture trupei cavalerului mai mare în grad, adică a suzeranului său imediat. Cavalerii cu o singură banieră erau cam un fel de căpitani, cavalerii care strângeau pe puțin cincizeci de oșteni erau colonei, iar cavalerii cu două baniere erau cam cum ar fi generalii de azi și aveau sub comanda marea unitate tactică ridicată de prin târgurile și satele ce țineau de baronia sau de comitatul lor.

Se întâmpla ca atunci când se încingea bătălia, toți cavalerii, lăsându-și de o parte pedestrimea, să se strângă buluc pentru a da iureș în vrăjmaș, adeseori cu frumosul rezultat care se cunoaște.

Baniera contelui Filip de Poitiers, fratele regelui, trebuie să fi avut proporțiile unui corp de armată, deoarece aduna laolaltă trupele din Poitou și pe acelea ale comitatului de Burgundia al cărui suveran devenise Filip prin căsătorie; pe deasupra, zece cavaleri, fiecare în fruntea unui pâlc, făceau parte și dâșii din această oaste, printre ei numărându-se contele d'Evreux, unchiul regelui, contele Jean de Beaumont, Miles des Noyers, Anseau de Joinville, fiul marelui Joinville, ba chiar și Gaucher de Châtillon care, deși conetabil al Franței, comandant de frunte al oștilor, își avea trupele de pe moșiile lui încorporate în această uriașă armată.

Bineînțeles, nu fără cuvânt încredințase Filip cel Frumos celui de al doilea fiu al său, chiar mai înainte ca el să fi împlinit douăzeci și doi de ani, o putere militară așa de însemnată, și pusese sub autoritatea lui, parcă spre a o întări, pe oamenii în care avea cea mai mare încredere.

Sub baniera contelui Charles de Valois mergeau împreună trupele din Maine, Anjou și Valois, printre care se găsea bătrânul cavaler d'Aunay, tatăl celor doi amanți răposați ai prințeselor Marguerite și Blanche de Burgundia.

Orașele nu erau mai cruțate decât satele de sarcina de-a trimite oșteni. Pentru această înfruntare a Flandrei, Parisul trebuia să dea patru sute de

oameni călări și două mii de pedestrași, a căror soldă urma să fie plătită de neguțătorii cetății din cincisprezece în cincisprezece zile, ceea ce arăta limpede că, în mintea regelui, războiul nu avea să țină mult. Caii și căruțele necesare convoiului de merinde și arme ce venea în urma oștirilor fuseseră rechiziționați de pe la mănăstiri.

La 24 iulie 1315, după oarecare întârziere, cum se întâmplă întotdeauna, Ludovic al X-lea luă la Saint-Denis, din mâinile abatelui Egidus de Chambly care o avea în păstrare flamura Franței, o fâșie lungă de mătase roșie brodată cu flăcări de aur (de unde i se trage și numele: *ory-flambe*) despicată la capăt în două și agățată de o lance îmbrăcată în aramă suflată cu aur. Alături de flamura Franței, la care oamenii se uitau smeriți ca la niște moaște, erau purtate cele două steaguri ale regelui, cel albastru cu flori de crin și cel cu cruce albă.

Și oastea uriașă se porni cu toate pâlcurile venite din apus, din miazăzi și din răsărit, cu cavalerii din Languedoc, cu trupele din Normandia și Bretania. Cetele din ducatul Burgundiei și din Champagne, acelea din Artois și Picardia aveau să li se alăture în drum, către Saint-Quentin.

Ziua aceea fu una dintre puținele însorite într-o vară ploioasă. Lumina strălucea pe miile de sulite, pe armurile de oțel, pe zalele și scuturile zugrăvite în culori vii. Cavalerii își arătau unii altora ultimele lor descoperiri în materie de armuri, o nouă formă de chivără sau de coif care ocrotea mai bine obrazul, lăsând totuși ochilor un câmp mai mare de vizibilitate, sau o aripioară mai largă care, prinsă de umeri, te ferea de loviturile de buzdugan sau făcea să se abată tăișul spadelor.

Pe mai multe leghe în urma oștenilor se înșira convoiul de căruțe pe patru roți aducând merindele, uneltele de potcovit, lăzile cu săgeți ale arcașilor, apoi tot soiul de negustori învoiți să însoțească oastea, și carele înțesate cu fete de petrecere, mânate de niște patroni de bordeluri. Tot alaiul acesta înainta într-o uimitoare atmosferă de eroism și de bâlci.

A doua zi, ploaia se porni iar, pătrunzătoare, neconținută, desfundând drumurile, săpând gropi adânci în care se împotmoleau roțile, șiroind pe coifurile de fier, curgând sub platoșe, lipind părul cailor. Fiecare om trăgea cu cinci ocale mai mult.

Și în zilele următoare aceeași ploaie, ploaie care nu mai contenea.

Expediția militară întreprinsă contra Flandrei nu ajunsese niciodată la Courtrai. Se opri la Bonduis, lângă Lille, în fața râului Lys, cu apele umflate, care închideau orice drum, se revărsau peste câmp de nu se mai vedeau

potecile, desfundau pământul argilos. Deoarece nu se putea merge mai departe, tabăra fu așezată în locul acela, în plin potop.

OASTEA ÎNNOROIATĂ

În uriașul cort al regelui, brodat peste tot cu flori de crin, dar în care oamenii bălăceau în noroi ca oriunde aiurea, Ludovic al X-lea, înconjurat de frăține-său, contele de La Marche, de unchiu-său, contele Charles de Valois, și de cancelarul Etienne de Mornay, îl asculta pe conetabilul Gaucher de Châtillon expunându-i situația. Raportul nu suna vesel.

Châtillon, conte de Porcien și senior de Crèvecoeur, era conetabil din 1286, adică încă de la începutul domniei lui Filip cel Frumos. Văzuse dezastrul de la Courtrai, victoria de la Monsen-Pevèle, și multe alte bătălii pe acest hotar de miazănoapte veșnic amenințat. Venea în Flandra pentru a șasea oară în viața lui. Avea acum șaizeci și cinci de ani. Era un bărbat înalt, cu bărbia lată, pe care nici anii, nici oboseala nu reușiseră să-l dea gata; părea greoi pentru că era chibzuit. Vлага și neînfricarea lui în luptă impuneau tot atâta respect ca și priceperea ce-o arăta în meșteșugul războiului. Umblase prin prea multe bătălii ca să mai îndrăgească războiul, și nu mai vedea în el decât o necesitate politică; vorbea deschis, spunând lucrurilor pe nume, fără să manifeste vreo mândrie deșartă.

- Sire, zise, carnea și merindele nu mai ajung până în tabără, căruțele zac împotmolite în mocirle la șase leghe de aici, și oamenii rup hamurile, încercând să le scoată din noroi. Ostașii încep să mârâie de foame și de mânie; pâlcurile care mai au de ale gurii trebuie să-și apere hrana împotriva celor care nu mai au de nici unele; arcașii din Champagne și cei din Perche s-au încăierat adineaori, și frumos o să ne mai stea când soldații se vor bate între dâșii mai înainte chiar de a fi dat ochii cu vrăjmașul. Mă voi vedea silit să spânzur pe câțiva dintre dâșii, ceea ce nu-mi prea place. Dar cu spânzurătorile nu poți umple burțile goale. Avem de pe acum mai mulți bolnavi decât pot îngriji chirurgii; curând de tot, duhovnicii nu vor mai prididi de câtă treabă vor avea. Sunt patru zile de când ține asta și nu se vede vreun semn de vreme bună. Încă două zile de acestea și dă peste noi foametea; nimeni nu-i va putea împiedica pe oameni să dezerteze pentru a-și căuta hrana. Totul e mucegăit, totul e putrezit, totul e ruginit...

Își smulse chivăra de oțel care-i acoperea capul și umerii, și-și șterse părul ud. Regele umbla de colo-colo prin cort, nervos, muncit de temeri, tulburat. De afară se auzeau zbierete și pocnituri de bici.

- Porunciți să înceteze zarva asta! strigă Aiuritul. Nu-ți mai poți auzi nici gândurile.

Un scutier dădu la o parte perdeaua cortului. Ploaia continua să cadă, torențială. Treizeci de cai înfundați în noroi până la genunchi, trăgeau o butie uriașă pe care nu izbuteau s-o urnească.

- Cui îi duceți vinul acesta? întrebă regele pe căruțașii care se bălăceau în huma cleioasă.

- Domnului conte d'Artois, măria ta, răspunse unul dintr-înșii.

Aiuritul îi cercetă o clipă cu ochii săi verzi bulbucați, apoi clătină din cap și se întoarse fără a mai zice nimic.

- Așa cum îți spuneam, sire, urmă Gaucher. Vom avea poate de băut pentru astăzi, dar mâine, nici pomeneală... Ah, ar fi trebuit să vă spun gândul meu în chip mai răspicat. Eram de părere să ne fi oprit mai devreme, așezându-ne tabăra undeva, pe vreun tăpșan, în loc să venim în mocirla asta. Vărul meu, Valois, și chiar măria ta ați stăruit să mergem înainte. Mi-a fost teamă să nu fiu luat drept fricos, punându-se vina pe vârsta mea, dacă împiedicam oastea să continue drumul. Am greșit.

Charles de Valois se pregătea să răspundă, când regele întrebă:

- Și flamanzii?

- Ne stau în față, de cealaltă parte a râului, vorbi Gaucher, și-s tot atât de mulți ca noi, nicidecum mai fericiți, așa cred, dar sunt mai aproape de hambarele lor cu hrană, și sprijiniți de norodul din târgurile și satele lor. Chiar dacă apele scad mâine, ei vor fi mai bine pregătiți să sară asupra noastră decât noi asupra lor.

Charles de Valois înălță din umeri.

- Isprăvește, Gaucher, din pricina ploii le vezi pe toate în negru, spuse el. N-ai să mă faci să cred că un iureș zdravăn al călăreților noștri n-ar veni de hac acestei strânsuri de țesători pedestrași. E de ajuns să dea ochii cu zidul nostru de zale și cu pădurea noastră de sulite și se vor împrăștia ca vrăbiile.

În ciuda noroiului care-l acoperea, contele era superb în tunica de mătase brodată cu fir de aur peste zaua lui, și neîndoios că părea mai rege decât însuși regele.

- Se vede, Charles, că nu te aflai la Courtrai acum treizeci de ani, i-o întoarse conetabilul. Te războiai pe atunci în Italia, nu pentru Franța ci pentru papă. Eu, unul, am văzut această strânsură de pedestrași, cum zici tu, sfârtecându-i rău pe cavalerii noștri care se cam pripiseră.

- Atunci, vezi bine că lipseam eu de acolo, zise Valois, cu acea îngâmfare care era numai a lui. De data asta însă, sunt aici.

Cancelarul de Mornay șușoti la urechea tânărului conte de La Marche:

- Între unchiul domniei tale și conetabil gălceava e gata. Acușica va țâșni scânteia: de îndată ce se află față în față, ai putea să aprinzi fitilul fără să mai scaperi amnarul.

- Ploaia, ploaia! repeta într-una Ludovic al X-lea, clocotind de furie. Îmi vor sta oare întotdeauna toate împotriva?

O sănătate șubredă, un tată genial, dar strivitor, a cărui autoritate îl înăbușise, o soață necredincioasă care-l făcuse de râsul lumii, o visterie goală, vasali nerăbdători și gata să se răzvrătească, o foamete chiar în iarna când își începuse domnia, o furtună pe mare care amenința să-i răpească cea de a doua soție... Sub ce zodie blestemată pe care astrologii nu îndrăzniseră să i-o destăinuie, trebuie să se fi născut, ca să-i iasă pe dos orice hotărâre, orice treabă, și să sfârșească prin a fi învins, nici barem în luptă, ca un prinț, ci de apă, de noroiul în care își împotmolise oastea!

Tocmai atunci i se anunță o delegație de baroni din Champagne, condusă de cavalerul Etienne de Saint-Phalle, care voia o revizuire neîntârziată a cartei privilegiilor ce fuseseră acordate în luna mai; ei amenințau să părăsească tabăra dacă nu li se făcea pe voie.

- Și-au ales bine ziua! izbucni regele.

La trei sute pași mai încolo, dumnealui Jean de Longwy stătea de vorbă în cortul său cu un straniu personaj îmbrăcat jumătate în călugăr, jumătate în oștean.

- Veștile pe care mi le aduci din Spania sunt bune, frate Evrard, zicea Jean de Longwy, și mă bucur auzind că frații noștri din Castilia și din Aragon și-au recăpătat dregătoriile și veniturile. Ei sunt mai fericiți ca noi aceștia care trebuie să lucrăm în tăcere.

Jean de Longwy, bărbat scund, cu fălci late, era nepotul lui Jacques de Molay, marele maestru al templierilor, al cărui moștenitor și urmaș se socotea. Jurase să răzbune sângele unchiului său și să-i reabiliteze memoria. Moartea timpurie a lui Filip cel Frumos, împlinind întreitul și răsunătorul blestem, nu-i potolise ura; o îndreptase împotriva moștenitorilor Regelui de Fier, Ludovic al X-lea, Filip de Poitiers, Charles de La Marche. Longwy îi stârnea coroanei toate încurcăturile de care se simțea în stare; era unul dintre capii ligilor de baroni; totodată se străduia să refacă într-ascuns tagma templierilor, datorită unei rețele de agenți care păstrau legătura între frații scăpați cu viață.

- Doresc din toată inima înfrângerea regelui Franței, urmă el, și n-am venit în aceasta tabără decât mânat de nădejdea că-l voi vedea străpuns de o

zdravă lovitură de sabie, ca și pe frații lui.

Slab, deșelat, cu ochii negri apropiați unul de altul, Evrard, fostul cavaler al Templului, care rămăsese șchiop de pe urma caznelor îndurate, răspunse:

- Ascultate să-ți fie rugile, jupâne Jean, de Dumnezeu dacă se poate, iar de nu, de dracu.

Marele maestru clandestin⁴ ridică deodată perdeaua, pentru a se încredința că nimeni nu trage cu urechea, și făcu vânt la o corvoadă celor doi rânđași de grajd care nu făceau alt rău decât că se adăposteau de ploaie sub streășina cortului. Apoi întorcându-se la Evrard:

- Noi nu avem de așteptat nimic bun de la coroana Franței. Numai un nou papă ar putea să reînființeze ordinul și să ne înapoieze dregătoriile și veniturile de aici și de peste mări. Ah, frumoasă zi va fi aceea, frate Evrard!

O clipă, cei doi bărbați rămaseră pe gânduri. Nu trecuseră decât opt ani de la căderea tagmei, mai puțin încă de la osândirea ei și nu mai mult de un an de când Jacques de Molay pierise pe rug. Toate amintirile erau proaspete și nădejile vii. Longwy și Evrard se și vedeau reluându-și lungile lor mantii albe cu crucea neagră, pintenii de aur, privilegiile de odinioară, și apucându-se iar de mănoasele lor traficuri bănești.

- Așadar, frate Evrard, vorbi mai departe Longwy, vei porni acum înspre Bar-sur-Aube, unde duhovnicul contelui de Bar, care e oarecum de-al nostru, îți va da vreo slujbă de grămatic, ca să nu mai fie nevoie să te ascunzi. După aceea vei pleca la Avignon, de unde îmi vine știrea că Duèze, cardinalul care e o creatură a lui Clément al V-lea, are iarăși mari șanse de a fi ales papă, ceea ce noi trebuie să împiedicăm cu orice preț. Caută-l pe cardinalul Caetani - dacă nu e la Avignon, n-ar putea fi departe - care e nepotul nefericitului papă Bonifaciu, hotărât și el să răzbune memoria unchiului său.

- Mă prind că are să mă primească bine, când va afla că am și luat parte la răzbunarea sa, dând o mână de ajutor la trimiterea lui Nogaret pe lumea cealaltă. Cum văd eu, domnia ta pui la cale o ligă a nepoților!

- Chiar așa, Evrard, chiar așa. Vezi-l deci pe Caetani și spune-i că frații noștri din Spania și Anglita, precum și cei din Franța în numele cărora vorbesc, îl vor și-l aleg în inima lor papă și-s gata să-l sprijine, nu numai cu rugăciuni, ci prin toate mijloacele... Și supune-te lui pentru ceea ce îți va cere. Caută să-l vezi și pe fratele Jean du Pré care se găsește acolo și poate să-ți fie de mare ajutor. Și în drum nu uita să afli dacă unii dintre foștii noștri frați nu sunt cumva prin locurile acelea. Încearcă de-i adună în cete

mici și pune-i să-și reînnoiască jurămintele, precum știi. Haide, pleacă frate; această foaie de liberă trecere, în care ești arătat drept călugăr, duhovnic al banierii mele, te va ajuta să ieși din tabără fără ca nimeni să te întrebe de ceva.

Întinse o hârtie pe care fostul templier o vârî în chimirul de piele ce-i strângea pe șaolduri anteriul de dimie, apoi cei doi bărbați se îmbrățișară.

Evrard își puse coiful și ieși, cu spinarea încovoiată sub ploaie și trăgându-și piciorul schiop.

Trupele contelui de Poitiers erau singurele care mai aveau de ale gurii. Când căruțele începuseră să se împotmolească, contele de Poitiers poruncise ca merindele să fie împărțite pedestrașilor, iar ei să le care cu spinarea până în tabără. La început, aceștia au înjurat de mama focului; acum își binecuvântează comandantul. O gardă severă păzea disciplina, căci contele de Poitiers nu suferea dezordinea; fiindcă prețuia la fel confortul, o sută dintre slugile lui au fost puse să sape șanțuri de scurgere, înainte de a-i așeza cortul pe un loc acoperit de bușteni și uscături, unde puteai trăi oarecum ferit de umezeală. Acest cort, aproape tot așa de mare și bogat ca și cel al regelui, cuprindea mai multe încăperi despărțite prin tapiserii.

Așezat în mijlocul căpitanilor săi de baniere, într-un jeț împletit din nuiel, cu spada, scutul și chivăra la îndemână, Filip de Poitiers întrebă pe unul din *bacalaureații*⁵ din suita lui, care-i servea de secretar și aghiotant.

- Adam Héron, cetit-ai, cum te-am rugat, cartea acelui florentin... cum îi zice?

- Domnul Dante del Alighieri...

- Chiar așa... care scrie așa de rău de stirpa mea. Mi s-a spus că era foarte ocrotit de către Charles Martel al Ungariei, tatăl acestei prințese care ne va fi curând regină. Aș vrea să știu ce povestește poemul său.

- L-am citit, monseniore, l-am citit, răspunse Adam Héron. Ca început al comediei sale, acest domn Dante născoceste că în cel de al treizeci și cincilea an al vieții lui, se pierde într-o pădure întunecată, unde-i ies înainte aținându-i calea niște fiare înfricoșătoare, pe care, văzându-le, domnul Dante înțelege că s-a rătăcit de lumea celor vii...

Auzind acestea, baronii care-l înconjurau pe contele de Poitiers se priviseră mai întâi cu mirare. Fratele regelui nu înceta niciodată să-i uimească. Iată că în mijlocul unei tabere de război și la mare strâmtoare cum se găseau, el nu avea altă grijă decât să stea de vorbă despre poezie, ca și cum s-ar fi aflat la gura sobei, în palatul său de la Paris. Dar contele

d'Evreux, care-și cunoștea bine nepotul și care, de când sta sub ordinele lui, îl prețuia tot mai mult, îi și ghicise gândul.

"Filip", își zicea el, "încearcă să-i mai scoată din această primejdioasă trândăvie, și decât să-i lase să-și întărească mințile, îi îmbie la visare, așteptând ceasul când îi va mâna la luptă".

Căci, Anseau de Joinville, Goyon de Bourçai, Jean de Beaumont, Pierre de Garancière și Jean de Clermont se și așezaseră roată pe niște cufere, ascultând cu ochi aprinși, ce povestea grămaticul Adam Héron de la Dante cetire. Bărbații aceștia cu fețe aspre, așa de aprigi adeseori în felul lor de a trăi, erau lacomi să afle întâmplări tainice și de necrezut. Legende le înșelau; mintea le era întotdeauna gata să creadă toate minunățiile. Stranie priveliște să vezi această adunare de oameni îmbrăcați în zale, urmărind cu patimă alegoriile savante ale poetului italian, nerăbdători să afle cine era această Béatrice, iubită cu așa de mare dragoste, înfiorându-se când se pomenea de Francesca di Rimini și de Paola Malatesta, și pufnind de râs când auzeau că Bonifaciu al VIII-lea, în tovărășia câtorva papi, se perpelește într-al optsprezecelea cerc al iadului, în groapa mincinoșilor și simoniacilor.

- Bun mijloc a găsit poetul acesta de a se răzbuna pe vrăjmașii săi și de a-și vărsa năduful pentru nedreptățile suferite, spuse Filip de Poitiers râzând. Dar pe strămoșii mei unde i-a așezat?

- În purgatoriu, monseniore, răspunse grămaticul care se dusesse, la cererea tuturor celor de față, să aducă tomul copiat pe foi mari de pergament.

- Haide, citește-mi ce scrie. Sau mai degrabă tălmăcește, pentru aceia dintre noi care nu înțeleg graiul Italiei.

- Nu îndrăznesc, monseniore...

- Ba, îndrăznește, nu-ți fie teamă. Țin mult să știu ce gândesc despre noi aceia care nu ne iubesc.

- Domnul Dante scornește că a întâlnit o umbră care gemea foarte tare, și întrebând această umbră ce anume o face să sufere, iată răspunsul ce i l-a dat:

Și Adam Héron începu să traducă acest pasagiu din cântul al XX-lea:

Sămânț-am fost acelei seci tulpine

Ce rod ales n-a zămislit pe cracă

Și umbră face-ntregii lumi creștine.

De-ar trage spada Lille și Gand din teacă,

Douai și Bruges, s-ar răzbuna pe ea;

Și eu mă rog lui Dumnezeu s-o facă.

- Ia te uită! Asta pare o proorocie și se potrivește în totul cu clipa pe care o trăim, spuse contele de Poitiers. Poetul ăsta știa bine ce necazuri avem în Flandra. Citește mai departe...

*Pe lume-am fost Ugo Capet cândva.
Filipi și Ludovici urmași avui,
Ce pus-au azi din nou pe Franța ș.a.
Fecior am fost de măcelar
Și fui până pieriră vechii regi,
Din care doar unul singur se popi.
Să sui pornii atunci
Și-a țării cârmă-atare am mânuit...*

- E o minciună de la început până la sfârșit, întrerupse contele de Poitiers, răscrăcărându-și picioarele lungi. E o scornitură dușmănoasă pe care unii au împrăștiat-o în vremile astea pentru a ne cășuna rău. Ugo Capet era coborât din ducii Franței.

Cât ținu lectura, el nu încetă să comenteze potolit, uneori cu ironie, crâncenele atacuri pe care poetul italian, vestit încă de pe atunci în țara sa, le îndrepta împotriva prinților francezi. Dante îl învinuia pe Charles d'Anjou, fratele lui Ludovic cel Sfânt, nu numai de a-l fi ucis pe moștenitorul legiuit al tronului Neapolei, dar și de a fi pus să fie otrăvit sfântul Toma d'Aquino.

- Iată-i frumos încondeiați pe verii noștri d'Anjou, spuse cu jumătate de glas contele de Poitiers.

Dar prințul francez, împotriva căruia Dante se înverșuna cu mai mare îndârjire și căruia îi rezerva blestemele cele mai rele, era un alt Charles, venit să pustiască Florența și să-i vâre în inimă, după cum scria poetul, "lancea cu care îl combătuse pe Iuda".

- Ei, dar aici e vorba de unchiu-meu Charles de Valois! izbucni Poitiers. Iată de ce ne urăsc așa de tare oamenii de pe acolo. Se pare că ne-a făcut nume rău prin Italia.

Cei de față se priveau unii pe alții, neștiind ce mutră să facă. Văzură însă că Filip de Poitiers zâmbea, trecându-și mâna lungă și palidă peste obraz. Atunci se încumetară să râdă. Nu prea era iubit monseniorul de Valois de cei din jurul contelui de Poitiers.

Tabăra contelui Robert d'Artois se înfățișa cu totul altfel decât cea a contelui de Poitiers. Aici, în ciuda ploii și a noroiului, domnea o forfotă necurmată și o harababură așa de mare încât părea voită.

Contele d'Artois dăduse cu chirie negustorilor care însoțeau oștirea locuri de tarabă lângă cortul său, lesne de recunoscut de departe după culoarea roșie și după steagurile ce fluturau deasupra. Cine voia să-și cumpere o centură nouă, să-și schimbe catarama coifului, să găsească apărători de brațe din fier sau să-și dreagă zaua destrămată, trebuia să meargă acolo. Se ținea bâlci în fața ușii monseniorului Robert, care de asemenea se îngrijise să aibă pe-aproape și fetele de petreceri, astfel că micile plăceri depindeau de dânsul și putea să se arate darnic în această privință cu prietenii săi.

Cât despre sulițași, arcași, rândași și celelalte slugi ale cavalerilor, aceștia fuseseră mânați mai încolo și se adăposteau, de bine, de rău, prin casele țăranilor izgoniți din gospodăriile lor, prin colibe de crengi, numite frunzare, ba chiar pe sub căruțe.

În marele cort roșu nu prea era vorba de poezie. Dăduseră cep unei butii de vin și ulcelele umblau din mână în mână într-o larmă de nedescris, iar zarurile se rostogoleau pe capacul lăzilor; jucau pe cuvânt și destui cavaleri se și înglodaseră în datorii, pierzând mai mult decât ar fi trebuit să plătească spre a se răscumpăra, dacă ar fi căzut cumva în mâna vrăjmașului.

Un lucru mai cu seamă sărea în ochi: deși Robert nu comanda decât trupele din comitatul său Beaumont-le-Roger, un mare număr de cavaleri din Artois, care țineau de baniera contesei Mahaut, se aflau tot timpul în cortul lui, unde, militărește vorbind, nu avea nimic de făcut. Rezemat de stâlpul din mijloc, contele Robert d'Artois domina cu statura sa uriașă toată această forfotă zgomotoasă. Îmbrăcat într-o tunică stacojie pe care i se răsfiga coama de leu, se juca nepăsător, învârtind în mână o ghioagă. Uriașul acesta avea totuși un of la inimă, și nu degeaba ținea el să se amețească cu băutură și larmă.

- A lor mei, bățăliile din Flandra nu le aduc nimic bun, le mărturisea seniorilor care-l înconjurau. Tatăl meu, contele Filip, pe care mulți din voi l-au cunoscut bine și l-au slujit cu credință...

- Da, l-am cunoscut! răspunseră baronii din Artois. Era un om cu frica lui Dumnezeu, un voinic și jumătate!

- Tatăl meu, a pierit în lupta de la Furnes, iar bunicul meu, contele Robert...

- Ah, viteazul!... Bun stăpân ne-a fost! Ne-a respectat vechile noastre rânduieli! Niciodată nu-i cereai să-ți facă dreptate, fără s-o capeți...

- Patru ani mai târziu, iată-l ucis pe loc la Courtrai. Unde s-au dus doi s-a dus întotdeauna și al treilea. Poate că mâine, seniorii dumneavoastră, mă veți duce la groapă.

Superstițioșii sunt de două feluri: cei care nu pomenesc niciodată de nenorocire și cei care vorbesc de ea pentru a o sfida și a o goni. Robert d'Artois era dintre aceștia din urmă.

- Caumont, strigă el, mai toarnă-mi o ulcică! Să bem pentru ziua mea de pe urmă!

- Asta n-o vrem nici în ruptul capului! izbucniră baronii într-un glas. Vom face zid cu trupurile noastre, ca să te păzim de primejdie. Cine oare, afară de domnia ta, ne apără drepturile?

Îl priveau ca pe domnul lor firesc, și vloga lui, voioșia lui, făceau din el în ochii lor un soi de idol.

- Vedeți însă, bunii mei seniori, cum sunt răsplătit după atâta sânge vărsat pentru țară, vorbe el mai departe. Pentru ca bunicul meu a murit în urma tatălui meu - da, pentru asta! - regele Filip a găsit cu cale să mă lipsească de moștenirea mea, dând comitatul Artois pe mâna mătușii mele Mahaut, care se poartă așa de bine cu voi, înconjurată de toți Hirsonii ei, aducători de nenorocire, cancelarul, vistiernicul și toți ceilalți care vă strivesc sub povara câștigurilor și vă încalcă drepturile.

- Dacă mâine pornim la bătălie și vreun Hirson se nimerește pe lângă mine, îi făgăduiesc o ghioagă în cap, care nu-i va veni neapărat din partea flamanzilor, spuse un voinic cu sprâncene groase roșcovane, domnul de Souastre.

Faptul că era nițel cherchelit nu-l împiedica pe Robert d'Artois să-și păstreze judecata limpede. Atâta vin împărțit, atâtea fete de petreceri oferite, atâta bănet cheltuit, acestea toate aveau un rost. Toată lucrătura era ca să-și sature setea de răzbunare și să-și atingă țelul.

- Nobilii mei domni, nobilii mei domni, vorbe el, mai întâi să ne facem datoria în războiul regelui, ai cărui supuși credincioși suntem și care, de asta vă încredințez, e cu totul de partea dreptelor voastre cereri. Dar odată războiul isprăvit, atunci domnii mei, vă sfătuiesc să nu puneți jos armele. E un bun prilej pe care-l aveți de a fi toți laolaltă, împreună cu oamenii voștri; întoarceți-vă așa în Artois și străbateți țara pentru a izgoni de peste tot slugoii mătușii Mahaut și a le da câte un picior în spate de față cu întreg

târgul. Iar eu vă voi sprijini la sfatul regelui și voi porni din nou dacă e nevoie judecata care m-a nedreptățit; și mă leg să vă dobândesc iarăși rânduielile voastre ca pe vremea străbunilor mei!

- Așa vom face, monseniore Robert, așa vom face!

Souastre își desfăcu brațele.

- Să juram, strigă el, că nu ne vom despărți înainte de-a ni se fi împlinit cererile și înainte ca bunul nostru domn Robert să ne fie dat iarăși spre a fi căpetenia noastră!

- Jurăm! răspunseră baronii.

Urmară multe îmbrățișări și încă și mai multe ulcele de vin date pe gât; și se aprinseră făcliile căci începuse să înnopteze. Robert d'Artois își simțea trupul voinic străbătut de un val de voioșie. Liga din Artois, pe care el o pusese la cale și o condusesese într-ascuns de câteva luni, căpăta puteri noi.

În clipa aceea, un scutier pătrunse în cort, zicând:

- Monseniore Robert, căpitani de baniere sunt chemați de îndată la cortul regelui!

Făcliile împrăștiu un fum acru care se amesteca cu mirosul tare de piele, de sudoare și de fier ud. Cei mai mulți dintre marii seniori, așezați roată în jurul regelui, nu se spălaseră, nici nu se bărbieriseră de șase zile. De obicei, n-ar fi lăsat să treacă atâta vreme fără să meargă la feredeu. Dar jegul era apanajul războiului.

Conetabilul Gaucher de Châtillon repetase tocmai pentru toți căpitani de baniere expunerea asupra jalnicei situații în care se găsea oștirea.

- Domnilor, zise Ludovic al X-lea, l-ați auzit pe conetabil. Vreau să cunosc părerea domniilor voastre.

Potrivindu-și tunică de mătase albastră pe genunchi, Valois începu cu glasul său umflat:

- Ți-am spus-o, nepoate, și o spun din nou în fața tuturor: nu putem rămâne mai multă vreme în acest loc unde toate se prăpădesc deopotrivă, și sufletul oamenilor și sprinteneala cailor. Trândăvia ne strică tot atâta cât și ploaia...

Se opri văzând că regele întorsese capul și vorbea șambelanului său, Mathieu de Trye: era numai pentru a cere să i se aducă o bomboană. Simțea nevoia să ronțăie neconținut ceva.

- Urmează, unchiule, rogu-te.

- Măine trebuie să pornim pe furiș înainte de crăpatul zorilor, vorbi mai departe Valois, să aflăm un vad în susul râului și să ne năpustim asupra

flamanzilor pentru a-i da peste cap până-n seară.

- Cu niște oameni fără hrană, cu niște cai fără ovăz, spuse conetabilul.
- Izbânda le va umple burta. Mai pot răbda o zi; prea târziu va fi numai dacă amânăm de pe o zi pe alta.

- Iar eu îți răspund, Charles, că te duci la tăiere sau vei muri înecat. Nu văd alt mijloc decât să tragem oastea îndărăt pe vreo înălțime spre Tournai sau Saint-Armand și să așteptăm acolo până ne-o sosi carnea, până se vor scurge apele...

Se întâmplă adeseori că începe să tune tocmai când se pomenește de tunet, sau ca o persoană, despre care tocmai se vorbește de rău, intră pe ușă chiar atunci. Înlănțuirea întâmplărilor pare să-și rădă cu șiretenie de spusele noastre.

În clipa când conetabilul sfătuia să se aștepte până se vor scurge apele, acoperământul cortului plesni deasupra monseniorului de Valois, stropindu-l și mânjindu-l tot cu noroi. Robert d'Artois care duhnea a vin în ungherul său, pufni de râs, și râsul îl molipsi și pe rege, ceea ce făcu să răbufnească furia lui Charles de Valois.

- Se știe, Gaucher, izbucni el ridicându-se, că primești o sută de livre pentru fiecare zi când regele merge în bătălie cu oastea și că nu te sinchisești de fel să vezi isprăvindu-se războiul.

Adânc jignit, conetabilul i-o întoarse:

- Este de datoria mea să vă reamintesc că nici regele nu poate hotărî să pornească împotriva vrăjmașului fără sfatul și ordinul conetabilului. Și ordinul acesta, așa cum stau azi lucrurile, nu-l voi da. Așa făcând, regele poate totuși să-și schimbe conetabilul.

O tăcere apăsătoare urmă acestor cuvinte. Chestiunea era gravă. Pentru a-i face pe plac lui Valois, Ludovic al X-lea îl va scoate oare din slujbă pe comandantul oștilor sale, așa cum făcuse cu Marigny, cu Raoul de Presles și cu toți ceilalți miniștri ai lui Filip cel Frumos? Rezultatul nu fusese tocmai fericit...

- Frate, zise Filip de Poitiers cu glasul său liniștit, eu împărtășesc pe de-a-tregul sfatul ce ți-l dă Gaucher. Trupele noastre nu-s în stare să lupte fără să mai prindă puteri barem o săptămână.

- Asta e și părerea mea, vorbi contele Louis d'Evreux.

- Așadar, nu-i vom pedepsi niciodată pe flamanzii ăștia? sări de la locul său Charles de La Marche, al doilea frate al regelui, care era întotdeauna de părerea unchiului.

Începură să vorbească toți deodată. Retragere sau înfrângere, asta era alegerea, spunea sus și tare conetabilul. Valois răspundea că nu prea vede la ce-ar folosi ca oastea să se ducă să putrezească stând degeaba ca și până acum, la cinci leghe îndărăt. Contele de Champagne anunță că trupele sale, nefiind adunate decât pentru cincisprezece zile, el va pleca de acolo, dacă nu se pornește la luptă, iar ducele Eudes de Burgundia, fratele prințesei Marguerite cea ucisă, se folosi de prilej ca să arate că nu avea zor mare să-l slujească pe fostul său cumnat.

Regele se codea, neștiind de partea cui să treacă. Toată boroboața asta fusese pusă la cale în pripă. Umplerea vistieriei și prestigiul său personal atârnav de repeziciunea izbânzii. Vedea cum îi scapă războiul-fulger. Să ia hotărârea pe care înțelepciunea i-o impunea limpede, ducându-se să-și refacă oastea într-alt loc și să aștepte, însemna să amâne căsătoria și încoronarea. Cât despre planul unchiului Valois de a încerca trecerea unui râu cu apele umflate și de a da iureș prin noroi...

Se ridică atunci Robert d'Artois și, grozav de arătos, numai în purpură și oțel, făcu câțiva pași, venind până în mijlocul adunării.

- Vere, spuse el, ghicesc grija ce te frământă. N-ai destul bănet ca să poți ține această mare oaste stând degeaba. Afară de asta, ai o nouă soție care te așteaptă și noi toți suntem foarte nerăbdători s-o vedem regină, cum nerăbdători suntem să te vedem încoronat. Sfatul meu este că nu trebuie să ne încăpățânăm. Nu vrăjmașul ne silește să facem cale întoarsă, ci ploaia, în care eu văd vrerea lui Dumnezeu, în fața căreia tot omul, cât de mare ar fi, trebuie să se plece. Cine poate zice, vere, că Domnul n-a vrut prin asta să-ți dea de știre să nu pornești la bătălie înainte de a fi uns cu sfântul mir? O încoronare frumoasă îți va aduce tot atâta putere cât și un război la voia întâmplării. Renunță deocamdată de a-i pedepsi pe acești ticăloși de flamanzi, iar dacă spaima ce-ai băgat în ei nu ajunge, să ne întoarcem tot așa de mulți la primăvara viitoare.

Această soluție neașteptată, venind din gura unui bărbat a cărui vitejie pe câmpul de luptă nu putea fi pusă la îndoială, fu sprijinită de o parte dintre cei de față. Nici unul nu înțelesese în clipa aceea că Robert își urmărea țelurile lui, și că pofta de a răscula comitatul Artois îl muncea mai mult decât interesele țării.

Ludovic al X-lea era o fire slabă și pornit să ia hotărâri necugetate sub imboldul clipei, gata să-și piardă nădejdea de îndată ce împrejurările nu luau

o întorsătură după dorința lui. Se repezi să apuce scândura de salvare pe care i-o întindea Artois.

- Cuminte ai grăit, vere, spuse el. Cerul ne arată ce avem de făcut. Oastea să plece acasă, deoarece nu poate merge mai departe. Dar jur înaintea lui Dumnezeu, adăugă umflându-și glasul și crezând că își păstrează astfel măreția, jur înaintea lui Dumnezeu că, de voi fi încă în viață la anul, mă voi duce să-i cotropesc pe flamanzi, și nu voi arăta nici o îndurare față de dânșii până nu se vor supune într-un tot al voinței mele.

După care nu mai avu altă grabă decât s-o ia din loc, și nu se gândi decât la căsătoria și încoronarea lui.

Contele de Poitiers și conetabilul izbutiră numai cu chiu, cu vai, să-l facă să dea unele porunci de strictă necesitate, bunăoară de a fi lăsate câteva pâlcuri de oaste, ici și colo, de-a lungul hotarelor dinspre Flandra.

Aiuritul se arăta așa de zorit să plece, și cei mai mulți dintre căpitani de baniere la fel, încât a doua zi de dimineață, lipsind căruțele și neavând cum să scoată din noroi tot materialul, dădură foc corturilor, mobilelor și armamentului. Lăsând în urma ei o pălălaie uriașă, oastea, frântă de oboseală, se înfățișă pe înserat în fața orașului Tournai; locuitorii înfricoșați închiseră porțile cetății, și nimeni nu stăruia ca ele să fie deschise. Regele fu nevoit să meargă la o mănăstire spre a cere adăpost.

În cea de-a treia zi, la 7 august, ajunse la Soissons, de unde iscăli câteva porunci care puneau capăt acestei frumoase aventuri războinice. Îl însărcina pe unchiu-său, Valois, să se ocupe cu de-amănuntul de pregătirile încoronării, iar pe frate-său, Filip, îl trimise la Paris să aducă spada și coroana. Toată curtea urma să se întâlnească din nou între Reims și Troyes, pentru a ieși în întâmpinarea prințesei Clémence a Ungariei.

După ce visase să se înfățișeze logodnicii sub chipul unui erou din romanele cavaleriești, Ludovic nu mai avea acum decât grija de-a face să se uite cât mai repede jalnica sa expediție căreia de pe atunci încă nu i se mai zicea altfel decât "*oastea înnoroiată*".

LICOAREA VRAJITA

La revărsatul zorilor, o litieră trasă de catârci și escortată de două slugi înarmate pătrunse pe sub poarta cea mare a palatului Artois, din strada Mauconseil. Béatrice d'Hirson, nepoata cancelarului din Artois și domnișoară de onoare a contesei Mahaut, se dădu jos. Nimănui nu i-ar fi putut trece prin minte că această frumoasă fată oacheșă străbătuse din ajun aproape patruzeci de leghe. Rochia ei abia dacă era nițel mototolită; fața, cu umerii obrajilor ieșiți, arăta netedă și fragedă ca după somn. De altminteri, dormise o parte a drumului sub învelitori calde, în legănatul litierei. Béatrice d'Hirson nu se temea, lucru rar la o femeie în vremea aceea, să călătorească noaptea; vedea prin beznă, ca pisicile, și se știa ocrotită de diavol. Cu pieptul sus, maiestoașă, călcând cu pas ce părea rar pentru că era alungit și întotdeauna egal, ea se duse de-a dreptul în iatacul contesei Mahaut, pe care o găsi așezată la masă, cu gustarea de dimineață înaintea.

- S-a făcut, doamnă, spuse Béatrice întinzând contesei o cutiuță făcută din corn.

- Ei, cum îi merge fiicei mele Jeanne?

- Contesa de Poitiers se simte cum nu se poate mai bine, doamnă. Șederea la castelul din Dourdan nu i-a fost prea apăsătoare și, prin firea ei blândă îi câștigase pe paznici. Are fața limpede și-i doar nițel mai slăbită; nădejdea, împreună cu grija ce i-o porți îi dau puteri.

- Și părul ei?

- E un păr de un an, doamnă, și nu-i încă așa de lung ca părul unui bărbat; dar pare să crească mai des de cum era înainte.

- Într-un cuvânt, arată bine?

- Cu un vâl în jurul obrazului, firește. Și-apoi, poate să-și prindă niște cosițe false pentru a-și acoperi grumazul și urechile.

- Nu te culci în pat cu părul fals, îi tăie vorba Mahaut.

Dădu pe gât, cu înghițituri mari, ce mai rămăsese din supa de mazăre cu slănină, și pentru a-și spăla cerul gurii, bău o cupă plină de vin roșu de Poligny. Apoi, deschise cutioara de corn și privi pulberea cenușie cu care era umplută:

- Cât mă costă asta?

- Șaptezeci de livre.

- Dracu să le ia de vrăjitoare, multe parale cer pentru știința lor.

- Și primejdia în care se bagă e mare.

- Șaptezeci de livre... cât ai oprit pentru tine din banii ăștia? întrebă contesa, privindu-și drept în ochi domnișoara de onoare.

Béatrice nu-și întoarse privirea; își păstră chiar surâsul ironic și îi răspunse cu vorba ei rară:

- Mai nimic, doamnă. Tocmai cu ce să-mi cumpăr acea rochie purpurie pe care domnia ta mi-ai făgăduit-o fără să mi-o dai.

Contesa Mahaut nu se putu opri să râdă: fata asta știa cum s-o ia.

- Trebuie să-ți fie tare foame, gustă nițel din plăcinta asta de rață, vorbi ea, în timp ce se servea ea însăși cu o bucată groasă.

Apoi, întorcându-se la cutioara de corn, adăugă:

- Cred în puterea otrăvurilor, când e vorba să te descotorosești de un vrăjmaș, dar nu cred în băuturile vrăjite, pentru a-ți câștiga un adversar. Tu vii cu ideile astea, nu eu.

- Și totuși, te asigur, doamnă, că trebuie să crezi în ele, răspunse Béatrice, aprinzându-se nițel, căci tot ce era în legătură cu vrăjitoria o răscolea adânc. Praful ăsta e foarte bun; nu e făcut din creier de berbec, ci numai din ierburi, și-i pregătit sub ochii mei. M-am dus așadar la Dourdan, cum te rugasem să mă lași să fac după capul meu, și am scos puțin sânge din brațul drept al prințesei Jeanne. Apoi am dus acest sânge doamnei Isabelle din Fériennes, care l-a amestecat cu verbină, cu tremurătoare, cu leuștean; și doamna din Fériennes a rostit descântecul; după aceea a așezat amestecul pe o cărămidă nouă și a pus-o la foc din lemn de frasin, ca să capete pulberea ce ți-am adus-o. Nu mai rămâne decât să pui această pulbere într-o băutură și să-l faci pe contele de Poitiers s-o dea pe gât; nu va trece mult și ai să-l vezi iar aprins de dragoste pentru soția lui, cu o putere pe care nimic n-ar putea s-o țină în loc. Mai trebuie să vină în dimineața asta să te vadă, doamnă?

- Îl aștept. S-a întors de la oaste aseară și l-am rugat să treacă pe la mine.

- Atunci, mă duc îndată să amestec pulberea în vinul îndulcit cu care-l vei cinsti. Vinul acesta dres cu mirodenii și negru la culoare va ascunde bine pulberea. Te sfătuiesc însă, doamnă, să te vâri iar în pat și să te prefaci a fi bolnavă, pentru a avea pricină să nu bei și domnia ta, căci n-ar trebui să sorbi din băutura aceasta și să te pomenești îndrăgostită de dumneaei, fiica domniei tale, spuse râzând Béatrice.

- Bine te-ai gândit să-l primesc culcată, răspunse contesa d'Artois, și să mă plâng că mi-e tare rău. Așa poți vorbi mai pe șleau.

Se vârî deci iar în pat, porunci să se strângă masa, ceru să fie chemați cancelarul Thierry d'Hirson și vărul ei primar, Henri de Sulli, care locuia tot

acolo și pentru care avea în vremea din urmă mare slăbiciune, vrând să lucreze cu dânsul la treburile comitatului.

Ceva mai târziu, i se anunță sosirea contelui de Poitiers. Acesta intră, îmbrăcat ca de obicei în veșminte de culoare închisă, cu picioarele sale de cocostârc vârate în ciubote din piele moale, iar la capătul trupului său, deșirat, scufia cu creasta dată puțințel pe-o ureche.

- Ah, uite ginerele meu, izbucni Mahaut, ca și cum l-ar fi văzut pe Mântuitorul, ce bine-mi pare că ai venit! Știi ce făceam acum? Pusesem să mi se citească starea averii mele pentru a-mi arăta ultimele dorinți. Am petrecut cea mai rea noapte din viața mea, chinuită până-n fundul măruntaielor de groaza morții; și mare mi-a fost teamă că voi părăsi lumea asta fără să-ți fi împărtășit gândurile mele, ca să știi că te iubesc, în ciuda tuturor celor întâmplare, cu o inimă de mamă.

Pentru a se apăra de pedeapsa ce i-ar cășuna-o toate minciunile ce le turnase, pipăi într-ascuns fărâma din moaștele sfântului Druon, pe care o purta întotdeauna la capătul unui lanț de aur, între sâni.

Henri de Sulli întoarse capul ca să nu pufnească în râs, căci petrecuse o bună parte a nopții cu vară-sa și știa bine că boala care-o rodea la măruntaie nu era chiar așa de dureroasă; ce mai încolo, contesa Mahaut nu era făcută pentru văduvie; în poftele ei, la pat ca și la masă, avea o lăcomie de nesăturat.

De altminteri, așezată la largul ei printre pernele de brocart, cu obraji rotunzi și rumeni, mătăhăloasă, cu brațul cărnos, Mahaut arăta cum nu se poate mai zdravănă. Poate doar să fi avut nevoie să i se scoată vreun litru sau două de sânge.

"Na, acum va face pe caraghioasa.", gândi Filip de Poitiers, "După chip și înfățișare e într-adevăr Robert d'Artois, leită, de i-ai crede mai de grabă frate și soră decât nepot și mătușă. Și sunt sigur că are să-mi vorbească de el".

Nu se înșela. Mahaut începu de îndată să-l drăcuiască pe acest nepot afurisit, amintind de tertipurile și uneltirile lui, de acea ligă a baronilor din Artois pe care o ațâța împotriva ei. Pentru Mahaut, ca și pentru Robert, toate treburile lumii treceau prin comitatul pe care și-l disputau de treisprezece ani; gândurile, purtările, prietenii, alianțele, ba chiar și iubirile lor erau legate într-un fel sau altul de această luptă; unul nu intra într-un clan decât pentru că celălalt aparținea clanului vrăjmaș; Mahaut se arăta dinainte dușmănoasă față de Clémence a Ungariei, pentru că Robert îl ajutase pe Charles de Valois să pună la cale căsătoria. Această ură care nu lăsa loc nici

unei înțelegeri, nici unei învoieli între dânșii, depășea însăși pricina învrăjbirii, și te puteai întreba dacă n-o fi fost între muierea mătăhăloasă și matahala asta de bărbat o patimă neștiută de ei înșiși, răbufnind de-a-ndoașelea, și care s-ar fi potolit mai curând printr-un incest decât prin război.

- Toate răutățile pe care mi le face îmi grăbesc moartea, spune Mahaut. Am știut că vasalii mei, adunați de Robert, au făcut jurământ împotriva mea. Asta mi-a mâncat inima și m-a adus în halul în care sunt.

Căci Mahaut începuse să creadă ea însăși că petrecuse o noapte groaznică.

- Mi-au jurat moartea, monseniore, vorbi Thierry d'Hirson.

Filip de Poitiers se întoarse spre canonicul cancelar și văzu că el, și nu Mahaut, era într-adevăr bolnav, de spaimă însă.

- Tocmai mă pregăteam să pornesc spre tabăra regelui, pentru a face rânduială în pâlcurile de sub baniera mea, urmă contesa Mahaut; după cum vezi am poruncit să mi se gătească veșmintele de război...

Arătă din cap spre un ungher al încăperii, unde se vedea un manechin impunător, îmbrăcat într-o rochie lungă în fir de oțel și o tunică de mătase brodată cu stema familiei Artois, alături de care așteptau chivăra și mânușile de fier.

- Pe urmă am aflat de sfârșitul acestei glorioase plimbări care a costat țara atâta bănet și, pe deasupra, atâta rușine. Vai, putem spune că bietul frate-tău nu se prea acoperă de glorie și că orice treabă de care se apucă îi iese pe dos. Zău așa. Îți spun ceea ce cred, dragă ginere, ai fi fost un rege mult mai bun ca el, și-i mare nenorocire pentru toți că te-ai născut după dânsul. L-am auzit deseori pe tatăl tău, Dumnezeu să-l ierte, căinându-se amarnic din pricina asta.

De la procesul din Pontoise, contele de Poitiers nu-și mai întâlnise soacra decât la ceremonii, cum a fost bunăoară înmormântarea lui Filip cel Frumos, cu prilejul înfățișărilor la curte sau la ședințele Camerei Seniorilor, dar niciodată între patru ochi. Scandalul în care ficele ei fuseseră amestecate se răsfrânse, cum era de așteptat, și asupra contesei Mahaut. În tot acest timp, Filip de Poitiers îi arătase răceală. Pentru o reluare a raporturilor, Mahaut își puse la bătaie toate mijloacele, fără să-și precupețească lingușirile. Își pofți ginerele să ia loc chiar lângă patul ei. Hirson și Sulli se traseră spre ușă.

- Dar nu, dragii mei, nu plecați, le spuse ea, știți bine că nu am taine față de voi.

Totodată, le făcea semn să părăsească încăperea.

Căci, pe vremurile acelea, marii seniori, personajele importante, își primeau rareori vizitatorii fără să fie alții de față. În odăile, în apartamentele lor, roiau veșnic rubedenii, oameni de casă, vasali, lingăi umblând după căpătuială. Convorbirile se desfășurau deci cam sub ochii tuturor; de aici se isca nevoia de a vorbi pe ocolite, în doi peri, și grija de a avea prin preajmă oameni de încredere. Când principalii interlocutori începeau să vorbească în șoaptă sau se trăgeau la pervazul unei ferestre, fiecare dintre cei ce se aflau acolo putea să se întrebe dacă nu cumva soarta lui se pecetluia atunci. Orice convorbire cu ușile închise lua un aer de complot. Și era tocmai aerul pe care Mahaut voia să-l dea convorbirii ei cu contele de Poitiers, fie și numai pentru a-l compromite nițel și a-l face să intre mai mult în jocul ei.

Îndată ce rămaseră singuri, îl întrebă:

- Ce gânduri ai în privința fiicei mele Jeanne?

Văzând că se codește să răspundă, Mahaut își dădu drumul pledoariei. Firește, Jeanne de Burgundia săvârșise o greșeală, chiar o mare greșeală, neînștiințându-și soțul despre legăturile amoroase care necinsteau familia regală, și făcându-se - cu sau fără voie, cine-ar putea s-o spună? - complicea fărădelegii. Dar ea n-a păcătuit cu trupul, nici n-a trădat legământul cununiei; toată lumea știe asta, iar regele Filip, până și el, deși întărâtat la culme, înțelesese cum stau lucrurile, căci hotărâse ca Jeanne să fie surghiunită într-un castel, fără a arăta vreodată că această pedeapsă ar fi pe viață.

- Știu, eram acolo când s-a ținut sfatul de la Pontoise, spuse contele de Poitiers, căruia această amintire îi trezea gânduri dureroase.

- Și cum ar fi putut Jeanne să te înșele, Filip? Ea te iubește. Nu te iubește decât pe tine. E de ajuns să-ți aduci aminte cum țipa pe când o duceau în carul ei negru: "Spuneți monseniorului Filip că sunt nevinovată!" Îmi sângerează și acum inima, mie, mamă-sa, că mi-a fost dat să fiu de față la așa ceva. Și de cincisprezece luni de când e la Dourdan, știu asta de la duhovnicul ei, n-a avut niciodată o vorbă împotriva ta, nimic decât cuvinte de dragoste și rugi către Dumnezeu pentru a-ți recâștiga inima. Te asigur, ai în ea o soție cum nu e alta mai credincioasă, mai supusă vrerii tale, și care a fost amarnic pedepsită.

Arunca liniștită toate păcatele asupra Margueritei de Burgundia, cu atât mai mult cu cât Marguerite nu făcea parte din familia ei, și pe deasupra, era moartă. Marguerite fusese adevărata desfrânată; Marguerite o învățase la

rele pe Blanche, biată copilă neștiutoare, și se slujise de Jeanne, abuzând de prietenia ei... De altfel, și Marguerite avea scuze. Speranța de-a ajunge regină nu le poate înlocui pe toate, și care femeie nu s-ar fi simțit nenorocită văzând ce soț i s-a dat! La urma urmei, Mahaut îl socotea pe Ludovic al X-lea încornoratul, drept cel mai vinovat de căsnicia sa nefericită.

- Se pare că frate-tău, ca bărbat, nu-i prea grozav...

- Mi s-a spus, dimpotrivă, că despre partea asta, e ca oricare, deși nițel cam sălbatic și repezit, dar nicidecum neputincios, răspunse contele de Poitiers.

- Se vede ca n-ai auzit, ca mine, mărturisirile femeilor, i-o întoarse Mahaut.

Se ridică, greoaie, pe pernele ei, și își privi ginerele drept în ochi:

- Filip, să vorbim pe șleau, spuse dânsa. Crezi că moștenitoarea tronului, micuța Jeanne de Navarra, e a lui Ludovic sau a ibovnicului Margueritei?

Filip de Poitiers își frecă o clipă bărbia, înainte de a răspunde:

- Unchiu-meu, Valois, afirmă că e bastardă, și Ludovic însuși, prin felul cum o ține departe de dânsul, pare să întărească această părere. Alții, bunăoară unchiu-meu, d'Evreux, sau ducele de Burgundia, o cred cu-adevărat fiica lui.

- Dacă i se întâmplă o nenorocire lui Ludovic, care n-are o sănătate prea zdravănă, cum toate o arată, tu ești deocamdată al doilea la rând ca urmaș pe tron. Dar dacă micuța Jeanne de Navarra e declarată bastardă, precum credem că este, atunci tu devii întâiul urmaș, și-i rândul tău să fii rege. Ești făcut pentru a domni, Filip.

- Afară numai dacă soția care-i sosește de la Neapole nu-i dă repede fratelui meu un moștenitor.

- Dacă-i în stare să zămislească, ceea ce-i îndoielnic lucru. Sau dacă Dumnezeu îi lasă vreme pentru asta.

Chiar atunci intră Béatrice d'Hirson, aducând pe o tavă o cană cu vin, niște cupe de argint aurit și bomboane, așa cum se cuvine să fie cinstit un musafir. Mahaut avu un gest de nerăbdare. Tocmai acum își găsisese s-o deranjeze! Dar liniștită, mișcându-se încet ca de obicei, Béatrice turnă vinul dres cu mirodenii în cele două cupe și-i întinse una lui Filip de Poitiers. Fără să se gândească, ca întotdeauna când vreo mâncare sau băutură se găsea la îndemână, Mahaut era cât pe ce să apuce cupa cealaltă. Béatrice îi aruncă o astfel de uitătură că se opri.

- Nu, se tângui ea, sunt bolnavă, tot ce pun în gură îmi face rău.

Poitiers stătea îngândurat. Preocupările soacrei sale nu-l luau pe nepregătite; în ultimele săptămâni chibzuise îndelung la eventualitatea succesiunii. Cu alte cuvinte, Mahaut se arăta gata să-l sprijine în cazul morții lui Ludovic. Dar care era prețul alianței care i se oferea?

- Ah, Filip, scap-o de la moarte pe fiică-mea Jeanne, te implor, izbucni Mahaut, patetică. N-a meritat așa o soartă.

- Dar cine o amenință? întrebă Poitiers.

- Robert, tot el, răspunse dânsa. Am aflat că era dinainte înțeleș cu regina Angliei, când ea venise la Pontoise să-și dea în vileag cumnatele. Ceea ce nu i-a purtat noroc Isabellei, căci oastea fătălăului ei de soț a fost zdrobită puțin după asta la Bannockburn, și iată că Isabelle și Eduard, ca pedeapsă a lui Dumnezeu, au pierdut din nou Scoția...

Mahaut se opri o clipă văzând că Poitiers apucase cupa și o ducea la buze, dar se grăbi să înnoade vorba începută:

- Diavolul de Robert a făcut de atunci încoace altele și mai și. Știut-ai că în ziua când Marguerite a fost găsită moartă în temnița ei, Robert, pe care noi îl credeam acasă la el, în Conches, trecuse tocmai în dimineața aceea pe la Château Gaillard?

- Adevărat? întrebă Poitiers, oprindu-se cu cupa la gură.

- Blanche se afla închisă chiar deasupra și a auzit totul. Biata copilă, care de atunci e ca nebună, mi-a trimis deunăzi o scrisoare... Ascultă ce-ți spun, Filip, are să mi le omoare pe amândouă, una după alta. Ceea ce urmărește e limpede. Vrea să pună mâna pe comitatul meu. Pentru a-mi slăbi puterea și a mă arunca în disgrație, a început prin a pune la cale întemnițarea fetelor mele. Pentru a ajunge atotputernic pe lângă văru-său, regele, l-a descotorosit de soția care îl împiedica să se însoare din nou, sugrumând-o. Acum e gata să-mi răpună urmașii. Sunt singură, văduvă, cu un fecior prea tânăr ca să-mi poată fi de ajutor, și pentru viața căruia tremur ca și pentru viața fetelor mele. Atâtea suferințe și temeri nu pot oare duce o femeie în mormânt înainte de vreme? Martor mi-e Dumnezeu că nu vreau să mor lăsându-mi copiii pradă acestui șacal. Îndură-te, ia-o iar sub protecție pe soția ta ca s-o aperi, și în același timp ca să arăți că nu sunt singură și lipsită de sprijin. Căci, dacă mi s-ar întâmpla s-o pierd pe Jeanne (pipăi din nou relicva) și comitatul Artois să-mi fie răpit, cum urmăresc unii cu atâta îndârjire, atunci voi fi nevoită a cere să mi se înapoieze, pentru fiul meu, palatinatul Burgundiei care ți-a fost adus ca zestre de nuntă în schimbul pământurilor din Artois.

Poitiers nu putu să nu se minuneze de dibăcia cu care soacră-sa își înfipsese ultima săgeată. Așadar, târgul îi era propus pe șleau:

"Ori o iei înapoi pe Jeanne, și atunci te împing spre domnie, dacă tronul rămâne fără rege, ca să-mi văd fata regină a Franței; ori nu vrei să te împaci cu nevastă-ta, și atunci n-am încotro, întorc foaia și cer să mi se dea îndărăt comitatul Burgundiei, aflat azi sub stăpânirea ta, în schimbul renunțării la ținutul Artois."

Poitiers rămase o clipă fără să zică nimic, cu ochii la dânsa, monumentală printre perdelele mari de brocart încrețit de deasupra patului.

"E șireată ca vulpea și încăpățânată ca mistrețul", gândi el, "nu-ncape îndoială că mâinile îi sunt pătate de sânge, dar nu-mi voi putea tăgădui niciodată un simțământ de prietenie pentru ea... În violența ca și în minciunile ei simți întotdeauna un pic de naivitate..."

Ca să-și ascundă zâmbetul ce-i venea pe buze, duse la gură cupa de argint și bău vinul.

Nu-i făgădui nimic, nu se legă cu nimic, căci îi stătea în fire să cumpănească lucrurile pe o parte și pe alta, și nu socotea că ar fi fost zor să ia o hotărâre. Dar, cel puțin, vedea de pe acum mijlocul de a micșora în sfatul mai marilor țării influența, nenorocită după părerea sa, a celor din tabăra lui Valois.

Ridicându-se să plece, spuse doar atât:

- Vom mai vorbi, mamă, de toate acestea, la slujba încoronării, unde ne vom întâlni curând.

Și, din acest "mamă" pe care-l rostea întâia oară după cincisprezece luni, Mahaut înțelese că îl câștigase de partea ei.

Nici nu apucase bine să iasă Poitiers pe ușă, și Béatrice veni să cerceteze cupa:

- A golit-o aproape până la fund, spuse ea bucuroasă. Ai să vezi, doamnă, că monseniorul de Poitiers se va duce întins la Dourdan.

- Văd mai cu seamă că ne-ar fi un rege foarte bun, dacă l-am pierde pe al nostru.

Pentru cine o cunoștea pe contesa Mahaut, era ca și cum ar fi spus că Ludovic al X-lea e un om mort.

O NUNTĂ LA ȚARĂ

Marti, 13 august 1315, la revărsatul zorilor, locuitorii satului Saint-Lyé din Champagne fură treziți de tropotele unor cai, venind pe drumul dinspre Sézanne, la miazănoapte, și pe cel dinspre Troyes, la miazăzi.

Se văzură mai întâi stolnicii regelui, sosind în goana cailor și dispărând cu un alai de scutieri, de sufragii și de slugi, pe sub bolțile castelului. Apoi se ivi un convoi lung de căruțe încărcate cu mobilă și văsărie, însoțit de cămărași, majordomi și tapițeri; iar după dânșii toată popimea din Troyes, călare pe catări și cântând psalmi, urmată de aproape de neguțătorii italieni care, datorită vestitelor iarmaroace din Champagne, își aveau unul dintre cele mai de seamă centre de desfăcere la Troyes. Clopotul bisericii se porni să bată din toate puterile; regele avea să se însoare de îndată la Saint-Lyé.

Atunci, țăranii începură să strige "ura", iar nevestele se duseră să culeagă flori de câmp pentru a le presăra pe drum, ca la trecerea alaiului cu sfânta cuminecătură, în vreme ce stolnicii dădură iama prin împrejurimi, jefuind tot ce se putea găsi, ouă, carne, pasări și pești de eleșteu.

Din fericire, ploaia încetase; dar vremea era apăsătoare și plumburie; căldura soarelui, fără razele lui, străpungea norii. Slugile regelui își ștergeau frunțile îmbrobonite iar țăranii, ridicând ochii la cer, vesteau că furtuna avea să se pornească înainte de chindii. Dinspre castel se auzeau izbiturile de ciocan ale tâmplarilor, hornurile bucătăriilor fumegau, și se descărcau căruțe pline de paie, care erau așternute prin încăperi spre a face culcuș slugilor, ba și multor seniori ce aveau să înnopteze acolo.

Saint-Lyé nu mai apucase asemenea zarvă din ziua când Filip-August, pe la începutul celuiilalt veac, venise să întărească solemn dania ce-o făcuse episcopilor din Troyes, lăsând pe mâna lor castelul regal. Un eveniment la o sută de ani o dată. Era timp destul ca să piară din amintirea oamenilor.

Cam pe la zece ceasuri, regele, înconjurat de cumnați, de cei doi unchi, de verii săi Filip de Valois și Robert d'Artois, străbătu satul în goana calului, fără să răspundă uralelor și împrăștiind florile așternute în calea miresei, așa că oamenii trebuiră să le rânduiască iar după trecerea lui. Alerga în întâmpinarea noii sale soții.

La vreo leghe depărtare se ivi, în frunte cu episcopul din Troyes, cortegiul prințesei Clémence a Ungariei. Scoțându-și capul din litieră, prințesa îl întreabă pe contele de Bouville care dintre călăreții ce-i ieșeau înainte era viitorul ei soț. Burduhănosul Bouville, cam obosit de călătorie și foarte

tulburat de a se afla iar în fața regelui său, nu răspunse destul de lămurit, și Clémence îl luă la început drept mirele ei pe contele de Poitiers, pentru că era cel mai înalt dintre cei trei prinți ce veneau în cap și pentru că se ținea în șa cu o firească măreție. Când colo, tocmai călărețul mai puțin arătos fu cel care descălecă întâiul și porni spre litieră. Bouville sări de pe cal și se repezi la el, apucându-i mâna să i-o sărute, apoi îngenunchind, zise:

- Maria ta, iat-o pe domnița Ungariei.

Atunci, frumoasa Clémence îl privi pe bărbatul tânăr cam adus de spate, cu ochi mari, spălăciți și fața gălbejită, pe care ursita și intrigile de curte i-l trimiteau ca să împartă cu dânsul soarta, patul și puterea.

Ludovic al X-lea o cerceta fără să scoată o vorbă, cu o figură așa de uluită încât, în prima clipă, Clémence crezu că nu-i plăcuse.

Și, în cele din urmă, tot ea se hotărî să rupă tăcerea:

- Mărite Ludovic, spuse, sunt sluga ta pe vecie.

Vorba asta păru să dezlege limba Aiuritului.

- Mă temeam, verișoară, rosti el, ca nu cumva chipul tău zugrăvit ce mi se adusese să fie înșelător și înfrumusețat, dar văd că ai mai mult farmec și frumusețe decât arăta portretul.

Și zicând aceasta, se întoarse spre cei din jur ca pentru a-i face să-și dea seama ce noroc dăduse peste dânsul. Urmară apoi prezentările neamurilor.

Un senior voinic, înveșmântat în aur de parcă s-ar fi dus la un turnir, și a cărui răsuflare era puternică, o îmbrățișă pe Clémence, numind-o "nepoată" și încredințând-o că o văzuse copilă la Neapole; Clémence înțelese că avea în față pe Charles de Valois, omul care se zbătuse mai mult ca oricine ca să vadă săvârșită această căsătorie. Filip de Poitiers îi spuse "soră", ca și cum o socotea de pe acum soția fratelui său iar slujba cununiei n-ar fi fost decât o formalitate. Apoi caii litierii săriră în lături. Un munte de om, căruia Clémence nu putu să-i zărească chipul, acoperi pentru o clipă lumina, și prințesa auzi rostindu-se:

- Vărul tău, contele Robert d'Artois.

Alaiul se urni din loc foarte repede, și regele îi dădu poruncă episcopului de Troyes, monseniorul Jean d'Auxois, s-o ia înainte, pentru a pregăti toate cele necesare la biserică.

Clémence se așteptase ca întâlnirea să se desfășoare cu totul altfel. Își închipuise că într-un loc dinainte hotărât vor fi ridicate corturi, că niște crainici ai oștilor vor suna din trâmbițe de o parte și de alta, și că ea însăși, după ce va fi făcut cunoștință cu logodnicul, se va da jos din litieră pentru a

lua o gustare. Afară de asta, gândea că slujba cununiei va avea loc peste câteva zile, după care vor urma două sau trei săptămâni de serbări, cu turniruri, boscării și cântăreți, așa cum era datina nunților domnești.

Primirea aceasta pripită, pe un drumeag de pădure și fără nici o pompă, o cam mirase. S-ar fi zis că întâlnise întâmplător un alai de vânătoare. Fu și mai uluită când i se spuse că va fi cununată numaidecât într-un castel din apropiere, unde vor petrece noaptea, pentru a porni a doua zi mai departe spre Reims.

- Iubitul meu stăpân, îl întrebă pe rege, care călărea acum alături de dânsa, te vei întoarce oare iar la bătlie?

- Negreșit, doamnă, mă voi întoarce... la anul. Dacă n-am purces mai departe la luptă împotriva flamanzilor în anul acesta, lăsându-i cu spaima lor, a fost numai ca să-ți ies cât mai de grabă înainte și pentru a face nunta noastră.

Acest compliment i se păru prințesei Clémence așa de măreț, că nu mai știu ce să creadă. Nu înceta sa se mire. Regele acesta, așa de nerăbdător de a o întâlni încât trimisese acasă o oaste întreagă, îi oferea o nuntă la țară.

În ciuda florilor presărate în calea ei și a entuziasmului țăranilor, castelul din Saint-Lyé - mica cetățuie cu zidurile mâncate de trei veacuri de umezeală - i se păru sinistru prințesei napolitane. Abia avu un ceas pentru a-și schimba veșmintele și pentru a se reculege înainte de cununie, dacă se poate numi reculegere un popas într-o cameră unde tapițerii nu isprăviseră să agațe draperiile brodate cu papagali, și unde monseniorul de Valois începu să se rotească în jurul ei ca un bondar mare aurit, pretinzând că o învață pe nepoată-sa doar în câteva clipe, tot ce trebuia să știe despre curtea Franței și despre locul foarte însemnat pe care el, Charles de Valois, îl ocupa acolo.

Clémence avea să afle din gura lui că Ludovic al X-lea, dacă era înzestrat cu toate însușirile ce se cer pentru a fi un soț desăvârșit, nu dovedea însă atâta vrednicie într-alte treburi, în ale politicii mai cu seamă. Era foarte influențabil, avea nevoie să fie încurajat în intențiile sale bune și ferit de răii sfetnici. În istoria asta a războiului din Flandra, bunăoară, Valois socotea că Ludovic nu-l ascultase îndeajuns și că-și aplecase prea mult urechea la sfaturile conetabilului, ale contelui de Poitiers și chiar ale lui Robert d'Artois. Cât despre alegerea papii... Clémence trecuse prin Avignon? Pe cine văzuse acolo? Pe cardinalul Duèze? Dar bineînțeles, pe Duèze trebuie să-l ajutăm să se aleagă... Clémence trebuia să înțeleagă ce-l făcuse pe

Valois să stăruie atâta și să învântească așa de bine lucrurile pentru ca ea să fie aleasă ca regină a Franței; se bizuia mult pe prezența ei binefăcătoare, pe farmecul și înțelepciunea ei, pentru a-l ajuta pe rege să cârmuiască bine țara. Lui Valois să-și deschidă deci inima Clémence cu toată încrederea, în toate privințele. Nu era ruda ei cea mai apropiată la Curte, devreme ce prima lui soție fusese o mătușă a prințesei Clémence, și nu-i ținea el loc de tată tânărului suveran? Clémence și Valois trebuiau să încheie de pe acum o strânsă alianță...

Pe Clémence începuse s-o ametească de-a binelea această vorbărie, toate numele astea rostite alandala, și neastâmpărul acestui personaj brodat în fir de aur care nu înceta să umble încoace și încolo în jurul ei. Se întreba dacă pomenitul conetabil era Robert d'Artois, și care dintre cei doi frați ai regelui văzuți mai înainte se numea contele de Poitiers. Prea multe impresii noi și prea multe fețe abia întrezărite i se învâlmășeau în minte. Și apoi, peste câteva clipe avea să se mărite. Era convinsă de bunăvoința tuturor și mișcată de atâta grijă ce-i arăta contele de Valois. Dar ar fi vrut să i se lase un răgaz ca să-și grijească sufletul. Era oare aceasta nunta unei regine?

Avu tăria să întrebe de ce se dădea atâta zor cununiei.

- Pentru că trebuie să fiți duminică la Reims, unde Ludovic va fi uns rege, și pentru că el a vrut să se facă mai întâi cununia, ca să poți sta alături de dânsul, răspunse Valois.

Ceea ce nu spuse, e că numai cheltuielile de nuntă priveau coroana, pe când acelea ale încoronării cădeau în sarcina pârgarilor orașului Reims. Vistieria regală era însă, după înfrângerea oștirii înnoroiate, mai secătuită ca oricând. De aceea se făcea o nuntă de mântuială, fără nici o pompă; petrecerile vor fi plătite cu banii locuitorilor din Reims.

Clémence a Ungariei nu reuși să fie lăsată în pace decât poruncind să-i fie adus duhovnicul. Se spovedise în dimineața aceea, dar voia să fie sigură că se înfățișează fără păcate în fața altarului. Nu săvârșise cumva vreun păcat mărunț în ultimele ceasuri, nu arătase o lipsă de umilință mirându-se de primirea nu tocmai strălucită ce i se făcuse, nu dovedise lipsă de dragoste creștinească față de aproapele, dorind ca mai curând să-l ia dracu pe monseniorul de Valois decât să se tot rotească în jurul ei?

Ludovic al X-lea avusese de mărturisit în ajun păcate mai grele călugărului dominican însărcinat să poarte de grija sufletului său...

În timp ce dădea zor cu ultimele pregătiri, Hugues de Bouville se văzu oprit în curtea castelului de către jupân Spinello Tolomei.

Starostele zarafile lombardi din Paris, sprinten în pofida celor șaiszeci de ani și a trupului său pântecos, era și el în drum spre Reims unde dobândise furnituri mari pentru încoronare, și se ducea să vadă ce treabă făcuseră slujbașii săi. Îi ceru lui Bouville vești despre nepotu-său Guccio.

- Ce-i trebuia lui să se arunce în apă! gemu Tolomei. Ah, cum îmi simt lipsa în zilele acestea. El ar fi trebuit să bată drumurile în locul meu.

- Și crezi dumneata că mie nu mi-a lipsit cât a ținut călătoria, de la Marsilia încoace? răspunse Bouville. Escorta a cheltuit de două ori atâta cât ar fi costat călătoria dacă banii ar fi fost pe mână lui.

Tolomei se arăta îngrijorat. Cu ochiul stâng închis și buza lăsată în jos, se plângea de vremurile grele. În ciuda făgăduielilor monseniorului de Valois, un nou bir fusese cerut bancherilor lombardi; pentru orice vânzare, învoială sau schimb de aur și argint, vor avea de plătit de acum înainte, cumpărător și vânzător deopotrivă, câte doi dinari de fiecare livră; și ispravnici ai regelui urmau să fie așezați peste tot spre a supraveghea negustoriile și a ridica angara. Toate acestea aminteau de ordonanțele regelui Filip.

- De ce atunci ni s-au mai dat asigurări că toate se vor schimba...

Bouville se despărți de Tolomei pentru a ajunge din urmă alaiul nupțial.

Monseniorul de Valois, cu un aer triumfător, era cel care o ducea pe mireasă la altar. Cât despre Ludovic al X-lea, trebui să meargă de unul singur. Nici o femeie din neamul lor nu era acolo pentru a-i da brațul. Mătușă-sa, Agnès de France, fiică a lui Ludovic cel Sfânt, refuzase să vină, și se înțelegea lesne de ce: era mama prințesei Marguerite de Burgundia. Contesa Mahaut trimisese vorbă că frământările din Artois o împiedicaseră în ultima clipă să plece. Va sosi însă de-a dreptul la Reims, pentru încoronare. În ce-o privește pe contesa de Valois, deși soțul ei o chemase să vină neapărat, ea trebuie să fi apucat pe un drum prost, cu spuza ei de fete, sau i se rupsesse osia la trăsură; șambelanul însărcinat s-o însoțească putea să se aștepte la un frecuș zdravăn.

Monseniorul Jean d'Auxois, cu mitra în cap, cununa perechea regală. Tot timpul cât ținu slujba, Clémence nu încetă să se dojenească singură că nu izbutise să se reculeagă așa cum ar fi dorit. Se silea să-și înalțe gândurile spre cer, rugând pe Dumnezeu să-i dea, în toate ceasurile vieții, virtuțile unei soții, însușirile unei suverane și binecuvântările maternității; dar ochii îi lunecau, fără să vrea, spre bărbatul pe care îl auzea răsuflând lângă dânsa, a cărui față abia o cunoștea, și cu care chiar în seara aceea avea să se culce în același pat.

De fiecare dată când îngenunchea, îl apuca o tuse care nu-l ținea mult și părea un nărav al său; te mira, la un om așa tânăr, încrețitura adâncă din jurul bărbiei teșite. Avea buze subțiri, cu colțurile lăsate în jos, părul lung și lins, de o culoare nehotărâtă. Și când bărbatul acesta, cu care tocmai o măritau, întorcea spre dânsa ochii săi mari și palizi, Clémence se simțea stânjenită de privirea ce se plimba pe mâinile, pe pieptul și pe gura ei. Se mira ca nu mai află în ea simțământul de fericire curat și fără margini care-i umpluse sufletul la plecarea din Neapole.

"Dumnezeule, nu mă lăsa să fiu nerecunoscătoare față de toate binefacerile pe care mi le-ai hărăzit."

Dar nu poți să poruncești minții în fiecare clipă, și Clémence se pomeni gândind în toiul slujbei de cununie că dacă i s-ar fi dat să aleagă între cei trei prinți ai Franței, fără îndoială că pe contele de Poitiers l-ar fi ales. O spaimă cumplită o cuprinse și-i venea să țipe: "Nu, nu vreau, nu sunt vrednică!" Chiar atunci își auzi glasul, parcă altul decât al ei, răspunzând: "Da", episcopului care o întreba dacă vrea să-l ia de soț pe Ludovic, rege al Franței și Navarrei.

Întâiul tunet izbucni tocmai când i se petrecea pe deget un inel prea mare; nuntașii se uitară unul la altul și mulți își făcură cruce.

Când alaiul ieși, țăranii așteptau, îmbulziți în fața bisericii, cu cămăși sărăcăcioase de pânză pe dânsii și cu picioarele învelite în cârpe. Clémence nici nu-și dădu seama când rosti:

- Nu li se va împărți pomană?

Gândise cu glas tare și toți cei aflați acolo au observat că întâia ei vorbă de regină fusese o vorbă miloasă.

Ca să-i facă pe plac, Ludovic al X-lea porunci șambelanului său Mathieu de Trye, să le arunce câțiva pumni de gologani. Țăranii se năpustiră de îndată, trântindu-se la pământ, și mireasa avu sub ochii ei priveliștea unei bătălii sălbatice. Se auzeau hainele pleznind, grohăituri înfundate ca de porci și scăfârlii ciocnite. Baronii făceau mare haz privind la această învâlmășeală. Unul dintre țărani, mai spătos și mai greu ca ceilalți, strivea sub talpa lui mâinile celor care apucaseră un bănuț și le silea să se deschidă.

- Iată un ȝopârlan care mi se pare descurcăreț, spuse râzând Robert d'Artois. Al cui e? Îl cumpăr bucuros.

Și Clémence văzu cu necaz că Ludovic râdea și el alături de ceilalți.

"Nu așa se face pomană", gândi ea, "am să-l învăț asta."

Ploaia începu să cadă și încăierarea se isprăvi în noroi.

Mesele fuseseră întinse în cea mai mare încăpere a castelului. Prânzul ținu cinci ceasuri.

"Și iată-mă regina Franței", își zicea din când în când Clémence.

Nu se obișnuise cu acest gând. Nu se obișnuise de altminteri cu nimic. Lăcomia de mâncăi nesățioși a seniorilor francezi o uluia. Pe măsură ce bărdacele cu vin treceau de la unul la altul, glasurile se înfierbântau. Singura femeie la acest ospăț de războinici, Clémence vedea toate privirile îndreptându-se spre dânsa, și ghicea că în fundul sălii glumele luau o întorsătură cam porcoasă.

În răstimpuri, când câte unul dintre comeseni ieșea până afară, Mathieu de Trye, primul șambelan, striga:

- Regele, stăpânul nostru, nu dă voie să vă ușurați pe scara unde are să treacă el.

Când se aflau asupra celui de al patrulea rând de bucate, fiecare alcătuit din șase feluri, printre care un porc întreg adus la masă în frigarea lui și un păun cu toate penele înfipite în târtiță, doi scutieri se iviră ducând o plăcintă uriașă pe care o puseră în fața perechii regale. Unul despică în două coaja plăcintei și o vulpe vie sari în sală, primită cu chiote. Neavând destulă vreme să pregătească vreo prăjitură măreață sau niște castele de zahăr ars, pentru care ar fi avut nevoie de câteva zile, bucătarii ținuseră să-și arate măiestria în acest fel.

Vulpea speriată se rotea prin sală, târându-și coada roșiatică și stufoasă pe lespezile de piatră, cu frumoșii ei ochi sclipitori tulburați de groază.

- Săriți la vulpe! Săriți la vulpe! urlară seniorii năpustindu-se din jilțurile lor.

Porniră de îndată o vânătoare. Robert d'Artois, fu acela care prinse animalul. Îl văzură pe mătăhălos aruncându-se cu toată greutatea lui printre mese, apoi ridicându-se, ținând în brațe vulpea care scheuna, arătându-și colții subțiri sub buzele negre. După aceea, Robert își strânse încet degetele; se auziră troznind vertebrele; ochii vulpii se făcură sticloși, și Robert întinse animalul mort pe masă, în fața reginei, ca un omagiu.

Clémence, care-și îndoise policarul peste inelul prea mare ca să nu-i lunece din deget, întreabă dacă în Franța era datina ca femeile despre partea mirelui să nu fie de față la cununii. I se explică ce se întâmplase și că femeile care se aflau pe drum nu avuseseră timp să sosească.

- Dar oricum, soră dragă, n-ai fi putut avea prilejul să-mi cunoști soția, spuse contele de Poitiers.

- Și pentru ce așa... frate? întrebă Clémence, care simțea o vie curiozitate să-l asculte și căreia totodată îi venea greu să-i răspundă.

- Pentru că e încă întemnițată la castelul din Dourdan, lămuri contele de Poitiers.

Apoi, întorcându-se spre rege:

- Frate, măria-ta, în ziua aceasta de bucurie pentru tine, îți cer să ridici pedeapsa ce s-a dat soției mele Jeanne și să-mi îngădui s-o aduc acasă. Tu știi că dânsa nu și-a călcat cinstea și nu ar fi drept s-o mai lași multă vreme să plătească pentru niște păcate care nu sunt ale ei.

Aiuritul își încruntă fruntea. Se vedea bine că nu știa ce să răspundă, nici ce hotărâre să ia. Trebuia oare, pentru a fi pe placul reginei Clémence, să arate blândețe sau dimpotrivă, să facă dovadă de tărie, două însușiri ce se cer în aceeași măsură unui rege? Căuta din ochi pe unchiu-său Valois, pentru a-i cere sfatul, dar acesta tocmai ieșise să ia aer. Robert d'Artois era în celălalt capăt al încăperii, unde începuse să-i explice lui Filip de Valois, fiul lui Charles, cum poți apuca o vulpe fără ca ea să te muște. Și apoi, Aiuritul nu ținea să-l facă din nou părtaș la istoria asta în care Robert era băgat până-n gât.

- Stăpâne, soțul meu, vorbi Clémence, din dragoste pentru mine, fă-i fratelui tău hatârul ce ți-l cere. Ziua de azi e o zi de nuntă și aș vrea ca toate femeile din țara ta să aibă parte de bucurie.

Punea atâta inimă, vorbea cu atâta căldură, de parcă ar fi simțit o ușurare la gândul că Filip de Poitiers avusese o soție și că voia să și-o aducă iar lângă dânsul.

Privindu-l pe Ludovic, părea mai frumoasă: ochii ei mari, albaștri între genele blonde, aveau un fel de a se uita la el care făcea mai mult ca o pledoarie.

Afară de asta regele mâncase zdravăn și își golise cupa de mai multe ori decât s-ar fi convenit. Se apropia clipa când avea să se înfrupte din farmecele făgăduite de acest frumos trup liniștit, al cărui stăpân era de azi încolo. Nu-i ardea acum să cumpănească urmările politice ale gestului ce i se cerea.

- Nu e nici un lucru pe care să nu vreau să-l fac pentru a-ți fi pe plac, draga mea, răspunse Ludovic. Tu, frate, poți să ți-o iei acasă pe doamna Jeanne și s-o aduci printre noi când vei pofti.

Celălalt frate, tânărul conte de La Marche, cel mai frumos din tustrei, care urmărise cu luare aminte dialogul, spuse atunci:

- Și eu, cum rămân, frate? Mă învoiești și pe mine... s-o aduc pe Blanche?

- Blanche niciodată! i-o tăie scurt regele.
- Doar să mă duc s-o văd la Château-Gaillard, și s-o așez într-o mănăstire unde va avea un trai mai puțin aspru...

- Niciodată, repetă Aiuritul cu un glas care nu îngăduia nici o stăruință.
Teama că Blanche, ieșită din temnița ei, ar putea vorbi despre împrejurările în care murise prințesa Marguerite îi inspirase de data aceasta o hotărâre rapidă și fără apel.

Iar Clémence, simțind că trebuie să se mulțumească cu prima ei victorie, nu mai îndrăzni să se bage în vorbă.

- N-am să mai am deci niciodată dreptul de a avea o soție? își urmă vorba Charles.

- Cum o vrea soarta, frate, răspunse regele.
- Se pare că soarta îl ajută mai mult pe Filip decât pe mine.

Și din această clipă, Charles de La Marche prinse a-l urî nu pe rege, ci pe contele de Poitiers căruia și până atunci îi purtase pică, firea lor deosebită învrăjbindu-i, și împotriva căruia se simțea întărâtat văzând că regele îi arăta mai multă bunăvoință.

La sfârșitul acestei zile istovitoare, tânăra regină era așa de obosită, încât întâmplările nopții se desfășurară pentru dânsa ca într-o altă viață. Nu avu nici groază, nici suferință prea mare, nici plăcere deosebită. I se supuse pur și simplu bărbatului, înțelegând că lucrurile trebuie să se petreacă astfel. Îl auzi, înainte de a o fura somnul, îngânând niște cuvinte care o făcură să spere că soțul ei o plăcea. Să fi fost mai puțin novice în treburile de acestea, ar fi priceput că avea, barem pentru o bucată de vreme, putere absolută asupra lui Ludovic al X-lea.

Într-adevăr, acesta se minuna că află la o fiică de rege supunerea pe care n-o întâlnise până atunci decât la slujnice. Teama cumplită a slăbiciunilor care-l apucau în patul Margueritei de Burgundia dispăruse. La urma urmei, poate că n-o fi fost făcut pentru femeile oacheșe. De patru ori la rând se văzu biruitor asupra acestui trup frumos care lucea palid, parcă sîdefiu, sub mica lampă cu ulei spânzurată în cerul patului, trup din care dorința lui putea face tot ce poftea. Niciodată nu se învrednicise de o asemenea ispravă.

Când ieși din odaia de culcare, dimineața târziu, simțea că i se învârtește nițel capul, dar și-l ținea sus. Avea uitătura hotărâtă și s-ar fi zis că noaptea de nuntă ștersese amintirea necazurilor sale militare. Ceea ce se pierdea pe câmpul de bătălie se recucerea pe cel al dragostei...

Pentru întâia oară, Aiuritul se simțea în stare să înfrunte fără sfială glumele cam deochete ale vărului său d'Artois care trecea drept bărbatul cel mai înzestrat cu de toate și ținând mai îndelung la tăvăleală din toată curtea.

Apoi, către amiază, alaiul regesc porni iar la drum, îndreptându-se spre miazănoapte. Clémence se mai întoarse o dată să privească acest castel în care nu șezuse decât douăzeci și patru de ceasuri și de a cărui mărime adevărată nu va putea niciodată să-și aducă aminte.

După două zile, soseau la Reims. Locuitorii, care nu mai văzuseră o încoronare de treizeci de ani - adică pentru cel puțin jumătate din populație - spectacolul era nou. Se îngrămădiseră pe la porți și de-a lungul străzilor. Orașul gemea de oameni din satele dimprejur, veniți pe jos sau călări, de tot soiul de negustori, de ursari, de scamatori, de armășei și ispravnici ai regelui care se grozăveau de parcă fiecare din ei avea în mână cârma țării.

Locuitorii Reims-ului nu puteau să-și închipuie că vor mai avea prilejul să vadă acest mare alai și să-i plătească cheltuiala încă de trei ori în mai puțin de paisprezece ani.

Dar niciodată de acum încolo catedrala din Reims nu va mai vedea trecându-i pragul un rege al Franței însoțit de cei trei urmași pe care istoria avea să-i rânduiască după dânsul. Într-adevăr, în spatele lui Ludovic al X-lea călcau contele de Poitiers, contele de La Marche și contele Filip de Valois, adică viitorul Filip al V-lea, viitorul Charles al IV-lea și viitorul Filip al VI-lea. Cei doi Filipi, Poitiers și Valois, aveau fiecare douăzeci și doi de ani, iar Charles de La Marche douăzeci și unu. Înainte ca acesta din urmă să fi împlinit treizeci și șapte, coroana se va așeza pe cele trei capete, unul după altul.

DUPĂ FLANDRA, ALTĂ BELEA: RĂZMERIȚA DIN ARTOIS

RĂSCULAȚII

Din toate îndeletnicirile omenești, aceea care-ți dă pe mână cârmuirea semenilor tăi, deși cea mai râvnită, e și cea mai dezamăgitoare, căci n-are sfârșit niciodată, și nu îngăduie minții nici o odihnă. Brutarul care și-a scos cuptorul de pâine, tăietorul din pădure în fața stejarului doborât, judecătorul care a dat o hotărâre, arhitectul care vede înălțându-se creasta unei clădiri, pictorul, după ce și-a isprăvit tabloul, toți aceștia pot, barem într-o seară, să cunoască liniștea relativă pe care ți-o da o strădanie dusă la capăt. Cârmuitorul de țară niciodată. Abia a sărit un hop și o dificultate politică pare înlăturată, că iată alta, care se plămădea tocmai pe când îi venea de hac celei dintâi, solicitând imediat atenția. Generalul biruitor se bucură pe îndelete de onorurile victoriei, dar primul ministru trebuie să înfrunte noile situații născute chiar din această victorie. Nici o problemă nu poate să rămână multă vreme nerezolvată, căci aceea care pare astăzi secundară, va căpăta mâine o tragică însemnătate.

Îndeletnicirea cârmuirii nu poate fi asemuită decât cu cea a medicinei, care cunoaște aceeași înlanțuire neîntreruptă, aceeași întâietate a cazurilor urgente, aceeași supraveghere de fiecă clipă a tulburărilor ușoare care pot fi simptomele unor leziuni grave, în sfârșit, aceeași neconținută angajare a răspunderilor în situații a căror dezlegare depinde de împrejurări viitoare. Echilibrul societăților, ca și sănătatea indivizilor, nu are niciodată un caracter definitiv, și nu poate reprezenta o trudă isprăvită. Pentru omul de stat, singurele prilejuri de-a mai răsufla, i le oferă eșecul, cu amărăciunea legată de el, cu frământarea neliniștită a faptelor săvârșite, și adeseori, plin de amenințări. Cârmuitorul nu-și află odihna decât în înfrângere.

Ceea ce-i adevărat în zilele noastre, când sarcina de a cârmui o națiune cere puteri și însușiri aproape supraomenești, a fost fără îndoială tot așa de adevărat de când lumea; iar meseria de rege, pe când regii guvernau ei înșiși, impunea aceleași servituți neîntrerupte.

După jalnica sa ispravă războinică, abia ajunsese Ludovic al X-lea să dea uitării treburile Flandrei, resemnându-se a le lăsa să putrezească pentru că nu putea să le afle o dezlegare, abia își câștigase prestigiul mistic pe care încoronarea îl conferă suveranului, fie el și cel mai păcătos dintre monarhi, și numaidecât alte tulburări izbucniră prin părțile de miazănoapte ale Franței.

Baronii din Artois, așa cum i-au făgăduit lui Robert, nu-și lepădaseră armele când s-au întors de la oaste. Străbăteau țara cu pâlcurile de oșteni, încercând să câștige populațiile pentru cauza lor. Toată nobilimea le ținea parte, și prin ea, satele. Burghezia târgurilor era împărțită. Arassul, Boulogne, Théroouanne se uniseră cu răsculații. Calais, Avesnes, Bapaume, Aire, Lens și Saint-Omer rămâneau credincioase contesei Mahaut. Țara se găsea într-o stare de fierbere foarte apropiată de răzvrătire.

Ațâțătorii erau Jean de Fiennes, domnii de Caumont și de Souastre, și Gérard Kierez, cel mai iscusit dintre ei, care știa să întocmească petiții și să ducă judecata în fața divanurilor regelui.

Sprijiniți, conduși și ajutați cu bani de către Robert d'Artois, se bucurau datorită acestuia de ocrotirea contelui de Valois și a întregii clii reacționare din jurul lui Ludovic al X-lea.

Revendicările lor erau de două feluri. Pe de o parte cereau întoarcerea la vechile rânduieli ale lui Ludovic cel Sfânt, vrând să vină iar vremea când nu aveau de dat socoteală decât judecătorilor puși de dâșii în ținuturile lor, făceau război când le plăcea și nu plăteau biruri aproape de fel. Pe de altă parte, cereau schimbarea ocârmuirii din Artois și mai cu seamă scoaterea din slujbă a cancelarului contesei Mahaut, Thierry d'Hirson, care le stătea ca sarea în ochi.

Dacă pretențiile lor ar fi găsit ascultare, contesa Mahaut ajungea să fie lipsită de orice putere pe moșia ei, ceea ce aștepta neclintit nepotu-său, Robert.

Mahaut nu era însă femeia care să se lase jecmănită. Umblând cu șiretlicuri, ducându-i cu vorba pe baroni, făgăduind fără să-și țină cuvântul, prefăcându-se într-o zi că le intră în voie, pentru ca a doua zi să ia toată trășenia de la capăt, căuta cu orice chip să câștige timp. Vechile rânduieli? Negreșit, le va face baronilor pe plac, reînviind vechile rânduieli. Dar pentru asta, trebuia să poruncească o cercetare, ca să se afle cu de-amănuntul care erau rânduielile în fiecare seniorie.

Ocârmuitorii ei? Dacă au greșit sau au făcut mâncătorii folosindu-se de slujba lor, îi va pedepsi fără milă. Pentru aceasta de asemenea se va face o cercetare... Și după aceea dezbaterea era adusă înaintea regelui, care nu pricepea nimic și era cu gândul la celelalte necazuri ale lui în timp ce i se împuiau urechile cu un val de argumente juridice. Contesa Mahaut primea plângerile maestrului Gérard Kierez; făcea dovada unei bunăvoințe de netăgăduit. Va căuta să afle cum stau lucrurile și data viitoare se va întâlni

cu baronii la Bapaume... Pentru ce Bapaume? Pentru ca Bapaume era orașul ei și pentru că ținea acolo un pâlc de oaste... Mahaut stăruia ca întâlnirea să aibă loc la Bapaume. Apoi, în ziua hotărâtă, nu venea la Bapaume, deoarece trebuise să plece la Reims pentru încoronare...

După ce trecu încoronarea, uită de întâlnirea făgăduită. Dar va veni curând în Artois; să aibă răbdare baronii. Cercetările își urmau cursul lor, adică armășeii aflați în solda ei puneau oamenii să iscălească, amenințându-i cu bâta, cu temnița și cu ștreangul, mărturii pline de laudă pentru ocârmuirea canonicului cancelar Thierry d'Hirson.

Văzând toate acestea, baronii își pierduseră sărita. Sângele li se sui la cap; se răzvrătiră fățiș și-i trimiseră vorbă lui Thierry, care se găsea la Paris pe lângă contesă, să nu mai pună piciorul în Artois, sub pedeapsă cu moartea. Apoi, îl chemară înaintea lor pe celălalt Hirson, Denis, vistiernicul, care făcu prostia să vină; punându-i o sabie la gât, îl siliră să se lepede, cu jurământ, de frate-său.

Vrajba politică aducea a răfuială. Lucrurile luau o întorsătură așa de primejdioasă, încât Ludovic al X-lea se repezi el însuși până la Arras. Ținea sa apară în chip de mijlocitor. Dar nu putea face mare lucru, când nu mai avea oaste și când singurul pâlc rămas nerisipit era tocmai cel care se răscula.

La 19 septembrie, slujitorii contesei Mahaut crezură nimerit să-i aresteze fără veste pe domnii de Souastre și de Caumont, doi zurbagii care se potriveau de minune, unul fiind tare de gură și celălalt năpraznic la bătaie, și care păreau să fi luat conducerea răzmeriței. Souastre și Caumont au fost aruncați în închisoare. Robert d'Artois alergă numaidecât să stăruie pentru dânsii pe lângă rege.

- Vere, măria-ta, spuse el, n-am nici un amestec în toată istoria asta, o știi, deoarece am fost lipsit de moștenirea mea, pe care mătușa Mahaut o cârmuiește, trebuie să recunoaștem, destul de prost. Dar dacă Souastre și Caumont, sunt ținuți mai departe în temniță, ascultă ce-ți spun, vom avea război în Artois. Îți dau aceasta de știre numai pentru că îți vreau binele.

Contele de Poitiers trăgea de cealaltă parte:

- Poate că nu-i tocmai cuminte de a fi arestat pe cei doi seniori, dar ar fi o greșeală mai gravă să li se dea drumul acum. Ar însemna să încurajezi orice răzvrătire în țară; ai îngădui astfel, frate, ca puterea ta să fie știrbită.

Charles de Valois se băgă în vorbă, furios:

- E de ajuns, nepoate, izbucni el, întorcându-se spre Filip de Poitiers, că regele ți-a redat soția care iese chiar zilele acestea de la Dourdan. Nu te apuca să aperi și cauza mamei. Nu trebuie să-i ceri regelui să deschidă porțile închisorilor pentru cine îți place și să le închidă peste cei care nu-ți plac.

- Nu văd nici o legătură, unchiule, răspunse Filip.

- Eu însă o văd, și s-ar crede pe bună dreptate că însăși contesa Mahaut te îndeamnă să stăruie astfel.

În cele din urmă Aiuritul porunci contesei Mahaut să-i libereze pe cei doi seniori întemnițați. În tabăra contesei începu să umble din gură în gură un joc de cuvinte răutăcios: "Domnul nostru Ludovic e deocamdată aplecat spre... clemență".

Souastre și Caumont ieșiră din arestul lor de o săptămână cu aureolă de martiri. La 26 septembrie își adunau la Saint-Pol toți partizanii lor, care-și ziceau acum "aliați". Souastre vorbi din belșug, și graiul său neciopleit, tonul aprig al propunerilor sale îi cuceriră pe ascultători. Trebuia, zicea el, să se refuze plata birurilor și să fie spânzurați ispravnicii, dăbilarii și toți slujbașii, armășei și împuterniciți ai contesei, începând, bineînțeles, cu familia d'Hirson.

Regele trimisese în grabă doi sfetnici de ai săi, Guillaume Flotte și Guillaume Paumier, pentru a propovădui pacea și a mijloci o nouă întâlnire la Compiègne. Aliații se învoiră în principiu cu această întâlnire, dar nici n-apucaseră bine să iasă cei doi Guillaume din adunare și un trimis al lui Robert d'Artois sosi, nădușit și abia trăgându-și sufletul după atâta drum străbătut în goana calului. Le aducea baronilor doar o știre: contesa Mahaut, făcând mare taină din această călătorie, sosea ea însăși în Artois; va fi a doua zi la conacul din Vitz al lui Denis d'Hirson.

După ce Jean de Fiennes dădu în vileag această veste, Souastre rosti cu glas tare:

- Știm de acum înainte, domnilor, ce avem de făcut.

Drumurile din Artois răsunară în noaptea aceea de tropote de cai și zăngănit de arme.

CONTESA DE POITIERS

Uriaşul rădvan, sculptat, vopsit şi aurit în întregime, luneca printre copaci. Era aşa de lung, că trebuia uneori toată destoinicia vizitiului pentru a-l face să ia o cotitură, şi oştenii din escortă descălecau adesea ca să pună umărul la urcuşul vreunui dâmb.

Deşi lădoiul de stejar fusese aşezat chiar pe osii, cei dinăuntru nu prea simţeau hârtoapele drumului, de multe perne şi covoare ce se aflau îngrămădite acolo. Şase femei erau instalate aproape ca într-o odaie, flecărind, jucându-se cu arşice sau schimbând între ele ghicitori. Se auzeau fâşâind crengile joase, atinse de pielea coviltirului.

Jeanne de Poitiers dădu la o parte perdeaua brodată cu crinii şi castelele de aur, care înfăţişau stema familiei d'Artois.

- Unde suntem? întrebă ea.

- Mergem de-a lungul râului Authie, doamnă, răspunse Béatrice d'Hirson. Trecurăm adineaori prin Auxi-le-Château. Până într-un ceas, vom ajunge la Vitz, la unchiu-meu, Denis, care ne aşteaptă şi va fi foarte bucuros să vă revadă. Şi poate că doamna Mahaut se va şi afla acolo, cu soţul domniei tale.

Jeanne de Poitiers privea peisajul, copacii încă verzi, păşunile în care ţăranii coseau o otavă rară sub un cer însorit, căci, aşa cum se întâmplă adeseori după verile ploioase, pe la acest sfârşit de septembrie vremea se făcuse frumoasă.

- Doamnă Jeanne, te rog, nu te mai apleca în afară la fiecare clipă, urmă Béatrice. Doamna Mahaut ne-a sfătuit să bagi bine de seamă şi să nu-ţi arăţi faţa când vom fi în Artois.

Dar Jeanne nu-şi putea lua ochii de la geam. Să privească! De opt zile, de când ieşise din închisoare, nu făcea decât asta. Aşa cum un înfometat se îndoapă cu hrană, gândind că nu se va mai sătura niciodată, prin privire ea îşi însuşea din nou universul. Frunzişul copacilor, norii subţiri, o clopotniţă care se zărea în depărtare, zborul unei păsări, iarba taluzurilor, toate i se păreau de-o nemaipomenită frumuseţe, pentru că era liberă.

Când porţile castelului de la Dourdan se deschiseseră în faţa ei, şi când căpitanul fortăreţei, plecându-se până-n pământ, îi urase drum bun, arătându-i cât de mare fusese pentru dânsul cinstea de a o avea ca oaspete, Jeanne se simţise cuprinsă de un fel de ameţală.

"Mă voi mai obişnui vreodată cu libertatea?" se întreba.

La Paris, o așteptase o dezamăgire. Mamă-sa trebuise să plece în pripă spre Artois. Dar îi lăsase rădvanul ei, mai multe doamne de neam mare, precum și numeroase slugi.

În vreme ce croitori, croitorese și brodeze dădeau zor să-i reconstituie o garderobă, Jeanne se folosisese de acest popas de câteva zile pentru a umbla, însoțită de Béatrice, prin capitală. Se simțea ca o străină, venită de la celălalt capăt al lumii, și era încântată de tot ce vedea. Străzile! Nu se mai sătura de priveliștea străzilor. Galantarele din galena Negustorilor, dughenele de pe cheiul Giuvaergiilor! Avea poftă să pipăie tot, să cumpere tot. Deși își păstra acea ținută mândră, stăpânită, care fusese întotdeauna a ei, ochii îi străluceau, trupul i se însuflețea, cuprins de o bucurie a simțurilor când atingea brocarturile, perdelele, podoabele de aur. Și totuși, nu putea să gonească amintirea zilelor când venise, în aceleași dughene, cu Marguerite, Blanche, frații d'Aulnay...

"M-am jurat destul, în închisoarea mea", își zicea dânsa, "că dacă ies vreodată de acolo, să nu-mi mai pierd vremea cu fleacuri. De altminteri, ele nu-mi plăceau așa de mult odinioară! De unde-mi vine această patimă pe care n-o pot ține în frâu?"

Cerceta cu luare aminte îmbrăcămintea femeilor pentru a nota noile amănunte ale modei și forma pe care o aveau în acest an pălăriile, rochiile și scurteicile. Căuta să citească în ochii bărbaților dacă mai putea să placă. Complimentele mute pe care le primea, felul cum tinerii întorceau capul după dânsa reușeau să-i împrăștie orice teamă în privința asta. Pentru cochetăria ei, găsea o scuză ipocrită:

"Trebuie să aflu", își repeta în gând, "dacă mai am farmece care să-l ispitească pe soțul meu".

La drept vorbind, ieșea neatinsă trupește, după cele șaisprezece luni de închisoare. Regimul de la Dourdan nu putea fi nicidecum asemuit cu cel de la Château-Gaillard. Jeanne era ceva mai palidă ca înainte, ceea ce, într-o privință, o făcea mai frumoasă, căci pistruii dispăruseră de pe fața ei. Sub cosițele false răsucite în chip de melci pe după urechi. - "Femeile care au părul rar își pun și ele", îi spusese Béatrice d'Hirson, pentru a o liniști - gâtul ei, cel mai frumos gât din Franța, susținea tot cu aceeași grație căpșorul acela cu umerii obrajilor ieșiți și cu ochii albaștri puțințel alungiți spre tâmpile. Pașii ei îi aminteau umbletul mlădios al ogarilor albi. Jeanne nu-i prea semăna mamei sale, având doar aceeași sănătate zdravănă, iar ca

înfățișare aducea mai curând cu răposatul conte palatin care fusese un senior foarte fercheș.

Acum, când era așa de aproape de ținta călătoriei, Jeanne devenea tot mai nerăbdătoare; aceste ultime ceasuri i se păreau mai lungi decât toate lunile trecute. Caii nu și-or fi încetinit goana? Nu li s-ar putea da zor vizitiilor?

- Vai, doamnă, și eu ard de nerăbdare să mă văd mai repede poposind undeva, dar nu din aceeași pricină că domnia ta, zicea una dintre doamnele însoțitoare, la celălalt capăt al rădvanului.

Această persoană, care se numea doamna de Beaumont, era însărcinată în luna a șasea. Pentru dânsa drumul începuse să fie istovitor; își cobora uneori ochii spre pântecul ei, cu un oftat așa de greu, încât celelalte femei nu-și puteau stăpâni râsul.

Jeanne de Poitiers o întreabă în șoaptă pe Béatrice:

- Ești într-adevăr sigură că soțul meu nu s-a îndrăgostit de altă femeie în tot acest timp? Nu cumva m-ai mințit?

- Nu, doamnă, crede-mă. De altfel, chiar dacă monseniorul de Poitiers și-ar fi întors ochii spre alte femei, tot n-ar mai putea să se gândească la ele după ce a băut licoarea vrăjită care-l va face să fie numai al domniei tale. Vezi doară că el însuși a cerut regelui să te întorci acasă!...

"Și chiar dacă o fi având o ibovnică, nu-i nimic, mă voi împăca și cu asta. Un bărbat, fie el și împărțit cu altă femeie, tot e mai bun ca închisoarea.", își zicea Jeanne. Dădu iar deoparte perdeaua, ca și cum făcând astfel, iuțea mersul trăsurii.

- Rogu-te, doamnă, spuse din nou Béatrice, nu te arăta atâta. Nu prea suntem iubiți acum prin locurile acestea.

- Oamenii par totuși foarte drăguți, răspunse Jeanne. Țăranii ăștia care ne salută nu au oare fețe plăcute?

Lăsând perdeaua în jos, nu văzu că îndată ce trecuse rădvanul, trei țărani, care tocmai o salutaseră plecându-se până la pământ, dădură fuga în pădure, pentru a-și dezlega caii și a porni în galop.

Puțin timp după aceea, rădvanul pătrunse în curtea conacului de la Vitz; nerăbdarea contesei de Poitiers avu să sufere o nouă dezamăgire. Pe când Jeanne se gândea să cadă în brațele mamei sale, pe când se pregătea mai ales să-și revadă soțul, Denis d'Hirson îi spuse, ieșindu-i înainte, că nici contesa d'Artois, nici contele de Poitiers nu veniseră și că o așteptau în castelul d'Hesdin, la zece leghe mai spre miazănoapte.

- Ce înseamnă asta? o întrebă în șoapta pe Béatrice. N-ai zice că se feresc înadins din calea mea ca să nu mă vadă?

Și o tulburare plină de teamă o cuprinse deodată. Toată călătoria aceasta, stropul de sânge scos din brațul ei, licoarea vrăjită, plecăciunile căpitanului gărzii de la Dourdan, toate acestea n-or fi fost o comedie urzită anume, în care Béatrice era pusă s-o tragă pe sfoară? Jeanne, la urma urmei, nu avea nici o dovadă că soțul ei ar fi cerut-o într-adevăr. Nu erau cumva pe cale s-o ducă, pur și simplu, de la o închisoare la alta, dând acestei strămutări, din motive tainice, înfățișarea libertății recâștigate? Afară numai... afară numai dacă - și Jeanne se înfiora închipuindu-și tot ce e mai rău - dacă nu vor fi hotărât s-o facă să piară, având grijă s-o arate mai întâi la Paris ca și în Artois, liberă și grațiată, spre a nu trezi bănuieli. Béatrice îi povestise împrejurările în care Marguerite de Burgundia își aflase moartea. Jeanne se întreba dacă nu vor face-o și pe dânsa să dispară, îmbrăcând sfârșitul ei în alte forme.

Frământată de aceste gânduri, nu prea mănca la prânzul pe care-l dădu în cinstea ei Denis d'Hirson. Starea de fericire trăită de opt zile încoace făcu loc pe neașteptate, celei mai apăsătoare neliniști, și ea căuta să-și citească soarta pe fețele celor din jur. Frumoasa Béatrice și unchiu-său, vistiernicul, păreau să se înțeleagă de minune; se îmbrățișaseră la sosire, cu un sărut ceva mai lung decât s-ar fi convenit între rubedenii. Și afară de asta, se aflau acolo doi seniori cu mutra cam stânjenită, domnii de Liques și de Nédonchel, care îi fuseseră prezentați Jeannei, ca unii ce aveau s-o însoțească până la Hesdin. N-or fi fost oare însărcinați cu o treabă cumplită la vreo răspântie de drum?

Nimeni nu-i pomenea de șederea ei în temniță; toți se prefăceau a o privi ca și cum n-ar fi fost niciodată în închisoare, și tocmai asta o neliniștea. Vorbele ce se schimbau la masă, din care ea nu înțelegea nimic, se învăteau numai în jurul situației din Artois, a datinilor nesocotite, a întrevederii de la Compiègne propusă de solii regelui, a răskoalelor ațâțate de Souastre, Caumont și Jean de Fiennes.

- N-ai băgat de seamă, doamnă, vreo forfotă în calea domniei tale, nici vreo adunare de oameni înarmați? o întrebă Denis d'Hirson pe Jeanne.

- N-am văzut nimic de acest fel, domnule Denis, răspunse dânsa, iar satele mi s-au părut foarte liniștite.

- Mi s-a dat totuși de veste că au izbucnit neorânduiri începând de ieri și toată noaptea trecută; doi dintre ispravnicii noștri au fost atacați azi

dimineată.

Jeanne înclina tot mai mult să creadă că acestea nu erau decât vorbe menite să-i adoarmă bănuielile. I se părea că un laț nevăzut se strângea în jurul ei. Se întreba, în ce fel ar putea să scape? Dar, spre a merge unde? Cine ar putea s-o ajute? Era singură, înspăimântător de singură, și își rotea ochii în jur fără să găsească pe nimeni care să-i pară un aliat.

Doamna însărcinată mânca strașnic și continua să ofteze din greu privindu-și pântecul.

- Contesa Mahaut, crede-mă, domnule Denis, va fi silită să se plece, zicea domnul de Nédonchel, bărbat cu dinții lungi, gălbejit la față și adus de spate. Folosește trecerea ce-o ai pe lângă dânsa. Convinge-o să se supună barem în parte. Să-l îndepărteze pe fratele domniei tale, oricât de greu ne vine să ți-o spunem, sau să se prefacă a-l îndepărta căci aliații nu vor voi niciodată să cadă la învoială câtă vreme va fi el cancelar. Ba, chiar și pe noi aceștia, crede-mă, ne pândește mare primejdie rămânând credincioși contesei, în timp ce ne arătăm a sta alături de ceilalți baroni. Cu cât așteaptă mai mult, cu atât nepotu-său Robert îi câștigă pe oameni de partea lui.

În clipa aceea, un vătășel, în capul gol și abia trăgându-și sufletul, intra alergând în sufragerie.

- Ce este, Cornillot? întrebă Denis d'Hirson.

Vătășelul Cornillot șușoti câteva vorbe întretăiate la urechea lui Denis d'Hirson. Acesta se făcu numaidecât alb la față, trânti jos șervetul ce-i acoperea genunchii și sări din locul său.

- Iertați-mă, o clipă, domnilor, spuse, trebuie să mă duc să văd...

Și ieși în fuga mare printr-una din ușile joase ale sufrageriei, urmat de Cornillot care se ținea scai după dânsul. Fu auzit strigând:

- Paloșul, dați-mi paloșul...

Apoi, bocănitul pașilor săi grăbiți se estompă pe o scară.

O clipă după asta, când oaspeții nu-și veniseră încă în fire din tulburarea lor, o larmă uriașă se auzi din curte. Ai fi zis că o oaste întreagă năvălise acolo în goana cailor. Un câine care trebuie să fi primit o lovitură de copită, urla înfricoșător. Liques și Nédonchel se repeziră la ferestre, în timp ce femeile din escorta contesei de Poitiers se înghesuiau într-un ungher al încăperii ca un cârd de bibilici. Lângă Jeanne nu rămăsese decât Béatrice d'Hirson și doamna însărcinată al cărui chip se făcuse pământiu.

"Mi s-a întins o capcană.", își spuse Jeanne de Poitiers. După felul cum Béatrice se apropiase de dânsa și după mâinile care-i tremurau, Jeanne își

dădu seama că nu era înțeleasă cu năvălitorii. Dar asta nu făcea ca lucrurile să pară mai vesele și, oricum ar fi fost, nu era timp să stea mult pe gânduri.

Ușa nu se deschise, ci mai curând sări din loc, și vreo douăzeci de baroni, conduși de Souastre și Caumont dădură buzna, cu săbiile în mână, zbierând:

- Unde-i trădătorul, unde se ascunde trădătorul?

Se opriră, șovăind nițel în fața priverii ce li se înfățișa. Aveau mai multe motive de a fi mirați. Mai întâi, lipsa lui Denis d'Hirson, pe care erau siguri că-l vor găsi acolo și care dispăruse ca după vâlul unui vrăjitor. Și apoi, cârdul acesta de femei cârâitoare sau leșinate de frică, îmbulzindu-se una într-alta, și care se și vedeau sortite unui viol general. Și mai cu seamă prezența lui Liques și a lui Nédonchel, pe care îi credeau de ai lor; nu mai departe decât alaltăieri la Saint-Pol, cei doi cavaleri se aflau printre conjurați și acum îi vedeau aici, stând la masă într-un conac din tabăra vrăjmașă. Dezertorii fură acoperiți de ocări din belșug, îi întrebară cât primeau pentru trădarea lor, dacă se vânduseră familiei Hirson pentru treizeci de arginți; iar Souastre îi plesni una lui Nédonchel cu mănua de fier peste obrazul lung și galben, de-i dădu sângele pe gură.

Liques se străduia să se dezvinovățească explicând ce-i adusesese acolo.

- Venisem pentru a apăra păsurile voastre; vrem să nu se facă moarte de om și pustiiri zadarnice. Eram gata să dobândim cu vorba mai mult decât voi cu săbiile.

Îi siliră să tacă suduindu-i cumplit. Din curte veneau răcnetele altor "aliați" care așteptau. Nu erau mai puțin de o sută.

- Să nu rostești numele meu, îi suflă Béatrice contesei de Poitiers, căci cu unchii mei au ei ce au.

Doamna însărcinată făcu o criză de nervi și se prăbuși pe bancă.

- Unde-i contesa Mahaut? Va trebui să ne asculte! Știm că se află aici, i-am urmărit rădvanul, strigau baronii.

Jeanne de Poitiers începea să priceapă că zurbagiii aceștia n-o căutau anume pe dânsa, și că nu viața ei voiau s-o curme. După ce-i trecu spaima din prima, clipa, mânia îi împurpură fața; în ciuda celor șaisprezece luni de închisoare, sângele aprig al neamului d'Artois i se pornise deodată prin vine, cu tot ce avea năpraznic în el.

- Sunt contesa de Poitiers și eu sunt cea care călătoresc în rădvanul mamei mele, izbucni dânsa. Și nu-mi place de fel să se între cu atâta zarvă acolo unde mă aflu.

Deoarece răsculații habar nu aveau că ea ieșise din închisoare, vestea asta neașteptată îi amuți pentru o clipă. Hotărât lucru, mergeau din surpriză în surpriză. Cei care altădată avuseseră prilejul s-o vadă pe Jeanne, o recunoscuseră.

- Vreți să-mi spuneți numele voastre, urmă Jeanne, căci am obiceiul de a nu vorbi decât oamenilor care-mi sunt prezentați, și mi-e greu să știu cine sunteți sub armurile voastre.

- Sunt domnul de Souastre, răspunse capul răsculaților, un bărbat cu sprâncene groase roșcate, iar acesta e tovarășul meu de luptă Caumont; iată-i și pe Saint-Venant și Jean de Fiennes și pe domnul de Longvillers; și o căutăm pe contesa Mahaut...

- Cum? Auzit-am bine? Numai nume de gentilomi! N-aș fi crezut asta după felul în care vă purtați cu niște doamne, pe care mai bine v-ar fi stat să le ocrotiți, iar nu să le înspăimântați, dând năvală peste ele! Iată colo, doamna de Beaumont care e însărcinată, gata-gata să nască, și care a leșinat din pricina voastră. Nu vă e rușine?

Un freamăt surd arăta că baronii încep să se codească. Jeanne era frumoasă, și felul ei de a le ține piept, le impunea. Afară de asta, era cumnata regelui și părea să fi căpătat iar mare trecere la curte. Arnaud de Longvillers o încredința că nu-i voiau nici un rău, că numai cu Denis d'Hirson aveau o răfuială, pentru că acesta le jurase că se leapădă de frate-său și nu-și ținea promisiunea.

Într-adevăr, ei speraseră s-o prindă pe Mahaut într-o capcană și s-o facă să le intre în voie cu de-a sila, și acum se simțeau plouați că le ieșise planul pe dos. Unii încălecară, pornind peste câmp în căutarea vistiernicului, pe când ceilalți, pentru a-și răzbuna pățania, dădură iama prin casă, prădând tot ce le venea în cale.

Vreme de un ceas, conacul din Vitz răsună de pocnetul ușilor trântite, a mobilelor sparte, a farfuriilor sfărâmate. Tapiseriile și draperiile erau smulse din pereți; năvălitorii șterpeleau argintăria de pe policioare.

Apoi, mai potoliți dar tot amenințători, răsculații o siliră pe Jeanne și pe însoțitoarele ei să urce iar în marele rădvan aurit; Souastre și Caumont trecură în capul pâcului de escortă, și trăsura porni pe drumul ce ducea la Hesdin, înconjurată de clinchetul zalelor de oțel ale acestor războinici.

Într-acest chip, aliații erau acum siguri că vor ajunge la contesa Mahaut. După o leghe de drum, când să iasă din târgul Jvergny, alaiul se opri. Puseseră mâna pe Denis d'Hirson, în clipa când încerca să treacă peste râul

Authie, apucând prin mlaștini. Vistiernicul se ivi, tăvălit în noroi, bătut, plin de sânge, cu mâinile și picioarele băgate în fiare, clătînându-se între doi baroni călări.

- Ce-i vor face acum? Ce-i vor face? murmură Béatrice. În ce hal l-au adus!

Și începu să bolborosească tainice rugăciuni care nu-și aveau înțelesul nici în latinește, nici în franțuzește.

După ce se sfătuiră mult între dânșii, baronii căzură la învoială să-l păstreze ca zălog, închizându-l într-un castel din apropiere. Dar furia lor ucigașă avea nevoie de un țap ispășitor. Îl găsiră lesne.

Vătășelul Cornillot fusese prins o dată cu Denis. Se nimerise, spre nenorocirea lui, să fie tocmai el, Cornillot, cel care cu zece zile în urmă îi arestase pe Souastre și Caumont. Cum viața unuia ca dânsul nu reprezenta nici cât o monedă, baronii hotărâră să isprăvească cu el numaidecât. Dar trebuia ca moartea lui să le fie pildă și să le dea de gândit tuturor slujitorilor contesei Mahaut.

Unii voiau să fie spânzurat, alții să fie tras pe roată și destui alții să fie îngropat de viu. Întrecându-se care mai de care în cruzime, discutau în fața lui cum anume ar fi mai nimerit să-l ucidă, în timp ce el, cu fața îmbrobonită de sudoare, se târa în genunchi, zbierându-și nevinovăția și rugându-se să i se cruțe viața. Souastre găsi o soluție care-i mulțumi pe toți, afară de cel osândit.

Trimiseră să se aducă o scară. Îl suiră pe Cornillot într-un copac, legându-l de subsuori; apoi, după ce el se zbătu o vreme în aer, dând din picioare spre hazul baronilor, tăiară funia și-l lăsară să cadă la pământ. Cu oasele sfărâmate, nenorocitul urlă tot timpul până i-au săpat mormântul. Îl îngropară de-a-n picioarele, lăsându-i afară doar capul.

Rădvanul contesei de Poitiers aștepta să pornească iar, și doamnele însoțitoare își astupau urechile ca să nu audă țipetele celui pus la cazne. Contesa de Poitiers, oricât de tare era, simțea un leșin la inimă; și nu îndrăznea să se amestece, de teamă ca mânia baronilor să nu se întoarcă împotriva ei. Béatrice d'Hirson, în ciuda primejdiei care o pândeia și pe dânsa, urmărea ceremonia cu o stranie luare aminte.

În cele din urmă, Souastre își întinse paloșul unuia dintre oșteni. Tăișul luci o dată de-a lungul pământului și capul vătășelului Cornillot se duse de-a dura prin iarbă, în timp ce un val de sânge țâșnea din arterele tăiate.

În clipa când rădvanul porni, doamna însărcinată fu apucată de dureri; începu să urle trântindu-se pe spate și ridicându-și fustele. Femeile din jur înțeleseseră îndată că ea nu-și va duce până la capăt sarcina.

DOUA CĂSNICIE A REGATULUI

Hesdin era o fortăreață strașnică, având trei curți îngrădite. Era întretăiată de șanțuri, înconjurată cu metereze, împănată cu clădiri, grajduri, hambare, magazii și legată de câmpia din jur prin mai multe coridoare săpate sub pământ. O garnizoană de opt sute de arcași, folosindu-se de toate acestea, putea să reziste lesne acolo - având asigurată hrana necesară - unui asediu de câteva luni. Înăuntrul celei de a treia curți se afla reședința principală a conților d'Artois, alcătuită dintr-o seamă de clădiri de locuit, și care era înțesată cu mobile scumpe, tapiserii, obiecte de artă și argintărie, o avuție de neprețuit, adunată vreme de trei generații.

- Cât timp voi avea cetatea asta, obișnuia să zică Mahaut, ticăloșii mei de baroni nu-mi vor veni de hac. Vor obosi cu mult înainte ca zidurile mele să cedeze, și nepotu-meu Robert se amăgește singur dacă își închipuie că-l voi lăsa vreodată să pună mâna pe Hesdin.

- Hesdin îmi aparține după lege și moștenire, spunea la rândul său Robert d'Artois; mătușă-mea Mahaut mi l-a furat, așa cum mi-a furat tot comitatul meu. Dar nu mă voi lăsa până nu i-l voi lua, împreună cu păătoasa ei de viață.

Când aliații, escortând rădvantul contesei de Poitiers, se înfățișară la căderea nopții în fața primului zid al fortăreței, numărul lor scăzuse simțitor. Domnul de Journy părăsise alaiul, zicând că trebuie să meargă la moșie spre a supraveghea strângerea fânului, iar domnul de Givenchy făcuse la fel, nevrând să-și lase prea multă vreme nevasta singură. Alții, ale căror conace foarte apropiate se vedeau de pe drum, la o aruncătură de praștie, se duceau să cineze acasă, luând cu ei și pe prietenii cei mai intimi și dându-și cuvântul că se vor întoarce neîntârziat. Așa că, îndârjiții nu mai erau decât vreo treizeci; mergeau de trei zile călare, fără întrerupere. Veșmintele lor de oțel începeau să le apese tot mai greu umerii, și simțeau mare nevoie să se spele.

Mânia li se potolise după ce-și vărsaseră năduful asupra vătășelului Cornillot, al cărui cap îl purtau în vârful unei suliți, ca pe un trofeu.

Trebuiră să stea la târguială o bucată de vreme când ajunseră în fața primului corp de gardă, până să fie lăsați să intre. Apoi, avură iar de așteptat, și Jeanne de Poitiers în mijlocul lor, între primul și al doilea zid.

Luna nouă se înălțase pe cerul încă luminos. Dar noaptea începea să coboare în curțile fortăreței Hesdin. Totul era liniștit, chiar prea liniștit în

ochii baronilor. Se mirau văzând atât de puțini oșteni. Un cal necheză în fundul unui grajd, simțind prezența altor cai.

Se lăsa răcoarea serii, în care Jeanne recunoștea miresmele copilăriei. Doamna de Beaumont continua să geamă că moare. Baronii vorbeau între dâșii. Unii găseau că făcuseră de ajuns deocamdată, că afacerea începea să miroasă a capcană, și că ar fi mai bine să se întoarcă aici într-o altă zi, când se vor aduna mai mulți. Jeanne întrevăzu clipa când va fi luată și ea ca zălog, sau se va găsi prinsă în toiul unei bătălii nocturne.

În cele din urmă, al doilea pod fu lăsat jos, apoi al treilea. Baronii se codeau.

- Ești într-adevăr sigură că maică-mea e aici? o întrebă în șoaptă Jeanne pe Béatrice d'Hirson.

- Ți-o jur pe viața mea, doamnă, și doresc tot așa de mult ca și domnia ta să mă văd lângă dânsa.

Atunci, Jeanne își scoase capul pe fereștrua rădvanului:

- Ei, bine, domnilor! Unde vi-e graba cea mare de-a sta de vorbă cu stăpâna voastră? V-a pierit curajul în clipa când trebuie să dați ochii cu ea?

Cuvintele acestea le dădură brânci înainte, și pentru a nu se face de rușine în ochii unei femei, baronii pătrunseră în a treia curte, unde descălecară.

Oricât de pregătit ești pentru un eveniment, el se prezintă întotdeauna într-alt chip decât îl așteptai.

Jeanne de Poitiers își închipuise în douăzeci de feluri clipa când se va afla iar de față cu ai săi. Era pregătită pentru orice, pentru primirea rece care se făcea vinovatei iertate, pentru marea scenă a împăcării oficiale, pentru regăsirea intimă cu strigate de bucurie și pupături. Și pentru fiecare eventualitate, își alcătuisese o atitudine și-și prevăzuse cuvintele ce avea să rostească. Dar niciodată nu și-ar fi închipuit că se va întoarce în castelul familiei escortată de harababura unei răscoale, cu o doamnă însoțitoare care să lepede în fundul rădvanului ei.

Când Jeanne intră în sala cea mare, luminată de luminări, unde contesa Mahaut, în picioare, cu brațele încrucișate și buzele strânse, îi privea pe baronii care se apropiau, primele sale cuvinte fură pentru a zice.

- Mamă, trebuie să i se dea ajutor doamnei de Beaumont care-i pe cale să-și piardă pruncul. Prea au speriat-o vasalii tăi.

Contesa îi porunci de îndată finei sale Mahaut d'Hirson, o soră a Béatricei, care se afla lângă dânsa - căci tot neamul Hirsonilor făcea parte din curtea ei: Pierre era județ al orașului Arras, Guillaume era pitar, trei alți nepoți și

nepoate erau băgați în slujbe grase fără a face vreo treabă - să dea fuga spre a-i chema pe meșterul Hermant și meșterul Pavilly, "doftorii" săi, pentru a da îngrijiri bolnavei.

Apoi, suflecându-și mânecile, se întoarse către baroni:

- Domni răi ce sunteți, faptă de cavaleri e asta, să vă legați de nobila mea fiică și de doamnele ce-o însoțesc, și credeți că astfel mă veți face să dau îndărăt? V-ar place ca alții să se poarte la fel cu nevestele și fecioarele voastre când se află la drum? Haide, răspundeți, să aud cum vă dezvinovați de aceste nelegiuiri, pentru care voi cere regelui să vă pedepsească!

Baronii îl împinseră pe Souastre, dându-i brânci, și suflându-i:

- Vorbește. Spune ce ai de zis...

Souastre tuși ca să-și dreagă glasul și-și trecu degetele printr-o barbă de trei zile. Vorbise atâta, înjurase, ținuse adunări pentru a-i ațâța pe ceilalți, încât acum, în clipa cea grea, nu știa ce să mai zică.

- Ei bine, doamnă, începu el, vrem să știm dacă îl vei dezaproba în sfârșit pe ticălosul de cancelar al domniei tale care înăbușă plângerile noastre, și dacă te vei învoi să ne recunoști rânduielile, așa cum erau ele pe vremea măriei sale Ludovic cel Sfânt...

Se întrerupse văzând că un nou personaj intra în încăpere, și că acest personaj era contele de Poitiers. Ținându-și capul puțin dat spre umăr, se apropia cu pași mari, călcând liniștit. Baronii, care nu erau decât niște mici moșieri și nu se așteptau să-l vadă ivindu-se, fără veste, pe fratele regelui, se strânseseră unii într-alții.

- Domnii mei... rosti contele de Poitiers.

Se opri, zărind-o pe Jeanne. Veni la dânsa și o sărută pe gură, în chipul cel mai firesc din lume, față de toată lumea, ca să arate astfel că soția sa își redobândise pe deplin toate drepturile și că, pentru dânsul, odată cu aceasta, interesele contesei Mahaut deveniseră niște treburi de-ale familiei.

- Așadar, domnii mei, urmă el, iată-vă nemulțumiți. Ei bine, și noi de asemenea. Așa stând lucrurile, dacă ne îndârjim de o parte și de alta, și dacă folosim silnicia, nu vom ajunge la nimic bun... A, te recunosc, domnule de Balliencourt; te-am văzut în tabără. Cum te lauzi cu sănătatea? Mereu zdravăn? Silnicia e scăparea oamenilor care nu-s în stare să cugete... Te salut, domnule de Caumont.

Vorbind, trecea printre dânșii, privându-i drept în ochi, zicându-le pe nume celor ale căror fețe și le amintea, și întinzându-le mâna, cu dosul palmei în sus, pentru ca ei să i-o sărute în semn de omagiu.

- Dacă stăpâna voastră, contesa d'Artois ar urma să vă pedepsească pentru relele purtări ce-ați avut față de dânsa, asta i-ar fi foarte ușor. Vezi dară, domnule de Souastre, privește prin fereastră și spune-mi dacă ați avea vreo cale de a scăpa de aici.

Câțiva baroni se duseră la ferestre și văzură că pe meterezele zidurilor răsăriseră deodată puzderie de coifuri ce se profilau în amurg. Un pâlc de arcași se înșirase în curte, iar niște vătășei stăteau gata, la primul semn, să ridice podurile și să lase în jos porțile cu țepi de fier.

- Să fugim, dacă mai e timp, șoptiră unii baroni.

- Nu, domnii mei, nu fugiți, le zise contele de Poitiers, fuga voastră nu v-ar duce mai departe de al doilea zid. Vă spun încă o dată că noi nu vrem să vă facem silnicie, și o rog pe cea care vi-e stăpână să nu ridice armele împotriva voastră. Nu-i așa, mamă?

Contesa Mahaut încuviință, dând din cap.

- Să încercăm a curma într-un alt chip neînțelegerile noastre, urmă contele de Poitiers, așezându-se.

Îi pofti pe baroni să facă la fel și porunci să li se aducă de băut.

Deoarece nu erau acolo destule jilțuri pentru toți, unii se așezară pe jos. Alternanța aceasta de bunăvoință și amenințări îi buimăcea.

Filip de Poitiers le vorbi pe îndelete. Le arătă că răzmerița nu aducea decât nenorocire, că erau supuși ai regelui înainte de a fi supuși ai contesei Mahaut, și că ar trebui să primească judecata suveranului. Acesta trimisese doi împuterniciți, domnul Flotte și domnul Paumier, pentru a încheia un armistițiu. De ce refuzaseră armistițiul? îi întreabă contele de Poitiers.

- Nu mai aveam încredere în contesa Mahaut, răspunse Jean de Fienness.

- Armistițiul v-a fost cerut în numele regelui; deci regelui îi aduceți ocară de a pune la îndoială cuvântul său.

- Dar monseniorul Robert d'Artois ne-a încredințat că...

- Ah! Mă așteptam la una ca asta! Băgați de seamă, bunii mei domni, nu vă luați după spusele monseniorului Robert care vorbește cam prea ușuratic în numele regelui, spre a vă face să-i slujiți țelurile lui, plătind poate ceva din pungă, dar fără să-și pună pielea la bătaie. Vărul nostru, d'Artois, a pierdut procesul său împotriva doamnei Mahaut acum șase ani, iar regele, tatăl meu, Dumnezeu să-l odihnească, a judecat el însuși. Ceea ce se petrece în acest comitat nu vă privește decât pe voi, pe contesă și pe rege.

Jeanne de Poitiers își cerceta din ochi soțul. Îi asculta fericită glasul egal: regăsea felul său de-a înălța deodată pleoapele pentru a întări o vorbă, și

aerul acela nepăsător care, Jeanne își dădea seama acum, nu era decât de ochii lumii, ca să-și ascundă forța. I se părea maturizat în chip straniu. Trăsăturile lui Filip erau mai pronunțate. Nasul său mare și ciolănos ieșea și mai mult la iveală; obrazul începea să capete înfățișarea sa definitivă. Filip părea totodată să fi dobândit o autoritate deosebită, ca și cum, de la moartea tatălui său, o parte din puterea înăscută a răposatului, ar fi trecut în el.

După un ceas întreg de tocmeală, contele de Poitiers, obținuse ceea ce voia, sau cel puțin tot ce se putea obține. Denis d'Hirson va fi pus în libertate; Thierry nu se va mai arăta deocamdată prin Artois, dar slujitorii care ocârmuiau în numele contesei vor rămâne pe locurile lor, până la sfârșitul cercetărilor. Capul vătășelului Cornillot va fi predat de îndată a lor săi spre a i se face o înmormântare creștinească... Căci, zicea contele de Poitiers:

- Ceea ce-ați făcut voi e faptă de păgân iar nu de apărători ai adevăratei credințe. Asemenea purtări deschid calea răzbunărilor, căroră, la rândul vostru, voi înșivă le veți fi în curând victime.

Domnii de Liques și de Nédonchel vor fi lăsați în pace, căci nu voiseră decât binele tuturor și se siliseră să nu se facă zadarnică vărsare de sânge. Doamnele și domnișoarele vor fi respectate de o parte și de alta, așa cum se cuvine să fie într-o țară cu datini cavalierești. Apoi, și unii și alții se vor întâlni la Arras, după ce vor fi trecut cincisprezece zile, adică la 7 octombrie, pentru a încheia un armistițiu care va ține până la vestita adunare de la Compiègne, de atâtea ori amânată și pe care o hotărâu de data asta pentru ziua de 15 noiembrie. Dacă cei doi Guillaume, Flotte și Paumier, nu se pricepuseră să-i convingă pe baroni a da ascultare vrerilor regelui, curtea se va îngriji să trimită alți împuterniciți care să stea de vorbă cu dânșii.

- Nu e nevoie să iscăliți ceva astăzi; mă încred în cuvântul vostru, domnii mei, spuse contele de Poitiers, care știa că cel mai bun mijloc de a-ți câștiga încrederea vrăjmașilor este de a te preface că le-o acorzi pe a ta. Sunteți oameni cu judecată și de cuvânt; știu bine că dumneata, Balliencourt, și dumneata, Souastre, și dumneata Loos, și voi toți, câți sunteți aici, veți avea grijă să nu mă dezamăgiți și să nu mă lăsați a-mi da în zadar cuvântul pe lângă rege. Și-mi pun nădejdea în voi că-i veți face pe prietenii voștri să fie oameni de înțeles și să respecte învoielile noastre.

Îi îmbrobodise atât de bine pe baroni încât plecară de acolo mulțumindu-i, de parcă ar fi aflat în el un apărător. Încălecară pe caii lor, trecură cele trei poduri ridicate peste șanțurile cetății și se pierdură în noapte.

- Dragă fiule, spuse Mahaut, m-ai salvat. N-aș fi putut avea atâta răbdare.
- Te-am făcut să câștigi cincisprezece zile, rosti Filip înălțând din umeri. Auzi! Datinile lui Ludovic cel Sfânt! Încep să mă plictisescă toți ăștia cu datinele lui Ludovic cel Sfânt! S-ar crede că tatăl meu nici n-a existat vreodată! Când un rege mare a făcut să propășească țara, se găsesc întotdeauna proști care se încăpățânează s-o tragă îndărăt. Și frate-meu îi încurajează!

- Ah, ce nenorocire, Filip, că nu ești tu rege! spuse Mahaut.

Filip nu răspunse; o privea pe nevastă-sa. Aceasta, acum, că i se risipise spaima și atâtea luni de speranță își vedeau împlinirea, simțea deodată că toate puterile o părăsesc, și lupta împotriva lacrimilor care-i veneau în ochi.

Ca să-și ascundă tulburarea, umbla de colo-colo prin încăpere, cercetând iar după atâta vreme locurile copilăriei. Dar fiecare lucru recunoscut îi sporea emoția. Regăsea tabla cu pătrățele din matostat și agată albă, pe care învățase să joace șah.

- Vezi, nimic nu s-a schimbat, zise Mahaut.

- Nu, nimic nu s-a schimbat, repetă Jeanne, simțind un nod în gât și se întoarse spre dulapul cu cărți.

Cuprindea douăsprezece tomuri și trecea astfel drept una dintre cele mai însemnate biblioteci particulare din Franța. Jeanne își plimbă degetul pe legăturile de piele... *Copilăriile lui Ogier, Povestea Violetei, Biblia* în franțuzește, *Viețile sfinților, Povestea vulpii, Povestea lui Tristan*⁶. Privise de atâtea ori, împreună cu soră-sa, Blanche, frumoasele chipuri zugrăvite pe foile de pergament! Și una dintre doamnele contesei Mahaut le citea din cărțile acestea.

- Pe asta o cunoști... da, o cumpărasem înainte. M-a costat trei sute de livre, spuse Mahaut arătând *Călătoria în țara Marelui Han* scrisă de dumnealui Marco Polo.

Încerca să risipească stânjeneala ce-i apucase pe tustrei.

În clipa aceea intră piticul contesei Mahaut, căruia i se zicea Jeannot le Folet, ținându-și calul de lemn pe care se învârtea de obicei prin odăi. Avea peste patruzeci de ani, un cap lat, cu niște ochi mari de câine și un năsuc cârn; abia ajungea până la înălțimea unei mese, purta un caftan brodat cu "gânganii" și o tichie rotundă.

Când dădu cu ochii de Jeanne, tresări scuturat de un fior; gura i se deschise, dar fără să rostească un cuvânt, și în loc să se apropie sărind ca o capră, așa cum era dator s-o facă, se repezi spre tânăra femeie și se trânti jos

ca să-i sărute picioarele. Jeanne nu se mai putu ține, puterile o părăsiră deodată, și începu să plângă în hohote. Se întoarse spre contele de Poitiers, îl văzu că surâde și i se aruncă în brațe, îngânând:

- Filip!... Filip! În sfârșit, în sfârșit, te regăsesc.

Neînduplecata contesă Mahaut simți o împunsătură la inimă văzând că fică-sa se repede spre bărbatu-său și nu spre dânsa, ca să plângă de fericire.

"Dar ce alta mi-ași putea dori?", gândi Mahaut, "Haide, n-am de ce fi supărată, am izbutit, și asta contează cel mai mult".

- Filip, soția ta e obosită, spuse ea. Du-o în odăile voastre. Vi se va aduce acolo cina.

Și, cum treceau pe lângă dânsa, adăugă mai încet:

- Îți spuneam eu că te iubește.

Îi privi ieșind pe ușă, sprijiniți unul de altul. Apoi întoarse capul spre Béatrice d'Hirson și-i făcu semn să se țină pe nesimțite după ei.

Mai târziu, noaptea, când contesa Mahaut, pentru a-și răsplăti ostenelele, înfuleca al șaselea și ultimul ei prânz de toate zilele, Béatrice intră fluturând pe buze o umbră de surâs.

- Ei? făcu Mahaut.

- Ei, licoarea noastră, doamnă, a avut într-adevăr efectul pe care îl așteptam. Acum, dorm amândoi.

Mahaut se răsuci nițel pe pernele ei.

- Domnul fie lăudat, spuse dânsa. Am refăcut a doua căsnicie a regatului.

PRIETENIA UNEI SLUJITOARE

Trecură după aceea săptămâni aproape liniștite pentru regatul Franței. Taberele vrăjmașe se întâlneau iar la Arras, apoi la Compiègne, și regele făgădui să rostească judecata lui asupra provinciei Artois până în Crăciun. Baronii din țara de sus, potoliți deocamdată, se întoarseră la conacele lor.

Țarinile erau negre și pustii; oile se îngrămădeau în târle. Câmpia franceză moțâia în tăcerea iernii.

Ne aflam în zilele cele mai scurte ale anului; zorile de decembrie, fumegânde, semănau cu un foc de lemne verzi; noaptea se lăsa devreme peste reședința regală de la Vincennes, împresurată de pădure.

În ceasurile de după-amiază, regina Clémence broda. Se apucase de o pânză mare de altar care înfățișa paradisul. Aleșii Domnului se plimbau sub un cer peste tot albastru, printre lămâi și portocali; paradisul acesta aducea grozav cu grădinile din Neapole.

"Nu ești regină ca să fii fericită", gândea adeseori regina Clémence, repetându-și cuvintele bunicii sale, Maria a Ungariei. La drept vorbind, nu era nici nefericită; nu avea vreun motiv să fie. "Mă frământă un gând păcătos", își zicea, "și sunt nedreaptă că nu-i mulțumesc Atotputernicului pentru ceea ce mi-a dat".

Nu putea să înțeleagă de unde-i vine această lehamite, această melancolie, acest urât care o năpădea din zi în zi, tot mai apăsător.

Nu era înconjurată de mii de atenții? Avea mereu în jurul ei cel puțin trei doamne slujitoare, alese printre femeile din neamurile cele mai mari ale țării, pentru a-i împlini orice dorință, a-i ghici orice poftă din cel mai neînsemnat gest, pentru a-i aduce cartea de rugăciuni, a-i pregăti acul, a-i ține oglinda, a o pieptăna, a-i arunca pe umeri o mantie de îndată ce se simțea o adiere răcoroasă...

Cei mai buni rapsozi se schimbau unul după altul, pentru a-i povesti isprăvile regelui Artus, ale cavalerului Lancelot, și Legende de sfinți.

Zece olăcari aveau drept singură sarcină să alerge în goana calului între Neapole și Vincennes, ca să ducă scrisorile pe care le schimba cu bunică-sa, cu unchiu-său, regele Robert, și cu toate celelalte rubedenii.

Avea numai pentru dansa patru iepe albe înhămate cu frâie de argint și dârlogi de mătase țesute în fir de aur; iar pentru a-l însoți pe rege la întrevvedere de la Compiègne, i se făcuse un mare rădvan, așa de frumos,

așa de bogat, cu spițele roților strălucind ca niște raze de soare, încât cel al contesei Mahaut părea doar o căruță bună să care fânul.

Și Ludovic nu era într-adevăr cel mai bun soț din lume? Pentru că ea spusese, vizitând castelul Vincennes, că-i place, și că aici ar dori să trăiască, numaidecât Ludovic, părăsind Parisul, hotărâse să se așeze la Vincennes. Numaidecât, toți marii seniori începuseră să cumpere terenuri prin împrejurimile castelului de la Vincennes și se apucară să-și ridice acolo conace. Ba se zicea chiar că jupân Tolomei îi ajutase mult pe seniori să dobândească aceste pământuri și că, datorită lui, locuitorii de prin părțile acelea prinseseră a se îmbogăți. Iar Clémence, care nu-și închipuise ce poate fi iarna la Vincennes, nu mai îndrăznea acum să spună că ar fi preferat să se întoarcă la Paris, de teamă să nu-i amărască pe toți acești oameni ce se băgaseră în cheltuieli pentru a se așeza aproape de dânsa.

Într-adevăr, regele o copleșea cu mărinimia lui! Nu era zi să nu-i aducă un nou dar, și așa de multe îi aducea, că se simțea stânjenită.

- Vreau, iubita mea, îi spusese, ca tu să fii cea mai împodobită doamnă din lume.

Dar ce nevoie avea dânsa de trei coroane de aur, din care una încrustată cu zece mari rubine roșii, alta cu patru smaralde uriașe, șaisprezece mai mici și optzeci de mărgăritare, iar a treia tot cu mărgăritare, tot cu smaralde, tot cu rubine?

Pentru masa ei, Ludovic îi cumpăraseră douăsprezece cupe de argint suflat cu aur, având smălțuite pe ele stemele Franței și Ungariei. Și pentru că era cucernică și el îi admira grozav pioșenia, îi cumpăraseră cu opt sute de livre o raclă mare cu o așchie din crucea Mântuitorului. Ar fi însemnat să descurajeze atâta bunăvoință dacă i-ar fi spus soțului că îți poți face rugăciunea tot așa de bine într-o grădină și că, cel mai frumos chivot din lume, în ciuda meșteșugului giuvaergiilor și a întregii avuții a regilor, rămâne tot soarele, așa cum strălucește pe Mediterana.

Cu o lună înainte, Ludovic îi făcuse dar niște moșii pe care dânsa nu avusese încă timp să le viziteze: casele și conacele din Maneville, Hébicourt, Saint-Denis de Fermans, Wardes și Dampierre, pădurile de la Lyons și de la Bray.

- De ce, iubitul meu stăpân, să te lipsești de atâtea avuții pentru mine, de vreme ce, oricum, nu sunt decât sluga ta, și nu mă pot folosi de ele decât prin tine.

- Nu mă lipsesc de fel, răspunsese Ludovic. Toate moșiile acestea erau ale lui Marigny, căruia prin judecată i le-am luat și pot face cu ele ce poftesc. Dacă mi s-ar întâmpla o nenorocire, vreau să te las cea mai bogată doamnă din țară.

În ciuda scârbei pe care o simțea aflând că moștenește averile unui spânzurat, putea oare să le refuze, atunci când îi erau înfățișate ca niște daruri făcute din dragoste și când regele ținea să proclame această dragoste chiar în actul de danie?

Ludovic, prin mila lui Dumnezeu, rege al Franței și Navarrei, dăm de știre tuturor celor de față sau viitori, că noi, văzând smerita și drăgăstoasa grijă ce Clémence ne arată, ținându-ne plăcută și voioasă tovărășie, pentru care se cuvine a-i face, binevoitor, un dar...

Se putea oare pune mai multă gingășie în niște documente de stat? Și-i dăduse pe deasupra în stăpânire casele de la Corbeil și de la Fontainebleau. În ochii lui, fiecare noapte petrecută lângă dânsa, merita un castel. Da, dumnealui Ludovic o îndrăgea foarte mult. Niciodată, față de dânsa, nu se arătase aiurit și Clémence nu înțelegea de unde-i venise porecla. Niciodată n-a fost ceartă între ei, niciodată vreo vorbă mai tare. Dumnezeu îi hărăzise într-adevăr un soț bun.

Și, cu toate acestea, Clémence se plictisea. Nu asculta glasul rapsozilor și ofta, trăgând firele de aur ale lămâilor brodați pe gherghef.

Își dăduse în zadar silința să priceapă treburile încurcate din Artois, despre care, în fiecă seară, Ludovic vorbea de unul singur în fața ei, umblând cu pași mari prin odaie.

Era îngrozită auzind polologhiile pe care le debita contele Robert, cu o voce tunătoare, parcă făcută ca să spargă acoperișul castelului din Vincennes; îi zicea "verișoară!" ca și cum și-ar fi strigat haita de câini și afirma că doamna Mahaut și doamna de Poitiers erau adevărate târfe de bordel, ceea ce Clémence refuza să creadă.

O sâcăia monseniorul de Valois care se tot învârtea în jurul ei, zicându-i:

- Ei, nepoată, când vei da țării un moștenitor?

- Când va voi Dumnezeu, unchiule, răspundea dânsa încet.

La drept vorbind, nu avea prieteni. Simțea, pentru că avea o minte ageră și nu era vanitoasă, că toți cei care-i arătau dragoste nu urmăreau decât să tragă foloase de pe urma ei. Afla că regii nu-s niciodată iubiți pentru ei

înșiși și că cei care îngenunchează în fața lor nu au alt gând decât să adune firimiturile de putere căzute de pe buzele lor.

"Nu ești regină ca să fii fericită; ba chiar se poate ca tocmai asta să te împiedice de a fi fericită", își repetă încă o dată Clémence în această după-amiază, când monseniorul de Valois, cu pasul veșnic grăbit, ca și cum ar fi pornit să arunce vrăjmașul peste hotar, intră la dânsa și-i spuse:

- Nepoată, îți aduc o veste care va stârni mare fierbere la curte: cumnata, doamna de Poitiers e însărcinată. Moașele au adevărit aceasta azi dimineață. Vecina ta, contesa Mahaut a și început să scoată steagurile la ferestrele castelului ei de la Conflans, ca și cum ar trece alaiul de Joia Verde pe la dânsa.

- Mă bucur foarte mult pentru doamna de Poitiers, zise Clémence.

- Sper că ți se arată recunoscătoare, urmă Charles de Valois, căci numai ție îți datorează libertatea. Dacă tu nu cereai iertarea ei în ziua nunții tale, mă îndoiesc foarte că Ludovic i-ar fi dat-o vreodată.

- Dumnezeu îmi arată deci că am făcut bine, deoarece a blagoslovit această căsătorie.

Valois, care se încălzea la focul din cămin, se răsuci deodată, fluturându-și în jur mantia, de parca ar fi desfășurat un steag.

- Se pare că Dumnezeu o blagoslovește cu mai puțină grabă pe a ta, îi răspunse el. Când oare, te vei hotărî, nepoată, să urmezi pilda cumnatei tale? Păcat, zău așa, că ți-a luat-o înainte. Haide, Clémence, dă-mi voie să-ți vorbesc ca un tată. Știi că mie îmi place să spun lucrurilor pe nume. Răspunde-mi deci, fără ocol: Ludovic își îndeplinește cum se cuvine îndatoririle sale de soț față de tine?

- Ludovic mi-este un soț cum nu se poate mai bun.

- Haide, nepoată, înțelege bine ce vreau să spun: eu vorbesc despre îndatoririle unui soț creștin, îndatoririle trupești, dacă ții să le zic astfel.

Clémence se roși la față.

- Nu știu ce vrei să spui, unchiule, îngână ea. Am puțină experiență, dar n-am băgat de seamă că Ludovic să fi arătat vreo lipsă despre partea aceasta. Nu-s măritată decât de cinci luni și nu cred că ai de ce-ți face griji în privința asta.

- Dar în sfârșit, îți cinstește patul, culcându-se seară de seară cu tine?

- Aproape în fiecare noapte, unchiule, dacă asta ții s-o afli, și mai mult decât să fiu la cheremul său când pofteste, nu pot face nimic.

- Ei bine zise Charles de Valois, să dea Dumnezeu să mi se împlinească dorința! Să dea Dumnezeu. Dar înțelege, nepoată, că eu sunt cel care am pus la cale unirea voastră. Și nu vreau să mi se ia în nume de rău alegerea ce am făcut.

Auzind asta, Clémence avu pentru întâia oară o tresărire de mânie. Împinse deoparte ghergheful, se ridică dreaptă în fața jilțului ei și cu un glas în care se putea recunoaște tonul bătrânei regine Maria, răspunse:

- Pari să uiți, domnule de Valois, că bunică-mea, regina Ungariei, avu treisprezece copii, că maică-mea, Clémence de Habsburg, avusese deja trei când muri cam la vârsta mea de azi. Femeile din neamul nostru sunt rodnice, unchiule, și dacă este vreo piedică la împlinirea dorinței ce-ai rostit, ea n-ar putea veni dinspre partea stirpei mele. Și apoi, asupra acestui subiect, domnule, am vorbit destul pentru azi, și pentru totdeauna.

Se duse să se închidă în iatacul ei.

Eudeline, prima lenjereasă a palatului, venind după două ceasuri să pregătească patul, o găsi acolo, așezată lângă o fereastră în dosul căreia se și întinsese bezna.

- Cum, doamnă, izbucni ea, v-au lăsat aici fără lumină! Voi chema numaidecât slugile!

- Nu, să nu chemi, nu vreau să văd pe nimeni, spuse încetișor Clémence.

Lenjereasa ațâță focul care murea în vatră, zgândărind jăratecul cu o cracă rășinoasă, apoi se sluji de ea ca să aprindă o lumânare înfiptă într-un picior de fier.

- Vai, doamnă! Plângeți! V-a necăjit cineva?

Regina își șterse ochii. Părea cu gândurile într-altă parte, descumpănită.

- Eudeline, Eudeline, izbucni ea, un simțământ urât îmi frământă sufletul: sunt geloasă.

Eudeline o privi mirată.

- Măria-ta, geloasă? Dar ce te-ar putea face să fii? Sunt foarte sigură că stăpânul nostru Ludovic nu te înșeală și nici prin minte nu-i trece așa ceva.

- Sunt geloasă pe doamna de Poitiers, urmă Clémence. O pizmuiesc pentru că va avea un copil, pe când eu nu aștept încă să am unul. Ah, sunt bucuroasă de norocul ei, sunt foarte bucuroasă, dar nu știam că fericirea altuia poate să te doară așa de tare.

- Vai, doamnă, firește că fericirea altora poate stârni multă durere!

Eudeline rostise asta în chip straniu, nu ca o slugă care aprobă spusele stăpânei, ci ca o femeie care a suferit aceeași durere și o înțelege. Tonul nu-i

scăpase reginei.

- Nici tu n-ai copil? întrebă ea.

- Ba da, doamnă, ba da, am o fată care-mi poartă numele și are unsprezece ani.

Își întoarse fața și începu să trebăluiească în jurul patului, netezind cuverturile de brocart și din blană subțire de jder.

- Ești de mult cu slujba rufelor în castelul acesta? întrebă Clémence.

- Din primăvară, chiar înainte de venirea măriei tale. Până atunci eram în palatul de la Paris, unde vedeam de rufăria stăpânului nostru, Ludovic, după ce o îngrijisem pe a tatălui său, regele Filip, vreme de zece ani.

Apoi se făcu tăcere și nu se mai auzi decât mâna femeii bătând pernele.

"Dânsa cunoaște fără îndoială toate tainele casei acesteia... și a alcovurilor ei.", își zicea regina, "Dar nu, n-am să-i cer să-mi spună nimic, n-am s-o întreb nimic. Nu-i frumos să iscodești slugile... Nu e o treabă vrednică de mine".

Dar cine putea să-o lămurească cum trebuie, dacă nu o slugă, una din făpturile acelea care trăiesc în intimitatea regilor, fără a avea nici o părticică din puterea lor? Niciodată nu s-ar încumeta să pună prinților din familia ei întrebarea ce-i frământă mintea de când avusese convorbirea cu Charles de Valois; de altminteri, era foarte sigură că n-ar primi un răspuns cinstit. Dintre înaltele doamne de la curte, nici una nu se bucura cu adevărat de încrederea ei, pentru că nici una nu i se arătase cu adevărat prietenă. Se simțea străina copleșită de laude deșarte, dar asupra căreia toți ochii stau la pândă și căreia niciodată nu-i va fi iertată nici cea mai mărunțică greșală, nici cea mai mică slăbiciune. Așa că nu-și putea îngădui să-și deschidă inima decât față de slugile ei. Eudeline, mai ales, părea să-i merite bunăvoința; cu privirea sinceră, îmbrăcată simplu, gesturile sigure și liniștite, prima lenjereasă se dovedise din zi în zi tot mai atentă, fără a-și face o fală din grija ce-o purta stăpânei.

Clémence se hotărî dintr-odată.

- E adevărat, întrebă ea, că mica prințesă de Navarra, care-i ținută departe de curte și care nu mi-a fost arătată decât o singură dată, nu este a soțului meu?

Și în același timp își zicea:

"Nu s-ar fi convenit să fiu înștiințată mai devreme asupra acestor taine ale coroanei? Bunică-mea ar fi trebuit să se informeze mai amănunțit; într-adevăr, m-au lăsat să viu la această căsătorie, neștiutoare de multe lucruri".

- Ei, doamnă, făcu Eudeline, continuând să așeze pernele, ca și cum întrebarea n-ar fi mirat-o peste măsură. Asta cred că nimeni n-o știe, nici chiar stăpânul nostru Ludovic. Fiecare spune despre aceasta ceea ce-i convine; cei care afirmă că prințesa de Navarra este fiica regelui au interes să spună așa, ca și cei care văd în ea o bastardă. Ba sunt chiar unii, cum ar fi monseniorul de Valois, care-și schimbă părerea în fiecare lună deși în această privință adevărul e numai unul. Singura făptură de la care s-ar fi putut afla fără îndoială cum stau lucrurile ar fi fost doamna de Burgundia, dar ea are acum gura astupată cu țărână...

Eudeline se întrerupse și privi spre regină:

- Ești nerăbdătoare, măria ta, să știi dacă stăpânul nostru, regele...

Se opri iar, dar Clémence o îmboldi din ochi să vorbească.

- Fii pe pace, măria-ta, zise Eudeline, monseniorul Ludovic nu e împiedicat de a avea un moștenitor, cum spun gurile rele în țară și chiar la curte.

- Cine știe, șopti Clémence.

- Eu, una, știu asta, răspunse încet Eudeline, și cei de aici au avut destulă grijă ca eu să fiu singura care să știe.

- Ce vrei să spui?

- Vreau să spun adevărul, măria ta, pentru că și eu am o taină mare. Fără îndoială, ar trebui să-mi ții gura ca până acum... Dar nu e din parte-mi o jignire față de o doamnă ca măria ta, de așa de mare neam și așa de milostivă, dacă mărturisesc că am avut un copil de la monseniorul Ludovic, pe când era tânăr, sunt unsprezece ani de atunci.

Regina o cerceta pe Eudeline cu o uimire fără margini. Că Ludovic ar mai fi avut o soție, la asta nu se gândea decât ca la o problemă de ordin dinastic. Această căsătorie intra în cadrul rânduielilor statornicite. Ludovic avusese o nevastă care se purtase urât; temnița, și apoi moartea îl despărțise de dânsa. Dar de aproape cinci luni, de când se măritase cu regele Franței, nici o singură dată Clémence nu se întrebase ce putea să fie intimitatea dintre Ludovic și Marguerite de Burgundia. Nici o închipuire a legăturilor lor trupești nu-i trecuse prin minte, nici o curiozitate n-o frământase; între căsătorie și dragoste nu făcuse până atunci nici o apropiere. Și iată că dragostea, dragostea fără cununie, i se înfățișa în persoana acestei frumoase femei blonde și trandafirii, cu formele pline la cei trei zeci de ani ai săi, și iată că regina începu să-și imagineze...

Eudeline luă tăcerea reginei drept o mustrare.

- Nu eu am voit asta, doamnă, crede-mă, el s-a luat de mine cu puterea de stăpân pe care o avea asupra-mi. Și apoi, era așa de tânăr, nu se pricepea de loc, și o doamnă de neam mare l-ar fi speriat fără îndoială.

Cu un gest al mâinii, Clémence dădu a înțelege că nu dorea nici o altă lămurire.

- Această copilă, întrebă ea, e într-adevăr cea de care mi-ai vorbit adineaori?

- Da, doamnă, este Eudeline.

- Vreau s-o văd.

O expresie de înfricoșare se întipări pe fața lîngereșei.

- Poți cere s-o vezi, doamnă, poți cere, bineînțeles, pentru că ești regină. Dar te rog să nu faci asta, căci atunci se va ști că ți-am vorbit. Fetița îi seamănă leit lui tată-său, așa încât monseniorul Ludovic, temându-se ca nu cumva vederea ei să te supere, a poruncit să fie închisă la o mănăstire, chiar înainte de sosirea măriei tale. N-o văd decât o dată într-o lună și, de cum se va face mare, va fi călugărită.

La Clémence, cele dintâi porniri erau întotdeauna generoase. Auzind povestea slujnicei, uită pentru o clipă de propria ei dramă.

- Dar pentru ce, întrebă ea cu jumătate de glas, pentru ce s-a făcut asta? Cum i-a putut trece cuiva prin cap că o asemenea faptă ar fi pe placul meu, și cu ce fel de femei sunt obișnuiți prinții Franței? Așadar, biata mea Eudeline, pentru mine ți-au smuls fata! Te rog să mă ierți.

- Vai, doamnă, răspunse Eudeline, știu bine că asta nu vine de la măria ta.

- Nu vine de la mine, dar s-a făcut din pricina mea, spuse Clémence, îngândurată. Fiecare dintre noi e răspunzător nu numai pentru faptele sale rele, dar și pentru tot răul pe care l-a prilejuit chiar fără vrerea lui.

- Și eu însămi, doamnă, am avut de suferit, eu însămi care eram prima supraveghetore a rufăriei palatului de la Paris. Monseniorul Ludovic m-a trimis aici, la Vincennes, într-o slujbă mai mică decât cea pe care o aveam acolo. Nimeni n-are nimic de zis împotriva poruncilor regelui, dar e într-adevăr cam puțină răsplată pentru tăcerea ce-am păstrat. Și pe mine, fără îndoială, monseniorul Ludovic vroia să mă ascundă; nu se gândea că o să vă placă mai mult acest castel în desișul codrilor, decât palatul cel mare de la Paris.

Acum că se pornise să spună ce avea pe inimă, nu se mai putea opri.

- Pot mărturisi deschis, urmă ea, că la venirea măriei tale mă pregăteam să te slujesc doar din datorie, iar nicidecum de plăcere. Trebuie să fii o

preanobilă doamnă și tot așa de bună la inimă pe cât de frumoasă la chip, ca să mă simt astfel cuprinsă de dragoste pentru măria ta. Nici nu știi cât de îndrăgită ești de slugile mărunte; ar trebui să le auzi cum vorbesc de regină, la cuhnii, la grajduri, la spălătorii! Acolo, doamnă, ai suflete ce-ți sunt credincioase, mai curând decât printre baronii cei mari. Le-ai cucerit tuturor inima, chiar și pe a mea, care-ți era cea mai neprietenoasă, și nu ai azi mai supusă slugă ca mine, își sfârși vorba Eudeline, punându-și un genunchi la pământ și sărutând mâna reginei.

- Voi face ca fiica ta să-ți fie întoarsă acasă, spuse Clémence, și o voi ocroti. Am să vorbesc despre dânsa regelui.

- Să nu faci asta, doamnă, te rog să n-o faci, izbucni Eudeline.

- Regele mă copleșește cu atâtea daruri pe care nu le doresc! Poate să-mi facă unul care-mi place!

- Nu, nu, în genunchi te rog să nu faci asta, repetă Eudeline. Mai bine să-mi văd fata sub vâlul de călugăriță decât s-o văd sub pământ.

Pentru întâia oară de la începutul acestei convorbiri, Clémence avu un zâmbet și părea chiar gata să râdă.

- Oamenii ca tine din Franța au deci atâtea frică de rege? Sau mai apasă asupra voastră amintirea regelui Filip, despre care se zicea că era necruțător?

Dacă Eudeline nutrea o adevărată dragoste pentru regină, păstra însă Aiuritului o pică neîmpăcată, și prilejul era foarte nimerit ca să-și împlinească deopotrivă aceste simțăminte.

- Măria ta nu-l cunoaște încă pe monseniorul Ludovic așa cum îl cunoaște oricine aici; nu ți-a arătat încă partea urâtă a sufletului său. Nimeni n-a uitat, spuse ea coborând glasul, că stăpânul nostru Ludovic a pus la grele cazne pe slujitorii palatului după judecata doamnei Marguerite, și că opt leșuri schilodite și sfărâmate au fost scoase din apă la picioarele Turnului Nesle. Gândește, măria ta, că ele au fost zvârlite acolo la întâmplare? N-aș vrea ca întâmplarea să ne împingă, pe fiică-mea și pe mine, în aceeași prăpastie.

- Acestea sunt clevetiri pe care le poartă din gură în gură vrăjmașii regelui...

Dar în timp ce rostea cuvintele astea, Clémence își aducea aminte de ceea ce-i spusese pe ocolite cardinalul Duèze și de felul în care Bouville, în drum spre Lyon, răspunsese la întrebările ei privind moartea Margueritei. Clémence își amintea de ceea ce cumnatu-său Filip de Poitiers îi dăduse să înțeleagă despre caznele îndurate de foștii miniștri ai lui Filip cel Frumos și de osânda fără umbră de dreptate ce au suferit.

"Să mă fi măritat cu un om sângheros?", se întrebă ea.

- Îmi pare rău dacă am vorbit prea mult, urmă Eudeline. Să dea Dumnezeu ca măria ta să nu afle de o faptă încă și mai cumplită și ca în marea ta bunătate ea să-ți rămână neștiută.

- Despre ce faptă mai cumplită aș putea să aflu? E adevărat oare? Doamna Marguerite...

Eudeline înălță din umeri cu tristețe.

- Aici, la curte, numai măria ta ai îndoială asupra acestui lucru; dacă n-ai aflat încă, e din pricină că unii pândesc poate o clipă de primejdie pentru ca să-ți facă și mai rău. Ludovic a pus de-a sugrumat-o, toți știu asta.

- Doamne, Dumnezeule, e oare cu puțință? E oare cu puțință să fi făcut moarte de om ca să mă poată lua pe mine? gemu Clémence, ascunzându-și obrazul în palme.

- Vai, nu mai plânge, doamnă, spuse Eudeline. Acum vine ora cinei și nu te poți arăta astfel. Trebuie să-ți speli fața răvășită de lacrimi.

Se duse să aducă un lighean cu apă proaspătă și o oglindă, stoarse un prosop și răcori obrații reginei, îi împleti la loc o cosiță blondă care se desfăcuse. Punea o mare gingășie în gesturile ei, și un fel de dragoste ocrotitoare.

Chipurile celor două femei se văzură o clipă alături în oglindă, două chipuri la fel de blonde și rumene, cu ochii la fel de mari și albaștri.

- Știi că semănăm una cu alta? spuse regina.

- Acesta e într-adevăr cel mai frumos compliment ce mi s-a făcut vreodată, și tare aș vrea să fie adevărat, răspunse Eudeline.

Cum amândouă erau foarte turburate și simțeau deopotrivă nevoia prieteniei, soția regelui Ludovic al X-lea și întâia lui ibovnică se strânsă una într-alta și rămaseră o clipă îmbrățișate.

FURCULIȚA ȘI SCAUNELUL DE RUGĂCIUNE

Cu bărbia ridicată, zâmbetul pe buze și picioarele rășchirate, îmbrăcat într-un halat căptușit cu blană peste cămașa de noapte, Ludovic al X-lea intră în iatacul reginei.

Clémence i se păruse în tot timpul cinei neobișnuit de morocănoasă, de distantă, străină de tot ce se petrece în jurul ei, aproape absentă, urmărind anevoie discuțiile și abia răspunzând cuvintelor ce i se adresau, dar nu-și prea făcuse griji din asta.

"Așa-s femeile, schimbăcioase, își zicea, și frumosul dar pe care-l cumpărai azi dimineată pentru dânsa are s-o înveselească".

Căci Aiuritul era dintre bărbații aceia fără imaginație care nu prea iau în serios femeile și cred că orice se poate aranja cu un dar. Venea deci, fluturând surâsul cel mai grațios de care era în stare și ducând o cutie lunguiață, încrustată cu stema reginei.

Fu oarecum mirat găsind-o pe Clémence îngenuncheată, cu coatele rezemate pe scaunelul ei de închinăciune. De obicei, ea își isprăvea ruga de seară înainte de venirea lui. Ludovic îi făcu un semn cu mâna voind parcă să-i spună:

"Nu te deranja pentru mine, termină-ți liniștită rugăciunea..." și se opri la celălalt capăt al iatacului, puțintel cam încurcat, învârtind cutia între degete.

Clipele treceau; se duse să ia o bomboană dintr-o cupă așezată lângă pat și o ronțai. Clémence rămânea îngenuncheată și Ludovic începea să-și piardă răbdarea. Se apropie de dânsa și băgă de seamă că nu se ruga. Sta cu ochii la el.

- Ia te uită, draga mea, ia te uită ce dar ți-am adus. Nu e o podoabă, ci mai curând o raritate, un lucru născocit de un meșter aurar. Ia te uită...

Deschise cutia, scoase de acolo un obiect lung și strălucitor, cu două vârfuri subțiri, și Clémence, pe scaunelul ei de rugăciune, văzând ce are în mână, se trase îndărăt.

- Ei, draga mea! izbucni Ludovic râzând, nu-ți fie frică, nu e menit să te vatăme; e o furculiță pentru mâncat pere. Ia te uită ce frumos e lucrată, adăugă el, așezând pe fundul de lemn al scaunelului de rugăciuni o furculiță cu două crăci de oțel foarte ascuțite, înfipte într-un mâner din sidef și aur cizelat.

Ludovic se simți dezamăgit; regina nu părea într-adevăr să arate mare interes pentru darul său, nici să-i prețuiască prea mult noutatea.

- Am poruncit să se meșterească această furculiță, urmă dânsul, prin grija lui jupân Tolomei care a comandat-o anume unui aurar din Florența. Se pare că nu sunt pe lume decât cinci, și am vrut ca tu să ai una, ca să nu-ți mânjești degetele tale frumoase când mănânci fructe. E într-adevăr un lucru pentru femei; niciodată un bărbat n-ar îndrăzni și nici n-ar ști să se slujească de o unealtă așa de prețioasă, afară doar de fătălăul acela de Eduard, cumnatu-meu din Anglia care, mi s-a spus că are una, și nu se teme să se facă de râs slujindu-se de ea la masă.

Sperase să-i descrețească fruntea povestindu-i această istorioară, dar își bătuse gura de pomană. Clémence nu se clintise de pe scăunelul de rugăciune și nu-și lua ochii de la soțul ei; nicicând nu fusese mai frumoasă, cu părul ei lung de aur răsfirat pe spate. Ludovic își scormonea mintea, fără a mai găsi ce să zică.

- A, uitasem! făcu el, jupân Tolomei îmi spunea tocmai că tânărul său nepot, pe care-l trimisesem împreună cu Bouville ca să te aducă de la Neapole, s-a făcut sănătos, că în curând se va întoarce la Paris și că în fiecare scrisoare către unchiu-său vorbește de bunăvoința ce ai arătat-o față de dânsul.

"Dar ce-o fi având, la urma urmei?", se întrebă Ludovic, "Ar fi putut cel puțin să-mi mulțumească". Cu oricare alta decât Clémence, până acum și-ar fi dat drumul mâniei, dar nu se împăca așa de ușor cu gândul de a vedea izbucnind întâia sa ceartă conjugală. Lăsa deci să treacă de la dânsul și făcu o nouă încercare:

- Cred, spuse el, că de data asta vom pune rânduială în treburile din Artois. Sunt destul de mulțumit, și lucrurile se află pe calea cea bună. Întâlnirea de la Compiègne, la care ai fost așa de bună să mă însoțești, a dat roadele așteptate, și în curând îmi voi aduna sfatul cel mare spre a rosti judecata mea și a pecetlui învoiala dintre Mahaut și baronii ei.

- Ludovic, întrebă deodată Clémence, în ce împrejurare a murit soția ta dintâi?

Ludovic se aplecă înainte ca și cum ar fi primit o izbitură în pântec și o cercetă din ochi o clipă, încremenit.

- A murit, a murit, spuse el dând din mâini, a murit dintr-o anghină, înăbușindu-se, pe cât am auzit.

- Ludovic, ai putea să juri înaintea lui Dumnezeu?

- Ce vrei să jur? izbucni Aiuritul, ridicându-și glasul. N-am ce să jur. Unde vrei să ajungi? Ce vrei să afli? Ți-am spus tot ce aveam să-ți spun și te

rog să te mulțumești cu atâta. Nu ai nimic de aflat pe deasupra.

Începuse să măsoare odaia în lung și lat. Prin deschizătura cămășii sale de noapte, i se vedea gâtul înroșit; ochii săi verzui, bulbucați, căpătaseră pe neașteptate o lucire neliniștitoare.

- Nu vreau, strigă el, nu vreau să mi se vorbească de dânsa! Niciodată! Și tu mai puțin ca oricare altul. Te opresc, Clémence, de a mai rosti vreodată în fața mea numele acesta de Marguerite...

O tuse năpraznică îi curmă vorba.

- Poți să-mi juri înaintea lui Dumnezeu, repetă Clémence, al cărei glas trebui să străbată acum toată lungimea încăperii, poți să-mi juri că voința ta n-a avut nici un amestec în această moarte?

Mânia întuneca repede judecata lui Ludovic. În loc să tăgăduiască de-a dreptul și să se prefacă a râde, răspunse clocotind de furie:

- Și dacă ar fi așa? Ai fi cea mai puțin îndreptățită să-mi faci muștrări pentru asta. Nu e vina mea, vinovată e doamna Ungariei!

- Bunică-mea? murmură Clémence. Ce amestec are aici bunica mea?

Aiuritul înțelese îndată că făcuse o prostie, ceea ce îi spori furia. Dar era prea târziu ca să mai dea îndărăt. Se simțea încolțit.

- Firește, e vina doamnei Ungariei! mai spuse o dată. Dânsa cerea ca nunta ta să se facă până-n vară. Atunci, am dorit... pricepe bine ce spun, am dorit numai... ca Marguerite să moară înainte de acest soroc. Am rostit cu glas tare ce doresc, și am fost înțeles, asta-i tot! Dacă nu-mi arătam această dorință, nu erai azi regina Franței. Nu mai face deci pe mironosița și nu veni acum să-mi arunci în obraz dojana pentru o faptă din care ai tras foloase și care te-a așezat mai sus decât ai fi putut visa vreodată!

- Nu m-aș fi învoit niciodată, izbucni Clémence, dacă știam că s-a făcut un asemenea preț. Din pricina acestei nelegiuiri, Ludovic, nu ne dă Dumnezeu un copil!...

Ludovic se răsuci în loc și rămase încremenit.

- Acestei nelegiuiri și a tuturor celorlalte pe care le-ai săvârșit, urmă regina ridicându-se din scăunelul ei de rugăciuni. Ai pus să fie omorâtă soția ta! Ai pus să fie spânzurat, pe dovezi mincinoase, domnul de Marigny, și să fie aruncați în temniță miniștrii tatălui tău care, așa mi s-a spus, erau niște slujitori vrednici. Ai pus la cazne grele pe cei care nu-ți plăceau. Ai călcat în picioare viața și libertatea făpturilor lui Dumnezeu. Și iată de ce, acum, Dumnezeu te pedepsește împiedicându-te să dai naștere altor făpturi.

Uluit la culme, Ludovic o privea cum vine spre dânsul. Așadar, exista pe pământ o a treia persoană care să nu se sperie de răbufnirile lui mânioase, care să-i înfrunte furiile și să-i pună genunchiul în piept. Tată-său, Filip cel Frumos, îl stăpânise cu autoritatea lui; frate-său, contele de Poitiers, îl stăpânea cu inteligența; și iată că a doua sa soție îl stăpânea cu credința ei. Niciodată nu și-ar fi putut închipui că judecătorul său i se va înfățișa în odaia nupțială și sub chipul acestei femei așa de frumoase, al cărei păr se răsfiga ca razele unei comete.

Fața lui Ludovic se încrețea; semăna cu un copil gata să izbucnească în plâns.

- Și acum ce vrei să fac? întrebă el cu glas ascutit. Nu pot să înviez morții. Tu nu știi ce înseamnă să fii rege! Nimic nu se face numai din vrerea mea și pe mine mă scoți vinovat de toate. Unde vrei să ajungi? La ce bun să mă judeci pentru ceea ce nu se mai poate îndrepta? N-ai decât să te desparți de mine, să te întorci la Neapole, dacă vederea mea îți face rău. Și așteaptă până vom avea un papă ca să-i cerem să desfacă legătura noastră!... Ah, acest papă! Acest papă pe care n-au izbutit să-l facă, adăugă el strângând pumnii. Nu știi cât m-am zbatut pentru asta! Nimic din toate acestea nu s-ar fi întâmplat dacă am fi avut un papă.

Clémence își puse mâinile pe umerii lui. Era ceva mai înaltă ca dânsul.

- Nici nu-mi trece prin minte să mă despart de tine, spuse ea. Îți sunt soție pentru a împărți cu tine tot binele și tot răul, și necazurile și bucuriile tale. Ceea ce vreau e să-ți mântui sufletul și să trezesc în tine căința, fără de care iertarea nu este posibilă.

El i se uită în ochi, și nu văzu acolo decât bunătate și o mare silință de a-l înțelege. Răsuflă mai liniștit - ce frică i-a fost să n-o piardă! - și o trase spre dânsul.

- Iubita mea, iubita mea, murmură el, ești mai bună ca mine, o, cu mult mai bună, și nu știu cum aș putea trăi fără tine. Îți promit să mă îndrept și să mă căiesc pentru tot răul ce l-am putut pricinui.

Vorbind, își îngropase fața în scobitura umărului ei, lipindu-și ușor buzele pe gât.

- Ah, iubita mea, urmă el, ce bună ești! Ce bună ești de iubit! Voi fi așa cum vrei, ți-o făgăduiesc. Firește, am remușcări care adeseori mă înfricoșează grozav! Nu găsesc uitarea decât în brațele tale. Haide, draga mea, hai să ne iubim.

Încerca s-o tragă înspre pat, dar dânsa rămânea nemișcată, și el o simțea crispată, împotrivindu-se.

- Nu, Ludovic, nu, spuse ea foarte încet. Trebuie să ne pocăim pentru iertarea noastră.

- Dar ne vom pocăi destul iubita mea; vom ține post de trei ori pe săptămână, dacă vrei. Vino, te doresc și nu mai pot răbda!

Clémence se smuci din strânsoarea lui și, deoarece vru s-o țină cu de-a sila, o cusătură a cămășii ei de noapte plesni. Hârșăitul mătăsii sfâșiate o înspăimântă pe Clémence care, acoperindu-și cu palma umărul dezgolit, fugi să se ascundă, să se baricadeze în spatele scăunelului ei de rugăciuni. Această fugă sub imboldul fricii dezlănțui în Aiurit o nouă răbufnire de mânie.

- Dar ce te-a apucat, la urma urmei, strigă el, și ce trebuie să fac pentru a-ți intra în voie?

- Nu mai vreau să fiu a ta înainte de a merge în pelerinaj la sfântul Ioan care m-a scăpat o dată de la pieire când călătoream pe mare. Iar tu vei veni cu mine, și ne vom duce pe jos; vom afla atunci dacă Dumnezeu ne iartă, dăruindu-ne un copil.

- Cel mai nimerit pelerinaj pentru a avea un copil, numai aici se face! spuse Ludovic, arătând patul.

- Vai, nu-ți râde de cele sfinte! răspunse Clémence. Nu bătându-ți joc de învățăturile religiei vei putea să mă convingi.

- E foarte stranie religia asta a ta care-ți poruncește să refuzi ceea ce i se cuvine soțului tău. Nu ți s-a vorbit niciodată despre o datorie de la care nu se cade să te sustragi?

- Ludovic, tu nu mă înțelegi!

- Ba da, te înțeleg! urlă regele. Înțeleg ca refuzi să fii a mea. Înțeleg că nu-ți plac, că te porți cu mine ca și Marguerite...

Clémence îi văzu ochii ațintiți la furculița cu două vârfuri tăioase care se afla tot acolo, pe scăunașul de rugăciune. Și atunci, i se făcu frică de-a binelea. Întinse mâna să apuce furculița mai înainte ca el însuși să facă asta. Din fericire însă, el era prea absorbit ca să-i vadă gestul. Era absorbit de marea lui spaimă, de marea deznădejde care-l copleșea.

Ludovic nu se simțea bărbat în întelesul deplin, decât lângă un trup supus. Gândul că nu e dorit, că femeia nu poate să-l sufere, îl făcea să-și piardă toată vlaga; nenorocirile din întâia sa căsnicie nu aveau altă pricină. Dacă acest necaz avea să-l lovească din nou? Nu e altă suferință mai cruntă decât

aceea de a nu fi în stare să te bucuri de ceea ce râvnești mai mult. Cum s-o facă pe Clémence să priceapă că, pentru dânsul, pedeapsa venise înaintea crimei? Era îngrozit la gândul că înfricoșătoarea mașinărie, în care se împletea refuzul femeii cu neputința și ura lui, se va pune iar în mișcare. Rosti ca pentru sine:

- Sunt oare afurisit, sunt oare blestemat să nu pot fi iubit de cea pe care o iubesc?

Atunci, biruită de milă și de teamă, Clémence își părăsi scăunașul de rugăciune și spuse:

- Fie, îți voi face pe plac.

Se duse să stingă lumânările.

- Lasă-le să ardă, zise Aiuritul.

- Ludovic, vrei într-adevăr...

- Leapădă tot ce-i pe tine.

Hotărâtă acum să facă orice i-ar cere, își scoase și cămașa, cu sentimentul că se va da pradă diavolului. Ludovic trase spre pat frumosul trup cu umbre sculptate, asupra căruia avea din nou toată puterea. Ca să-i mulțumească, îi șoptea la ureche:

- Îți făgăduiesc, iubita mea, îți făgăduiesc să-l slobod din temniță pe Raoul de Presles și pe toți dregătorii tatălui meu. La drept vorbind, tu îmi ceri întotdeauna aceleași lucruri ca și frate-meu, Filip!

Clémence gândea că, făcându-i cheful și stând despuiată sub ochii lui, îl va îndemna în schimb la vreo faptă bună, și că își răscumpără păcatul, dacă nu chinuindu-și trupul, cel puțin dobândind ca niște nevinovați să iasă din temniță.

În noaptea aceea însă, un țipăt se înalță spre tavanul odăii regale. Măritată de cinci luni, regina Clémence descoperise abia acum că nu ești regină numai pentru a fi nefericită și că porțile căsătoriei se puteau deschide spre neștiute bucurii.

Rămase o vreme istovită, abia ținându-și răsuflarea, uluită, cu mintea dusă, ca și cum marea care udă țărmurile ei natale ar fi aruncat-o pe vreo plajă cu nisipul de aur. Dânsa fu aceea care căută umărul regelui ca să adoarmă cu capul pe el, în timp ce Ludovic, covârșit de recunoștința pentru plăcerea ce-o dăruise, și simțindu-se mai rege decât în ziua încoronării sale, cunoștea întâia sa noapte de insomnie care să nu fie bântuită de spaimile morții.

Dar această fericire, vai, nu fu urmată de alta. De a doua zi, fără ajutorul nici unui duhovnic, Clémence își închipui că plăcerea se trage din păcat. Era fără îndoială o fire mai nervoasă decât părea, căci de atunci, de îndată ce soțul încerca s-o îmbrățișeze, simțea dureri cumplite din pricina cărora nu putea să primească mângâierile regale, nu pentru că nu le-ar fi dorit, ci dintr-o meteahnă a trupului care le făcea de neîndurat. Aceasta o mângâiea foarte, se ruga de Ludovic s-o ierte și își dădea silința, dar zadarnic, să-i potolească poftetele aprinse.

- Crede-mă, iubitul meu stăpân, îi zicea, crede-mă că trebuie să mergem în pelerinaj; înainte de aceasta nu voi fi în stare să-ți primesc dragostea.

- Ei bine, vom merge iubita mea, vom merge curând, și atât de departe cât îți va place, și cu funia la gât dacă vrei; dar lasă-mă mai întâi să pun rânduială în treburile din Artois.

JUDECATA

Cu o zi înaintea Crăciunului, în încăperea cea mare a castelului de la Vincennes, transformată pentru această împrejurare în sală de judecată, cei mai de seamă seniori ai țării și un mare număr de dregători într-ale legilor se și adunaseră, așteptându-l pe rege.

Împuterniciții baronilor din Artois, având în frunte pe Gérard Kierez și Jean de Fiennes, ca și pe nedespărțiții Souastre și Caumont, sosiseră de dimineață. Se părea că totul fusese rânduit. Trimișii regelui lucraseră bine, tot umblând să-i împace pe potrivnici; contele de Poitiers dăduse povețe pline de înțelepciune pentru a se curma vrajba și o sfătuiseră pe soacră-sa să cedeze în mai multe privințe, spre a aduce iar pacea în ținutul ei și, socotind mai bine, spre a rămâne stăpână acolo. Poruncile regelui nu erau, la drept vorbind, tocmai lămurite în slova lor, dar limpezi în ce privește țelurile:

"Nu mai vreau vărsare de sânge; nu mai vreau să aud de oameni ținuți pe nedrept în temniță; vreau să se facă dreptate, fiecăruia așa cum i se cuvine, iar buna înțelegere și prieteșugul să domnească pretutindeni..."

Ținând seamă de ele, cancelarul Etienne de Mornay întocmise o sentință de care Aiuritul, când îi fusese înfățișată, se simți nespus de mândru, de parcă ar fi dictat el însuși toate paragrafele ei.

În același timp, Ludovic al X-lea poruncise să i se dea drumul lui Raoul de Presle și celorlalți șase sfetnici ai tatălui său, care zăceau în temniță din luna aprilie. Și cum părea să nu se mai poată opri în această mărinimie, iertase de pedeapsă, în ciuda împotrivirii lui Charles de Valois, până și pe soția și pe fiul lui Enguerrand de Marigny, și dâșii ținuți până atunci la închisoare.

O asemenea schimbare de atitudine stârnea mirarea celor de la curte, și nimeni nu putea să-și explice de unde venea. Regele mersese până acolo încât îl primise pe Louis de Marigny, îl îmbrățișase de față cu regina și cu mai mulți dregători, zicându-i:

- Dragă finule, trecutul e uitat.

Aiuritul folosea acum această vorbă în toate împrejurările, ca și cum ar fi voit să se convingă singur și să-i convingă pe ceilalți, că o nouă eră a domniei lui începuse. Își simțea mai ales în dimineața asta conștiința împăcată, pe când îi așezau coroana în cap și-i puneau pe umeri mantia împodobită cu flori de crin.

- Scepтрul meu! Scepтрul meu! rosti el. Mi-ați adus scepтрul?

- Azi măria ta are nevoie de mâna dreptății, îi răspunse primul său șambelan, Mathieu de Trye, întinzându-i uriașa mână de aur cu două degete ridicate.

- Ce grea e, spuse Ludovic; mi s-a părut mai ușoară în ziua încoronării.

- Baronii măriei tale sunt gata, urmă șambelanul. Îl vei primi mai întâi pe meșterul Martin care a sosit adineaori de la Paris, sau poate vrei să-l vezi după ce s-o isprăvi sfatul?

- Meșterul Martin e aici? izbucni Ludovic. Vreau să-l văd numaidecât. Și să fiu lăsat cu dânsul.

Personajul care intră era un bărbat de vreo cincizeci de ani, destul de voinic, foarte oacheș la față și cu niște ochi visători. Deși îmbrăcat în haine de rând, aproape ca un călugăr, avea în toată înfățișarea lui, în gesturile onctuoase și totodată neșovăitoare, în felul său de a-și petrece mantia pe braț și de a saluta plecându-se adânc, ceva de oriental. Meșterul Martin călătorise mult în tinerețe și ajunsese până pe meleagurile Ciprului, Constantinopolei și Alexandriei. Nimeni nu era pe deplin sigur că ar fi purtat întotdeauna acest nume de Martin sub care îl cunoșteau toți.

- Cercetat-ai întrebarea ce-am poruncit să ți se pună? îl întrebă regele, care se privea într-o oglinjoară de mână.

- Aceasta am făcut-o, mărite domn, am făcut-o, pătruns de marea cinste de a fi consultat de luminăția ta.

- Și ce-ai aflat? Să-mi spui adevărul, chiar dacă o fi neplăcut, nu mi-e teamă să-l aud.

Un cetitor în stele ca meșterul Martin știa ce trebuie să creadă dintr-o asemenea introducere, mai ales venind din gura unui rege.

- Măria ta, răspunse el, știința noastră nu e nemărginită, iar dacă aștrii nu mint niciodată, în schimb înțelegerea noastră omenească poate să se înșele, cercetându-le. Totuși, nu văd ca temerile măriei tale să fie întemeiate, și nimic nu pare să te împiedice de a avea urmași. Horoscopul ți-e mai curând prielnic în această privință și aștrii sunt așezați cum se cuvine pentru a vesti că vei fi tată. Într-adevăr, Jupiter se întâlnește cu zodia Racului, ceea ce semn este de rodnicie și acest Jupiter al nașterii tale se află pe deasupra în triumphi de prietenie cu Luna și cu planeta Mercur. Nu trebuie deci să pierzi nădejdea de a face copii, departe de așa ceva. În schimb, poziția potrivnică a Lunei față de Marte nu prevestește copilului pe care îl vei avea o viață scutită de greutăți, și va trebui să fie înconjurat, de la cea mai fragedă vârstă de îngrijiri foarte stăruitoare și de slugi credincioase.

Meșterul Martin își câștigase mare faimă prevestind cu multă vreme înainte, deși foarte pe ocolite, moartea regelui Filip cel Frumos, care urma să se întâmple odată cu eclipsa de soare din noiembrie 1315. Scrisese: "Un puternic monarh din Apus..." ferindu-se să-i zică pe nume. Ludovic al X-lea, care privea moartea tatălui său ca o întâmplare fericită din viață, îl ținea de atunci în mare cinste pe meșterul Martin. Dacă ar fi fost însă ceva mai pătrunzător, ar fi simțit după vorba prudenta a astrologului, că acesta, cercetându-i horoscopul, citise în el fără îndoială mai mult decât voia să spună.

- Îți prețuiesc părerea, meștere Martin, și cuvintele tale îmi merg la inimă, zise Aiuritul. Izbutit-ai să descoperi vremea cea mai potrivită pentru a zămisli moștenitorii pe care mi-i doresc?

Meșterul Martin avu o clipă de șovăire.

- Să nu vorbim decât de întâiul, măria ta, căci pentru ceilalți n-aș putea răspunde cu destulă siguranță... Îmi lipsește ora în care s-a născut regina, și după cum mi-ai spus, nici ea n-o știe și nimeni n-a putut să mi-o dea; dar nu cred că greșesc prea mult zicând că înainte ca soarele să intre în zodia Săgetătorului, un copil ți se va naște, ceea ce ar arăta că vremea zămislirii e cam pe la jumătatea lui februarie.

- Vom merge deci înainte de acest soroc să facem pelerinajul la moaștele sfântului Ioan din Amiens, cum dorește așa de mult regina. Și când crezi, meștere Martin, că trebuie să pornesc iar la război împotriva flamanzilor?

- În această privință, eu gândesc măria ta, că se cade să ascuți glasul înțelepciunii tale. Hotărât-ai de pe acum ziua când vei porni?

- Nu cred să-mi pot aduna oștile înainte de luna august a anului care vine.

Privirea îngândurată a meșterului Martin se plimbă șovăitoare o clipă pe chipul regelui, pe coroana lui, pe mâna dreptății care părea să-l încurce și o ținea pe umăr cum își ține un grădinar coada cazmalei.

"Înainte de august, va avea de trecut luna lui iunie", își zicea astrologul.

- Până în august viitor, răspunse, s-ar putea ca flamanzii să fi încetat de-a mai face griji măriei tale.

- Asta o cred! izbucni Aiuritul, luând răspunsul într-un înțeles care-i convenea; căci am băgat mare spaimă într-înșii vara trecută, și nu-ncape îndoială că vor închina steagul fără luptă, înainte de anotimpul prielnic năvalei călăreților mei.

E stranie impresia cu care un om privește pe un altul, când are aproape certitudinea că nici șase luni nu vor trece și acesta va fi mort, și când îl aude

făcându-și planuri zădarnice pentru un viitor pe care după toate semnele nu-l va mai apuca.

"Afară doar dacă nu cumva are să moară în noiembrie...", își zicea Martin.

Căci, pe lângă înfricoșătorul soroc din iunie, astrologul nu putea să nu țină seama și de al doilea semn nenorocit, poziția de rău augur a lui Saturn la douăzeci și șapte de ani și patruzeci și patru de zile de la naștere. "Năpasta poate fi pe capul său, ori al soției, ori al copilului ce i se va naște până atunci... Oricum, acestea nu-s lucruri ce pot fi spuse." Totuși, înainte de a pleca, în timp ce pipăia între degete punga pe care i-o întinsese regele, meșterul Martin avu o nouă clipă de șovăire, aproape de remușcare, și se simți dator să adauge:

- Încă o vorbă pentru ocrotirea sănătății măriei-tale. Să te ferești de venin, mai cu seamă către sfârșitul primăverii.

- Trebuie deci să nu pun în gură ciuperci, hribi și zbârciogii de care-s foarte pofticios, dar care, vezi, m-ai pus pe gânduri, mi-au mai stricat stomacul de multe ori.

Apoi, îngrijorat deodată:

- Venin! Vrei să zici... mușcături de viperă?

- Nu, măria ta, vorbesc de ale gurii.

- Ei, îți mulțumesc, meștere Martin, mă voi păzi de acestea.

Și, pe când se îndrepta spre sala de judecată, Ludovic porunci șambelanului său să se sporească supravegherea la bucătării, să se bage de seamă a nu fi folosite decât merinde proaspete și cumpărate de la negustori mai presus de orice bănuială, iar toate bucatele să fie gustate de două ori în loc de o singură dată, înainte de a-i fi aduse la masă.

Când pătrunse în sala cea mare, toți se ridicară și rămaseră în picioare până ce-l văzură luându-și locul sub baldachin.

Bine așezat în tronul său, cu pulpanele mantiei aduse pe genunchi și cu mâna dreptății nițel aplecată pe partea de sus a brațului, Ludovic se simțea în această clipă tot așa de măreț ca și Cristosul nimbat de lumină din vitraliile bisericilor. Văzându-și, în dreapta și în stânga lui, baronii atât de mândru înveșmântați și plecându-se cu atâta smerenie, simțindu-i supuși hotărârilor lui, Ludovic găsea că era totuși plăcut, în unele zile, să fii rege.

"Iată", își zicea, "îmi voi rosti acum judecata și fiecare va face după vrerea mea și voi aduce iar pacea și buna înțelegere printre supușii mei."

În fața lui stăteau cele două tabere pe care judecata lui avea să le împace. De o parte, contesa Mahaut, purtând și dânsa coroană și întrecându-și cu un

cap sfetnicii strânși în jurul ei. De cealaltă, împuterniciții "aliaților" din Artois. Nu prea arătau toți la fel, căci fiecare își pusese cele mai bune veșminte, care nu erau întotdeauna după ultima modă. Moșierii ăștia mărunți miroseau a provincie; Souastre și Caumont se împopoțonaseră ca pentru un turnir cu niște chivere uriașe, unul având în vârf un vultur cu aripile întinse, iar celălalt un bust de femeie; pe sub vizierele ridicate priveau în jur, cam stânjeniți de îmbrăcămintea lor nepotrivită.

Baronii cei mari, chemați să stea de față la acest sfat, fuseseră aleși cu înțelepciune printre sprijinatorii celor două tabere, ca să fie tot atâția de o parte și de alta. Charles de Valois și fecioru-său Filip, Charles de La Marche, Louis de Clermont, domnul de Mercoeur, contele de Savoie și mai cu seamă Robert d'Artois, conte de Beaumont-le-Roger, erau susținătorii aliaților. Se știa că în tabăra cealaltă Filip de Poitiers, Louis d'Evreux, Henri de Sulli, contele de Boulogne, contele de Forez, și dumnealui Milles de Noyers o sprijineau pe Mahaut.

Cancelarul Etienne de Mornay era așezat la câțiva pași în fața regelui, cu pergamentele desfăcute pe o policioară.

*In nomine patris et filii...*⁷

Cei de față se uitară unul la altul, mirați. Era pentru întâia oară când regele deschidea ședința sfatului său printr-o rugăciune și chema asupra hotărârilor sale luminile dumnezeiești.

- Ni l-au schimbat, îi suflă Robert d'Artois vărului său Filip de Valois; iată-l că se crede acum episcop ținând o predică de pe amvon.

- Preaiubiților mei frați, preaiubiților mei unchi, bunii mei seniori și preaiubiții mei supuși, începu Ludovic al X-lea, avem dorința foarte mare, și datoria, ce de la Dumnezeu este, de a păstra pacea în țara noastră și de a osândi zăzania între supușii noștri...

El, care se bâlbâia de obicei când cuvânta de față cu lumea, își rostea astăzi gândul în vorbire târăgănată, dar limpede; într-adevăr, se simțea inspirat, și toți se întrebau, ascultându-l în ziua aceea, dacă menirea lui adevărată n-ar fi fost să fie un foarte vrednic popă de țară.

Se întoarce mai întâi spre contesa Mahaut și o rugă să-i urmeze sfaturile. Mahaut răspunse, ridicându-se:

- Așa am făcut întotdeauna și așa voi face și de acum încolo.

Regele se întoarce apoi spre aliați și le dădu aceeași povață.

- Ca buni și credincioși supuși ai măriei tale, răspunse Gérard Kierez, smeriți te rugăm să faci și să poruncești după cum ți-e vrea.

Ludovic privi în jur la unchii, frații și verii săi, cu un aer care părea să zică:

"Vedeți ce bine am știut eu să le potrivesc pe toate".

Apoi îl pofti pe cancelarul de Mornay să dea citire cărții de judecată.

Cancelarul Etienne de Mornay, deși încă om tânăr, avea vedere scurtă. Duse la ochi sulul mare de pergament și începu:

Trecutul e uitat. Iertate sunt de o parte și de alta, urile, ocările și vrajbele. Contesa Mahaut își recunoaște îndatoririle față de supușii ei; va trebui să păstreze bună pace în țara Artois-ului, să nu facă nimica rău și nici o mișelie aliaților, și să nu caute prilej de a face. Ea va pecetlui înțelegerea, cum a făcut și regele, recunoscând datinile ce au fost rânduite în Artois pe vremea măriei sale Ludovic cel Sfânt și ce vor fi dovedite în fața ei de către oameni vrednici de crezare, cavaleri, slujitori ai bisericii, orășeni, avocați...

De aici încolo, Ludovic al X-lea nu mai asculta. Gândea că făcuse totul dictând întâia frază. Acum, cancelarul înșira temeiurile judecății din care regele nu pricepea nimic. Făcea în minte o socoteală, numărând pe degete: "Februarie, martie, aprilie, mai... așadar cam prin noiembrie mi se va naște un moștenitor...".

Etienne de Mornay citi mai departe:

Cât despre chezașiile ce se dau, dacă se plânge careva împotriva contesei, regele va pune ispravnici să cerceteze dacă jalba e întemeiată și, de-o fi așa, dacă dânsa nu va voi să facă dreptate, regele o va sili la aceasta. Pe de altă parte, pentru plata gloabelor ce le cere de la oameni, contesa va trebui să arate limpede cât i se cuvine de fiecare fărădelege. Contesa va trebui să înapoieze seniorilor pământurile pe care le stăpânește fără judecată...

Mahaut începu să se frământa în locul ei, dar frații Hirson care-i stăteau în preajmă o potoliră.

- N-a fost niciodată vorba de așa ceva la întâlnirea din Compiègne! zicea Mahaut.

- E mai bine să pierzi puțin decât să pierzi totul, îi suflă Denis.

Amintirea scurtei plimbări pe care o făcuse, cu lanțuri la picioare, în ziua morții vătășelului Cornillot, îl îndemna să fie împăciuitor.

Mahaut își suflecă mânecile și continuă să asculte, stăpânindu-și mânia ce clocotea într-însa.

Trecuse aproape un sfert de ceas de când ținea citirea. Kierez se întorcea uneori spre aliați, făcându-le semn cu capul că treaba merge bine.

Un freamăt străbătu sala când în cartea de judecată veni vorba de Thierry d'Hirson. Toate privirile se întoarseră spre cancelarul contesei Mahaut și frații săi.

Cât despre dumnealui Thierry d'Hirson, pe care aliații au cerut să fie trimis în judecată, regele hotărăște că învinuirile vor trebui aduse înaintea episcopului din Thérouanne, de care ține dumnealui Thierry, ca armaș de Ayre; dar el nu se va putea duce în Artois pentru a se apăra prin viu grai, deoarece sus-zisul domn Thierry este urât foarte de țară. Frații, surorile și nepoții lui nu vor putea nici dânsii să se ducă acolo până ce judecata nu se va fi rostit de către episcopul din Thérouanne și nu va fi întărită de rege...

Chiar din clipa aceea, Hirsonii își lepădaseră atitudinea împăciuitoare ce-o avuseseră până atunci.

- Privește-ți nepotul, doamnă, îi spuseră contesei d'Artois; vezi-l cum se bucură!

Într-adevăr, Robert d'Artois schimba zâmbete cu Charles și Filip de Valois. Atâta neobrăzare, și arătată în văzul tuturor cu atâta liniște, sfârși prin a o săgeta la inimă pe Mahaut. Cu amândouă mâinile le făcu semn Hirsonilor să tacă, apoi le răspunse pe șoptite:

- Stați, dragii mei, că nu s-a isprăvit încă! Ai răbdare, Thierry. Ce, te-am părăsit oare?

Glasul monoton al cancelarului tăcu; citirea cărții de judecată se sfârșise. Episcopul de Soissons, care luase parte la tocmelile dintre cele două tabere, se apropie cu *Evangelia* în mână, și se duse s-o înfățișeze baronilor; aceștia se ridicară toți o dată și întinseră brațul drept, în vreme ce Gérard Kierez, în numele lor, jură pe Sfânta Scriptură că se vor supune întocmai judecății regelui. Apoi episcopul se îndreptă spre Mahaut.

Gândurile regelui, în clipa aceea, o luaseră razna:

"Ultima leghe din pelerinajul nostru la Amiens o vom străbate pe jos, bineînțeles. Cât despre restul călătoriei, o vom face în rădvan, sub păтури călduroase de lână. Ne vor trebui de asemenea cizme îmblănite, și voi porunci să se croiască pentru Clémence o mantie de hermină, s-o poarte peste șubă spre a o feri de răceală... Să sperăm că vor lăsa-o durerile acelea care o împiedică să facă dragoste".

Visa fără să-și ia ochii de pe mâna cu degete de aur a dreptății, când auzi deodată un glas puternic rostind:

- Nu vreau să jur; nu voi recunoaște această nedreaptă judecată!

O mare tăcere căzu peste adunare și toate privirile se întoarseră spre Aiurit. Îndrăzneala acestei împotriviri aruncate în obrazul suveranului, îi înfricoșa prin grozăvia ei chiar și pe cei mai cutezători. Se întrebau toți ce pedeapsă cumplită avea să cadă de pe buzele regelui.

- Ce se întâmplă aici? întrebă Ludovic aplecându-se spre cancelar. Cine se împotrivește? Judecata aceasta mi se pare bine chibzuită.

Își rotea ochii bulbucăți și spălăciți asupra celor de față, dintre care mulți, văzându-l așa de absent, așa de nepăsător, gândeau:

"Păcătos domn ne-a fost dat s-avem!"

Atunci se ridică Robert d'Artois, și cu un gest larg al brațului își împinse de o parte jilțul; veni până în fața regelui, făcând să se cutremure lespezile sub cizmele sale roșii. Trase aerul în piept, de parcă l-ar fi înghițit tot cât era acolo, și începu cu glasul său tunător:

- Vere, măria ta, multă vreme vei mai îndura să fii înfruntat și să ți se arunce ocară în obraz? Noi, rudele și sfetnicii tăi, nu vom îngădui una ca asta! Vezi recunoștința ce ți se arată pentru blândețea ta? Măria ta știe că, în ce mă privește, eram împotriva oricărei învoieli prin bună înțelegere cu doamna Mahaut de care mi-e rușine că-i din neamul meu; căci orice hatâr i se face e privit de dânsa ca un semn de slăbiciune și n-o îndeamnă decât la și mai mari mișelii. Mă veți crede oare, domnii mei, urmă el luându-i martori pe toți și izbindu-se cu pumnul în pieptul care i se umfla sub tunică stacojie, mă veți crede oare în sfârșit când zic, când o spun sus și tare de atâția ani, că am fost tras pe sfoară, trădat și jefuit de aceasta cumplită muiere care n-are teamă nici de puterea regelui, nici de puterea lui Dumnezeu? Dar ce să te mai mire din partea unei femei care n-a dat ascultare vrerilor tatălui ei pe patul morții, însușindu-și avutul ce nu i se cuvenea, și s-a folosit de copilăria mea pentru a mă prăda pe mine, un orfan!

În picioare, ținându-și brațele încrucișate, Mahaut își măsura nepotul cu o privire plină de dispreț, în timp ce la doi pași de dânsa, episcopul de Soissons, cu *Evanghelia* sa groasă la subsuoară, nu știa ce să mai facă.

- Știi oare, măria ta, vorbi mai departe Robert, pentru ce doamna Mahaut se împotrivește astăzi judecății tale cu care ieri se învoise? Pentru că ai adăugat în ea o hotărâre împotriva domnului Thierry d'Hirson, împotriva acestui suflet hain și blestemat, împotriva acestui ticălos fără pereche pe

care aş vrea să-l descălţăm pentru a vedea dacă nu are laba despicată a diavolului! El este cel care, din porunca doamnei Mahaut, a şterpelit şi ascuns împreună cu dânsa, diata ce-a rămas de la bunicu-meu, Robert al II-lea, prin care îmi lăsa comitatul, puterea de a împărţi dreptatea şi averile lui. Taina acestui furt i-a legat unul de celălalt şi de aceea contesa Mahaut i-a chivernisit cu dregătorii mănoase pe toţi fraţii şi toate neamurile lui Thierry care jecmănesc fără ruşine norodul acesta nenorocit, aşă de înfloritor odinioară, aşă de ticăloşit acuma că nu-şi mai caută scăparea decât în răzmeriţă.

Baronii din Artois se ridicaseră iar, înseninaţi la faţă, şi se simţea că sunt gata să-l aclame pe Robert, ca pe un rapsod după o tiradă eroică.

- Dacă te încumeţi, măria ta, urmă d'Artois, trecând de la furie la batjocură, dacă ai îndrăzneala de a-l atinge pe dumnealui Thierry, de a-i lua cât de cât din ce a furat, de a ameninţa unghişoara degetului mic al celui mai mic dintre nepoţii săi, vai, măria ta, ce faptă nesocotită din parte-ţi! Ai s-o vezi îndată pe doamna Mahaut că-şi scoate ghearele şi că e gata să scuipe în obrazul lui Dumnezeu. Căci urările ce le-a rostit la botezul tău şi plecaciunea ce ţi-a făcut, cu genunchiul la pământ, nu cântăresc nimica pe lângă jurământul de supunere faţă de dumnealui Thierry, care este adevăratul ei stăpân!

Îşi isprăvise cuvântarea. Mahaut nici nu clipise. Mătuşa şi nepotul se înfruntară îndelung din ochi.

- Minciuna şi defăimarea, Robert, curg din gura ta ca scuipatul, spuse cu glas liniştit contesa. Fereşte-te să nu-ţi muşti limba, că ai putea să mori dintr-asta.

- Să taci, doamnă! strigă deodată Aiuritul, care nu voia să pară mai puţin aprig decât văru-său. Să taci! M-ai înşelat! Te opresc de a mai pune piciorul în Artois înainte de vei fi recunoscut şi tu judecata ce-am dat-o şi care este o judecată dreaptă, după cum mi-au spus-o toţi. Şi vei şedeă până atunci la Paris sau la Conflans, dar nicăieri aiurea. E de ajuns pentru astăzi, am ridicat şedinţa.

O tuse năpraznică îl apucă deodată, făcându-l să se îndoiaie pe tronul său.

- Să crape! scrâşni Mahaut între dinţi.

Contele de Poitiers nu scosese o vorbă. Îşi legăna un picior şi-şi mângâia îngândurat bărbia.

VREMEA COMETEI

STĂPÂNUL CEL NOU DE LA NEAUPHLE

În joia a doua după Bobotează, care era zi de târg, domnea mare forfotă la banca lombardă din Neauphle-le-Château. Se curăța casa de sus până jos, ca pentru o vizită princiară; zugravul satului spoia ușa groasă de la intrare; se lustruiau lăzile de bani, ale căror cercuri de fier luceau mai ceva ca argintul; se dădea cu mătura peste uși, spre a îndepărta pânzele de păianjen; se văruiau pereții, se ceruiau tejghelele; iar slujbașii, ale căror condici, cântare și tăblițe pentru socoteli fuseseră mutate de la locul lor, reușeau anevoie să-și păstreze cumpătul slujind mușteriii.

O fată de vreo șaptesprezece ani, înăltuță, frumoasă la chip, cu obraji rumeniți de frig, trecu pragul și se opri, mirată de această harababură. După mantia gălbuie, din păr de capră, cu care era încotoșmănată, după copca de argint ce-i ținea gulerul și după toată înfățișarea ei, îți puteai da seama dintr-o privire că aveai înaintea ochilor o fată de neam. Sătenii își scoteau căciula, văzând-o.

- A, domnișoara Maria! sări numaidecât Ricard, primul slujbaș al băncii. Fii binevenită! Intră și vino de te încălzește. Coșul dumatăle e gata, ca în fiecare săptămână, dar față de zăpăceala de pe aici, am pus să-l ducă în odaia de alături.

Apoi, vorbind unui țăran burduhănos care cerea să i se schimbe un ludovic de aur în bani mărunți de argint:

- Da, jupân Guillemard, ne vom ocupa îndată de dumneata.

Se întoarse spre cel de al doilea slujbaș, strigând:

- Piton! Vezi de jupân Guillemard.

O rugă pe fată să treacă în odaia vecină, care servea drept dormitor pentru slujbașii băncii și unde ardea un foc zdravăn în vatră. Scoase dintr-un dulap un coș de răchită, acoperit cu o pânză.

- Nuci, untdelemn, slănină proaspătă, mirodenii, făină de grâu, mazăre uscată și trei cârnați mari, îi spuse Mariei. Cât vom avea noi ce să mâncăm, veți avea și dumneavoastră. Așa-i porunca domnului Guccio. Și le trec pe toate în socoteala lui, ca de obicei... Iarna arată să fie lungă, și tare m-aș mira să nu sfârșească prin foamete, cum s-a întâmplat anul trecut. Dar în acest an vom fi mai bine chivernisiți.

Maria luă coșul.

- Nici o scrisoare? întrebă.

Primul slujbaş al băncii - era jumătate italian, jumătate francez, și-l chema pe numele adevărat Ricardo - clătină din cap cu o prefăcută tristețe.

- Nu, frumoasă domnișoară, de data asta nici o scrisoare!

Zâmbi, văzând dezamăgirea ce se întipărise pe chipul Mariei, și adăugă:

- Nu, nici o scrisoare, dar o veste bună!

- Guccio e vindecat? izbucni fata.

- Pentru cine crezi că facem toate pregătirile acestea în toiul lui ianuarie, când la noi nu se zugrăvește niciodată înainte de aprilie?

- Ricard! E oare adevărat? Sosește stăpânul vostru?

- Ei, da, *Santo Dio!* Sosește! E de pe acum la Paris și ne-a trimis vorbă că mâine va fi aici. Pe semne că îi ard tălpile să ajungă mai curând, căci nu pare să fi făcut vreun popas în drum.

- Ce fericită sunt! Ce fericită sunt ca am să-l văd iar!

Apoi, dându-și seama că o luase gura pe dinainte, ca și cum răbufnirea de bucurie ar fi fost necuviincioasă, adăugă:

- Toată familia mea va fi fericită să-l vadă iar.

- Da, dar vezi că pe mine mă supără azi o ureche și nu prea aud bine, răspunse Richard și afară de asta mai e și zi de târg. Ce-mi trebuiau mie și alte griji pe deasupra?... Uite, domnișoară Maria, aș vrea să-ți cunosc părerea despre locuința ce i-am pregătit-o și să-mi spui dacă o găsești pe gustul dumitale.

O duse la catul de sus și deschise ușa unei odăi destul de încăpătoare, dar cu tavanul scund, ale cărui grinzi erau proaspăt ceruite. Se vedeau acolo câteva mobile de stejar, cam din topor, un pat îngust, dar acoperit cu un frumos brocart adus din Italia, niște obiecte de cositor și un feșnic. Maria își roti ochii prin odaie.

- Totul mi se pare foarte potrivit, spuse ea. Dar eu cred, sper, că stăpânul vostru își va avea în curând locuința la conac.

Ricard surise din nou cu jumătate de gura.

- Așa zic și eu, răspunse el. Toată lumea, crede-mă, domnișoară, vorbește de această sosire a domnului Guccio și de știrea că va rămâne aici. Începând de ieri, oamenii nu mai încetează să intre în fiecă clipă și să ne sâcâie cu tot felul de fleacuri, ca și cum nimeni altul în târgul acesta n-ar putea să le numere douăsprezece parale pentru un gologan. Și asta numai ca să caște ochii la curățenia ce se face aici și să tot întrebe pentru cine anume se pregătește. Trebuie să spun că domnul Guccio e foarte iubit prin părțile acestea, de când a făcut să fie scos din slujbă ispravnicul Portefruit de care

toți aveau a se plânge. Au să-i facă o primire strălucită, și îl văd de pe acum devenind adevăratul stăpân la Neauphle... După frații dumitale, bineînțeles, adăugă el însoțind fata până la ușa din grădină.

Niciodată drumul care desparte târgul Neauphle de conacul de la Cressay nu-i păruse Mariei mai scurt.

"Sosește... sosește... sosește...", își repeta ea ca un cântec, sărind dintr-un făgaș într-altul al drumului. "Sosește, îi sunt dragă, și în curând vom fi căsătoriți. Va fi adevăratul stăpân la Neauphle".

Coșul de merinde atârna ușor pe brațul ei.

Intrând în curtea de la Cressay, dădu peste frate-său Pierre.

- Sosește! îi strigă ea, sărindu-i de gât.

- Cine sosește? întrebă uluit flăcăul rotofei.

Pentru întâia oară după luni de zile o vedea pe soră-sa arătând o bucurie adevărată.

- Guccio sosește!

- A, bună veste! izbucni Pierre de Cressay. E un băiat de viață și-mi va face plăcere să-l revăd.

- Vine să se așeze la Neauphle, unde unchiu-său îi dă pe mână banca. Și mai ales...

Se opri, dar nemaiputând să-și mai țină taina, trase spre dânsa obrazul nebărbierit al fratelui și-i suflă la ureche:

- Are să mă ceară de soție.

- Ei, na! făcu rotofeiul Pierre, și cum de ți s-a năzărit asta?

- Nu mi s-a năzărit, o știu... o știu... o știu.

Atras de zgomot, Jean de Cressay, fratele mai mare, ieși din grajdul unde tocmai își țesăla calul. Avea în mână un ghemotoc de paie.

- Jean, spuse mezinul, se pare că ne sosește un cumnat de la Paris.

- Un cumnat? Cumnatul cui?

- A, nu știi? Sora noastră și-a găsit un soț!

- Păi, asta-i foarte bine, răspunse Jean.

Intra în joaca lor, văzând că le arde de glumit, și credea că-i o poznă de fetișcană.

- Și cum îi zice, urmă el, acestui strașnic baron care poștește să se încuscrească cu turnurile noastre dărăpănate și cu frumoasa noastră avere mâncată de datorii? Sper, surioară, că-i barem bogat, căci avem mare nevoie de așa ceva.

- Ei, da, este, răspunse Maria. E Guccio Baglioni.

După uitătura pe care i-o aruncă frate-său mai mare, ea simți îndată foarte limpede că o amenință o nenorocire. I se făcu deodată frig și urechile începură să-i vâjâie.

Jean de Cressay mai continuă câteva clipe să se prefacă a lua lucrurile în glumă, dar glasul i se schimbă. Voia să știe de ce anume vorbise astfel soră-sa. Încerca oare un sentiment deosebit pentru Guccio? Avusese cu dânsul conversații care treceau de marginile bunei cuviințe? Îi scrisese el oare fără știrea familiei?

La fiecare întrebare Maria răspundea: "Nu", dar arăta din ce în ce mai tulburată. Pierre însuși se simțea stingherit.

"Iar am făcut o boacănă, își zicea, mai bine îmi țineam gura".

Intrară tustrei în sala cea mare a conacului unde mama lor, doamna Eliabel, așezată lângă vatră, torcea lână. În ultimele luni, castelana se îngrășase iarăși, cum îi era firea, datorită bunătăților pe care Guccio le trimitea Mariei în fiecare săptămână, de când cu foametea din iarna trecută.

- Urcă-te în odaia ta, îi spuse Jean de Cressay surorii sale.

Ca frate mai mare, avea autoritatea capului de familie, și Maria se supuse fără a crâcni.

După ce se auzi ușa închizându-se la catul de sus, Jean o înștiință pe mamă-sa despre ceea ce aflase.

- Ești sigur de asta, băiatule? izbucni ea. E oare cu puțință? Cui ar putea să-i treacă prin cap că o fată din neamul nostru, ai cărei străbuni au rang nobiliar de trei veacuri în urmă, poate lua de bărbat un lombard? Sunt încredințată că mititelul ăsta de Guccio, de altminteri un flăcău tare simpatic și care-și cunoaște lungul nasului văzându-și foarte cinstit de treburile lui, nu s-a gândit niciodată la așa ceva.

- Nu știu, mamă, la ce s-o fi gândit el, răspunse Jean, dar ceea ce știu e că Maria se gândește la asta.

Obrajii dolofani ai doamnei Eliabel se îmbujorară.

- Ia te uită ce-și bagă în cap fetița! Dacă tânărul acesta a venit de câteva ori în vizită la noi și ne-a dovedit o prietenie așa de mare, sunt sigură, băieți, că a făcut-o pentru că-l interesează mai mult mama decât sora voastră. O, fără vreun gând necuviincios, se grăbi ea să adauge, și niciodată buzele lui n-au rostit o vorbă care să mă jignească. Dar oricum, acestea-s lucruri pe care le ghicești când ești femeie și eu am înțeles îndată că mă admiră...

Zicând asta, se înalță în jilț și-și umflă pieptul.

- Fără a voi să pun la îndoială părerea ta, mamă, răspunse Jean de Cressay, nu-s totuși atât de sigur că așa stau lucrurile. Amintește-ți că ultima oară când Guccio a trecut pe aici, l-am lăsat în mai multe rânduri singur cu sora noastră, atunci când părea așa de bolnavă; și începând din zilele acelea ea a prins a se înzdrăveni.

- Poate fiindcă de atunci începuse iar să mănânce pe săturate, și noi la fel, se vârî în vorbă Pierre.

- Da, dar bag de seamă că tot de atunci, știrile despre Guccio le aflăm întotdeauna din gura Mariei. Călătoria lui în Italia, rana suferită la picior... Și întotdeauna Mariei îi dă Ricard vești de la stăpânu-său și niciodată vreunui din noi. Și cu ce încăpățănare cere ca ea singură să se ducă la bancă după merinde! Ascultați-mă pe mine, aici e o urzeală vicleană asupra căreia n-am deschis îndeajuns ochii.

Doamna Eliabel își lăsa fuiorul, îndepărtă firele de lână de pe fustă și ridicându-se, spuse cu un glas pătruns de jignirea suferită:

- Într-adevăr ar fi mare mișelie din partea acestui băiețandru să se fi folosit de averea lui dobândită cine știe cum pentru a o ademeni pe fiică-mea și a râvni să cumpere înrudirea cu noi, dăruindu-ne câte ceva de ale gurii sau niște îmbrăcăminte, când ar trebui să se socoată răsplătit îndeajuns de cinstea de a ne fi prieten.

Pierre de Cressay era singurul din familie cu picioarele pe pământ. Era simplu, deschis, și fără prejudecăți. Atâta rea-credință unită cu atâta înfumurare deșartă, începea să-l scoată din sărite. "Sunt geloși pe Maria, fiecare într-alt fel", își zicea privind la maică-sa și la frate-său care se ațâțau între dâșșii, zgândărindu-și supărarea.

- Ați uitat, pare-se, și unul și altul, vorbi el, că unchiul lui Guccio tot mai are o poliță de a noastră de trei sute de livre pe care, ca să ne facă un hatâr, nu ne cere s-o plătim, și nici dobânzile ce nu încetează să crească. Iar dacă n-am fost scoși la mezat de către ispravnicul Portefruit și izgoniți din casa noastră, tot lui Guccio i-o datorăm. Și mai amintiți-vă că el ne-a ferit să murim de foame cu merindele acelea pe care nu le-am plătit niciodată. Înainte de a-l alunga, gândiți-vă nițel dacă aveți de unde-i plăti datoria. Guccio e bogat și, cu anii, va fi și mai bogat. Se bucură de ocrotire înaltă, și dacă regele Franței l-a găsit destul de arătos pentru a-l trimite cu solia ce mergea la Neapole s-o aducă pe noua regină, nu văd de ce am face noi atâtea mofturi.

Jean dădu din umeri.

- Asta tot Maria ne-a povestit-o, spuse el. Guccio s-a dus acolo ca negustor, ca să-și facă negustoria.

- Și chiar dacă regele l-a trimis la Neapole, adăugă doamna Eliabel, aceasta nu înseamnă că i-ar da-o pe fiică-sa de nevastă!

- Măicuță dragă, i-o întoarse Pierre, Maria nu este fiica regelui Franței, pe cât știu eu! E foarte frumoasă, firește...

- N-am să-mi vând sora pe bani, strigă Jean de Cressay.

Avea o arcadă a sprâncenei mai ieșită în afară decât cealaltă și această meteahnă i se vedea foarte bine când era mânios.

- De vândut n-ai vinde-o, îi răspunse Pierre, dar i-ai alege vreun babalâc, fără a-i găsi cusur că e bogat, doar să fie în stare să-și târască pintenii la picioarele umflate de podagră. Dacă-l iubește pe Guccio, n-o vinzi!... Noblețea? Păi, suntem de ajuns doi băieți pentru a o păstra. În ce mă privește, o spun pe șleau, nu văd cu ochi așa de răi această căsătorie.

- Și n-ai vedea-o cu ochi răi nici pe soră-ta așezată la Neauphle, pe domeniul nostru, în spatele unei tejghele de bancă, stând să cântărească gologanii de aramă și vânzând mirodenii? sări doamna Eliabel. Spui prostii, Pierre, și stau să mă întreb de unde-ți vine această lipsă de respect pentru ceea ce suntem. Oricum, cât voi trăi eu, n-am să-mi dau niciodată consimțământul la o asemenea mezalianță, și nici frate-tău n-o va încuviința, nu-i așa Jean?

- Bineînțeles, mamă, nu face să lungim vorba și-l rog pe Pierre să nu mai pomenească de asta niciodată.

- Bine, bine, spuse Pierre, tu ești mai mare, fă cum te taie capul.

- Un lombard, auziți, un lombard! o luă de la capăt doamna Eliabel. Ziceți că tânărul Guccio sosește? Lăsați-l pe mâna mea, băieți. Polița aceea și îndatoririle ce le-avem față de el ne împiedică să-i trântim ușa în nas? Fie, îl vom primi bine, îl vom primi chiar foarte bine, dar dacă-i mișel, voi fi și eu, și mă prind că-l fac să-i piară pofta de a mai da pe aici, dacă vine pentru ce știm noi!

PRIMIREA DOAMNEI ELIABEL

A doua zi, de cum se iviră zorile, ai fi zis că înfrigurarea ce domnea la banca din Neauphle cuprinsese și conacul de la Cressay. Doamna Eliabel își gonea slujnica de colo colo și șase săteni din împrejurimi fuseseră aduși la corvadă pentru toată ziua. Se spălau lespezile pardoselii cu șuvoaie de apă, se întindeau mese ca pentru o nuntă, se îngrămădeau de o parte și de alta a vetrei copaci tăiați pentru foc; în grajd se așternuseră paie proaspete, curtea era curățată cu măhuri de mestecăn, iar la cuhnie un gligan și un berbec întreg se și roteau în frigare; plăcintele se coceau la cuptor; și în cătun se dusesse vestea că familia Cressay aștepta pe un trimis al regelui.

Se lăsase un pui de ger și văzduhul era străveziu, cu un pic din soarele acela de ianuarie care înviora ramurile golașe și puneă câțiva stropi de lumină în băltoacele de pe drumuri.

Guccio sosi cam pe la namiezi, purtând o mantie căptușită cu blană de soi, pălărie de postav verde a cărei creastă îi cădea până la umeri și călare pe-un murg frumos, bine hrănit și în hamuri de preț. Era însoțit de un valet, și el călare, și mirosea cale de o poștă a om bogat.

O găsi pe doamna Eliabel și pe cei doi fii ai săi în haine de zile mari și fu încântat de primirea ce i se făcu. Masa întinsă sărbătorește, forfota slugilor, îmbrățișările doamnei Eliabel, marea voioșie cu care îl întâmpinau, toate erau în ochii lui semne fericite. Fără îndoială că Maria le împărtășise gândul lor care trebuie să fi fost primit cu bucurie. Știa ce-l aduce aici și vedeau în el de pe acum pe logodnicul Mariei. Doar Pierre de Cressay părea oarecum stânjenit.

- Bunii mei prieteni, izbucni Guccio, ce bine-mi pare că vă revăd! Dar nu trebuia să vă băgați la atâta cheltuială pentru mine. Primiți-mă întocmai ca și cum aș fi din familia voastră!

Vorba nu-i plăcu lui Jean, care schimbă pe furiș o privire cu maică-sa.

Guccio se mai schimbase la înfățișare. În urma săriturii nenorocite de pe puntea corăbiei îi rămăsese piciorul drept cam țeapăn, ceea ce dădea mersului său un fel de eleganță trufașă. Își împlinise în același timp, cât zăcuse la spital, ultima creștere; se făcuse mai înalt cu o palmă, trăsăturile i se pronunțaseră și fața căpătase acea expresie mai încruntată, matură, care vine după încercările îndelungate ale suferinței fizice. Nu mai era un copilandru, luase înfățișarea unui bărbat.

Fără să fi pierdut nimic din încrederea în sine pe care o avea odinioară, nu mai trebuia acum să-și dea atâta osteneală pentru a se impune în ochii altora. Franțuzeasca lui se îndreptase; o vorbea cu mai puțin accent străin și rostea cuvintele mai rar, însoțindu-le însă tot de mișcări din mâini, ca înainte.

Guccio privi pereții din jur, de parcă se și socotea stăpânul lor. Vru să știe ce planuri au Pierre și Jean în privința conacului. Au de gând să-i facă ceva reparații? Ceva schimbări spre a-l pune în pas cu vremea?

- Am văzut în Italia, vorbi el, unele tavane zugrăvite care s-ar potrivi foarte bine aici. Dar fereleul, nu credeți că ar fi nimerit să clădiți altul în loc? Se fac azi băi mici, de care te slujești mai lesne și, după părerea mea, aceasta e de neapărată trebuință la îngrijirea trupului pentru niște oameni de seamă.

Trebuia să înțelegi că voia să spună:

"Sunt gata să iau asupra-mi cheltuielile pentru toate astea, căci așa îmi place să trăiesc".

Avea părerile lui și în privința mobilei, a tapiseriilor ce trebuiau atârinate pe pereți pentru a le da o înfățișare mai atrăgătoare. Începea să-l enerveze de-a binelea pe Jean de Cressay, și chiar grăsanul Pierre găsea că o lua cam prea repede, vorbind, abia intrat pe ușă, de planurile lui de a face schimbări în toată casa.

Guccio se găsea acolo de o jumătate de ceas și Maria nu se arătase încă.

"Poate că trebuie mai întâi să-mi dau gândul pe față...", își zise el.

- Avea-voi plăcerea s-o văd pe domnișoara Maria? Va sta cu noi la masă?

- Desigur, desigur, răspunse doamna Eliabel; se gătește și va cobori numaidecât. Ai s-o găsești foarte schimbată; toată ființa îi este absorbită de fericirea ei nouă.

Guccio se ridică, cu inima zvâcnind și întunecându-se puțin la față. Acolo unde alții roșesc, el devenea măsliniu.

- Adevărat? izbucni voios. Ah, doamnă Eliabel, ce bucurie mi-ai făcut!

- Da, și noi suntem foarte fericiți de-a ne putea bucura de această veste bună cu un prieten ca dumneata. Scumpa noastră Maria e logodită...

Se opri o clipă pentru a sorbi în voie plăcerea de a-l vedea pe Guccio făcând fețe-fețe.

-...e logodită cu o rubedenie de a noastră, domnul de Saint-Venant, un nobil de viță veche din Artois care s-a îndrăgostit de ea și de care e îndrăgostită.

Simțind privirile ce se aținteau asupra lui, făcu o efortare ca să întrebe:

- Și pe când nunta?

- Pe la începutul acestei veri, răspunse doamna Eliabel.

- Dar e ca și făcută, lămuri Jean de Cressay, căci și-au dat cuvântul unul altuia.

Guccio rămase o clipă ca într-o pâclă, fără să poată scoate o vorbă, pipăind în neștire răclița de aur pe care i-o dăruise regina Clémence și care strălucea pe jacheta lui în două culori, după ultima modă italiană. Auzi cum Jean de Cressay deschise ușa, chemând-o pe soră-sa. Apoi recunosc pașii Mariei; mândria biruind în el celelalte sentimente, se sili să-și ascundă amărăciunea.

Maria intră, ținându-se țeapănă, rece, dar cu ochii înroșiți. Îi ură din vârful buzelor bun venit lui Guccio. Acesta luă tonul cel mai firesc de care era în stare pentru a o felicita, iar dânsa aerul cel mai demn cu putință pentru a-i asculta complimentele. Nu lipsea mult s-o podidească plânsul, dar numai ea știa asta și reuși așa de bine să se stăpânească, încât Guccio luă drept răceală adevărată ceea ce nu era la Maria decât teama de a se trăda și de a suferi pedeapsa cu care ai săi o amenințaseră.

Prânzul, prea îmbelșugat, li se păru apăsător. Doamna Eliabel, desfătându-se cu propria ei viclenie, se prefăcea a fi veselă, își tot îndemna oaspetele să mai ia din fiecare fel și porunca întruna slugilor să-i mai pună o ciozvârtă de berbec sau de gligan pe felia lui de pâine.

- Pierdut-ai cumva pofta de mâncare în lungile dumitale călătorii? îl întreabă ea. Haide, haide, domnule Guccio, trebuie să te hrănești bine la vârsta dumitale. Asta nu-ți place? Mai ia atunci din plăcinta aceea!

Lui Guccio îi venea să-i arunce strachina în obraz. Nici o singură dată nu izbuti să prindă privirea Mariei.

"Nu pare a fi prea mândră că și-a călcat jurământul de credință față de mine.", își zicea Guccio, "N-am scăpat oare de la moarte decât pentru a suferi o asemenea ocară? Ah, știam eu bine de ce-mi era teamă și-mi făceam gânduri negre când zăceam la spital. Și ce de scrisori i-am trimis! Pentru ce însă îmi răspundea prin Ricard că rămâne credincioasă acelorași sentimente și că se topește de dor așteptându-mă, în timp ce își dădea inima altuia? Asta e trădare și n-o voi ierta niciodată! Ah, și ce prost am mâncat aici! Nu-mi aduc aminte să mai fi mâncat vreodată așa de prost!"

Căutarea unei răzbunări e adeseori un mijloc de a-ți mai uita mâhnirea. Guccio căuta cum anume să răspundă umilirii suferite.

"Firește, aş putea cere să mi se plătească de îndată datoria, şi poate că asta i-ar pune în asemenea încurcătură, că ar trebui să renunţe de a mai face nunta".

Dar acest mijloc i se păru de o josnicie nevrednică de dânsul. Cu nişte burghezi poate că ar fi făcut astfel; cu nişte gentilomi însă, care voiau să-l strivească prin nobleţea lor, căuta o răzbunare de gentilom. Ținea să le dovedească acestora că era mai mare domn decât oricare Cressay şi oricare Saint-Venant de pe pământ.

Această nelinişte îl frământă tot timpul cât se serviră dulciurile şi brânza. Când ajunseră pe la sfârşitul prânzului, Guccio îşi scoase deodată racla de aur de la gât şi o întinse tinerei fete, zicând:

- Iată frumoasă Maria, darul de nuntă pe care ți-l fac. Regina Clémence - şi Guccio rosti foarte apăsător acest nume - ea însăşi, regina Franței, mi-a prins-o cu mâna ei la gât, pentru felul cum am slujit-o şi din prietenia cu care mă cinsteşte. E închisă aici o fărâma din moaştele sfântului Ioan Botezătorul. Nu gândeam să mă pot despărţi vreodată de această raclă; se pare însă că poţi renunţa fără greutate la ceea ce socoteai a fi avutul tău cel mai scump... şi aş fi fericit s-o porţi de acum încolo ca să te ocrotească, pe tine şi copiii ce-ţi doresc să ai cu gentilomul din Artois, pe care ți l-ai ales.

Nu găsisese decât acest fel de a-şi arăta dispreţul. Asta însemna a plăti scump prilejul de a rosti o frază. Hotărât lucru, faţă de aceşti Cressay, care n-aveau para chioară, marile porniri sufleteşti ale lui Guccio se terminau întotdeauna printr-un gest costisitor. Şi, venit acolo ca să ia, pleca întotdeauna după ce dăduse ceva.

Dacă în clipa aceea pe Maria n-o podidiră lacrimile, e pentru că la dânsa frica de maică-sa şi de frate-său era încă şi mai puternică decât suferinţa ce-o copleşea; dar degetele îi tremurau tare când luă din mâna lui Guccio racla de aur.

O duse la buze; gestul îi era îngăduit de vreme ce racla conţinea relicve. Guccio nu-i văzu însă gestul; îşi şi întorsese faţa în altă parte.

Pomenind de rana sa încă proaspătă, de oboseala călătoriei şi de obligaţia ce-o avea de a se întoarce a doua zi la Paris, îşi luă de îndată rămas bun, chemă valetul, îmbracă mantaua îmblănită, sări în şa şi părăsi curtea conacului familiei Cressay, incredinţat că nu va mai pune piciorul acolo niciodată.

- Acuma va trebui totuşi să-i scriem vărului Saint-Venant, îi spuse doamna Eliabel fiului ei Jean, după ce Guccio ieşise pe poartă.

Ajuns la sucursala din Neauphle, Guccio nu-și descleștă dinții toată seara. Porunci să-i fie aduse condicile și se prefăcu absorbit în cercetarea socotelilor. Slujbașul Ricard, care-l văzuse dimineața plecând atât de voios, înțelese că lucrurile luaseră o întorsătură urâtă. Guccio îl înștiință că va porni la drum în dimineața următoare; nu prea părea dispus să dezvăluie ce-avea pe suflet și Ricard socoti mai cuminte să nu pună nici o întrebare.

Guccio petrecu o noapte fără somn în locuința ce i se pregătise cu atâta grijă pentru o ședere îndelungată. Îi părea rău acum după racla lui și vedea în frumosul său gest doar o faptă nesăbuită.

"Nu merita atâta, nu-s decât un prost... Și ce are să zică unchiul Spinello de hotărârea mea?", se întreba el răsucindu-se în cearceafurile scorțoase, "Va spune că nu știu ce vreau, după ce-l rugasem atâta să-mi dea sucursala asta... Nici vorbă, nu voi mai face niciodată asemenea prostii. M-aș fi putut întoarce cu escorta reginei și să-mi găsesc un rost la curtea ei; când colo, vrând să sar prea repede din corabie, iată-mă șase luni pe un pat de spital. În loc să pornesc spre Paris și să mă pun pe lucru spre a-mi face o situație, dau fuga în târgul ăsta prăpădit ca să mă însor cu o fată de la țară după care oftez de aproape doi ani ca și cum n-ar mai fi altă femeie pe lume!... Și toate astea ca până la urmă să-i placă mai mult vreun nerod din neamul ei. *Bel lavoro!*⁸ Ei, dar am isprăvit cu copilăriile și aceasta o să-mi slujească de învățătură".

Când se crăpă de zi, ajunsese aproape să se convingă singur că soarta îi făcuse un mare bine. Își chemă valetul, porunci să-i strângă lucrurile și să-i înșeueze calul.

Dădea pe gât o ceașcă de supă înainte de a porni, când slujnica pe care o zărise în ajun la Cressay veni să întrebe de el, zicând că vrea să-i vorbească fără martor. Îi aducea un mesaj: Maria, care izbutise să fugă de acasă pentru un ceas, îl aștepta pe Guccio la jumătatea drumului între Neauphle și Cressay, la malul râului Mauldre, "În locul ce-l știți", adăugă ea.

Cum Guccio n-o văzuse pe Maria decât o singură dată în afara conacului, înțelese că era vorba de livada de meri, la marginea gârlei, unde se sărutaseră pentru întâia oară. Răspunse însă că trebuie să fie o greșeală la mijloc, că din partea lui nu avea nimic de spus domniței Maria și că ea își dăduse prea mare osteneală ieșind de acasă pentru a-l întâlni.

- Ți se rupe inima văzând-o pe domnița Maria, spuse slujnica. Îți jur, domnule, că ar trebui să mergi s-o întâlnești; dacă ți s-a adus vreo jignire, asta nu vine de la dânsa.

Fără a găsi de cuviință să răspundă, Guccio sări pe cal și-și văzu de drum.

"Cheiul Marsilie! Cheiul Marsilie!", își repeta întruna, "Am pățit-o o dată acolo. De ajuns cu prostiile, cine știe ce mă mai așteaptă dacă o revăd. N-are decât să-și înghită singură lacrimile, dacă are poftă de plâns!".

Străbătu astfel două sute de stâneni înspre Paris; deodată, în fața valetului încremenit, își întoarse calul, îi dădu pintoni și o luă razna peste câmp.

În câteva minute, ajunse la malul gârlei; zări livada și, sub meri, pe Maria care-l aștepta.

CUNUNIA DE LA MIEZUL NOPTII

Când Guccio descălecă, puțin după vecernie, în fața băncii Tolomei de pe ulița lombarzilor, calul său era acoperit de spumă.

Zvârli valetului frâul, străbătu marea galerie în care erau așezate tejghelele și urcă repede, atât cât îi permitea șoldul țeapăn, scara ce ducea la odaia de lucru a unchiului său.

Deschise ușa; lumina de-afară era umbrită de spinarea lui Robert d'Artois. Acesta se întoarse.

- A, tu ești! strigă el întinzându-și brațele. Pronia cerească mi te trimite, prietene Guccio! Îi ceream tocmai unchiului dumitale un curier iute și sigur ca să alerge de îndată la Arras spre a-l întâlni pe Jean de Fiennes. Dar va trebui să deschizi bine ochii, tinere, adăugă el ca și cum nici nu mai încăpea îndoială că Guccio va primi însărcinarea; căci bunii mei prieteni, Hirsonii, nu-ți cruță ostenelele și și-au asmuțit câinii asupra oricui vine din partea mea.

- Monsenior, răspunse Guccio, gâfâind încă după goana lui, monsenior, puțin a lipsit să-mi vărs și sufletul pe mare, anul trecut, ducându-mă să-ți fiu de folos în Anglia; am zăcut șase luni în spital pentru că m-am dus la Neapole să-l slujesc pe rege, și toate drumurile acestea nu prea mi-au purtat noroc. Îmi vei da voie, monsenior, ca de data aceasta să nu-ți dau ascultare, căci am propriile mele treburi care nu suferă nici o întârziere.

- Am să te plătesc așa de bine că n-are să-ți pară rău, spuse Robert.

- Fără îndoială, monsenior, cu banii pe care tot eu va trebui să ți-i împrumut, spuse încetișor unchiul Tolomei care stătea de o parte, cu mâinile așezate pe burtă.

- Nici pentru o mie de livre, nu m-aș duce! izbucni Guccio. Și mai cu seamă, nu în Artois!

Robert se întoarse spre Tolomei:

- Ia spune-mi, prietene bancher, auzita-i vreodată una ca asta? Pentru ca un lombard să refuze o mie de livre, pe care altminteri nici nu i le-am oferit, trebuie să aibă motive serioase. Nepotul tău n-o fi cumva plătit de jupânul Hirson... Dumnezeu să mi-l sugrume pe ăsta, și chiar cu mațele lui, dacă se poate!

Tolomei începu să râdă.

- Să n-ai teamă de așa ceva, monsenior; mă bate gândul că nepotu-meu e îndrăgostit, ba chiar că a cucerit inima unei doamne de neam mare.

- A, dacă-i vorba de o femeie, nu pot face nimic, și-i iert refuzul. Am totuși nevoie de cineva care să-mi ducă acolo ceea ce ți-am spus.

- Nu-ți face griji din asta, monseniore, am ce-ți trebuie: un foarte bun curier și care te va sluji cu atât mai discret cu cât nu te cunoaște. Și apoi... o rasă de călugăr nu prea bate la ochi pe drumuri.

- Un călugăr? făcu Robert, strâmbându-se.

-...italian.

- Ei, așa mai merge... căci, vezi tu, Tolomei, vreau să dau o mare lovitură. Pentru că regele a oprit-o pe mătușă-mea, Mahaut, de a se depărta de Paris, vreau să mă folosesc de prilej făcând în așa chip ca aliații să pună mâna pe castelul ei de la Hesdin... Sau mai bine zis castelul meu de la Hesdin! Am cumpărat..., da, știu ce vrei să spui, cu banii tăi!... am cumpărat conștiința unor vătășei ai acestei bune contese, doi ticăloși, ca toți cei ce-o slujesc, gata să se vândă cui dă mai mult, și care îi vor lasă pe prietenii mei să pătrundă în cetate. Și dacă nu mă pot folosi de ceea ce-i al meu, îți făgăduiesc cel puțin un jaf de pomină a cărui pradă te voi însărcina pe tine s-o vinzi!

- Aoleu, monseniore, în frumoasă dandana mă bagi!

- Ei, barem dacă te-o spânzura să știi pentru ce! De vreme ce ești bancher, ești hoț, și nu te sperii tu pentru niște lucruri furate pe care le dosești; eu nu le cer niciodată oamenilor să-și lase meseria lor.

Era plin de voioșie, de când cu judecata regelui.

- Rămâi cu bine, prietene, îmi placi tare mult, urmă el. A, era să uit... numele celor doi vătășei ai mei. Dă-mi un petec de hârtie.

Și în timp ce-și scria mesajul, adăugă:

- Trebuie dat în mâna domnului de Fiennes, nu-i așa, și nimănui altuia. Souastre și Caumont sunt prea luați la ochi.

Se ridică, își încopcie agrafa de aur a mantiei, apoi, lăsându-și palmele pe umerii lui Guccio care-și pierdu jumătate în înălțime sub apăsarea lor, îi spuse:

- Bine faci, draguțule, petrece cu doamnele de neam mare, cum cere vârsta ta. Când vei mai crește cu câțiva ani, ai să afli că ele-s tot niște târfe ca și celelalte, și că plăcerile pentru care se scumpesc atâta, le poți avea pe zece gologani la bordel.

Părăsi încăperea, și câțva timp i se mai auzi hohotul de râs care făcea să se cutremure scara.

- Ei, nepoate, pe când nunta? întrebă jupân Tolomei. Nu așteptam să te întorci așa de repede.

- Unchiule, unchiule, trebuie să mă ajuți! izbucni Guccio. Știi că oamenii aceia sunt niște monștri, că au oprit-o pe Maria să mă mai vadă, că vărul lor din nord e pocit și slut și că ea va muri dacă o vor mărita cu el?

- Care oameni? Care văr? întrebă Tolomei. Mi se pare, băiatule, că treburile nu ți-au mers așa de bine cum gândeai. Istorisește-mi ce s-a întâmplat, dar pune nițică rânduială în spusele tale.

Guccio îi povesti atunci unchiului vizita sa la Neauphle. Cu simțul său latin al tragediei, nu uită să înfățișeze lucrurile în culori mai negre decât erau. Fata se află sechestrată și înfruntase moartea, ca să alerge peste câmp la Guccio și să-l implore s-o salveze. Descoperind planurile ei, familia Cressay voia s-o mărite cu de-a sila după o rudă depărtată de a lor, un personaj căruia soarta i-a hărăzit toate urâciunile fizice și morale.

- Un moșneag de patruzeci și cinci de ani! izbucni Guccio.

- Mulțumesc, făcu Tolomei.

- Maria însă nu mă iubește decât pe mine, mi-a spus-o, mi-a repetat-o. Nu vrea alt soț, și știu bine că va muri dacă o vor sili să se mărite cu altul. Unchiule, trebuie să mă ajuți.

- Dar cum vrei să te ajut, dragul meu?

- Trebuie să mă ajuți s-o răpesc pe Maria. O voi duce în Italia, mă voi stabili acolo...

Cu un ochi aproape închis și cu celălalt foarte deschis, Spinello Tolomei își cerceta nepotul, având aerul pe jumătate îngrijorat, pe jumătate înveselit.

- Ți-am mai spus, băiatule, că asta nu va fi atât de ușor, și că rău ai făcut lăsându-te prins în mrejele unei fete de neam nobil. Oamenii ăștia n-au nici cămașa de pe dâșii a lor; nu mănâncă decât datorită nouă... Ba da! Să nu mă întrerupi, că știu ce spun... Ne datorează până și patul în care dorm, dar ne scuipe în față când băieții noștri vor să se culce în el, uită tot, crede-mă. Ne fac această ocară pentru că de cele mai multe ori le întindem obrazul ca s-o primim. Alege-ți, deci, vreo fată frumoasă din neamurile noastre, cu zestre mare agonisită în băncile noastre, care-ți va face copii tot așa de frumoși, și a cărei trăsură va stropi cu noroi picioarele nespălate ale fetișcanei tale de la țară.

Guccio tresări deodată fulgerat de-un gând:

- Saint-Venant n-o fi și dânsul printre aliații din Artois? Ce-ar fi să plec acolo cu mesajul monseniorului Robert, să dau de acest Saint-Venant, să-l provoc la duel și să-l ucid?

Își și dusesese mâna la pumnalul din șold.

- Bună treabă, și care nu va face zgomot, zise Tolomei. După aceea, familia Cressay va alege fetei un alt logodnic din Bretania sau Poitou, și va trebui să te duci să-l omori și pe ăsta. Îți așterni să ai de lucru, nu glumă!

- Mă voi însura, unchiule, cu Maria sau cu nimeni alta. Și nu voi lăsa pe nimeni s-o ia de soție.

Tolomei își ridică mâinile deasupra capului.

- Poftim, tinerețea! Peste cincisprezece ani, oricum, soția ta va fi urâtă, *figlio mio*; și te vei întreba, privind-o, dacă obrazul ăsta zbârcit, pântecul ăsta mare, sânii ăștia fleșcăiți meritau toată osteneala ce ți-ai dat pentru dânsa.

- Nu-i adevărat! Nu-i adevărat! Și apoi nu la ce va fi peste cincisprezece ani mă gândesc, ci la ziua de azi, și știu că nimic în lume nu mi-o poate înlocui pe Maria. Ea mă iubește.

- Te iubește! Ei, bine, băiatule, dacă te iubește așa de mult - nu te apuca mai ales să-i repeți arhiepiscopului din Sens ce-ți spun eu acuma - dacă te iubește atât de mult, căsătoria nu este, crede-mă, neapărat necesară ca să fiți fericiți împreună. Ar trebui mai curând să te bucuri că i-au ales un soț gușat, pocit și știrb, după portretul pe care mi l-ai făcut fără să-l fi văzut... Nimic n-ar putea să-ți vină mai bine la socoteală.

- *Schifoso! Questo sono parole schifose! Vengono da un uomo che non conosce Maria!*² Nu-i cunoști sufletul curat, credința ei puternică. Ea nu va fi a mea decât prin cununie și nu va aparține decât aceleia cu care va fi unită în fața lui Dumnezeu... Dacă așa stau lucrurile, o voi răpi fără ajutorul tău, și vom cutreiera amândoi drumurile ca niște bieți nenorociți, iar nepotul dumitale va sfârși prin a pieri de foame și de frig, încercând să treacă munții.

Cuvintele italiene și franțuzești, cu "tu" și "dumneata", se amestecau acuma în spusa lui; vorbea dând din mâini mai mult ca de obicei.

- Și mai întâi, urmă el, nici n-am nevoie de ajutorul tău, mă voi duce s-o caut pe regină.

Tolomei bătu încetișor cu palma în masă.

- Acuma, să taci, spuse aproape fără a ridica glasul, dar ochiul său, cel pe care și-l ținea de obicei închis, se deschisese deodată. N-ai să te duci să cauți pe nimeni, și mai ales, pe regină, căci treburile nu ne merg așa de bine de când a venit dânsa, ca să avem nevoie și de un scandal pentru a atrage atenția asupra noastră. Regina e numai bunătate, numai dragoste creștinească, numai pioșenie, știu asta! Dă de pomană oricui îi iese înainte,

dar deocamdată, de când ea a pus stăpânire pe mintea regelui, noi, bieții lombarzi, suntem storși până la sânge cu birurile. Din averea noastră face vistieria pomană! Ni se aduce învinuirea că am fi cămătari, și toate prilejurile sunt binevenite pentru a ne arunca în circă prostiile săvârșite de alții, începând cu monseniorul de Valois, care ne-a dezamăgit foarte. Regina Clémence te va întâmpina cu vorbe frumoase și blagoslovenii din belșug; dar prea mulți în jurul ei ar fi fericiți să te dea pe mâna judeților ca să-ți primești pedeapsa cuvenită ademenitorilor de domnișoare nobile, chiar de n-ar face-o decât pentru a întoarce această vină împotriva mea. Uitat-ai oare că sunt starostele lombarzilor din Paris? De când n-ai mai fost pe-aici, vântul a început să bată dintr-altă parte. Celor mai buni prieteni ai lui Marigny, care nu prea mă au la stomac, li s-a dat drumul din temniță, și acum s-au strâns într-un adevărat partid în jurul contelui de Poitiers.

Dar Guccio nu voia să audă de nimic; își bătea joc deocamdată de biruri, de poruncile ocârmuirii, de păzitorii legii și de schimbările ce se petreceau la conducerea statului. Frământa în minte cu încăpățănare planul său; s-o răpească pe Maria fără ajutorul nimănui.

- *Segnato da Dio!* rosti Tolomei, ducând un deget la frunte, ca și cum ar fi avut în față un smintit. Dar, sărman netot, n-ai să faci nici zece leghe și vor pune mâna pe tine. Au să-și ia îndărăt domnișoara și au s-o bage la mănăstire, iar tu... Vrei să te însori cu ea, fie! Ai să te însori, deoarece se pare că e singurul mijloc de a te lecu... Am să te ajut.

Și ochiul stâng i se închise iar.

- Dacă-i vorba de nebunie, căci e o nebunie, adăugă el, am să fac și eu una; tot e mai puțin primejdios decât să te las de capul tău. Dar de ce trebuie să fiu eu răspunzător pentru prostiile a lor mei?

Scutură un clopoțel; un slujbaș se arătă în ușă.

- Dă fuga la mănăstirea fraților augustini, îi spuse Tolomei, și caută-mi-l pe fratele Vincenzo care a sosit deunăzi din Perugia...

Două zile mai târziu, Guccio pornea iar la drum spre Neauphle, însoțit de un călugăr italian care se ducea să înmâneze celor din Artois mesajul monseniorului Robert. Călătoria fiindu-i bine plătită, fratele Vincenzo nu stătuse la îndoială să facă un ocol pentru a-l servi pe Tolomei în două treburi în loc de una.

Bancherul se pricepuse de altminteri să-i înfățișeze lucrurile într-o lumină foarte prielnică. Ademenind o fată, Guccio săvârșise cu dânsa păcatele trupului, și Tolomei nu voia ca cei doi copii să trăiască mai departe în păcat.

Dar, spusese el, va trebui să se facă totul în taină, pentru a nu trezi bănuielile familiei.

Aceste motive serioase fiind însoțite de o punguță cu aur, fratele Vincenzo le găsi foarte întemeiate. Afară de asta, ca toți compatrioții lui, fie ei și din tagma călugărească, era întotdeauna gata să dea o mână de ajutor unor îndrăgostiți. Guccio și călugărul său ajunseră după căderea nopții la conacul din Cressay. Doamna Eliabel și odraslele ei se pregăteau să meargă la culcare.

Tânărul lombard le ceru voie să înnopteze acolo, zicând că nu avusese timp să-l vestească pe Ricard, și că locuința sa din Neauphle nu era pregătită pentru a găzdui cum se cuvine o față bisericească. Deoarece mai înainte Guccio dormise de câteva ori la conac, și asta chiar în urma stăruințelor familiei Cressay, rugămintea lui nu stârni cine știe ce mirare; gazdele se siliră să facă o bună primire drumeților.

- Fratele Vincenzo și cu mine vom dormi bucuroși în aceeași odaie, spuse Guccio.

Fratele Vincenzo avea o față rotundă, care inspira tot atâta încredere cât și veșmântul său; afară de asta, nu vorbea decât italienește, ceea ce-l scutea să răspundă la întrebările indiscrete.

Își rosti foarte cucernic rugăciunea înainte de a duce la gură bucatele ce i se puneau pe masă.

Maria nu îndrăznea să se uite în ochii lui Guccio; dar tânărul se folosi de prilej când fata trecu pe lângă el pentru a-i șopti:

- La noapte să nu adormi.

Când să meargă la culcare, fratele Vincenzo se întoarse spre Guccio, rostind o frază de neînțeles pentru gazde, în care era vorba de *chiave* și de *capella*.

- Fratele Vincenzo mă întreabă, îi tălmăci Guccio doamnei Eliabel, dacă-i puteți încredința cheia de la capelă, căci trebuie să plece de aici dis-de-dimineață, și ar vrea să slujească mai întâi liturghia.

- Dar firește, răspunse castelana, unul din fiii mei se poate scula o dată cu el, spre a-l ajuta să-și facă slujba.

Guccio se împotrivi din toate puterile: nu, nici vorba de așa ceva, nimeni să nu se deranjeze. Fratele Vincenzo se va scula într-adevăr foarte devreme, înainte de a se crăpa de zi, și Guccio ținea să aibă cinstea de a face el însuși pe ministrantul. Pierre și Jean socotiră că-i mai bine să nu stăruie.

Doamna Eliabel îi dădu călugărului o lumânare, cheia capelei și pe cea a tabernacolului; după care toți se despărțiră.

- Cred că l-am judecat rău pe Guccio ăsta, îi spuse Pierre mamei sale, înainte de a o lua spre odaia de culcare; e un băiat foarte cucernic.

Către miezul nopții, când tot conacul părea adâncit în somn, Guccio și cu călugărul ieșiră tiptil din odaia lor. Tânărul se duse să bată încetișor la ușa Mariei; fata se ivi numaidecât. Fără să scoată o vorbă, Guccio o luă de mână; coborâră scara în spirală și, apucând pe la bucătării, ajunseră afară.

- Uite, Maria, murmură Guccio, sunt stele pe cer... Călugărul ne va cununa.

Dânsa nu păru nici măcar mirată. Guccio îi făgăduise că se va întoarce, și se întorsese; că o va lua de soție, și avea să facă asta de îndată. Cum și în ce fel, n-avea mare însemnătate; era a lui toată, îl urma supusă. Un câine mârâi, apoi, recunoscând-o pe Maria, tăcu.

Noaptea era geroasă, dar nici Guccio, nici Maria nu simțeau frigul.

Pătrunseră în capelă. Fratele Vincenzo se duse să aprindă lumânarea de la candela care ardea deasupra altarului. Cu toate că nimeni nu-i putea auzi, continuau să vorbească în șoaptă. Guccio îi tălmăci Mariei întrebarea preotului care voia să știe dacă mireasa se spovedise. Dânsa răspunse că făcuse aceasta cu două zile înainte, și fratele Vincenzo îi dădu iertarea pentru păcatele pe care le-ar fi putut săvârși de atunci încolo, cu atât mai multă încredere cu cât, de le-ar fi mărturisit, el n-ar fi fost în stare să le priceapă. În ce-l privește pe Guccio, această formalitate fusese îndeplinită până să coboare în capelă.

Câteva minute mai târziu, după ce rostiră pe rând câte un "da" înăbușit, nepotul starostelui lombarzilor și frumoasa Maria de Cressay erau căsătoriți înaintea lui Dumnezeu, dacă nu și înaintea oamenilor.

- Aș fi vrut să ai parte de o nuntă mai strălucitoare, murmură Guccio.

- Pentru mine, iubitul meu, răspunse Maria nu poate fi alta mai frumoasă, căci tu ești cel cu care mă unește.

Când să iasă din capelă, călugărul dădu semnele unei mari îngrijorări.

- *Che cosa?* îl întrebă Guccio pe șoptite.

Fratele Vincenzo îi atrase atenția asupra faptului că ușa rămăsese închisă în timpul căsătoriei.

- *E allora?*

Călugărul lămuri că, pentru ca o căsătorie să fie temeinică, trebuiau lăsate deschise ușile bisericii, astfel ca orice persoană străină să poată da mărturie

că mirii își rostiseră consimțământul cum se cuvine și fără a fi siliți de nimeni. Altminteri, era pricină de desfacere a căsătoriei.

- Ce zice? întrebă Maria.

- Ne sfătuiește să intrăm mai repede în casă, spuse Guccio.

Se întoarseră deci la conac și urcară din nou scara. Ajunși la ușa Mariei, călugărul, ale cărui temeri se potoliseră, îl luă pe Guccio de umeri și-l împinse încetișor în odaie...

De doi ani, Maria îl iubea pe Guccio. De doi ani, nu se gândea decât la dânsul și nu trăia decât cu dorința de a fi a lui. Acum, că era cu cugetul împăcat și n-o mai înspăimânta blestemul împreunării nelegiuite, nimic n-o mai silea să-și țină în frâu dragostea.

Maria crescuse într-un colț pierdut de țară, singuratică, cruțată de vorbele dulci șoptite la ureche, care fac din fete niște mironosițe. Ea dorea dragostea înainte de a fi cunoscut-o; i se dădu din toată inima, cu o bucurie amețitoare.

Suferința fetelor, în clipa nunții lor adevărate, vine de cele mai multe ori din frică decât dintr-o rânduială a firii. Maria nu cunoștea această frică. Guccio, deși nu avea decât nouăsprezece ani, se și dovedea îndeajuns de priceput pentru a nu arăta stângăcie, dar nu îndeajuns pentru a-și ascunde tulburarea. În noaptea aceea, făcu din Maria o femeie fericită, și fiindcă în dragoste, nu primești decât atâta cât dai, fu el însuși cum nici că se poate mai fericit.

Cam pe la patru dimineața, călugărul veni să-i scoale, și Guccio se întoarse în odaia lui, de cealaltă parte a casei. Apoi, fratele Vincenzo coborî în curte, silindu-se să facă zgomot cât mai mare, trecu prin capelă, își scoase catârca din grajd și se pierdu în întuneric.

La cele dintâi licăriri ale zorilor, doamna Eliabel, bănuitoare, crăpă ușa odăii drumeților și aruncă o privire înăuntru. Guccio dormea dus, cu răsuflarea liniștită; părul negru i se răsfira încârlionțat pe pernă; chipul său avea o expresie cuminte și copilăroasă.

- Ah, frumos mai e flăcăul ăsta! oftă doamna Eliabel.

Guccio dormea așa de adânc încât ea îndrăzni să se apropie de pat, călcând în vârful picioarelor, și să-și atingă buzele de părul tânărului, într-un sărut care avea pentru dânsa toate ispitele păcatului.

COMETA

Tocmai în zilele acelea de la sfârșitul lui ianuarie, când Guccio se căsătorise în taină cu Maria de Cressay, regina, regele și o parte a curții porniseră în pelerinaj la Amiens.

După ce bălăcise prin noroaie, alaiul regesc străbătuse în genunchi naosul catedralei; pelerinii se închinaseră îndelung într-o capelă friguroasă înaintea moaștelor Botezătorului, aduse din Țara Sfântă cu un veac în urmă de către un anume Wallon de Sartou, cruciat de la 1202, care se făcuse căutător de relicve în Țara Sfântă, aducând de acolo în bagaje sale trei piese de neprețuit: capul sfântului Cristofor, pe acel al sfântului Gheorghe și o parte din al sfântului Ioan.

Moaștele de la Amiens nu conțineau decât oasele feței; erau băgate într-o raclă de argint aurit, a cărui parte de sus, în chip de comă, înlocuia creștetul capului. Această hârcă, neagră sub cununa ei de safire și smaralde, părea să râdă; și era de-a dreptul înfiorătoare. Se vedea, deasupra orbitei stângi, o gaură care, după datină, era semnul loviturii de stilet dată de Herodiada, când i se adusesese capul precursorului. Moaștele se odihneau pe o tîpsie de aur.

Clémence, cufundată în rugăciune, nu părea să se sinchisească de frig, iar Ludovic al X-lea însuși, atins de duhul credinței, izbuti să stea nemișcat tot timpul cât ținu slujba, lăsându-și gândurile să cutreiere niște înălțimi cu care mintea lui nu era deprinsă. Dar burduhănosul Bouville se alese acolo cu o boală de piept, de-i trebuiră aproape două luni ca să-și vină în fire.

Rezultatele bune ale acestui pelerinaj nu întârziară să se arate. Către sfârșitul lui martie, regina avu semne care păreau să-i vestească împlinirea dorințelor sale; recunoscă în asta mijlocirea binefăcătoare a sfântului Ioan Botezătorul.

Totuși, doftorii și moașele care o cercetau pe Clémence nu se puteau hotărî încă și ziceau că le trebuie o lună întreagă înainte de a se rosti fără greș.

Pe măsură ce se prelungea așteptarea, credința oarbă a reginei puneă stăpânire și pe mintea soțului ei. Ca să-și atragă binecuvântarea divină, Aiuritul cârmuia țara de parcă și-ar fi băgat în cap să fie canonizat.

Trebuie să credem că e primejdios lucru să-i scoți pe oameni din ale lor; mai bine e să-l lași pe cel rău la răutățile lui, decât să-l prefaci în mieluşel. Într-adevăr, închipuindu-și că-și răscumpără păcatele, regele se apucase să

golească pușcăriile; astfel că nelegiuirile de tot felul înfloreau la Paris, unde nu mai era chip să ieși, după ce se înnopta, fără primejdia de a fi jefuit. Se săvârșeau mai multe prădăciuni, atacuri la drumul mare și omoruri decât se pomeniseră de patruzeci de ani încoace, și străjile de noapte cădeau din picioare, nemaiputând răzbi. Deoarece dezmațatele nu mai erau lăsate să iasă din hotarele mahalalei pe care Ludovic cel Sfânt le-o hotărâse, curvășăria într-ascuns se întinsese prin cârciumi și mai cu seamă pe la feredeuri, de nu mai putea omul cumsecade să facă o baie de apă caldă fără să fie expus ispitelor trupești care i se înfățișau în toată goliciunea.

Charles de Valois simțea că lucrurile iau o întorsătură care îl depășea; dar, după ce se făcuse, pentru a trage foloase, apărătorul credinței și al datinilor de odinioară, cu greu se mai putea împotrivi unor măsuri luate în numele ordinii morale.

Lombarzii, simțindu-se rău văzuți, își descuriau cu mai puțină ușurință lăzile de bani când era vorba de nevoile curții regale. În același timp, foștii legiuitori ai lui Filip cel Frumos, în cap cu Raoul de Presle, înjghebau din nou un partid de opoziție în jurul contelui de Poitiers, iar conetabilul Gaucher de Châtillon trecuse pe față de partea lor.

Clémence mersese până acolo, încât să-i ceară regelui să ia de la dânsa moșiile lui Marigny pe care i le dăduse și să le înapoieze moștenitorilor fostului ocârmuitor al țării.

- Ah, asta, draga mea, n-o pot face, răspunse Aiuritul, și n-aș putea recunoaște că m-am înșelat în judecata mea dintâi până într-atâta. Regele n-are voie să greșescă. Ți făgăduiesc însă că, de îndată ce starea vistieriei o va îngădui, am să fac finului meu Louis de Marigny o pensie care să-l despăgubească din belșug.

În Artois, treburile nu mergeau mai bine. În pofida tuturor tocmelilor, stăruințelor, propunerilor, contesa Mahaut rămânea neînduplecată. Se plângea că baronii ar fi voit să pună mâna fără veste pe castelul ei. Trădarea celor doi vătășei care trebuiau să predea aliaților cetatea fusese descoperită la timp; și acum două hârci spânzurau, să le fie altora învățătură de minte, pe crenelurile parapetelor de la Hesdin. Totuși, nevoită să se supună poruncii regelui, contesa nu mai dăduse prin Artois din ziua judecății de la Vincennes, și nici vreunul dintre Hirsonii săi nu se mai arătase pe acolo. Așa că zăpăceala era mare în tot ținutul din jurul orașului Arras, fiecare punându-se sub oblăduirea contesei sau a regelui, după cum îi venea la

socoteală; iar vorba bună avea asupra baronilor cam tot atâta putere, cât niște lapte turnat pe zaua lor.

- Fără vărsare de sânge, iubitul meu stăpân, fără vărsare de sânge! îl sfătuia Clémence pe rege. Prin rugăciune să-ți potolești noroadele, aducându-le la supunere.

Aceasta nu împiedica însă ca pe drumurile din nordul țării oamenii să se taie între dânșii.

Răbdarea Aiuritului, o însușire dobândită de puțină vreme, ajungea la capătul ei. Poate că ar fi pus mai multă hotărâre spre a veni de hac răzmeriței din Artois dacă, tot atunci, cam în zilele Paștilor, toată atenția lui n-ar fi fost absorbită de situația capitalei.

Vara anului 1315 fusese tot așa de jalnică pentru recoltă ca și pentru război, iar dacă regele își lăsase izbânzile în noroaie, poporul își lăsase acolo pâinea. Totuși, trăgând învăț din ce pățiseră anul trecut, oamenii de la țară, oricât de săraci ar fi fost, nu vânduseră, după seceriș, puținul grâu cules. Foametea se mută din provinciile Franței spre capitală. Niciodată încă până atunci făina nu fusese așa de scumpă și niciodată oamenii așa de prăpădiți.

- Doamne, Dumnezeule, să li se dea de mâncare, zicea regina Clémence, văzând cetele de flămânzi ce se târau până la Vincennes pentru a cerși o coajă de pâine.

Veneau așa de mulți, că trebuiau aduse pâlcuri de oșteni spre a-i opri să nu dea buzna în castel. Clémence sfătui să iasă popii cu prapurile și moaștele pe străzi și ceru curții să țină post, după Paști, întocmai ca în Vinerea mare. Monseniorul de Valois se supuse foarte binevoitor, ținând și el postul, și porunci ca vestea să fie răspândită pretutindeni, pentru ca poporul să afle că suferințele îi erau împărtășite. Făcea însă pe ascuns negoț cu grânele din comitatul său.

Robert d'Artois, când trebuia să meargă la Vincennes, îl puneă mai întâi pe credinciosul său Lormet să-i servească un prânz ca pentru patru oameni, și îl dădea pe gât repetând una dintre maximele sale favorite: "Să trăim bine și să murim sătui". După care, la masa reginei, putea face pe cel de postește cu strășnicie.

În toiul acestei urâte primăveri, o cometă trecu pe cerul Parisului, unde fu văzută trei nopți de-a rândul. Închipuirea oamenilor nu cunoaște margini în vremuri de restriște. Poporul voia să vadă în ivirea cometei semnul celor mai cumplite nenorociri, ca și cum acelea pe care le îndura n-ar fi fost de

ajuns. Spaima cuprinse mulțimea și pe ici-colo izbucniră răskoale, fără ca nimeni să știe bine împotriva cui erau îndreptate.

Cancelarul îl povățui pe rege să se întoarcă în capitală, fie și numai pentru câteva zile, spre a se arăta în mijlocul populației. Astfel, tocmai atunci când pădurile începeau să înverzească în jurul castelului din Vincennes și când Clémence găsea din nou oarecare farmec acestor lucruri, toată curtea se strămută în palatul cel mare de la Paris, care părea reginei atât de dușmănos și de rece.

Acolo se ținu sfatul doftorilor și moașelor care trebuiau să se rostească dacă regina e însărcinată sau ba.

Regele nu-și găsea astâmpăr în dimineața acestei adunări și, ca să-și mai amăgească nerăbdarea, puse la cale un joc cu mingea în grădina palatului. Locul unde juca dădea chiar spre Ostrovul Jidovilor. Dar, în doi ani, amintirile se șterg; și Ludovic se știa până într-atât spălat de păcate și mântuit prin râvna cu care îmbrățișase credința, încât nu simțea nici o tulburare alergând după o minge de piele, chiar în locul unde, cu douăzeci și cinci de luni mai înainte, el și tată-său fuseseră blestemați de o gură înconjurată de flăcări...

Era learcă de sudoare și se umfla în pene, mândru de un punct pe care gentilomii săi îl lăsaseră să-l câștige, când primul șambelan, Mathieu de Trye, se apropie cu pași iuți. Ludovic întrerupse partida și întrebă:

- Ei, regina e însărcinată?

- Nu se știe încă, măria ta, căci doftorii abia încep să chibzuiască. Dar monseniorul de Poitiers te roagă, dacă binevoiești, să vii la dânsul neîntârziat. S-a închis într-o odaie, cu amândoi frații măriei tale și domnul des Noyers.

- Nu vreau să mă tulbure nimeni; nu-mi arde acuma de treburi.

- E ceva de mare însemnătate, măria ta, și monseniorul de Poitiers mi-a spus că e un lucru care te interesează. Se vor rosti acolo cuvinte pe care trebuie să le auzi cu urechile tale.

Ludovic privi cu părere de rău la mingea de piele, își șterse fața îmbrobonată și, îmbrăcându-și caftanul peste cămașă, spuse:

- Continuați jocul fără mine, domnii mei!

Apoi, intră în palat, adăugând pentru șambelan:

- De îndată ce se va ști ceva, vino să-mi dai de veste.

CARDINALUL A FĂCUT FARMECE PENTRU MOARTEA REGELUI...

Bărbatul care se vedea în fundul încăperii avea chipul frământat de ticuri nervoase, ochii negri foarte apropiați de nas și creștetul ras cum e cel al călugărilor. Era înalt, dar părea mai scund din pricina piciorului drept de care șchiopăta.

Nu era păzit de doi armășei, ca un învinuit de rând; îl înconjurau doi tineri ofițeri ai contelui de Poitiers, pe nume Adam Héron și Pierre de Garancière.

Ludovic al X-lea abia dacă-l luă în seamă. Salută din cap pe unchiu-său, de Valois, pe frații săi, de Poitiers și de La Marche, pe văru-său, de Clermont, și pe Miles de Noyers, cumnat al conetabilului și consilier la Înalta curte de judecată, care se ridicaseră în picioare la intrarea lui.

- Despre ce-i vorba? întrebă el, luând loc în mijlocul lor și făcându-le semn să se așeze.

- Despre o gravă afacere de vrăjitorie, pe cât ni se spune, lămuri Charles de Valois cu o nuanță de ironie.

- Nu putea fi însărcinat ministrul de justiție s-o cerceteze el însuși, fără ca eu să fiu deranjat într-o asemenea zi?

- E tocmai ce-i spuneam fratelui tău, Filip, rosti Valois.

Contele de Poitiers își strânse degetele cu un gest liniștit și-și sprijini bărbia în palmă.

- Frate, spuse el, afacerea e gravă, nu atât pentru că-i vorba de vrăjitorie, lucrul destul de obișnuit, dar pentru că această vrăjitorie se petrece chiar în sânul conclavului, ceea ce ne îngăduie să vedem ce sentimente nutresc unii cardinali față de noi.

Cu un an în urmă, doar la auzul cuvântului conclav, pe Aiurit l-ar fi apucat toate năbădăile. Dar de la moartea Margueritei, asta era o chestie de care nu se mai sinchisea.

- Omul acesta se numește Evrard, urmă contele de Poitiers.

- Evrard, repetă după dânsul regele ca să arate că ascultă.

- E diacon la Bar-sur-Aube; dar aparținuse odinioară tagmei templierilor, având rang de cavaler.

- Aha! făcu regele. Un templier!

- A venit să se dea singur pe mâna oamenilor noștri din Lyon, care ni l-au trimis.

- Care ți l-au trimis, Filip, lămuri Charles de Valois.

Contele de Poitiers nu părea să ia în seamă această vorbă. Ea privea un conflict de puteri, și Valois se simțea atins că se trecuse peste capul său, aducându-se afacerea în fața regelui.

- Evrard a spus că are de făcut niște destăinuiri, vorbi mai departe Filip de Poitiers, și i s-a făgăduit că nu va suferi nici o caznă, numai dacă va spune tot adevărul, făgăduială pe care noi i-o întărim aici. După spusele lui...

Regele stătea cu ochii ațintiți la ușă, pândind ivirea șambelanului său; speranța că va deveni tată era deocamdată singura-i preocupare. Marele cusur al acestui suveran, ca ocârmuitor de țară, era poate acela de a fi întotdeauna cu mintea la altceva decât la treburile ce se dezbăteau în fața lui. Nu se simțea în stare să-și adune atenția împrăștiată, ceea ce rămâne slăbiciunea cea mai rea a omului aflat la cârmă.

Mirat de tăcerea care se lăsase, ieși din visul său:

- Ei, ia spune, frate...

- Nu vreau să-ți tulbur gândurile, vorbi Filip de Poitiers. Aștept până vei isprăvi să visezi.

Aiuritul se roși nițel.

- Nu, nu, zise, te ascult, urmează.

- După spusele lui, o luă de la capăt Poitiers, Evrard ar fi venit la Valence pentru a cere ocrotirea unui cardinal într-o neînțelegere pe care o avea cu episcopul său... De altminteri, ar trebui, oarecum lămurită chestia asta, adăugă el, adresându-se lui Miles de Noyers, care conducea cercetările.

Evrard auzi, dar rămase nemișcat.

Poitiers continuă:

- Astfel ar fi făcut cunoștință, din întâmplare zice el, cu cardinalul Francesco Caetani...

- Nepotul papii Bonifaciu, spuse Ludovic pentru a dovedi că ascultă.

- Întocmai... și ar fi pătruns în intimitatea acestui cardinal foarte priceput în alchimie, căci are în palatul său, ne spune Evrard, o încăpere plină de cuptoare, de ulcele și de pulberi felurite.

- Toți cardinalii sunt mai mult sau mai puțin alchimiști, asta e goanga lor, rosti Charles de Valois, înălțând din umeri. Însuși monseniorul Duèze a scris, pare-se, un tratat despre așa ceva...

- Întocmai, unchiule. Am citit în parte, fără a pricepe mare lucru, acest tratat despre *Arta transmutației* care se bucură de vază. Dar afacerea ce se află în fața noastră depășește cu mult alchimia, care este o știință foarte

folositoare și vrednică de respect... Cardinalul Caetani voia să găsească pe cineva în stare să cheme ajutorul Diavolului și să porceadă la vrăjitorii.

Luând și el lucrurile în râs după pilda unchiului său Valois, Charles de La Marche spuse:

- Iată un cardinal care miroase grozav a eretic.

- Ei, dacă-i așa, să fie ars de viu, zise nepăsător Aiuritul, care era din nou cu ochii la ușă.

- Pe cine vrei să arzi, frate? Pe cardinal?

- A, de cardinal e vorba? A... atunci, nu, nu trebuie ars.

Filip de Poitiers scăpă un suspin de lehamite, înainte de a continua, vorbind ceva mai apăsător:

- Evrard răspunse cardinalului că știe un om care făcea aur pentru contele de Bar...

Auzind acest nume, Valois sări în picioare, indignat:

- Zău așa, nepoate, ne pierdem vremea de pomană! îl cunosc destul de bine pe contele de Bar și știu că nu e om să se țină de prostii! Ne aflăm în fața unei pâri mincinoase de vrăjitorie, cum se fac douăzeci în fiecare zi, și nu merită să ne aplecăm urechea la ea.

Oricât de liniștit se silea să fie, Filip sfârși prin a-și pierde răbdarea.

- Ți-ai aplecat totuși urechea la pâri de vrăjitorie, când ele îl priveau pe Marigny, i-o întoarse el cu glas aspru; binevoiește cel puțin să dai ascultare acestuia. Mai întâi, nu e vorba de prietenul tău, contele de Bar, după cum vei vedea îndată. Evrard nu plecă să caute omul de care a vorbit, ci aduse cardinalului în locul acestuia pe un anume Jehan du Pré, un alt fost templier, care se afla și el la Valence, din întâmplare... Acesta-i adevărul, nu-i așa, Evrard?

Cel întrebat încuviință tăcut, aplecându-și scăfârliă neagră.

- Nu găsești, unchiule, urmă Poitiers, că sunt cam prea multe întâlniri întâmplătoare, și cam mulți templieri prin părțile acelea unde se ține conclavul, tocmai prin preajma nepotului papii Bonifaciu?

- Într-adevăr, într-adevăr... murmură Valois, oarecum cu botul pe labe.

Întorcându-se spre Evrard, Poitiers îl întreabă deodată:

- Îl cunoști pe domnul Jean de Longwy?

Fața lui Evrard se strâmbă, scuturată de ticul obișnuit, și mâinile cu degete lungi și turtite i se chirciră pe cingătoarea hainei sale de călugăr. Răspunse însă fără tulburare:

- Nu, monseniore, nu-l cunosc altminteri decât după nume. Știu doar că e nepotul fostului nostru mare maestru, ce s-a stins din viață.

- S-a stins, e bine zis! observă Valois în șoaptă.

- Ești într-adevăr sigur că n-ai fost niciodată în legătură cu dânsul? stăruie Poitiers. Nici că ai primit, prin unii foști frați ai tăi de tagmă, vreo înștiințare din partea lui?

- Am auzit zicându-se că domnul de Longwy căuta să păstreze legătura cu unii dintre noi; dar nimic mai mult.

- Și n-ai aflat cumva, de la Jehan du Pré bunăoară, numele unui fost templier care venise în tabăra din Flandra să aducă scrisori domnului de Longwy și să le ia pe ale lui?

Pe fețele celor doi Charles, Valois și La Marche, se întipări aceeași mirare. Hotărât lucru, Filip știa mai multe decât oricine în privința multor întâmplări; dar de ce o fi păstrând întotdeauna știrile numai pentru dânsul?

Evrard înfruntase, fără a se trăda, privirea contelui de Poitiers. Acesta își zicea: "Sunt aproape sigur că el e, prea seamănă bine cu descrierea ce mi s-a făcut. Un șchiop..."

- Ai fost pus la cazne vreodată? întrebă.

- Piciorul meu, monseniore! Piciorul meu răspunde pentru mine, izbucni Evrard, începând să tremure.

Aiuritul se arăta din ce în ce mai îngrijorat:

"Prea zăbovesc mult doftorii ăia. Clémence nu e însărcinată și nimeni nu cutează a veni să mi-o spună".

Îl trezi la realitate Evrard care se târa în genunchi la picioarele lui, urlând:

- Măria ta! Măria ta! Îndură-te, nu mă pune iarăși la cazne! Jur înaintea lui Dumnezeu că spun adevărul.

- Nu se cade să juri; e păcat, îi zise regele.

Cei doi tineri ofițeri îl siliră pe Evrard să se ridice.

- Noyers, va trebui lămurită și întâmplarea din tabără, spuse Poitiers, adresându-se judecătorului anchetator. Continuă interogatoriul.

Miles de Noyers, un bărbat de vreo treizeci de ani, cu părul des și fruntea brăzdată de două încrețituri adânci, întrebă:

- Așadar, ce ți-a spus cardinalul, Evrard?

Fostul templier, căruia nu-i trecuse încă spaima, răspunse cu glas pripit, și acum era clar că nu minte:

- Cardinalul ne-a spus, lui Jehan du Pré și mie, că voia să răzbune amintirea unchiului său, și să ajungă papă; și că, pentru asta trebuia să-i

nimicească pe vrăjmașii ce-i stăteau în cale; și ne făgădui trei sute de livre dacă îl vom ajuta la aceasta. Și cei doi vrăjmași pe care-i numi mai întâi...

Evrard se uită la rege, codindu-se.

- Haide, urmează, făcu Miles de Noyers.

- Numai pe regele Franței și pe contele de Poitiers, zicându-ne că ar fi tare bucuros să-i vadă trecând cu picioarele înainte.

Aiuritul își privi fără să vrea pantofii, apoi sări în sus de pe jilțul său, strigând:

- Cu picioarele înainte? Dar asta înseamnă că voia chiar moartea mea ticălosul de cardinal!

- Întocmai, frate, spuse Poitiers surâzând; și pe a mea de asemenea.

- Și tu, șchiopule, urmă Aiuritul, nu știai că pentru o astfel de nelegiuire vei fi ars de viu în lumea asta și blestemat în cealaltă?

- Măria ta, cardinalul Caetani ne-a încredințat că atunci când va fi papă ne va dezlega de toate păcatele.

Cu pieptul aplecat înainte și mâinile pe genunchi, Ludovic se uita uluit la fostul templier.

- Mă urăsc oare unii așa de mult că vor să mă omoare? întrebă. Și în ce fel voia cardinalul să mă trimită pe lumea cealaltă?

- Ne-a spus că ești prea bine păzit, măria ta, ca să poți fi atins de pumnal sau de otravă, și că trebuia să purcedem la vrăjitorie. Pentru aceasta, porunci să ni se dea o livră de ceară neînceptută, pe care ne apucarăm s-o muiem într-un lighean cu apă caldă, în odaia unde sunt plitele. Apoi Jehan de Pré plăsmui foarte iscusit un om de ceară cu o coroană deasupra...

Ludovic al X-lea își făcu repede cruce.

-...pe urmă alt om mai mic, cu o coroană mai mică. În timp ce lucram, cardinalul veni să ne vadă; părea foarte bucuros, ba începu chiar să râdă privind întâia păpușă de ceară, și ne spuse: "Are mădularul strașnic de mare."

Charles de Valois, nu se putu stăpâni să nu pufnească în râs.

- Bine, să lăsăm asta, zise Aiuritul, tremurând de mânie. Ce-ați făcut cu chipurile acelea de ceară?

- Am băgat în ele hârtiile.

- Care hârtii?

- Hârtiile ce trebuie băgate în omul de ceară, cu numele aceluia pe care-l înfățișează și cu vorbele descântecului. Dar ți-o jur, măria ta, strigă Evrard, n-am scris numele măriei tale și nici pe acela al domnului de Poitiers! În

ultima clipă, ne-a fost frică și am înscris numele lui Jacques și a lui Pierre de la Colonna...

- Cei doi cardinali Colonna? întrebă Poitiers.

-...pentru că și pe dânșii ni-i arătase cardinalul Caetani ca fiind vrăjmașii săi. Jur, jur că așa este!

Ludovic al X-lea nu scăpa acum nici o iotă din destăinuirile fostului templier și părea să caute sprijin la frate-său mai mic.

- Filip, crezi că omul acesta spune adevărul?

- Nu știu, răspunse Filip.

- Trebuie dat pe mâna căznitorilor să-l muncească până vor scoate tot de la dânșul, zise Ludovic.

Cuvintele acestea "căznitor" și "să-l muncească" păreau să aibă asupra lui Evrard o putere grozavă căci căzu pentru a doua oară în genunchi și se târî spre rege, cu mâinile împreunate, repetând că i se făgăduise să nu fie pus la caznă dacă dă în vileag tot ce știe. O spumă albă i se ivise în colțul gurii și frica îi dădea o uitătură de nebun.

- Opriți-l! Nu-l lăsați să mă atingă! strigă Ludovic al X-lea. Omul acesta are pe diavolul în el.

Și nu s-ar fi putut spune care dintre cei doi, regele sau vrăjitorul, se înspăimântau mai rău unul pe altul.

- Caznele nu slujesc la nimic, urla Evrard. Din pricina lor m-am lepădat de Dumnezeu.

Miles des Noyers așternu pe hârtie această mărturisire făcută de bună voie.

- Astăzi, căința mă îndeamnă să vorbesc, urmă Evrard, fără să se ridice de jos. Voi spune tot... Nu aveam mir ca să botezăm chipurile de ceară. Îl înștiințarăm în șoaptă despre aceasta pe cardinal, care se afla într-o adunare sinodală, în biserica cea mare, și care ne răspunse să ne ducem la preotul cutare de la cutare biserică din dosul măcelăriei, și să-i cerem, zicând că ne trebuie acest mir pentru un bolnav.

Nu mai era nevoie să i se pună întrebări lui Evrard. Dădea el singur în vileag numele celor care îl slujeau pe cardinal. Pomeni astfel de capelanul-secretar Andrieu, de preotul Pierres și de călugărul Bost.

- Luaram apoi cele două chipuri de ceară și două lumânări sfințite și încă o ulcea de apă sfințită, ascunzându-le pe toate sub sutanele noastre, și merserăm la argintarul cardinalului, un anume Baudon, care avea nevastă tare drăguță și care trebuia să fie naș, iar nevastă-sa nașă. Am botezat

chipurile de ceară într-un castron de bărbier. După aceea le-am dus cardinalului, care ne mulțumi foarte, și le înfipse cu mâna lui acele în inimă și în părțile de unde se trage vlaga omului.

Trecură câteva clipe de tăcere, apoi ușa se întredeschise și Mathieu de Trye își vârî capul. Regele însă, îi făcu semn cu mâna să se retragă.

- Și pe urmă? întrebă Miles des Noyers.

- Pe urmă cardinalul ne ceru să purcedem la alte vrăji de acestea, răspunse Evrard. Dar atunci mi se făcu frică, deoarece prea mulți oameni începuseră să simtă despre ce e vorba, și am plecat la Lyon unde m-am dat în mâna slujitorilor regelui, care m-au trimis aici.

- Ai primit cele trei sute de livre?

- Da, înălțimea ta.

- Drace! făcu Charles de La Marche. La ce-i trebuie unui diacon trei sute de livre?

Evrard își plecă fruntea.

- Le-am cheltuit cu fetele, monseniore, răspunse el, abia mișcând buzele.

- Sau cu templierii, rosti ca pentru sine însuși contele de Poitiers.

Regele nu scotea o vorbă, frământat de temeri ascunse.

- Duceți-l la închisoarea Châtelet! le spuse Poitiers celor doi ofițeri ai săi, arătându-i pe Evrard.

El se lăsă dus fără cea mai mică împotrivire. Părea ajuns deodată la capătul puterilor.

- Mulți vrăjitori s-au mai prăsit din acești foști templieri, adăugă Poitiers.

- N-ar fi trebuit să fie ars marele maestru, murmură Ludovic al X-lea.

- Ehei! Am spus-o încă de atunci! izbucni Valois.

- Firește, unchiule; ai spus-o, răspunse Poitiers. Dar nu despre asta e vorba acum. Ceea ce sare în ochi oricui e că templierii care au scăpat cu viață alcătuiesc o rețea, și că sunt gata la orice pentru a-i sluji pe vrăjmașii noștri. Acest Evrard n-a spus nici jumătate din ce știe. Vă închipuiți doar că își pregătește dinainte istoria pe care ați auzit-o și abia la sfârșit s-a mai dat nițel pe brazdă. Dar e limpede că acest conclav care umblă din oraș în oraș de doi ani încoace, necinstește creștinătatea și începe să cășuneze multe neajunsuri țării; iar cardinalii, aprigi să dobândească tiara, se poartă în așa chip, încât merită cel mult afurisenia.

- N-o fi cumva cardinalul Duèze cel care ni l-a trimis pe omul acesta spre a-i face rău lui Caetani? întrebă Miles des Noyers.

- Se prea poate, spuse Poitiers. Evrard mi se pare a fi un apucat din seminția celor care pasc la toate ieslele, numai fânul să fie nițel stricat.

Îi tăie vorba monseniorul Valois care-și luase o înfățișare gravă și îngândurată:

- Filip, nu crezi că ar trebui să te duci să dai o raită tu însuți pe la acest conclav ale cărui treburi le cunoști pare-se așa de bine, și să pui rânduială acolo, dându-ne un papă? Îmi pari cel mai potrivit pentru asta.

Filip avu un zâmbet în colțul buzelor. "Se crede acum grozav de șiret unchiul Charles! gândi el. A găsit în sfârșit prilejul de a mă îndepărta din Paris, trimițându-mă într-un frumos viespar..."

- Strașnic! sări încântat Ludovic, cuminte sfat ne dai, unchiule! Nu încapе îndoială, Filip trebuie să ne facă acest bine pe care numai el îl poate face. Frate dragă, îți voi fi recunoscător dacă primești să te duci să cercetezi tu însuți hârtiile ce s-au băgat în chipurile de ceară și dacă acestea au fost botezate cu numele noastre. Da, da, trebuie să te duci cât mai curând, că doar ești tot atât de interesat ca și mine. Știi cumva vreun mijloc pios cu care să ne putem apăra de făcătura vrăjitorilor? Oricum, Dumnezeu e mai tare decât Diavolul...

Nu arăta să fie așa de sigur de asta.

Contele de Poitiers chibzuia. La drept vorbind, propunerea îl ispitea. Să părăsească pentru câteva săptămâni curtea, unde nu putea să împiedice nici o prostie și unde se ciocnea mereu cu clica aflată la cârmă și să se ducă să facă o treabă folositoare. Să ia cu dânsul pe credincioșii săi, Gaucher de Châtillon, Miles des Noyers, Raoul de Presles... Și apoi, cine știe? Cel care a făcut un papă e tocmai potrivit spre a primi o coroană. Tronul împărăției Germaniei, la care și tatăl sau se gândise să i-l dea, și la care se credea îndreptățit ca unul ce era conte palatin, putea să devină liber într-o zi...

- Ei bine, răspunse el, fie cum zici tu, frate, primesc să mă duc, pentru a-ți fi de folos.

- Ah, bunul meu frate! izbucni Ludovic, și se ridică să-l îmbrățișeze pe Filip.

Se opri însă, scoțând un urlet:

- Piciorul meu! Piciorul meu! Mi-a înghețat piciorul! Mi-l străbat mii de fiori și nu mai simt pământul sub el.

Ai fi zis că Diavolul îl și înșfăcase, înfigându-și ghearele în pulpa lui.

- Ei, nu te pierde cu firea, frate, spuse Filip, ți-a amorțit piciorul, și atâta tot. Freacă-te nițel.

- Ah! făcu Aiuritul. Crezi că n-o fi decât asta?

Și ieși schiopătând, ca Evrard.

Când ajunse în odăile lui, află că doftorii se pronunțaseră afirmativ și că va fi tată, cu ajutorul Domnului, cam către luna noiembrie. Arătă în clipa aceea mai puțină bucurie decât era de așteptat.

"PUN COMITATUL ARTOIS SUB MÂNA MEA!"

A doua zi, Filip de Poitiers se duse la soacră-sa ca s-o anunțe că va face o călătorie. Contesa Mahaut locuia pe atunci în noul ei castel Conflans, numit astfel pentru că se afla chiar la confluența Senei cu Marna, la Charenton. Béatrice d'Hirson era de față la convorbirea lor. Când contele de Poitiers povesti despre interogatoriul vrăjitorului, ea schimbă o scurtă privire cu Mahaut. Le venise același gând la amândouă. Omul cardinalului Caetani avea stranii asemănări cu cel de care se slujiseră, erau doi ani de atunci, pentru a-l otrăvi pe Guillaume de Nogaret.

"M-ar mira mult să fie doi foști templieri cu același nume și amândoi pricepuți în ale vrăjitoriei.", își zicea Mahaut, "Moartea lui Nogaret i-a fost o bună introducere pe lângă nepotul lui Bonifaciu. S-a dus să-și capete răsplata de la dânsul! Urâtă istorie..."

- Cum arată acest Evrard... la față? întrebă ea.

- Slab, negru, părând cam zurliu, răspunse Poitiers. Și șchiop.

Mahaut aruncă o privire spre Béatrice; aceasta îi făcu un semn afirmativ din pleoape: era într-adevăr același om. Contesa d'Artois, simți că o pândeste nenorocirea; fără îndoială îl vor cerceta pe Evrard mai îndeaproape cu unelte bune de scormonit amintirea oamenilor. Dacă nu cumva au și început să facă asta chiar de pe acum. Și dacă Evrard se apucă să vorbească... Nu că celor din jurul lui Ludovic al X-lea le-ar părea grozav de rău după Nogaret. Dar ar fi foarte bucuroși să se servească de acest omor ca s-o aducă la judecată pe dânsa! Ce foloase ar mai trage din asta nepotu-său, Robert!... Cu o nemaipomenită iuțea de imaginație, ticluia planuri.

"Să pui la cale omorârea unui om închis în fundul unei temnițe regale nu-i lucru ușor... Cine poate să-mi deie o mână de ajutor la treaba asta, dacă mai e timp? Filip, numai Filip; trebuie să-i mărturisesc totul. Dar ce-o să zică, auzind de așa ceva? Dacă refuză să mă ajute, s-a isprăvit cu mine..."

Și Béatrice își simțea gâtul uscat.

- Căznitu-l-au? întrebă Mahaut.

- N-au avut vreme, răspunse Poitiers care se aplecase să-și privească catarama pantofului, dar...

"Domnul fie lăudat", gândi Mahaut, "nimic nu-i încă pierdut. Haide, să ne încercăm norocul!"

- Fiule..., începu ea.

- Dar e mare păcat - urmă Poitiers, aplecat ca mai înainte - căci acum nu vom mai afla nimic. Evrard s-a spânzurat azi-noapte în temnița Lui de la Châtelet. De frică, fără îndoială de a se vedea iar pus la caznă.

Auzi două suspine adânci; se ridică, oarecum mirat că cele două femei arătau atâta compătimire pentru soarta unui necunoscut, și încă unul de soi așa de ticălos.

- Vroiai, mamă, să-mi spui ceva adineauri, și te-am întrerupt...

Mahaut pipăia fără voie, prin rochie, răcluța cu moaște pe care o purta la piept.

- Vroiam să-ți spun..., începu ea. Ia să vedem ce vroiam oare să-ți spun? A, da. Vroiam să-ți vorbesc de Jeanne. Ascultă... mai întâi, ai de gând s-o iei cu tine?

Își venise în fire și avea iar tonul ei firesc. Dar Dumnezeu! Prin ce spaimă trecuse!

- Nu, mi se pare că starea ei nu ar îngădui una ca asta răspunse Filip, și țineam tocmai să-ți vorbesc de dânsa. Mai are trei luni până să nască, și n-aș vrea s-o târăsc cu mine pe niște drumuri păcătoase. Voi avea mult de umblat...

În acest timp Béatrice d'Hirson rătăcea prin lumea amintirilor. Mintea îi era la odăița din dosul dughenei de pe ulița Bourdonnais; respira mirosul de ceară, de seu și de lumânare; simțea parcă din nou mâinile aspre ale lui Evrard atingându-i trupul și regăsea impresia stranie pe care o avusese atunci că se împreunase cu Diavolul.

- Ce te face să zâmbești, Béatrice? o întreabă pe neașteptate contele de Poitiers.

- Nimic, Monsenior... afară doar de plăcerea ce-o am întotdeauna de a te vedea și auzi.

- Aș dori, mamă, ca în lipsa mea Jeanne să locuiască aici, lângă tine, continuă Poitiers. Vei putea astfel să-i dai îngrijirea de care are nevoie și vei fi în stare mai bine ca oricine s-o aperi de primejdii. Ca să nu-ți ascund nimic, mă cam tem de loviturile vărului nostru, Robert, care când nu le poate veni de hac bărbaților, se leagă de femei.

- Ceea ce înseamnă, fiule, răspunse Mahaut, că pe mine mă pui printre bărbați. Dacă e un compliment, nu mă supără de fel.

- Dar firește că e un compliment, spuse Filip.

- Te vei întoarce totuși, să fii aici când Jeanne va trebui să nască? întreabă Mahaut.

- Așa sper, și-mi voi da silința să mă întorc până atunci; dar nu pot făgădui nimic, căci conclavul acesta mi se pare un ghem cu ițele așa de încâlcite, încât nu voi putea să-i dau de rost prea curând.

- Ah, Filip, sunt tare îngrijorată că vei lipsi atâta vreme, căci vrăjmașii mei se vor folosi fără îndoială de prilej ca să-și facă mendrele în Artois.

- Ei bine, tocmai fiindcă eu nu-s aici, vei zice că nu stai de vorbă cu dânșii în lipsa mea și nu le vei face nici o concesie, spuse Filip și își luă rămas bun de la soacră-sa.

După două zile, Contele de Poitiers plecă în Sud și Jeanne veni să se așeze la Conflans.

Așa cum Mahaut prevăzuse, în Artois lucrurile luară numaidecât o întorsătură alarmantă. De îndată ce se făcu iar vreme frumoasă, baronii simțiră nevoia să zburde. Conduși de departe de către Robert d'Artois și știind-o pe contesă mai izolată ca oricând, hotărâseră acum să gospodărească singuri provincia și o gospodăreau foarte rău. Starea de anarhie le cam plăcea, și era de temut că pilda lor să nu se întindă și în provinciile vecine.

Ludovic al X-lea, care se întorsese la reședința din Vincennes, hotărî să isprăvească cu dânșii o dată pentru totdeauna. Îl ațâța foarte mult la aceasta vistiernicul său, căci dăjdiile din Artois nu se mai încasau de loc. Contesei Mahaut îi convenea să spună că fusese pusă în situația de a nu mai putea să strângă birurile; baronii se plâneau la fel. De altminteri, era singurul lucru asupra căruia puteau fi la unison.

- Nu mai vreau s-aud de tocmeli prin trimiși buni de gură, de mari adunări în care se mint unii pe alții și nu se ajunge la nimic, declarase Ludovic al X-lea. De data asta, voi sta de vorbă eu însumi cu contesa Mahaut și-o voi face să-și plece capul.

Impresia făcută asupra regelui de afacerea Caetani fusese ce-i drept foarte puternică, dar nu ținuse mult. De vreme îndelungată Ludovic al X-lea nu se bucurase de o sănătate mai bună ca în săptămânile ce-au urmat după mărturisirile fostului templier.

Nu-l mai supărau decât arareori durerile acelea de stomac de care suferea; posturile cucernice impuse de Clémence îi priiseră fără îndoială. Își băgă deci în cap că nu i se făcuseră farmece. Prevăzător, se împărtășea totuși de câteva ori pe săptămână.

O înconjurase pe regină nu numai cu cele mai vestite moașe ale regatului, dar și cu sfinții cei mai destoinici ai paradisului: sfântul Léon, sfântul

Norbert, sfânta Colette, sfânta Julienne sfânta Marguerite și sfânta Félicité, aceasta din urmă pentru că n-avusese decât copii de sex bărbătesc. În fiecare zi soseau alte moaște: fluiera ale piciorului și măsele se îngrămădeau în capela regală. Nădejdea unei odrasle de care era sigur că e a lui avea asupra Aiuritului cele mai bune urmări; făcându-l tată, Clémence îl schimbase cu desăvârșire. Nu-l făcuse inteligent: asta nu se putea. Dar făcuse din el alt om, unul la fel ca oricare: înconjurat de sfinți mai buni în cârmuirea lui, ar fi devenit poate cu timpul un rege mijlociu.

În ziua când o chemă la dansul pe Mahaut, părea să fie calm, binevoitor, potolit. De la Charenton la Vincennes nu era decât un pas. Pentru a da convorbirii mai multă familiaritate o primi pe Mahaut în apartamentul reginei. Clémence broda. Era o scenă intimă, de familie. Ludovic vorbi pe un ton împăciuitoare.

- Recunoaște și tu de ochii lumii judecata pe care am dat-o, vară dragă, spuse el, deoarece se pare că nu putem avea pace decât cu prețul acesta. Pe urmă vom vedea! Rânduielele astea ale lui Ludovic cel Sfânt nu sunt, la urma urmei, așa de lămurite și vei găsi întotdeauna o chichiță spre a lua cu o mână ceea ce te-ai prefăcut a da cu cealaltă. Tot așa am făcut și eu cu seniorii din Champagne, când contele de Champagne și domnul de Saint-Phalle veniseră să-mi ceară hrisovul privitor la vechile lor drepturi. Dregătorii mei au adăugat acolo, cuvintele: "afară de treburile care țin de maiestatea noastră regală"; și acum, când vreo treabă mai încurcată se înfățișează, ea ține întotdeauna de maiestatea regală.

În timp ce vorbea, împingea spre dansa cu un gest prietenesc pocalul din care tot lua câte o bomboană.

- Nu-i așa că fratele tău, Filip, e cel care a găsit această iscusită formulă? întreabă Mahaut.

- Desigur, desigur, Filip e cel care a spus-o răspicat, dar și eu mă gândeam la asta, și Filip n-a făcut altceva decât să dea glas gândului meu.

- Dar vezi, măria ta vere, lucrurile nu stau la fel în ce mă privește, rosti liniștit Mahaut. Eu nu am maiestatea regală; sunt suverană, dar nu regină.

- Ei bine! Pune totuși acolo "regala maiestate" deoarece eu sunt mai mare peste voi! Dacă s-o ivi vreo neînțelegere, va fi adusă înaintea mea, și eu voi judeca-o.

Mahaut apucă un pumn de bomboane din pocal, fiindcă nu se afla la îndemână nimic altceva de mâncare.

- Gustoase, foarte gustoase, zise cu gura plină, silindu-se să câștige timp. Nu-s prea pofticioasă de dulciuri și totuși trebuie să spun că sunt foarte bune.

- Scumpa mea Clémence știe că-mi place să ronțai într-una și are grijă ca în odaia ei să gălesc oricând bomboane, spuse Ludovic, întorcându-se spre regină cu aerul unui soț care vrea să se știe că e foarte fericit.

Clémence înălță ochii de pe gherghet și-i întoarse lui Ludovic zâmbetul.

- Ei, ce zici, vară dragă, urmă Ludovic, te învoiești cu judecata ce-am dat?

Mahaut sfârși să mestece o migdală învelită în zahăr, înainte de a răspunde.

- Ei bine, nu, măria ta vere, nu mă pot învoi. E drept că azi avem în tine un rege foarte bun; nu pun de fel la îndoială că ai să faci în așa chip, după cum ți-s gândurile ce mi-ai arătat, ca autoritatea regală să-mi folosească mie. Dar tu n-ai să trăiești cât lumea, iar eu încă și mai puțin. S-ar putea ca după tine - să dea Domnul ca asta să se întâmple cât mai târziu cu putință! adăugă ea, făcându-și cruce - să vină regi care să nu judece cu tot atâta dreptate. Sunt nevoită să mă gândesc la urmașii mei și nu pot să-i las la cheremul puterii regale.

Oricât de nuanțată i-ar fi fost vorbirea, refuzul nu era totuși mai puțin răspicat. Ludovic, care se lăudase față de cei din jurul său că-i va veni de hac contesei prin diplomația sa personală mai degrabă decât printr-o judecată în văzul și auzul tuturor, își pierdu curând răbdarea; mândria lui era în joc. Începu să măsoare încăperea în lung și în lat, ridică glasul, izbi cu pumnul în masă; întâlnind însă privirea reginei, se opri, se făcu roșu și încercă să-și ia din nou o ținută regească.

În chițibușării Mahaut era mai tare ca dânsul; cu de-alde astea nu va putea niciodată s-o biruie.

- Pune-te tu în locul meu, vere, zicea dânsa. Vei avea curând un urmaș; ți-ar place să-i lași moștenire o putere știrbită?

- Ei bine, doamnă, tocmai asta e, că nu vreau să-i las o putere știrbită și nici amintirea unui tată nevolnic. La urma urmei, prea-i de tot să mi te împotrivesți! Și fiindcă te încăpățânezi să mă înfrunți, iată, pun comitatul Artois sub mâna mea! Am zis! N-ai decât să-ți sufleci mânecile rochiei cât poțezi, nu mă sperii cu asta. De acum încolo, comitatul tău va fi cârmuit de-a dreptul în numele meu printr-unul din seniorii mei, pe care-l voi numi acolo. Cât despre tine, de azi înainte nu vei avea dreptul să te depărtezi mai

mult de două leghe de reședințele ce ți le-am hotărât. Și să nu te mai arăți în fața mea, căci nu voi avea plăcere să te văd. Poți pleca.

Lovitura era grea și Mahaut nu se aștepta la una ca asta. Nu mai încăpea îndoiala, Aiuritul se schimbase de-a binelea.

Nenorocirile se țin lanț. Mahaut fusese concediată așa de brusc, încât, părăsind apartamentul reginei, mai avea încă o bomboană în mână. Fără să se gândească, o vârî în gură și mușcă din ea cu atâta furie încât își rupse o măsea.

De o săptămână, Mahaut se zbătea la Conflans ca o panteră în cușcă. Cu pasul ei mare, bărbătesc, umbla înapoi și încolo, de la odăile de locuit care dădeau spre Sena, la curtea principală, înconjurată de galerii, de unde, pe deasupra frunzișului pădurii din Vincennes, putea zări meterezele castelului regal. Furia ei nu mai cunoscuse margini când, exact la 15 mai, trecând la împlinirea planurilor sale, Ludovic al X-lea numi cărmuitor al provinciei Artois pe mareșalul ținutului Champagne, Hugues de Conflans. Mahaut văzu în alegerea acestui cărmuitor, care purta numele castelului ei, o batjocură făcută dinadins și cea mai mare ocară.

- Conflans! Conflans! repeta ea. Mă închide la Conflans și pune pe un Conflans ca să-mi fure moșia.

În același timp, măseaua ruptă o durea cumplit, căci se făcuse acolo un abces. Își răsucea mereu limba în gură, neputându-se stăpâni, și-și zgândărea durerea. Își descărca mânia pe cei din jur, îl palmuise pe diacul Renier, care cânta în strună la paraclisul castelului, deoarece găsisse că în timpul unei slujbe cântase fals; Jeannot le Follet, piticul ei, se ascundea prin unghere de cum o zărea de departe; Mahaut își vărsa năduful pe capul cancelarului Thierry d'Hirson, învinuindu-l de a fi, împreună cu numeroasa lui familie, pricina necazurilor ei din ultima vreme; îi găsea vină până și fiicei sale Jeanne că nu știuse să-l oprească pe bărbatu-său de a alerga la conclav.

- Ce ne pasă nouă de un papă, țipa ea, când suntem pe cale de a fi jefuiți! Că doar nu papa ne va da îndărăt Artois-ul!

Apoi se năpusti asupra Béatricei:

- Și tu, tu nu poți face nimic, hai? Vra să zică, nu ești bună decât să-mi iei banii, să te gătești cu rochii și să miști din spate în fața celui dintâi drângălău care trece? Te-ai hotărât să nu-mi mai fii de nici un ajutor?

- Cum așa, doamnă? întreba încet Béatrice; cuișoarele pe care vi le-am adus nu v-au potolit durerea?

- Nu-i vorba de măseaua mea. Am de scos acuma una și mai mare, și tu îi știi bine numele. Ah, când e vorba de farmece de dragoste, te frământă, faci pe dracu în patru, îmi găsești vrăjitoare! Dar când am nevoie de un adevărat serviciu...

- Ești nedreaptă, doamnă, uiți prea repede cum l-am afumat pe domnul de Nogaret, și ce primejdii am înfruntat pentru domnia ta.

- Nu uit, nu uit. Dar Nogaret mi se pare astăzi o plevușcă...

Dacă Mahaut nu se dădea îndărăt în fața unei crime, nu-i plăcea însă să fie silită a vorbi de ea. Béatrice, care o cunoștea bine, se folosea de un fel de perfidie spre a o face să-și spună gândul pe șleau.

- Adevărat, doamnă? Întrebă ea, privindu-și stăpâna printre genele ei lungi și negre. Doriți ca moartea să lovească așa de sus?

- Dar la ce crezi tu că mă gândesc de o săptămână, proastă mare ce ești? Ce alta vrei să fac, dacă nu să mă rog lui Dumnezeu din zori și până-n seară și din seară până în zori, pentru ca Ludovic să-și frângă gâtul căzând de pe cal sau să se înăbușe cu vreo nucă uscată care să i se oprească în gât?

- S-ar găsi poate mijloace mai rapide, doamnă...

- Atunci de ce nu te duci să mi le găsești, dacă te simți așa de tare? În orice caz, regele acesta nu e făcut să ajungă la bătrânețe; e de ajuns să-l auzi tușind ca să te convingi de asta. Mie însă, acuma mi-ar conveni să crape... Nu voi avea pace până nu-l voi conduce la Saint-Denis.

- Căci numai așa monseniorul de Poitiers ar putea să ajungă regent al regatului...

- Ei, da!

-...și-ți va putea înapoia Artois-ul.

- Asta e! Micuța mea Béatrice, mă înțelegi de minune; dar înțelegi de asemenea că nu e lucru ușor. Ah, celui care-mi face rost de un leac potrivit ca să mă scap de Ludovic, nu-i voi precupeți aurul, crede-mă.

- Doamna Isabelle din Fériennes cunoaște destule leacuri care aduc uitarea.

- Vorbe! Cu vrăjitorie, cu ceară și cu descântece! Lui Ludovic se pare că i s-a și plăsmuit trup de ceară și l-au împuns cu ace. Și vezi-l! Nici când n-a fost mai zdravăn ca în această primăvară! Îți vine a crede că-i înțeles cu diavolul.

Béatrice păru să chibzuiască.

- Dacă e înțeles cu diavolul, poate că nu e mare păcat să-l trimitem în iad printr-o mâncare gătită cum trebuie.

- Și cum ai să faci asta? Te vei duce să-i spui: "Iată o prăjitură bună, ți-o trimite verișoara ta, Mahaut, care te iubește așa de mult". Și el va mușca cu ochii închiși... Află dar, că de astă iarnă, după vreo spaimă neașteptată pe care a tras-o, pune să i se guste de trei ori bucatele ce i se servesc și că doi scutieri înarmați însoțesc fiecă fel de mâncare de la bucătărie până la masă. Căci e tot atât de fricos pe cât e de rău. M-am informat, vezi bine!

Béatrice privi în gol și-și mângâie gâtul cu vârful degetelor.

- Se împărtășește foarte des, așa mi s-a spus, și pe cât știu, oamenii înghit ostia fără teamă...

- Crezi oare că nu m-am gândit la asta? o întrerupse Mahaut. E un lucru care-ți vine în minte de la sine. Dar duhovnicul însuși e supravegheat, iar Mathieu de Trye, primul șambelan, păstrează tot timpul asupra lui, în punguța de milostenii, cheia dulăpiorului în care se ține pâinea sfințită. Te vei duce să iei cheia de acolo?

- Ei, nu se știe, spuse Béatrice. Punguța se poartă sub cingătoare... E totuși un mijloc primejdios.

- Dacă izbim, trebuie să mergem la sigur, copila mea, și fără ca nimeni să poată afla vreodată că avem vreun amestec... Sau să afle numai când va fi prea târziu, adăugă Mahaut fluturându-și palma deasupra capului.

Rămaseră o clipă tăcute, căutând, fiecare în parte, o soluție.

- Te-ai plâns deunăzi, doamnă, spuse deodată Béatrice, că cerbii se înmulțesc prin pădurile domniei tale și că-ți mănâncă arborii tineri. N-ar fi rău așa cred, să-i cer Isabellei din Fériennes vreo otravă bună în care să fie muiate săgeți pentru a vâna cerbii... Regele e cam pofticios de vânat.

- Firește, să moară toată curtea din asta! O, în ce mă privește, nu-i nici o primejdie, nu mai sunt invitată acolo. Ți-o spun încă o dată, toate bucatele sunt încercate mai întâi asupra slugilor și atinse cu un corn de inorog¹⁰. Vor afla repede din ce pădure vine cerbul... În sfârșit, una e să ai otrava și alta e s-o bagi unde trebuie... Tu cere să ți-o gătească de îndată; și vezi să fie una care omoară fără zăbavă și nu lasă urme de nici un fel. Dar era să uit: mantia aceea din postav cu dungi ca marmura, pe care o purtam la încoronarea regelui îți plăcea mult, nu-i așa? Ei bine, ți-o dăruiesc!

- O, doamnă, doamnă! Ce suflet bun ai! izbucni Béatrice aruncându-se la gâtul contesei.

- Aoleu! Măseaua! țipă Mahaut ducându-și mâna la falcă. Și vrei să știi cum mi-am rupt-o? Mușcând una din bomboanele alea scârboase pe care mi le-a dat Ludovic.

Se opri deodată, și ochii ei verzi începură să lucească.

- Bomboanele... șopti ea. Ei bine, ne-am înțeles, Béatrice, fă-mi rost de otrava asta, zicând că e pentru cerbii mei. În orice caz, la ceva tot o să folosească.

ÎN LIPSA REGELUI

Regele era dus la vânătoare cu șoimi, într-una din ultimele zile ale lui mai, când i se anunță reginei Clémence vizita cumnatei sale Jeanne. Opreliștea de a pune piciorul la palat, care o apăsa pe Mahaut, n-o privea pe fiică-sa; regina și contesa de Poitiers se vedeau destul de des, și Jeanne nu uita niciodată să-i arate reginei cumnate recunoștința ce-i păstra pentru că-i obținuse iertarea. Cât despre dânsa, Clémence se simțea legată de contesa de Poitiers prin acea simpatie pe care suntem atât de bucuroși s-o arătăm față de cei cărora le-am făcut un bine.

Dacă regina avusese o clipă de gelozie, sau mai precis impresia unei nedreptăți a soartei, atunci când aflase că Jeanne era însărcinată, această pornire a sufletului îi trecuse de îndată ce se pomenise ea însăși într-o stare asemănătoare. Ba, mai mult, sarcina părea să le fi apropiat pe cele două cumnate. Vorbeau îndelung de sănătatea lor, de ceea ce aveau sau nu voie să mănânce, de cum trebuiau să se îngrijească, și Jeanne, care născuse două fete înainte de a merge la închisoare, o povățuia pe Clémence, împărțându-i din experiența ei.

Toată lumea admira eleganța cu care doamna de Poitiers își ducea sarcina într-a șaptea lună.

Intră la regină ținându-și capul sus și călcând hotărât, cu obrazul fraged, legănându-se ușurel ca întotdeauna; rochia largă își desfășura faldurile în jurul ei.

Regina se ridică s-o întâmpine, dar surâsul de pe buze i se șterse când văzu că Jeanne nu era singură; în urma ei venea contesa d'Artois.

- Soră, măria ta, zise Jeanne, vroiam să te rog să-i arăți mamei covoarele acelea frumoase cu care ai împodobit de curând pereții iatacului tău și l-ai despărțit în mai multe odăi.

- Într-adevăr, adăugă Mahaut, fiică-mea mi le-a lăudat atâta, că mi-a venit pofta să le admir și eu. Știi că mă cam pricep la lucruri de acest fel.

Clémence nu știa ce să facă. Nu-i plăcea să calce fără voia ei hotărârile lui Ludovic, care o oprise pe Mahaut să se mai arate la curte; pe de altă parte, i se părea cam nepotrivit s-o dea afară acum, când ajunsese până aici, ascunzându-se după pântecul fiicei sale ca după un scut.

"Nu venea ea dacă nu era ceva serios la mijloc.", gândi Clémence, "S-o fi hotărât să se supună și caută o cale de a-și redobândi trecerea, fără ca

mândria ei să sufere prea mult. Dorința de a vedea covoarele e, negreșit, doar un pretext născocit anume".

Se prefăcu deci a crede acest pretext și le conduse pe cele două vizitatoare în iatacul a cărui înfățișare fusese de curând schimbată.

Tapiseriile nu serveau numai la împodobirea pereților, ci erau și spânzurate de tavan, în așa fel încât să împartă încăperea foarte mare în odăițe mai intime, mai ușor de încălzit și care să îngăduie perechii regale să se izoleze de cei din jur, ferind-o și de urechi indiscrete.

Era ca și cum niște prinți nomazi și-ar fi ridicat corturile în interiorul clădirii.

Colecția de tapiserii pe care o avea Clémence reprezenta scene de vânătoare în cadrul exotic, cu pui de lei gonind pe sub portocali și păsări cu pene ciudate zbenguindu-se printre flori. Vânătorii cu arcurile lor nu se zăreau decât în fundul pasajului, pe jumătate ascunși de frunziș, ca și cum artistului îi fusese rușine să înfățișeze omul în pornirile sale înnăscute spre măcel.

- Ah, frumoase lucruri, se minună cu glas tare Mahaut, și ce încântare să vezi tapiserii din urzeală subțire brodate cu așa măiestrie.

Se apropie, pipăi țesătura, o mângâie.

- Ia te uită, Jeanne, urmă ea, cât de neted și de moale e firul și vezi ce drăguț e contrastul între fondul cu flori și frunze liliachii și frumosul roșu de cârmâz din care-s făcute penele acestor papagali. Zău, e mare măiestrie să faci lâna așa de dulce la pipăit!

Clémence o privea oarecum mirată. Ochii verzi ai contesei luceau de bucurie, mâna i se plimba, mângâietoare, pe tapiserii; cu capul puțin aplecat, nu-și mai lua ochii de la ele, admirând gingășia contururilor, contrastul culorilor. Femeia asta stranie, zdravănă ca un războinic, vicleană ca un călugăr, crâncenă în poftele și urile ei, îmblânzită deodată, uita de toate sub vraja unui covor cu urzeala subțire. Și era, fără îndoială, cea mai pricepută cunoscătoare din toată țara.

- Bună alegere ai făcut, verișoară, continuă ea, și te felicit din toată inima. Tapiseria asta ar putea da celui mai urât perete o înfățișare sărbătorească. E lucrată în felul celor din Arras, și totuși lâna cântă cu mai multă vioiciune în bătătură. Iscusiți oameni, cei ce au făcut asta.

- Sunt țesători care lucrează în țara mea, lămuri Clémence, dar trebuie să-ți mărturisesc că ei vin de pe aici, sau cel puțin meșterii lor. De altminteri sunt oameni care călătoresc mult. Covoarele acestea cu fel de fel de chipuri

mi le-a trimis bunica mea pentru a înlocui darurile de nuntă ce s-au prăpădit pe mare, și tot ea mi-a trimis și țeșătorii. I-am așezat aici, în apropiere, unde vor rămâne câțva timp continuând să țeasă pentru mine și pentru curte. Dacă vrei să-i folosești, sau dacă Jeanne vrea, o poți face. Le cereți să vă țeasă aidoma după desenul ce-l veți alege, iar dâșii vor face cu degetele și cu cârligele lor de împletit tapiseria pe care o doriți.

- Bineînțeles, verișoară, primesc cu dragă inimă, spuse Mahaut. Țin foarte mult să-mi împodobesc locuința în care mor de urât... Și deoarece domnul de Conflans le poruncește țeșătorilor mei de la Arras, regele are să-mi ierte că iau pentru câțva timp pe țeșătorii tăi din Neapole sub mâna mea.

Clémence primi vorba răutăcioasă așa cum fusese rostită, cu un ușor zâmbet. O clipă, între ea și contesa d'Artois se strecurase acea complicitate a unui gust comun pentru lux și pentru lucrurile făurite de dibăcia omului.

În vreme ce regina continua să-i arate cumnatei sale tapiseriile de pe pereți, Mahaut se îndreptă spre acelea ce despărțeau de restul încăperii patul regal, lângă care zărise o cupă plină de bomboane.

- Regele și-a împodobit și el pereții cu asemenea covoare? o întreabă ea pe Clémence.

- Nu, Ludovic nu are încă tapiserii în odaia lui. Ca să spun drept, nu prea doarme acolo.

Se opri, roșindu-se ușor la față pentru mărturisirea ce-i scăpase fără voie.

- Asta arată, verișoară, că-i place grozav să te aibă lângă dânsul, rosti Mahaut pe un ton glumeț. De altminteri, care bărbat n-ar prețui o făptură așa de frumoasă!

- Mă temusem, urmă Clémence cu acea impudoare a sufletului neprihănit, că Ludovic să nu se îndepărteze de mine pentru că sunt însărcinată. Ei bine, nicidecum! O, dar dormim foarte creștinește!

- Mă bucur auzind asta, zău așa, mă bucur mult, spuse Mahaut. Continuă să doarmă cu tine! Ah, de treabă bărbat! Al meu, Dumnezeu să-l odihnească, nu făcea la fel. Bun soț ai!

Ajunsese lângă mescioara de noapte.

- Îmi dai voie să iau una, verișoară? întreabă Mahaut, arătând cupa. Știi că voi m-ați învățat cu bomboanele?

În ciuda durerii de măsele care tot o mai chinuia, apucă vitejește o bomboană și o ronțai pe partea sănătoasă a gurii.

- O, asta avea în ea o migdală amară, spuse. Iau alta.

Întoarsă cu spatele la regină și la Jeanne de Poitiers care se aflau la cel puțin cinci pași de dânsa, scoase din punguța prinsă în cingătoare o bomboană fabricată acasă la ea și o strecură în cupă.

"Nimic nu seamănă cu o bomboană decât altă bomboană", își zise, "iar dacă o găsește pe asta cam amăruie la gust, se va gândi că a dat de o migdală amară".

Se apropie de cele două femei.

- Haide, Jeanne, vorbi ea, spune-i acum cumnatei tale ce ai pe inimă și ce țineai atât de mult să-i spui.

- Într-adevăr, soră dragă, începu Jeanne, codindu-se nițel, voiam să-ți spun ce mă doare.

"Așadar, asta era", gândi Clémence, "voi afla pentru ce au venit."

- Iată, soțul meu e plecat foarte departe, continuă Jeanne și lipsa lui mă face să sufăr. N-ai putea obține de la rege ca Filip să se întoarcă spre a fi aici când voi naște? E o clipă în care nu-ți place de loc să-ți știi soțul departe. Poate că e o slăbiciune a mea, dar parcă te simți ocrotită și nu te înspăimântă așa de mult durerile facerii când știi că tatăl e lângă tine. Ai să cunoști în curând și tu acest simțământ, soră dragă.

Mahaut se ferise să-i destăinuie Jeannei treaba de care se apucase, dar o folosea pe fiică-sa pentru a-și duce planul la capăt.

"Dacă lovitura reușește", își zicea, "e bine ca Filip să fie cât mai curând la Paris spre a lua în mână cârma țării ca regent".

Nici o rugămintă nu putea s-o miște mai mult pe Clémence decât cea auzită din gura Jeannei. Se temuse să nu i se pomenească de provincia Artois și acum parcă i se luase deodată o greutate de pe inimă văzând că nu i se cerea decât să facă un bine. Făgădui să nu cruțe nimic pentru ca Jeanne să-și vadă dorința împlinită.

Jeanne îi sărută mâinile și Mahaut făcu la fel.

- Ah! izbucni ea, bună doamnă ce ești! Îi spuneam eu Jeannei că numai la tine e scăparea!

Apoi, își luară rămas bun. Mahaut părea nerăbdătoare să plece cât mai curând de acolo.

Părăsind castelul Vincennes spre a se întoarce la Conflans, își zicea:

"Uite că s-a făcut... Acum, nu-mi rămâne decât să aștept. În ce zi va mânca oare bomboana? Afară numai dacă Clémence... Nu-i de loc pofticioasă de dulciuri; doar de nu s-ar apuca, împinsă de o poftă de femeie însărcinată, s-o ronțăie tocmai pe aceea! Ei, la urma urmei, tot Ludovic va fi

cel lovit, dacă-și pierde dintr-odată soția și copilul. Și tot pe el au să dea vina că și-a omorât soția; celui care a mai făcut de astea i se pun în cârcă și altele".

- Mamă, ești foarte tăcută, se miră Jeanne. Întrevederea s-a desfășurat în chipul cel mai plăcut. E ceva care te-a supărat?

- Nicidecum, fata mea, nicidecum, răspunse Mahaut. Am făcut o treabă bună acolo.

CĂLUGĂRUL A MURIT

Același eveniment care, la curtea Franței, le făcea atât de fericite pe regină și pe contesa de Poitiers, avea să stârnească nenorocire și prăpăd într-un mic conac, la zece leghe la Paris.

De câteva săptămâni, Maria de Cressay arăta un obraz răvășit de spaimă și de tristețe. Abia dacă răspundea la întrebările ce i se puneau. Cearcăne vinete îi măreau ochii de un albastru închis; o vinișoară i se umfla pe tâmpla străvezie. Uitătura ei părea rătăcită.

- N-o fi cumva iar bolnavă de lingoare ca anul trecut? zicea frate-său Pierre.

- De unde, că doar nu slăbește, răspunse doamna Eliabel. Frigurile dragostei, iată ce-a apucat-o și cred ca acest Guccio nu-i mai iese din cap. De mult trebuia s-o mărităm.

Vărul Saint-Venant însă, întrebat de frații Cressay ce are de gând, răspunsese că era prea ocupat deocamdată cu războiul pe care-l ducea în Artois alături de glotașii din împrejurimi, dar că se va gândi la însurătoare îndată ce se va întoarce pacea.

- Pesemne că a aflat cum stăm cu averea, zicea Pierre de Cressay. Ai să vezi, mamă, ai să vezi, poate că într-o zi ne va părea rău că l-am îndepărtat pe Guccio.

Tânărul lombard mai era primit din când în când la conac, unde gazdele se prefăceau a-i arăta prietenie, ca în trecut. Datoria de trei sute de livre rămânea în picioare și dobânzile ei creșteau. Pe de altă parte, foametea bântuia ca mai înainte și cei de la conac băgaseră de seamă că banca din Neauphle nu era aprovizionată cu de-ale gurii decât tocmai în zilele când Marie se ducea acolo. Grijuliu de a-și păstra ifosul, Jean de Cressay îi ceruse lui Guccio socoteala pentru toate merindele trimise de mai bine de un an; dar când o avu în mână, uită s-o achite. Iar doamna Eliabel își lăsa ca și până acum fiica să meargă la Neauphle o dată pe săptămână, punând însă slujnica s-o însoțească și măsurându-i vremea cu zgârcenie.

Întâlnirile celor doi soți cununați într-ascuns erau deci rare. Dar tânăra slujnica se arăta simțitoare la dărnicia lui Guccio și, afară de asta, Ricard, primul împuternicit al băncii, n-o lasă nepăsătoare. Se visa și dânsa căpătuită la casa ei, zăbovea cu plăcere printre lăzile și condicile de acolo, ascultând clinchetul plăcut al banilor în cântare, pe când catul de sus adăpostea niște îmbrățișări grăbite.

Clipele acestea, smulse de sub supravegherea familiei Cressay și a opreliștilor lumii, fuseseră la început ca niște ostroave de lumină pentru strania pereche care nu avusese încă nici zece ceasuri de trăi împreună. Guccio și Maria trăiau vreme de o săptămână întreagă din amintirea acestor clipe; vraja nopții lor de nuntă nu se risipise. Totuși, la ultimele întâlniri, Guccio băgase de seamă că se schimbase ceva în înfățișarea Mariei. Fusesse și dânsul izbit, ca și doamna Eliabel, de privirea ciudată a tinerei sale soții, de umbra ce i se ivise sub ochi și de vinișoara albastră de pe tâmpla de care, înduioșat, îi plăcea să-și atingă buzele.

Pusese schimbarea în seama nerăbdării Mariei, care nu mai putea să îndure această situație, mincinoasă cum nici nu se mai află. Fericirea drămuită și întotdeauna înfășurată în zdrențele minciunii ajunge repede un chin.

"Dar ea e aceea care nu vrea să rupem tăcerea!", își spunea Guccio, "Ea pretinde că ai săi nu vor recunoaște niciodată căsătoria noastră și că vor cere să fiu tras în judecată. Și unchiul meu e întru totul de aceeași părere. Atunci, ce-i de făcut?"

- De ce ești îngrijorată, dragostea mea? o întrebă Guccio, în a treia zi din iunie. Pentru a nu știu câta oară de când ne vedem, îmi pari mai puțin fericită. De ce te temi? Știi doar că sunt aici ca să te apăr de orice.

În fața ferestrei își desfăcea crengile un cireș înflorit, foșnind de păsări și viespi. Maria se întoarse cu ochii înlăcrămați.

- De ceea ce mi se întâmplă, spuse ea, nici chiar tu, iubitul meu, nu mă poți apăra.

- Dar ce ți se întâmplă?

- Nimic decât ceea ce e rânduit de Dumnezeu să-mi vină de la tine, răspunse încetișor Maria plecându-și capul.

Guccio vru să se încredințeze că auzise bine.

- Un copil? șopti el.

- Mi-era frică să ți-o mărturisesc. Mă temeam că din pricina asta mă vei iubi mai puțin.

Guccio rămase câteva clipe fără să poată rosti un cuvânt, pentru că nici unul nu-i venea pe buze. Apoi, îi luă obrazul în mâini și o sili să-l privească.

Ca mai toate ființele sortite nebuniilor pasiunii, Maria avea un ochi ceva mai mic decât celalalt; acest cusur neînsemnat, care nu-i știrbea nimic din frumusețea chipului, ieșea și mai mult la iveală în tulburarea ce-o cuprinsese și dădea feței o expresie mai mișcătoare.

- Maria, asta nu te face fericită? întrebă Guccio.
- O, ba da! Voi fi fericită, dacă și tu ești.
- Dar e minunat, Maria! izbucni el. E tot ce ne puteam dori, și toată lumea va trebui să afle de căsătoria noastră. Ai tăi nu vor mai avea încotro acum, vor fi nevoiți să se plece. Un copil! Un copil! Dar e o minune!

Și o măsura din cap până-n picioare, fermecat, uimit că un lucru așa de firesc li se poate întâmpla lui și ei. Se simțea bărbat, se simțea puternic. Puțin lipsea să se aplece pe fereastră și să strige vestea în gura mare, s-o audă tot târgul.

Fiindcă în orice, acest tânăr nu vedea la început decât partea frumoasă și prilejul de a se făli cu ceva. Se căsătorise într-ascuns cu o fată de nobil și iată că dânsa îi făcea un copil. Niciodată nu întrezărea necazurile ce se puteau isca din faptele lui, decât a doua zi.

De la catul de jos se auzi glasul slujnicei care le amintea că se făcuse ora plecării.

- Ce să mă fac? Ce să mă fac? se frământa Maria. Niciodată nu voi îndrăzni să-i spun așa ceva mamei.

- Ei bine, mă voi duce eu să i-o spun, răspunse Guccio.

- Așteaptă, să mai treacă o săptămână.

Bărbatul apucă înainte pe scara îngustă de lemn, întinzându-i mâinile ca să o ajute să coboare, treaptă cu treaptă, ca și cum ea s-ar fi șubrezit deodată și trebuia să o sprijine la fiecare pas.

- Dar n-am ajuns încă să nu pot merge! se apără dânsa.

Guccio simți ce caraghioasă era purtarea lui grijulie și izbucni într-un hohot de râs. Apoi o luă în brațe și schimbară un sărut atât de lung, încât ea crezu că i se taie răsuflarea.

- Trebuie să plec, trebuie să plec, spuse Maria.

Dar bucuria lui Guccio era molipsitoare și ea plecă de acolo liniștită. Nimic nu se schimbase în situația lor, și totuși Maria își redobândise încrederea, numai pentru că Guccio îi cunoștea acum taina.

- Ai să vezi, ai să vezi ce viață frumoasă vom avea! îi spuse, însoțind-o până la poarta grădinii.

E o faptă plină de înțelepciune și de milă din partea Creatorului, aceea de a ne fi oprit să pătrundem viitorul, atunci când ne-a dăruit bucuriile amintirii și farmecele amăgitoare ale speranței. Prea puțini sunt oamenii care ar supraviețui după ce ar afla ce-i așteaptă. Dacă acești doi soți, dacă acești doi amănți ar fi știut că nu se vor mai vedea decât o singură dată în

toată viața lor, și numai după ce vor fi trecut zece ani, pesemne că s-ar fi omorât chiar atunci.

Cât țin drumul spre casă, Maria merse cântând printre pajiștile presărate cu flori și copacii înfloriți. Vru să se oprească pe malul râului Mauldre, ca să culeagă stânjenei.

- Astea-s pentru împodobit biseriçuța noastră, spuse ea.

- Grăbește-te, domnișoară, îi răspunse slujnica, au să te dojenească dacă întârzii.

Maria se întoarse la conac, merse drept în odaia ei și, ajunsă acolo, simți deodată pământul fugindu-i de sub picioare. Doamna Eliabel stătea în mijlocul încăperii și cerceta din ochi o manta descusută în talie la care Maria lucrase dimineața. Toate rochiile ei erau întinse pe pat și se vedea că fiecare din ele fusese lărgită în același fel.

- Unde ai fost, de-ai întârziat atâta? întrebă doamna Eliabel cu glas morocănos.

Maria nu scoase o vorbă, și lăsă să-i cadă stânjeneii pe care îi mai avea în mână.

- N-am nevoie să-mi răspunzi, ca să știu, continuă doamna Eliabel. Dezbracă-te.

- Mamă!.... făcu Maria cu voce sugrumată.

- Leapădă tot de pe tine, ți-o poruncesc! îi strigă doamna Eliabel.

- Niciodată! se împotrivi Maria.

O palmă răsunătoare îi răspunse.

- Ei, acum ai să te supui? îți recunoști păcatul?

- N-am păcătuît! spuse Maria cu aceeași îndârjire.

- Și burta care ți s-a umflat? Din ce ți-a venit asta? întrebă doamna Eliabel, arătându-i veșmintele lărgite.

Mânia ei creștea văzând că nu mai are în față o copilă supusă voinței materne, ci, pe neașteptate, o femeie care o înfrunta.

- Ei bine, da, voi fi mamă; ei bine, da, e Guccio, izbucni Maria, și n-am de ce să roșesc, căci n-am păcătuît. Guccio e soțul meu.

Doamna Eliabel nu crezu nici o iotă din povestea cununiei la miezul nopții. Maria se ridicase împotriva voinței părintești exercitată de dânsa și de fiul ei mai mare. Și apoi, călugărul acela italian putea foarte bine să nu fie un călugăr adevărat. Nu, hotărât lucru, doamna Eliabel nu credea în această căsătorie.

- Nici la spovedanie pe patul morții, auzi tu, mamă, nici pe patul morții nu voi spune nimic altceva, repetă Maria.

Furtuna asta ținu un ceas întreg, după care doamna Eliabel își încuie fata în odaie, învârtind cheia de două ori.

- La mănăstire! La mănăstirea fetelor pocăite, acolo ai să te duci! îi strigă prin ușă.

Și Maria se prăbuși plângând printre rochiile ei împrăștiate.

Doamna Eliabel trebui s-aștepte până seara, când flăcăii se întoarseră de la vânătoare, pentru a le da și lor vestea. Sfatul de familie fu scurt. Mânia îi cuprinse pe amândoi băieții, dar Pierre, simțindu-se aproape vinovat de a-l fi apărât până atunci pe Guccio, se arată mai furios și mai pornit spre răzbunare. Li s-a necinstit sora, au fost trădați mișelește sub propriul lor acoperiș! Un lombard! Un cămătar! Îl vor țintui de viu în ușa prăvăliei lui.

Se înarmară cu țepușele lor de vânătoare, își scoaseră iar caii abia băgați în grajd și dădură fuga la Neauphle.

În noaptea aceea însă, prea tulburat ca să-și poată găsi somnul, Guccio umbla prin grădină. Cerul era înstelat, văzduhul pătruns de miresme; primăvara din Ile-de-France era mai frumoasă ca oricând; aerul avea un gust proaspăt, încărcat de sevă și de rouă.

În tăcerea câmpiei din jur, Guccio auzea cu plăcere scrâșnetul prundului sub tălpile lui... Un pas tare, un pas ușor, și pieptul nu-i era destul de larg pentru a-i cuprinde bucuria.

"Și să mai zici", îi trecu prin minte, "că acum șase luni zăceam pe un pat păcătos de spital... Ce bine e să trăiești!"

Visa. Atunci când soarta i se și pecetluse, visa la fericirea lui viitoare. Se și vedea înconjurat de o droaie de copii, născuți dintr-o dragoste minunată, și în ale căror vine se va amesteca sângele neamului său de sieniezi liberi cu nobilul sânge al Franței. Va fi marele Baglioni, capul unei puternice dinastii. Se gândea să-și prefacă numele, devenind Baglion de Neauphle, ca să sune franțuzește; regele îi va conferi bineînțeles un titlu de noblețe, iar fiul pe care avea să-l nască Maria, căci nu încăpea îndoială ca va fi un băiat, o să fie într-o zi îmbrăcat în armură de cavaler.

Nu se trezi din visările acestea decât auzind un tropot iute de cai pe caldarâmul uliței, apoi goana oprindu-se în fața băncii și poarta răsunând sub ciocănituri năpraznice.

- Unde-i ticălosul ăla, nemernicul, cămătarul? striga un glas pe care Guccio îl recunoscuse îndată ca fiind al lui Pierre de Cressay.

Și fiindcă nu li se deschidea destul de repede, cei doi frați începură să izbească în canatul de stejar cu mânerul țepușei lor de vânătoare. Guccio își duse mâna la șold. Nu avea pumnalul asupra-i. Auzi pașii greoi ai lui Ricard coborând pe scară.

- Îndată, îndată! Acuma viu! repetă primul slujbaș cu vocea morocănoasă a omului sculat din somn.

Urmă un zgomot de zăvoare trase, de drugi dați de o parte și, după o clipă, o hărmălaie de țipete din care Guccio nu prinse decât frânturi:

- Unde ți-e stăpânul? Vrem să-i vedem numaidecât!

Guccio nu desluși răspunsurile lui Ricard, dar frații Cressay începură acum să zbiere în gura mare:

- Ne-a necinstit sora! Câinele! Cămătarul! Nu plecăm de aici până nu-l jupuim de viu!

Un țipăt puse capăt vorbelor. Îl pocniseră fără îndoială pe Ricard.

- Fă-ne lumina! răcni Jean de Cressay.

Și Guccio îi mai auzi vocea urlând prin casă:

- Guccio! Unde te-ai ascuns? Numai în fața fetelor ai curaj? Haide, îndrăznește de te arată mișelule!

Niște obloane se crăpaseră pe la ferestrele din piața. Locuitorii șușoteau, dar nici unul nu scoase capul. La drept vorbind, nu erau nemulțumiți; multă vreme de acum încolo vor avea despre ce vorbi. Și apoi, le făcea plăcere renghiul jucat tinerilor stăpâni, acestor doi flăcăi care-i luau de sus și-i chemau mereu la corvezi. Dacă ar fi fost să aleagă, mai mult le plăcea lombardul, dar nu încă până într-atât încât să riște o ciomăgeală luându-i apărarea.

Guccio nu era lipsit de curaj, dar îi mai rămăsese un pic de minte; își dădu seama că n-ar fi făcut nici o scofală înfruntând pe cei doi furioși înarmați, când el nu avea nici măcar un stilet la brâu.

În timp ce frații Cressay scotoceau casa și-și vărsau năduful sfărâmând mobila, Guccio alergă la grajd. Noaptea îi mai aduse în auz vocea lui Ricard care se tânguia:

- Condicile mele! Condicile mele!

"Atâta pagubă!", își spuse Guccio, "Nu vor izbuti să spargă lăzile de bani".

Luna împrăștia destulă lumină ca să-i îngăduie să petreacă un frâu pe capul calului și să-i arunce o șa în spinare; strânse tafturile pe dibuite, se

prinse cu mâinile de coamă spre a încăleca și o șterse prin poarta grădinii. Așa își părăsi el banca.

Auzindu-l pornind în galop, frații Cressay se repeziră la ferestre.

- Fuge, mișelul, fuge! O ia spre Paris! Șo pe el! Hei, țopârlanilor, tăiați-i drumul!

Nimeni, bineînțeles, nu se clinti.

Cei doi frați se năpustiră atunci în uliță și, încălecând, porniră pe urmele lui Guccio.

Dar calul tânărului lombard era de soi și venea odihnit din grajd. Caii fraților Cressay erau niște biete mârtoage de țară și aveau în picioare oboseala unei zile de vânătoare. Pe aproape de Rennemoulins, unul din ei începu să șchioapete așa de rău că trebui să-l lase acolo, și cei doi frați se văzură siliți să încalece pe același cal care, pe deasupra, mai era și răpciugos, adică scotea din nări un zgomot de rindea.

Guccio avu astfel destul timp să le-o ia înainte. Ajunse în ulița Lombarzilor la revărsatul zorilor și-l găsi pe unchiu-său încă în pat.

- Călugărul! Unde-i călugărul? întrebă din ușă.

- Care călugăr, băiatule? Ce te-a apucat? Nu cumva vrei acum să te călugărești?

- Lasă unchiule, nu-ți mai bate joc. Trebuie să dau de călugărul care m-a cununat. Sunt urmărit și mi-e viața în primejdie!

Povesti dintr-o răsuflare ce pățise; trebuia să-l regăsească pe călugăr pentru a dovedi că era într-adevăr soțul Mariei.

Tolomei îl ascultă, cu un ochi deschis și celălalt închis. Căscă de două ori, ceea ce-l scoase din sărite pe Guccio.

- Nu te mai frământa atâta. Călugărul tău a murit, spuse în cele din urma Tolomei.

- A murit!? făcu Guccio.

- Ei, da! Căsătoria ta prostească te-a ferit barem să ai soarta lui; căci dacă ai fi mers cum voia Robert d'Artois, să-i duci mesajul, cu siguranță că nu mai aveai acum nici o grijă în privința nepoților pe care mi-i dai fără ca eu să te fi îndemnat la asta. Fratele Vincenzo a fost omorât undeva, aproape de Saint-Pol de către oamenii lui Thierry d'Hirson care îl mirosiseră. Avea asupra lui cele o sută de livre ale mele. Ah, mă costă scump, monseniorul Robert d'Artois!

- *Questo è un colpo tremendo!*^{[11](#)} gemu Guccio.

Tolomei își sună sluga și ceru să i se aducă un lighean cu apă caldă și hainele.

- Dar ce-am să mă fac, unchiule Spinello? Cum să arăt că sunt cu adevărat soțul Mariei?

- Nu-i asta partea cea mai grea, spuse Tolomei. Chiar dacă numele tău și al domnișoarei tale ar fi scrise cum se cuvine într-o condică, aceasta n-ar schimba nimic. Se cheamă totuși că te-ai însurat cu o fată de neam nobil fără consimțământul a lor săi. Voinicii care te urmăresc pot foarte bine să scoată tot sângele din tine și n-au de ce se teme. Sunt nobili și oamenii aceștia pot măcelări pe oricine fără să fie pedepsiți. Vor avea cel mult de plătit amenda datorată pentru viața unui lombard, câteva livre mai mult decât pentru pielea unui evreu, și ceva mai puțin decât pentru oasele ultimului țopârlan, numai să fie țopârlan din Franța. Nu m-ar mira să primească și felicitări.

- Ei, după cum văd, în frumoasă belea m-am băgat.

- Bine că recunoști, spuse Tolomei vârându-și obrazul fălcos în ligheanul cu apă.

Se clăti acolo o clipă, apoi se șterse cu un prosop.

- Ei, nu cred că voi mai avea timp astăzi să mă bărbieresc... Ah, *per Bacco!* Și n-am fost nici eu mai deștept ca tine.

Pentru întâia oară era vădit îngrijorat.

- Mai întâi de toate trebuie să te pui la adăpost, continuă el. Nu poate fi vorba să te ascunzi la un lombard. Dacă urmăritorii tăi au asmuțit un sat, negăsindu-te aici, vor aduce ispravnicul și vor trimite straja orașului să scotocească pe la toți ai noștri. Nici două zile n-au să treacă și vor pune mâna pe tine. Ah, frumos o să-mi șadă în ochii tuturor bancherilor, cu un nepot întemnițat! Firește, ar mai fi o scăpare... la vreo mănăstire...

- A, nu! Să nu mai aud de călugări!

- Ai dreptate, nu te poți încrede în ei. Lasă-mă să chibzuiesc... Ce-ai zice de Boccaccio?

- Boccaccio?

- Da, bunul tău prieten Boccaccio, cel care călătorește pentru treburile fraților Bardi.

- Dar unchiule, uiți că e lombard ca și noi, și pe deasupra nici nu se află deocamdată în Franța.

- Da, dar e îndrăgit de o doamnă cu stare din Paris care i-a făcut și un copil, fără cununie.

- Așa e, mi-a spus-o.
  - Știu, e o femeie cumsecade, și care, cel puțin, va înțelege situația ta. Te vei duce să-i ceri adăpost... Iar eu îi voi primi pe cumnățelei tăi; ți-i potolesc eu... dacă nu cumva mă vor potoli ei pe mine și diseară nu vei mai avea unchi.
  - Vai, nu, unchiule! Sunt sigur că n-ai de ce te teme. Sunt îndârjiți, dar nobili. Îți vor respecta vârsta.
  - Frumoasă pavăză, să te bizui pe picioarele betege!
  - Ba poate chiar că s-au lăsat păgubași, întorcându-se din drum, și nu vor mai veni.
- Tolomei își înălță capul din caftanul pe care și-l petrecuse peste cămașa de zi.
- Asta m-ar mira mult, răspunse el. În orice caz, vor depune plângere și ne vor chema la judecată. Trebuie să cer sprijinul vreunei mărimi care să oprească lucrurile în loc mai înainte de a se face zarvă... Valois? Valois, făgăduiește și nu se ține de cuvânt. Robert? E ca și cum ai pune crainicii orașului să trâmbițeze știrea.
  - Regina Clémence! rosti Guccio. Ținea foarte mult la mine în timpul călătoriei.
  - Ți-am mai spus-o și altădată! Regina îi va vorbi regelui, care va vorbi cancelarului... care va pune în picioare toată curtea de judecată. Frumoasă pricină vom avea de apărut, n-am ce zice!
  - Și de ce n-am cere ajutorul lui Bouville?
  - A, iată în sfârșit o idee bună! izbucni Tolomei. Ba e chiar prima idee bună pe care o ai de șase luni încoace. Bouville asta... e drept, nu strălucește prin deșteptăciune, dar se bucură încă de vază pentru că a fost șambelanul regelui Filip. Nu e vârât în uneltirile de la curte și trece drept om cinstit...
  - Și apoi, mă iubește mult adăugă Guccio.
  - Da, știu asta! Hotărât lucru, toată lumea te iubește! Ah, bine ne-ar prinde ceva mai puțină dragoste! Haide, mergi de te ascunde la doamna aceea a prietenului tău Boccaccio și... rogu-te, vezi să nu se îndrăgostească și asta de tine! Eu dau fuga la Vincennes, să vorbesc cu Bouville. Ah, în ce încurcătură mă bagi! Bouville e singurul om care nu-mi datorează nimic și tocmai lui trebuie să-i cer ceva.
-

LA VINCENNES ERA DOLIU

Când jupân Tolomei, călare pe catârca lui sură și urmat de servitorul său, pătrunse în prima curte a castelului de la Vincennes, fu mirat să dea peste o mare forfotă de oameni de toate felurile, oșteni, slujitori, scutieri, seniori, dregători ai legii și orășeni cu stare; dar această mare mulțime se mișca într-o tăcere desăvârșită, ca și cum oameni, dobitoace și lucruri ar fi încetat să mai scoată și cel mai mic zgomot.

Pământul fusese acoperit cu maldăre de paie pentru a înăbuși huruitul carelor și tropăitul pașilor. Toți vorbeau în șoaptă.

- Regele trage să moară, îi spuse lui Tolomei un senior dintre cunoștințele lui, pe care-l întrebase ce se întâmplă acolo.

Înăuntrul castelului se părea că nu mai era nici un fel de pază, și arcașii lăsau să intre pe oricine. Ucigași sau hoți ar fi putut să intre, amestecându-se în această învălmășeală, fără ca nimeni să se gândească a-i opri. Se auzea o șoaptă trecând din gură-n gură:

- Spițerul! Faceți-i loc spițerului!

Niște infirmieri ai palatului ieșeau prin uși dosnice, ducând lighene acoperite cu o cârpă, pe care mergeau să le arate doctorilor. Aceștia, putând fi recunoscuți după îmbrăcămintea lor, țineau sfat între două uși; medicii purtau pelerină cu glugă peste caftanul de dimie iar pe cap o tichiută asemănătoare cu cea a călugărilor. Chirurгии aveau caftan de pânză cu mâneci lungi și înguste, iar din scufa lor rotundă pornea o eșarfă albă care le acoperea obraji, ceafa și umerii.

Tolomei află de la unul și altul despre ce era vorba. Regele avea de două zile o durere la stomac, dar n-o prea luase în seamă, căci era deprins cu asemenea neajunsuri și mai jucase mingea încă în după-amiaza din ajun; se încălzise foarte tare și ceruse apă de băut.

Ceva mai târziu a fost văzut îndoindu-se și începând să verse, și a trebuit să se vâre în pat. Starea lui se înrăutățise atât de mult în timpul nopții, încât el însuși ceruse să i se dea sfânta împărtașanie.

Doctorii aveau păreri împărțite în ce privește felul bolii, unii pornind de la înecăciunile ce-l apucau pe rege, tăindu-i răsuflarea, ziceau că apa rece pe care o băuse după opintirile jocului cu mingea îi pricinuiseră această izbucnire a durerilor; ceilalți afirmau că apa nu putea să-i ardă în așa hal măruntaiele regelui încât acesta "să facă sânge sub el".

Zăpăciți de obârșia misterioasă a bolii și oarecum paralizați, cum se întâmplă adeseori când medicii sunt chemați în număr prea mare la căpătâiul unui bolnav, nu recomandau decât leacuri ușoare, nici unul din ei neîndrăznind să-și ia răspunderea unui tratament energic, de teama de a nu fi pe urmă învinuit că omorâse bolnavul.

Demnitarii curții își destăinuiau unii altora, vorbind pe ocolite, tot ce aflaseră despre farmecele făcute regelui, fiecare luându-și aerul că știe mai mult decât poate spune. Apoi, se și frământau alte probleme. Cine are să fie regent? Unora le părea rău că monseniorul de Poitiers lipsea tocmai acum, alții, dimpotrivă, se bucurau că nu-i acolo. Regele își arătase oare hotărât voința în această privință? Nimeni nu știa. Își chemase însă cancelarul pentru a-i dicta o adăugire la testamentul său.

Croindu-și drum prin această forfotă tăcută, Tolomei izbuti să ajungă chiar până la odaia în care suveranul trăgea să moară. Acolo, șambelanii stăvileau lumea, nelăsând în jurul regelui decât pe membrii familiei și pe cei mai apropiați dintre slujitorii săi, și așa destul de numeroși.

Înălțându-se în vârful picioarelor, mai marele băncilor lombarde putu să-l zărească, deasupra unui zid de umeri, pe Ludovic al X-lea, cu bustul rezemat în perne, și al cărui obraz scofâlcit, redus la jumătate, purta stigmatul sfârșitului. Cu o mână la piept și cealaltă la burtă, cu fălcile încleștate, părea că încearcă să-și rețină gemetele.

Careva trecu, șușotind:

- Regina, unde-i regina? Regele o cheamă pe regină...

Clémence era în odaia de alături, înconjurată de doamnele ei de onoare, de burduhănosul Bouville care se lupta cu lacrimile gata să-l podidească și de Eudeline.

Regina nu dormise de douăzeci și patru de ceasuri, și abia dacă se așezase. Și în clipa asta stătea în picioare, nemișcată, cu ochii ațintiți în gol, aidoma sfintelor zugrăvite prin bisericile din țara ei, în timp ce monseniorul de Valois, îmbrăcat de sus până jos în negru, ca și cum ar fi purtat de pe acum doliu, îi zicea:

- Nepoată dragă, trebuie să te pregătești pentru tot ce poate fi mai rău.

"Dar sunt pregătită", gândea Clémence, "și n-am nevoie de el ca s-o știu. Zece luni de fericire, asta era deci tot ce mi se cuvenea? Și poate că e încă mult, și Dumnezeu e prea milostiv că mi le-a dat; iar eu nu i-am mulțumit îndeajuns. Nu moartea e tot ce poate fi mai rău, de vreme ce ne vom regăsi în viața veșnică. Mai rău e de acest copil ce se va naște peste cinci luni, pe

care Ludovic nu-l va fi cunoscut și care nu-și va cunoaște tatăl decât atunci când are să ajungă el însuși în împărăția de dincolo. De ce îngăduie Dumnezeu una ca asta?"

- Te poți bizui pe mine, nepoată, vorbi mai departe Valois. Nu voi înceta să te ocrotesc întocmai ca și până acum. Trebuie să mă lași să fac tot ce cred de cuviință, iar tu să nu te gândești decât că porți în pântecul tău nădejdea noastră. Bine ar fi într-adevăr să fie un băiat! Fără îndoială, starea în care te afli nu-ți îngăduie să iei pe umerii tăi povara regentei; și-apoi francezii n-ar privi cu ochi buni să fie cârmuiți de mâna unei femei străine. Ai să-mi spui că a mai fost și Blanche de Castille? Firește, firește, dar ea fusese regină cu mulți ani înainte. Francezii n-au învățat încă de ajuns să te cunoască. Trebuie să te scap de îndatoririle tronului, luându-le asupra mea, ceea ce, la drept vorbind, nu e ceva nou pentru mine...

Șambelanul, care venea să-i spună reginei că muribundul o cheamă, intră în clipa asta, dar Valois îi făcu semn cu mâna să tacă, și continuă:

- Nu am nici un merit oferindu-mă să îndeplinesc sarcina de regent; sunt singurul în stare s-o îndeplinesc așa cum se cuvine; te voi lua să cârmuiești alături de mine, căci vreau să trezesc în francezi dragostea pe care o datorează mamei viitorului lor rege.

- Unchiule, izbucni deodată Clémence, Ludovic n-a murit încă. Fii bun, mai curând, și roagă-te ca o minune să-l scape, iar dacă nu se poate, amână-ți cel puțin planurile până și-o da sufletul. Și decât să mă ții aici, lasă-mă să merg unde mi-e locul, la căpătâiul lui.

- Firește, nepoată, firește, dar acestea sunt totuși lucruri la care trebuie să te gândești când ești regină. Nu ne putem lăsa copleșiți de durerea oamenilor de rând. Ar trebui ca Ludovic acum, când își va rosti ultimele dorințe, să hotărască pe cine anume îl vrea regent.

- Eudeline, nu mă părăsi, murmură regina.

Iar către Bouville, pe când se îndrepta spre odaia regelui:

- Prietene Hugues, prietene Hugues, nu-mi vine să cred că va muri, spune-mi că nu e adevărat!

Era prea mult pentru inimosul Bouville; începu să plângă în hohote.

- Când mă gândesc, zicea el, când mă gândesc că eu sunt cel care m-am dus la Neapole să te aduc!

Atitudinea Eudelinei, de când se îmbolnăvisese regele, era stranie. N-o părăsea pe regină, care i se adresa pentru tot ce avea nevoie, ceea ce începea să stârneasă ciuda doamnelor de onoare. În fața acestui om pe patul morții,

a acestui suveran a cărui cea dintâi ibovnică fusese, pe care-l iubise cu supunere, apoi îl urâse cu înverșunare, Eudeline nu simțea nimic. Nu se gândea nici la el, nici la ea însăși. Se părea că amintirile îi muriseră înaintea aceluia care le dăduse viață. Toate gândurile și sentimentele îi erau îndreptate spre regină, prietena ei. Iar dacă Eudeline suferea în această clipă, suferința îi venea de la durerea reginei.

Clémence străbătu încăperea, sprijinindu-se într-o parte de brațul Eudelinei și în cealaltă de brațul lui Bouville.

Zărindu-l pe acesta din urmă, Tolomei, care se afla tot în pervazul ușii, își aminti deodată ce anume îl adusese acolo.

"Într-adevăr, nu prea e vremea potrivită pentru a vorbi cu Bouville.", gândi el, "Și cei doi frați Cressay mă așteaptă fără îndoială acasă, la ora asta. Ah, această moarte îmi strică toate socotelile".

Tocmai atunci se simți îmbrâncit de o matahală: cu mânecile suflecate, contesa Mahaut își croia drum prin mulțime. Deși toți știau că fusese îndepărtată de la curte, nimeni nu se mira văzând-o acolo; era datorită ei de rudă apropiată și de mare vasal al regelui Franței de a fi de față la o asemenea împrejurare.

Își luase o mutră anume pentru a se arăta mirată foarte și răvășită de cea mai neagră jale.

Intrând în odaia unde se afla regele, șopti ca pentru dânsa, dar destul de tare ca să fie auzită de cel puțin zece persoane:

- Doi într-un interval de timp așa scurt! într-adevăr prea e groaznic! Biata Franță!

Cu pasul ei mare de soldat se apropie de ceilalți din familia regală. Charles de La Marche, cu frumosul său chip nițel crispat, își ținea brațele încrucișate pe piept, înconjurat de vărul său bun, Filip de Valois, și de Robert d'Artois.

Mahaut îi întinse lui Robert mâinile amândouă, făcându-i semn din ochi că e prea tulburată ca să mai poată vorbi și că într-o zi ca asta, toată vrajba lor era dată uitării. Apoi, se duse să îngenuncheze lângă patul regelui și, cu glas frânt de durere, rosti:

- Măria ta, te rog să mă ierți pentru necazurile ce ți le-am pricinuit.

Ludovic o privi iar ochii săi de-un verde spălăcit aveau cearcănele adânci ale morții. I se schimba tocmai atunci ligheanul, în văzul tuturor; încercând să-și păstreze stăpânirea de sine, în ciuda poziției incomode, căpătă pentru

întâia oară un aer oarecum regesc și, în sfârșit, un pic de adevărată maiestate, care-i lipsise toată viața.

- Te iert, verișoară, dacă te vei supune puterii regelui, răspunse el după ce i se strecurase un nou lighean dedesubt.

- Ți-o jur, măria ta! spuse Mahaut.

Și mulți din cei ce erau acolo se simțiră sincer mișcați, văzând-o pe temuta contesă plecându-și în sfârșit spinarea și declarându-se supusă.

Robert d'Artois își închise pe jumătate ochii și se aplecă să șoptească la urechea lui Filip de Valois:

- Nu s-ar fi putut preface mai bine, dacă ea este cea care l-a ucis.

Întâia bănuială se născuse în el.

Pe Aiurit îl apucară din nou durerile și-și duse mâinile la burtă. Prin gura întredeschisă i se vedeau dinții strânși; sudoarea îi curgea pe tâmpile și-i lipea părul. După câteva clipe păru să se potolească și spuse:

- Aceasta înseamnă deci a suferi? Aceasta înseamnă... Ah! Dumnezeu să mă ierte că am făcut pe mulți să sufere.

Își lasă puțin capul pe pernă și rămase cu ochii ținți la Clémence.

- Dulcea mea, draga mea, ce chin că trebuie să te părăsesc! Vreau să păstrezi această casă, pentru că aici ne-am iubit. Etienne! Etienne! repetă el fluturându-și degetele spre cancelarul de Mornay care ședea la căpătâiul său, cu foile de pergament în mână, gata să însemneze ultimele dorințe ale regelui... Scrie acolo că-i las reginei Clémence acest castel din pădurea Vincennes... și vreau să i se plătească o rentă de douăzeci și cinci de mii de livre.

- Ludovic, iubitul meu stăpân, spuse Clémence, nu te mai gândești la mine, mi-ai dat prea mult. Dar, rogu-te, gândește-te la cei cărora le-ai făcut rău; mi-ai făgăduit...

- Spune, spune, draga mea, și se va face întocmai cum vei voi.

Regina își puse mâna pe brațul Eudelinei.

- Fiica ei, murmură Clémence.

Sprâncenele lui Ludovic se încruntară, ca și cum muribundul ar fi vrut să biruie distanțele, ajungând la o amintire foarte depărtată.

- Așadar, tu știai, Clémence? rosti el... Ei bine. Fiica Eudelinei să fie stareță, și stareță la o ctitorie regală; asta mi-e vrerea.

Eudeline își plecă fruntea.

- Dumnezeu să-ți răsplătească, Ludovic măria-ta, zise dânsa.

- Și cine mai este? continuă regele. Cui am mai făcut rău? A, da, finului meu, Louis de Marigny. Vreau ca el să știe că mă căiesc de a-l fi acoperit de ocară pe tată-său.

Și porunci să se treacă în testament că-i lasă o rentă de zece mii de livre.

- N-are oricine norocul de a fi avut un tată spânzurat, spuse Robert d'Artois celor de lângă dânsul. Nu moștenești atâta bănet nici dacă l-ai pierdut în vreo bătălie cum a murit al meu.

Charles de Valois, care se apropiase de grupul lor, se amestecă în vorbă:

- E ușor să scrii cât lași unuia sau altuia, dar de unde voi lua eu bani pentru toate astea?

Și-i făcu semn lui Etienne de Mornay că lista e destul de lungă și că ar trebui să se grăbească, luând semnătura regelui pe adaosul de testament. Cancelarul pricepu numaidecât și se supuse. Ludovic zgârie foaia cu pana ce i se întinse spre a iscăli. Apoi își roti privirea, cercetând chipurile celor de față, ca și când ar fi fost muncit de o grijă și căuta pe cineva care ar fi trebuit să fie acolo.

- Pe cine cauți, Ludovic? întrebă Clémence.

- Pe tata, murmură el.

Și cei din jur crezură că începea să delireze. De fapt însă, încerca să-și amintească cum se purtase tată-său în timpul agoniei, cu optsprezece luni înainte. Se întoarse spre duhovnic, un călugăr dominican din Poissy, și-i spuse:

- Minunea... Tată-meu mi-a încredințat taina minunii regale¹². Cui pot s-o încredințez?

Charles de Valois se apropie, gata ca întotdeauna să culeagă orice fărâmbă de putere care cădea de pe tron. Ce i-ar mai fi plăcut să-și pună mâinile pe capul vreunui bolnav ca la sfânta grijanie și să-l vindece de gălci!

Dar călugărul se aplecase la urechea lui Ludovic al X-lea spre a-i șopti să n-aibă grijă de asta: regii puteau să moară fără a spune nimic; ea, biserica, nu va uita minunea. Dacă Ludovic are să aibă un fiu, taina de a o săvârși îi va fi dezvăluită la vremea cuvenită.

Ludovic își strămută atunci privirea pe chipul reginei, o coborî spre pieptul ei, apoi spre pânțele, și rămase acolo mult timp, ca și cum, strângându-și ce-i mai rămăsese din viață, muribundul încerca să transmită tot ce promise de la cei care domniseră trei veacuri înaintea lui.

Acestea se petreceau la 4 iunie 1316.

TOLOMEI SE ROAGĂ PENTRU REGE

În după-amiaza aceea, când Tolomei se întoarse acasă, primul său slujbaş veni îndată să-l anunțe că doi oameni de la țară îl așteaptă în anticamera cabinetului de lucru.

- Arată a fi foarte întăritați, adăugă el. Stau acolo de la nouă dimineața, fără să fi mâncat nimic, și spun că nu pleacă până nu vor da ochii cu domnia ta.

- Da, știu cine sunt, răspunse Tolomei. Închideți ușile și adunați-i în cabinetul meu pe toți ai casei, slujbașii, feciorii, rânđașii, slugile. Și asta, repede! Toată lumea la mine, sus.

Apoi, începu să urce încet treptele, luând un pas de moșneag doborât de nenorocire; se opri o clipă în capul scării, ascultând zarva pe care porunca sa o stârnise în toată casa; așteptă până când cele dintâi capete se iviră jos, și abia atunci intră în anticameră, ținându-și mâinile la frunte.

Frații Cressay se ridicară, și Jean, venind spre dânsul, spuse răstit:

- Jupâne Tolomei, noi suntem...

Tolomei îl opri cu un gest al brațului.

- Da, știu! făcu el pe un ton plângăreț, știu cine sunteți și știu de asemenea ce aveți să-mi spuneți. Dar aceasta nu e nimic pe lângă năpasta ce-a dat peste noi.

Cum celălalt voia să continue, Tolomei se întoarse spre ușă și le spuse slujitorilor săi care începeau să se arate:

- Intrați, prieteni, intrați toți; veniți să auziți groaznica veste din gura stăpânului vostru! Haide, intrați, copii!

Încăperea se umplu îndată. Dacă ar fi vrut să facă cea mai mică mișcare, frații Cressay ar fi fost dezarmați într-o clipă.

- Dar, jupâne, despre ce-i vorba la urma urmei? întrebă Pierre care începea să-și piardă răbdarea.

- O clipă, o clipă rogu-vă, răspunse Tolomei. Toată lumea trebuie să audă.

Și frații Cressay, cam fâstâciți, gândiră că bancherul avea să dezvăluie în auzul tuturor rușinea ce-o suferiseră. La așa ceva nu s-ar fi așteptat.

- Sunteți toți aici? întrebă Tolomei. Atunci, ascultați mă, prieteni.

După care nu mai spuse nimic. Urmă o lungă tăcere. Tolomei își ascunse obrazul în palme, și toți crezură că plânge. Când își arată fața, singurul său ochi deschis, era într-adevăr plin de lacrimi.

- Prieteni, copiii mei, rosti el în cele din urmă, prea e groaznică vestea pe care v-o aduc! Regele nostru... da, mult iubitul nostru rege, s-a săvârșit din viață.

Vocea i se stinge în gât, sugrumată de durere; se lovea cu pumnii în piept de parcă era răspunzător de moartea regelui. Apoi, văzându-i pe toți încremeniți, se folosi de prilej spre a porunci:

- Ei, în genunchi cu toții și să ne rugăm pentru sufletul său!

El însuși, greoi, căzu la pământ, și toată slujitorimea lui îi urmă pilda.

- Haide, domnilor, în genunchi! le spuse pe un ton dojenitor celor doi frați Cressay care, înmărmuriți de vestea auzită și cu totul buimăciți de ceea ce li se înfățișa ochilor, rămăseseră singuri în picioare.

- *In nomina patris...*, începu Tolomei.

Atunci izbucni un concert de plânsete de-ți spărgea urechile. Erau slujnicele casei, italience toate, care alcătuiau un cor de bocitoare după cea mai bună datină a țării lor.

- *Requiescat...*¹³ murmurau bărbații într-un glas.

- Vai! urla bucătăreasa, ce bun era! Ce suflet neprihănit! Ce cucernic era!

Și toate fetele de la cămări și de la spălătorie se apucară să plângă în hohote, acoperindu-și fața cu poalele fustelor.

Tolomei se ridicase și umbla acum printre slugile sale.

- Haide, rugați-vă, rugați-vă cum se cuvine! Da, era neprihănit, așa e, era un sfânt! Iar noi, niște păcătoși, iată ce suntem, niște păcătoși fără îndreptare! Rugați-vă și voi tinerilor, zicea el apăsând cu palma peste capul fraților Cressay. Și pe voi are să vă înhațe moartea! Căiți-vă, căiți-vă!

Reprezentăția țină ca la vreo douăzeci de minute. Apoi, Tolomei porunci:

- Închideți ușile, închideți ghișeele! E zi de doliu, în seara aceasta nu facem negoț.

Servitorii ieșiră, smiorcăindu-și lacrimile. Când primul slujbaş al Băncii Tolomei trecu pe lângă dânsul, stăpânul îi șopti:

- Mai cu seamă nu plățiți nimic. S-ar putea ca aurul să aibă mâine alt preț...

Femeile continuau să urle coborând scara, și bocetele lor ținură toată seara și toată noaptea. Se întreceau care mai de care să-și arate frumusețea glasului.

- Era binefăcătorul poporului, se văicăreau ele. Niciodată, niciodată nu vom mai avea un rege așa de bun!

Tolomei lăsa să cadă draperia care acoperea ușa odăii sale de lucru.

- Ah, oftă el, asta e! Așa pier măririle lumii!

Îi făcuse marț pe cei doi Cressay. Drama lor personală se pierdea în marea nenorocire ce dăduse peste țară.

Mai mult încă, se vedea că erau frânți de oboseală. Aveau în picioarele lor o zi întreagă de goană după iepuri, urmată de o noapte de galop - și în ce condiții!

Sosirea lor la Paris, dis-de-dimineată, încălecați amândoi pe mârtoaga lor răpciugoasă și îmbrăcați cu niște haine rămase de la tatăl lor, pe care le purtau de obicei la vânătoare, stârnise râsetele trecătorilor. O ceată de ștregari gălăgioși se ținuse în chiote după dânșii. Firește, se rătăciseră prin labirintul ulițelor întortocheate din inima orașului. Le chiorăiau mațele de foame, ceea ce e greu de îndurat la douăzeci de ani. Îndrăzneala, dacă nu și ura lor, slăbise de-a binelea când văzură cum arată somptuoasa locuință a lui Tolomei. Priveau uluiți la bogăția risipită peste tot, la slugile numeroase și mai bine îmbrăcate ca dânșii, la tapiseriile, mobilele sculptate, obiectele smălțuite sau cele de fildeș, dintre care cel mai neînsemnat prețuia cam cât ar fi trebuit ca să reclădești conacul de la Cressay...

"La drept vorbind", își zicea fiecare în sinea lui și fără a îndrăzni s-o mărturisească celuilalt, "poate că am greșit arătându-ne așa de mofturoși în ce privește noblețea lui Guccio; o avere ca asta face cât un rang de senior".

- Ei, bunii mei prieteni, spuse Tolomei cu o familiaritate pe care o îngăduia acum ruga făcută împreună, să ne întoarcem la istoria aceea urâtă, căci vrând, nevrând, trebuie să trăim, și lumea merge înainte fără să-i pese de cei care se duc. Vreți să-mi vorbiți desigur de nepotu-meu. Tâlharul! Nelegiuitul! Să-mi facă el una ca asta, mie, care l-am ghiftuit cu de toate până peste cap! Băiat nemernic și fără de rușine! Durerea asta îmi mai lipsea acum... Știu, știu tot; mi-a trimis vorbă azi-dimineată. Aveți în fața voastră un om greu încercat.

Stătea înaintea lor, puțințel cocârjat, cu privirile în pământ, parcă doborât de cea mai cumplită tristețe.

- Și mișel pe deasupra! vorbi iar. Mișel! Mi-e rușine s-o spun, domnilor. Nici n-a îndrăznit să înfrunte mânia mea; a plecat glonț spre Siena. Trebuie să fie departe acum. Așa că, dragi prieteni, ce ne rămâne de făcut?

Avea aerul să se lase la cheremul lor, aproape chiar să le ceară un sfat. Cei doi frați schimbă o privire între dânșii. Nimic nu se petrecea așa cum își închipuiseră.

Tolomei îi cerceta pe sub pleoapa închisă.

"Treaba merge bine", își zise, "acum când îi am în mână, nu mai sunt primejdioși. Nu-mi mai rămâne decât să găsesc un mijloc de a-i trimite acasă fără să le dau nimic".

Își ridică deodată capul:

- Dar îl dezmoștenesc! Auziți ce vă spun? Îl dezmoștenesc! Nu vei vedea un gologan de la mine, mică pușlama ce ești! strigă, fluturându-și mâna oarecum într-acolo unde putea să fie Siena. Nici un gologan! Niciodată! Voi lăsa tot ce am săracilor și mănăstirilor! Iar dacă-mi pică vreodată în mână, îl predau judecății regelui! Vai! Vai! Începu el iar să jelească, regele a murit!

Aproape că le venea celorlalți doi să-i spună o vorbă de mângâiere.

Tolomei îi socoti atunci îndeajuns de pregătiți pentru a-i îndemna să fie oameni de înțeles. Toate învinuirile, toate plângerile pe care le aveau de făcut, le înțelegea, le găsea îndreptățite; ba chiar era și mai pornit ca dâșii împotriva lui Guccio. Dar ce-i de făcut acum? La ce ar folosi un proces, destul de costisitor pentru niște oameni fără avere, când vinovatul le scăpase și până în șase zile va fi dincolo de graniță? Asta va reda oare surorii lor onoarea pierdută? Zarva ce s-ar isca, nu poate decât să facă rău familiei Cressay. Încă o dată, Tolomei, e gata să se jertfească, luând tot greul asupra lui. Se va sili să îndrepte răul săvârșit; avea înalte și puternice legături; era prietenul monseniorului de Valois, care, pe cât se pare, va deveni regent, al monseniorului d'Artois, al domnului de Bouville... Se va găsi un loc unde Maria să nască rodul păcatului ei, în cea mai mare taină, și i se va purta de grijă. Pentru o bucată de vreme, poate că la o mănăstire s-ar cuveni să-și afle adăpost căința ei. Trebuia numai să aibă încredere în Tolomei! Nu dovedise el familiei Cressay că era un om de inimă, amânând mereu polița aceea de trei sute de livre cu care-i avea la mână?

- Să fi vrut numai și castelul vostru ar fi fost al meu încă în urmă cu doi ani. Vrut-am asta? Nu. Vedeți și voi.

Ce doi frați, și până atunci foarte șovăitori, înțelesesă lesne amenințarea pe care bancherul, cu glas așa de părintesc, o flutura peste capetele lor.

- Să fim lămuriți, adăugă el, eu nu vă cer nimic.

Dar, țină să mai spună Tolomei, la un proces nu ar avea încotro, ar fi nevoit să pomenească de datoria aceea, și judecătorii ar putea să-și facă o părere nu tocmai bună despre dâșii, pentru că primiseră atâtea daruri din partea lui Guccio.

Ce să mai lungească vorba, era încredințat că are de-a face cu niște tineri de treabă; se vor duce la un han cumsecade pe socoteala lui, spre a petrece

noaptea, după ce vor mai fi prins puteri potolindu-și foamea, și vor aștepta acolo până ce Tolomei va fi dus la capăt ceea ce le făgăduise. Trăgea nădejde să le poată da vești bune a doua zi.

Pierre și Jean de Cressay se învoiră, fără a crâcni, să-i urmeze sfatul, ba chiar la despărțire îi strânseră mâna cu oarecare căldură.

După plecarea lor, Tolomei se lăsă într-un jilt. Se simțea nițel obosit.

"Și acum, numai de-ar muri regele!", își spuse, căci, în clipa când părăsise palatul din Vincennes, Ludovic al X-lea mai sufla încă; dar nimeni nu gândea că mai are multe ceasuri de trăit.

CINE VA FI REGENT?

Ludovic al X-lea, Aiuritul, își dădu sufletul puțin timp după miezul nopții.

De trei sute douăzeci și nouă de ani, pentru întâia oară un rege al Franței murea fără să lase un moștenitor de sex bărbătesc, căruia, prin tradiție, să i se cuvină coroana.

Monseniorul Charles de Valois, de obicei plin de râvnă în a orândui ceremoniile regale, fie ele pentru nuntă, fie ele pentru înmormântare, nu se sinchisi de ultimele onoruri ce trebuiau date nepotului său.

Îl chemă pe primul șambelan, Mathieu de Trye, și-i porunci doar atât:

- Fă întocmai ca rândul trecut!

Avea alte griji pe cap. De dimineată adună în pripă la un sfat toate neamurile și marii dregători, nu la Vincennes, unde ar fi fost silit s-o cheme și pe regina Clémence, ci în palatul de la Paris.

- S-o lăsam pe iubita noastră nepoată cu durerea ei, spusese dânsul, și să nu facem nimic care ar putea vătăma viața scumpului ei prunc.

Fusesse hotărât că Bouville va lua parte la sfat în numele reginei. Îl știau toți supus, nu tocmai ager la minte, și n-aveau a se teme de nimic din partea lui.

Sfatul pe care-l adunase Valois era în același timp consiliu de familie și divan al țării. În afară de Bouville, se aflau acolo Charles de La Marche, frate al răposatului, Louis de Clermont, Robert d'Artois, Filip de Valois - chemat și el pentru că așa vroia tată-său - cancelarul de Mornay și Jean de Marigny, arhiepiscop de Sens și de Paris, pentru că era de dorit să fie prezentă și o înaltă față bisericească, iar acest Jean de Marigny mergea întotdeauna mână în mână cu cei din tabăra lui Valois.

Nu putuseră să n-o poftească și pe contesa Mahaut, care era, afară de Charles de Valois, singurul mare vasal al regelui ce se afla la Paris.

Cât despre contele Louis d'Evreux, pe care Valois îl înștiințase cât putuse mai târziu de boala nepotului lor, el sosise din Normandia chiar în dimineata aceea; era tras la față și-și trecea mereu mâna peste ochi.

Îi spuse în șoaptă contesei Mahaut:

- E foarte neplăcut lucru faptul că Filip nu e aici.

Charles de Valois se așezase în capul mesei, chiar în jilțul regelui. Deși se străduia să-și dea o înfățișare pătrunsă de tristețe, părea încântat ca șade în scaunul acela.

- Iubite frate și tu nepoate, doamnă, domnilor, începu el, ne-am adunat aici, în marea nenorocire ce ne-a lovit, pentru a hotărî asupra unor lucruri care nu suferă întârziere; alegerea unor epitropi care să vegheze în numele nostru asupra sarcinii reginei Clémence, precum și alegerea regentului țării, căci nu poate exista întrerupere în exercitarea puterii regale. Asupra acestora, vă cer sfatul.

Vorbea de pe acum cu ifose de suveran. Această atitudine nu-i plăcu de fel contelui d'Evreux.

"Bietul Charles", își zicea el, "tot lipsit de îndemânare și de judecată a rămas. La vârsta lui, mai crede încă în faptul că autoritatea ți-o dă coroana, când numai capul care-i sub ea are însemnătate".

Nu-i ierta oastea băgată în noroaiele Flandrei, nici toate celelalte isprăvi nenorocite ieșite din capul său și cu care ilustrase scurta domnie a lui Ludovic.

Deoarece Valois, răspunzându-și singur, începea să lege amândouă problemele aflate în dezbatere, propunând ca numirea epitropilor să fie lăsată în grija regentului, Evreux îl întrerupse:

- Dacă ne-ai chemat aici, frate, ca să te auzi singur vorbind, am fi putut tot așa de bine rămâne acasă. Dă-ne și nouă voie să vorbim când avem ceva de spus! Alegerea regentului e un lucru care ține de adunarea marilor vasali ai coroanei și în privința asta trebuie să urmărim rânduielile din trecut. Cât despre alegerea epitropilor copilului ce se va naște, aceasta o putem hotărî noi chiar acum.

- Ai pe cineva în vedere? întrebă Valois.

Evreux își trecu degetele peste ochi.

- Nu, domnii mei, nu am a propune pe nimeni. Mă gândesc însă că trebuie să alegem niște oameni al căror trecut să fie mai presus de orice bănuială, destul de serioși ca să ne putem bizui pe cuminența lor și care să fi dat dovezi temeinice de credință și devotament față de familia noastră.

Pe măsura ce vorbea, privirile tuturor se întorceau spre Bouville, așezat la celălalt capăt al mesei.

- Aș fi zis să alegem pe cineva cum ar fi seneșalul de Joinville continuă Louis d'Evreux, dacă bătrânețea lui, căci se apropie de o sută de ani, nu l-ar face cu totul neputincios... Dar văd toți ochii oprindu-se la domnul de Bouville care a fost primul șambelan al fratelui nostru, regele Filip, și l-a slujit cu o credință căreia se cuvine să-i aducem laudă. Astăzi el o reprezintă

printre noi pe tânăra regină Clémence. După a mea părere, n-am putea face o mai bună alegere...

Burduhănosul Bouville își plecase capul, fâstâcit.

E norocul celor mediocri de a obține unanimitatea pe numele lor. Nimeni nu se temea de Bouville; iar demnitatea de episcop, demnitate cu caracter mai mult juridic, nu avea în ochii lui Valois o însemnătate prea mare. Propunerea lui d'Evreux nu întâmpină deci nici o împotrivire.

Bouville se ridică, foarte tulburat. Vedea în această alegere recunoașterea celor patruzeci de ani de devotament față de coroană.

- E o mare cinste, domnilor, vorbi el, o mare cinste pentru mine. Jur să veghez la pântecul Doamnei Clémence, s-o ocrotesc împotriva oricărei atingeri sau nelegiuiri și s-o apăr cu prețul vieții mele. Dar fiindcă monseniorul d'Evreux a pomenit de domnul de Joinville, aș dori ca seneșalul să fie numit pe lângă mine, sau dacă el nu poate, fiul său, pentru ca duhul lui Ludovic cel Sfânt... pentru ca duhul acestuia să fie și el de pază prin slujitorul său... precum duhul regelui Filip, stăpânul meu... prin mine, sluga sa.

Niciodată nu rostise Bouville o frază atât de lungă în vreo adunare, și erau lucruri puținel cam subtile pentru dânsul acelea cărora vroia să le dea glas. Sfârșitul cuvântării nu era prea limpede, dar toată lumea înțelese ce vroia să zică și-i încuviință spusele, iar contele d'Evreux îi mulțumi din inimă.

- Acum, rosti Valois, putem să trecem la alegerea regentei...

Fu întrerupt din nou, de astă dată de către Bouville, care se ridicase iar.

- Înainte de asta, monseniore...

- Ce este, Bouville? întrebă Valois pe un ton binevoitor.

- Înainte de asta, monseniore, trebuie să te rog prea plecat să părăsești scaunul în care te afli, căci e scaunul regelui, și nu se poate deocamdată să avem alt rege decât pe acela din pântecul reginei Clémence.

O tăcere se lăsă asupra adunării, în timpul căreia nu se auzi decât dangătul de înmormântare al clopotelor din Paris.

Valois îi aruncă lui Bouville o uitătură furioasă, dar înțelese că trebuia să-i dea ascultare și chiar să se prefacă, arătând că se supune bucuros.

"Ce ți-e și cu proștii ăștia", își zicea mutându-se într-alt jilț, "nu e bine să te bizui pe ei. Li se năzare câte una care nu i-ar trece nimănui prin minte".

Bouville făcu înconjurul mesei, trase un scăunel și veni să se așeze, cu brațele încrucișate, în atitudinea paznicului credincios, la dreapta scaunului gol care avea să stârneasă atâtea pofte crâncene.

Valois suflă o vorbă la urechea lui Robert d'Artois care se ridică pentru a aduce la îndeplinire planul asupra căruia se învoiseră.

Începu prin a rosti câteva cuvinte nu prea pătrunse de politețe, care, în grai limpede vroiau să zică: "De ajuns cu neroziile, să trecem la treburile serioase!" Apoi propuse, ca și cum era de la sine înțeles, să se încredințeze regența lui Charles de Valois.

- Nu se schimbă mâna de pe plug în mijlocul brazdei, zise el. Știm bine că vărul nostru Charles e cel care a cârmuit țara în tot timpul domniei bietului Ludovic. Iar mai înainte, a fost întotdeauna sfetnicul regelui Filip pe care l-a ferit de multe greșeli și pentru care a câștigat multe bătălii. E cel mai vârstnic din neamul nostru; vor fi în curând treizeci de ani de când are deprinderea treburilor domniei...

În jurul mesei lungi, numai două persoane nu păreau să se împace cu spusele lui. Louis d'Evreux se gândea la Franța; Mahaut d'Artois se gândea la ea însăși.

"Dacă Charles e regent", își zicea Mahaut, "nu-i el omul care să-l scoată pe mareșalul de Conflans din comitatul meu. Poate că m-am cam pripit: ar fi trebuit să aștept întoarcerea ginerelui meu. Dacă vorbesc acum pentru dânsul, nu voi atrage oare bănuielile asupra mea?".

- Charles, întrebă Louis d'Evreux, dacă fratele nostru, regele Filip, ar fi murit pe când nepotul nostru Ludovic era încă un copil, cine s-ar fi convenit să fie regent?

- Neapărat, eu, iubite frate, răspunse Valois, crezând că i se aduce apă la moară.

- Pentru că erai fratele mai mare! Atunci, nu-i așa, după lege, se cade ca nepotul nostru, contele de Poitiers să ia regența?

Se iscă din asta o dezbatere destul de aprigă. Charles de Valois răspunzând că nepotu-său, contele de Poitiers, nu putea să fie peste tot în același timp, și la conclav și la Paris.

Louis d'Evreux îi tăie vorba:

- Lyon nu e la capătul pământului! Te poți întoarce de acolo în câteva zile... Nu suntem în număr destul de mare ca să hotărâm de îndată asupra unui lucru așa de însemnat. Dintre marii vasali ai regelui nu văd aici decât doi din doisprezece...

-...și care, pe deasupra, nu judecă la fel, spuse Mahaut; căci eu împărtășesc părerea ta, vere Louis, iar nu pe aceea a lui Charles.

- Cât despre familie, nu lipsește numai Filip, dar și nepoata noastră Isabelle de Englitera, mătușa noastră Agnès a Franței și fiul ei ducele de Burgundia. Dacă cei mai în vârstă trebuie să aibă întâietatea, atunci Agnès, care e ultima în viață dintre fiicele lui Ludovic cel Sfânt, poate vorbi mai tare ca noi toți.

Unii se legară de acest nume pentru a i se împotrivi contelui d'Evreux; Robert d'Artois sări în ajutorul clicii lui Valois. Agnès a Franței și fiu-său, Eudes de Burgundia, erau tocmai aceia de care se temeau! Copilul reginei Clémence, spuse d'Artois, nu s-a născut încă - dacă se va naște vreodată. Abia atunci se va vedea de-i băiat sau fată. Eudes de Burgundia putea foarte bine să ceară pentru dânsul regența, din pricina nepoatei sale, micuța Jeanne de Navarra, fiica Margueritei. Ceea ce trebuia evitat cu orice preț, deoarece se știa că fetița era bastardă!

- Dar asta nu poți s-o știi, Robert! îl întrerupse Louis d'Evreux; bănuiala nu înseamnă certitudine, iar Marguerite a dus cu ea taina în mormântul unde voi a-ți băgat-o!

Evreux rostise acest "voi" într-un înțeles care-i cuprindea pe toți deopotrivă, pe mortul din noaptea trecută, pe Valois cu ai săi și pe Robert d'Artois. Acesta din urmă însă, care avea temeinice motive să creadă că învinuirea nu i se adresa decât lui, sări ca picat cu foc.

O clipă se păru ca cei doi cumnați (căci Louis d'Evreux ținuse pe o soră a lui Robert care-l lăsase văduv) se vor năpusti unul asupra celuilalt, luându-se la bătaie.

Încă o dată întâmplările din turnul Nesle învrăjbeau această familie înainte de a o nimici în parte, și o dată cu ea, țara.

Își aruncau în obraz întrebări care conțineau, fiecare din ele, o perfidie sau o insultă. De ce Jeanne de Poitiers fusese scoasă din temniță și Blanche de la Marche nu? De ce Filip de Valois terfelea cu atâta îndârjire cinstea celor din neamul de Burgundia, când el însuși se însurase chiar cu sora Margueritei?

Arhiepiscopul și cancelarul se vârâseră în ciorovăiala asta, pentru a-i aduce lui Valois, unul sprijinul Evangheliei, iar celalalt autoritatea datinilor Franței.

- În sfârșit, striga Charles de Valois, văd că adunarea se socoate destul de numeroasă pentru a numi pe epitropii pruncului ce se va naște, dar nu îndeajuns pentru a alege pe regentul țării. Așadar, persoana mea nu vă place!

În clipa aceea intră Mathieu de Trye, zicând că are de făcut adunării o comunicare gravă. Fu rugat să vorbească.

- În timp ce era îmbălsămat trupul regelui, spuse Mathieu de Trye, un câine, care se strecurase acolo fără ca nimeni să-l vadă, a lins cârpele pline de sânge ce fuseseră folosite pentru scoaterea mațelor.

- Ei și? întrebă Valois. Asta ți-e marea veste?

- Trebuie să adaug, domnii mei, că acest câine a fost cuprins îndată de dureri, a început să scâncească și să se zvârcolească, și iată-l acum sfârșindu-se de aceeași boală ca și regele și poate că în clipa asta a și murit.

Din nou, câțva vreme nu se mai auzi în încăpere decât dangătul clopotelor. Contesa Mahaut nici nu se clintise, dar o apucase o teamă cumplită.

"Voi fi oare dată în vileag de lăcomia unui câine?", își zicea.

- Așadar, Mathieu, crezi că a fost otravă? întrebă în cele din urmă Charles de La Marche.

- Va trebui făcută o cercetare, și cât mai degrabă, spuse Robert d'Artois, privind-o pe mătușă-sa.

- Firește, nepoate, va trebui făcută o cercetare, răspunse Mahaut ca și cum dânsa era cea care-l bănuia.

Bouville, care rămăsese tăcut lângă jilțul regelui cât ținuse discuția se ridică:

- Domnii mei, dacă cineva a vrut să pună capăt vieții regelui, se prea poate să încerce a lovi și în copilul care trebuie să se nască. Cer o strajă de șase scutieri și ofițeri înarmați, la porunca mea, care să vegheze ziua și noaptea la ușa reginei spre a nu lăsa să se apropie vreo mână ucigașă.

I se răspunse să facă cum îl taie capul; puțin timp după asta sfatul se sfârși fără să fi luat nici o hotărâre, afară de aceea de a se aduna din nou a doua zi. Treburile de toate zilele rămâneau ca de obicei pe mâna lui Charles de Valois și a cancelarului.

- Vei trimite o ștafetă lui Filip? îl întrebă Mahaut în șoaptă pe contele d'Evreux.

- Negreșit, verișoară, voi trimite după dânsul și după Agnès de asemenea.

- Ei, atunci te las să faci cum crezi, deoarece suntem de e părere în toate privințele, spuse Mahaut.

Ieșind de la adunare, Bouville dădu peste Tolomei, care-l aștepta în curtea palatului; acesta îi ceru să-l ajute pe nepotu-său.

- A, dragul de el! De Guccio e vorba! răspunse Bouville. Bun băiat! Ascultă Tolomei: de unul ca dânsul, am eu nevoie pentru a-l pune să stea de

pază la ușa reginei. Ager la minte, iute la treabă... Regina Clémence ținea foarte mult la el. Păcat că nu e ofițer, și nici măcar scutier. Dar, la urma urmei, uneori un om de inimă prețuiește mai mult decât unul de neam mare...

- E tocmai ceea ce crede domnișoara care l-a vrut de soț, spuse Tolomei.

- A, s-a însurat, va să zică!

Bancherul încercă să-i explice, cât mai scurt cu putință aventura lui Guccio. Dar Bouville nu-l auzea. Era zorit, trebuia să se întoarcă de îndată la Vincennes și ținea morțiș să-l bage pe Guccio în garda reginei. Tolomei dorea pentru nepotu-său o slujbă mai puțin bătătoare la ochi și ceva mai departe de Paris. Dacă i s-ar putea găsi un rost, mai în umbră, pe lângă vreo înaltă față bisericească, un cardinal bunăoară...

- Ei, atunci să-l trimitem, prietene, la monseniorul Duèze! Spune-i lui Guccio să vină după mine la Vincennes, de unde nu mă mai pot mișca de azi încolo! Îmi va povesti el singur ce i s-a întâmplat... Uite, m-am și gândit la ceva! Va putea să-mi facă un mare serviciu... Spune-i să se grăbească; îl aștept.

După câteva ceasuri, trei ștafete goneau călare, pe trei căi diferite, înspre Lyon.

Întâiul călăreț, apucând pe "drumul mare" cum se zicea atunci, adică prin Essonnes, Montargis, și Nevers, avea pe platoșă stema Franței. Ducea cu el o scrisoare a contelui de Valois, prin care acesta îi dădea de știre contelui de Poitiers, pe de o parte că regele a murit și pe de altă parte că sfatul marilor demnitari ai țării dorea să-i încredințeze lui Valois, regența.

Al doilea călăreț, sub armăriile contelui d'Evreux și galopând pe "drumul de plăcere", prin Provins și Troyes, trebuia să facă un popas la Dijon spre a înmâna ducelui de Burgundia un mesaj, cu alt cuprins decât cel al contelui de Valois.

În sfârșit, al treilea, purtând livreaa slujitorilor contelui de Bouville, lua "drumul scurt" prin Orléans, Bourges și Roanne: era Guccio Baglioni. Ceea ce se știa, e că fusese trimis la cardinalul Duèze. Dar trebuia să-l înștiințeze prin viu grai pe contele de Poitiers că în privința morții fratelui său era bănuială de otrăvire și că trebuia să se vegheze la apărarea reginei.

Destinele Franței se aflau pe aceste trei drumuri.

1- Privește ce frumoasă e!

- Adio, domniță Clémence, fii fericită!

- Dumnezeu s-o binecuvânteze pe prințesa noastră!

- Să nu ne uiți!

2Localitate din departamentul Isère, în apropiere de Grenoble, între zidurile căreia papa Clement al V-lea ținuse conciliul ecumenic trei ani înainte.

3Localitate de pe râul Meuse, unde armata franceză, în frunte cu Napoleon al III-lea, a capitulat la 2 septembrie 1870. Tot la Sedan, în mai 1940, frontul francez a fost spart de trupele hitleriste.

4O seamă de cercetări și mărturii ne fac să credem că Ordinul templierilor a supraviețuit împrăștiat și în chip tainic vreme de câteva veacuri. Sunt pomenite numele marilor maeștri clandestini până în secolul al XVIII-lea. În orice caz, pare evident că templierii, în anii ce au urmat îndată după desființarea tagmei lor, căutară să se regroupeze într-ascuns. Jean de Longwy, nepotul lui Jacques de Molay, care jurase să răzbune memoria unchiului său, e socotit, pe cât se pare, drept șeful acestei organizații.

5Cuvântul bacalaureat nu avea, în evul mediu, înțelesul de astăzi: era un termen militar și indica un tânăr nobil care, neavând încă vârsta sau mijloacele de-a aduna propria sa banieră, râvnea să devină cavaler. Era un fel de ofițer de ordonanță care făcea parte, cu un grad ceva mai mare decât cel de scutier, din statul-major al unui căpitan de banieră.

6Se mai găsesc încă un mare număr de inventare de pe la începutul secolului al XIV-lea. Astfel, s-a păstrat cel pe care Mahaut poruncise să fie întocmit, cu descrierea amănunțită a obiectelor și prețul lor, după jefuirea castelului ei de la Hesdin, jaf pentru care ceruse despăgubiri.

7În numele tatălui și al fiului... (în latină).

8Frumoasă treabă! (în italiană).

9Mârșăvie! Astea-s vorbe mârșave și care nu pot ieși decât din gura unui om care n-o cunoaște pe Maria!

10Animal fabulos care n-a existat niciodată decât pe blazoane dar al cărui corn unic era socotit a avea putere împotriva oricărei otrăvi. Ceea ce se vindea cu preț foarte mare, sub numele de corn de inorog, erau de fapt colți de narval, cetaceu numit și inorog de mare.

11Groznică lovitură pentru mine!

12Aluzie la datina potrivit căreia regele poseda tainica putere de a lecui gălci.

13Odihnească-se... (în limba latină).

Cuprins

FRANȚA AȘTEAPTĂ O REGINĂ

ADIO, NEAPOLE

FURTUNA

SPITALUL

SEMNELE NENOROCIRII

REGELE PORNEȘTE LA RĂZBOI

OASTEĂ ÎNNOROIATĂ

LICOAREA VRĂJITĂ

O NUNTĂ LA ȚARĂ

DUPĂ FLANDRA, ALTĂ BELEA: RĂZMERIȚA DIN ARTOIS

RĂSCULAȚII

CONTESA DE POITIERS

DOUA CĂSNICIE A REGATULUI

PRIETENIA UNEI SLUJITOARE

FURCULIȚA ȘI SCĂUNELUL DE RUGĂCIUNE

JUDECATA

VREMEA COMETEI

STĂPÂNUL CEL NOU DE LA NEAUPHLE

PRIMIREA DOAMNEI ELIABEL

CUNUNIA DE LA MIEZUL NOPTII

COMETA

CARDINALUL A FĂCUT FARMECE PENTRU MOARTEA REGELUI...

"PUN COMITATUL ARTOIS SUB MÂNA MEA!"

ÎN LIPSA REGELUI

CĂLUGĂRUL A MURIT

LA VINCENNES ERA DOLIU

TOLOMEI SE ROAGĂ PENTRU REGE

CINE VA FI REGENT?